

PRIROČNIK

Priročnik o evropskem pravu v zvezi z otrokovimi praviciami

COUNCIL OF EUROPE

© Agencija Evropske unije za temeljne pravice in Svet Evrope, 2015

Rokopis tega priročnika je bil dokončan junija 2015.

Prihodnje posodobitve bodo na voljo na spletišču Agencije Evropske unije za temeljne pravice (FRA) na spletnem naslovu fra.europa.eu, spletišču Sveta Evrope na spletnem naslovu www.coe.int/en/web/commissioner/thematic-work/children-rights in spletišču Evropskega sodišča za človekove pravice na spletnem naslovu echr.coe.int pod zavahkom „Case-Law“.

Reprodukcija je dovoljena z navedbo vira, razen za komercialne namene.

***Europe Direct je služba za pomoč pri iskanju odgovorov
na vprašanja v zvezi z Evropsko unijo.***

**Brezplačna telefonska številka (*):
00 800 6 7 8 9 10 11**

(*) Informacije so brezplačne, kakor tudi večina klicev (nekateri operaterji, telefonske govorilnice ali hoteli lahko klic zaračunajo).

Fotografija (na naslovni strani in v notranjosti): © iStockphoto

Veliko dodatnih informacij o Evropski uniji je na voljo na internetu.
Dostop je mogoč na strežniku Europa (<http://europa.eu>).

Luxembourg: Urad za publikacije Evropske unije, 2016

Svet Evrope: ISBN 978-92-871-9897-6

FRA – print: ISBN 978-92-9239-916-0   doi:10.2811/324370   TK-04-15-510-SL-C

FRA – web: ISBN 978-92-9239-898-9   doi:10.2811/385076   TK-04-15-510-SL-N

Printed in Belgium

TISKANO NA PAPIRJU, BELJENEM BREZ ELEMENTARNEGA KLORA (ECF)

Priročnik je bil pripravljen v angleškem jeziku. Svet Evrope (SE) in Evropsko sodišče za človekove pravice (ESČP) ne prevzemata odgovornosti za kakovost prevodov v druge jezike. Stališča, izražena v tem priročniku, za Svet Evrope in ESČP niso zavezujoča. Priročnik vsebuje sklicevanja na izbrane razlage in priročnike. Svet Evrope in ESČP ne prevzemata odgovornosti za njihovo vsebino, poleg tega njihova vključitev na ta seznam ne pomeni nikakršne odobritve teh publikacij. Več publikacij je navedenih na spletnih straneh digitalne knjižnice ESČP na spletnem naslovu echr.coe.int, dodatna gradiva pa je mogoče najti na coe.int/children.

Priručnik o evropskem pravu v zvezi z otrokovimi pravnicami

Predgovor

Priročnik o evropskem pravu v zvezi z otrokovimi pravicami sta skupaj pripravila Agencija Evropske unije za temeljne pravice (FRA) in Svet Evrope v sodelovanju s sodno pisarno Evropskega sodišča za človekove pravice. Je četrti iz serije priročnikov o evropskem pravu, ki sta jih skupaj pripravili naši organizaciji. V prejšnjih priročnikih je bilo obravnavano evropsko pravo v zvezi z nediskriminacijo, azilom, mejami in priseljevanjem ter varstvom podatkov.

Ta nov skupni projekt smo začeli v okviru praznovanja 25. obletnice Konvencije Združenih narodov o otrokovih pravicah, ki so jo ratificirale vse evropske države, da bi pojasnili vlogo evropskih pravnih standardov pri zagotavljanju, da imajo otroci svoje splošne pravice.

Otroci so polnopravni imetniki pravic. Namen tega priročnika je ozaveščati in izboljšati poznavanje pravnih standardov, ki ščitijo in spodbujajo te pravice v Evropi. V Pogodbi o Evropski uniji (PEU) je določena obveznost Unije, da spodbuja varstvo otrokovih pravic. Listina Evropske unije (EU) o temeljnih pravicah, uredbe in direktive EU ter sodna praksa Sodišča Evropske unije (Sodišče EU) so prispevali k nadaljnji opredelitvi varstva otrokovih pravic. Številne konvencije Sveta Evrope obravnavajo posebne vidike varstva otrokovih pravic, ki segajo od njihovih pravic in varnosti v kibernetnem prostoru do posvojitve otrok. Te konvencije prispevajo k izboljšanju varstva, ki je otrokom podeljeno v skladu z Evropsko konvencijo o človekovih pravicah in Evropsko socialno listino, vključno s sodno prakso Evropskega sodišča za človekove pravice (ESČP) in odločbami Evropskega odbora za socialne pravice (EOSP).

Ta priročnik je namenjen nespecializiranim pravnim strokovnjakom, sodnikom, državnim tožilcem, organom za varstvo otrok ter drugim izvajalcem dejavnosti in organizacijam, ki so odgovorni za zagotavljanje pravnega varstva otrokovih pravic.

Zahvaljujemo se prof. Tonu Liefaardu, magistri prava Simoni Florescu, doktorici prava Margaret Fine, prof. Karlu Hansonu, prof. Ursuli Kilkelly, dr. Roberti Rugiero, prof. Helen Stalford in prof. Wouterju Vandenholu za njihov prispevek pri pripravi tega priročnika. Zahvaljujemo se tudi vsem, ki so kako drugače prispevali ali zagotavljali podporo med njegovo pripravo.

Snežana Samardžić-Marković

Generalna direktorica za demokracijo
Svet Evrope

Michael O'Flaherty

Direktor Agencije Evropske unije
za temeljne pravice

Kazalo

PREDGOVOR	3
KRATICE	11
KAKO UPORABLJATI TA PRIROČNIK?	13
1 UVOD V EVROPSKO PRAVO V ZVEZI Z OTROKOVIMI PRAVICAMI: OKVIR IN KLJUČNA NAČELA	15
1.1. Temeljni pojmi	17
Ključna točka	17
1.1.1. Področje uporabe evropskega prava o otrokovih pravicah	17
1.1.2. „Otrok“ kot nosilec pravic	18
1.2. Ozadje evropskega prava v zvezi z otrokovimi pravicami	19
1.2.1. Evropska unija: razvoj prava o otrokovih pravicah in zajeta področja varstva	20
1.2.2. Svet Evrope: razvoj prava o otrokovih pravicah in zajeta področja varstva	23
1.3. Evropsko pravo v zvezi z otrokovimi pravicami in Konvencija ZN o otrokovih pravicah	26
Ključna točka	26
1.4. Vloga evropskih sodišč pri razlagi in izvajanju evropske zakonodaje o otrokovih pravicah	28
1.4.1. Sodišče Evropske unije	28
1.4.2. Evropsko sodišče za človekove pravice	30
1.5. Evropski odbor za socialne pravice	31
2 OSNOVNE DRŽAVLJANSKE PRAVICE IN SVOBOŠČINE	33
2.1. Svoboda misli, vesti in vere	35
Ključne točke	35
2.1.1. Otrokova pravica do svobode vere	35
2.2. Pravice staršev in svoboda vere njihovih otrok	37
2.3. Svoboda izražanja in obveščanja	38
Ključne točke	38
2.4. Pravica do izjave	41
Ključne točke	41
2.5. Pravica do svobode zbiranja in združevanja	44
Ključne točke	44

3	ENAKOST IN NEDISKRIMINACIJA	45
3.1.	Evropska zakonodaja o nediskriminaciji	47
	Ključne točke	47
3.2.	Prepoved diskriminacije na podlagi rase ali narodnosti	49
	Ključne točke	49
3.3.	Prepoved diskriminacije na podlagi državljanstva in statusa priseljenca	52
	Ključne točke	52
3.4.	Prepoved diskriminacije na podlagi starosti	54
	Ključna točka	54
3.5.	Prepoved diskriminacije na podlagi drugih razlogov za zaščito	55
	Ključna točka	55
4	VPRAŠANJA V ZVEZI Z OSEBNO IDENTITETO	59
4.1.	Vpis v rojstno matično knjigo in pravica do imena	61
	Ključna točka	61
4.2.	Pravica do osebne identitete	63
	Ključne točke	63
	4.2.1. Določitev očetovstva	64
	4.2.2. Določitev materinstva: anonimen porod	66
4.3.	Določitev svojega izvora: posvojitvev	67
4.4.	Kraja identitete	67
	Ključna točka	67
4.5.	Pravica do državljanstva	68
	Ključne točke	68
4.6.	Identiteta otrok, ki pripadajo narodni manjšini	70
	Ključna točka	70
5	DRUŽINSKO ŽIVLJENJE	71
5.1.	Pravica do spoštovanja družinskega življenja	73
	Ključne točke	73
5.2.	Pravica otroka, da zanj skrbijo in ga vzgajajo starši	74
	Ključne točke	74
5.3.	Pravica do ohranjanja stikov z obema staršema	76
	Ključne točke	76
5.4.	Nepravilna čezmejna premestitev otrok – protipravni odvzem otroka	84
	Ključne točke	84

6	ALTERNATIVNA OSKRBA KOT NADOMESTNA MOŽNOST ZA DRUŽINSKO OSKRBO IN POSVOJITEV	91
6.1.	Alternativna oskrba: splošna načela	93
	Ključne točke	93
6.2.	Namestitev otrok v alternativno oskrbo	97
	Ključne točke	97
6.3.	Posvojitev	102
	Ključne točke	102
7	VARSTVO OTROK PRED NASILJEM IN IZKORIŠČANJEM	109
7.1.	Nasilje doma, v šoli ali drugih okoljih	112
	Ključne točke	112
	7.1.1. Obseg odgovornosti države	112
	7.1.2. Telesno kaznovanje	115
	7.1.3. Spolna zloraba	117
	7.1.4. Družinsko nasilje in zanemarjanje otrok	119
7.2.	Izkoriščanje otrok, otroška pornografija in pridobivanje otrok za spolne namene	121
	Ključna točka	121
	7.2.1. Prisilno delo	121
	7.2.2. Trgovina z otroki	124
	7.2.3. Otroška pornografija in pridobivanje otrok za spolne namene	127
7.3.	Zelo ogrožene skupine	129
	Ključna točka	129
	7.3.1. Otroci, ki so pripadniki manjšin	129
	7.3.2. Invalidni otroci	130
7.4.	Pogrešani otroci	131
8	EKONOMSKE, SOCIALNE IN KULTURNE PRAVICE TER USTREZEN ŽIVLJENJSKI STANDARD	133
8.1.	Pristopi k ekonomskim, socialnim in kulturnim pravicam	136
	Ključne točke	136
8.2.	Pravica do izobraževanja	137
	Ključne točke	137
	8.2.1. Pravica otrok migrantov do izobraževanja	141
8.3.	Pravica do zdravja	145
	Ključne točke	145

8.4.	Pravica do stanovanja	150
	Ključne točke	150
8.5.	Pravica do ustreznega življenjskega standarda in pravica do socialne varnosti	153
	Ključne točke	153
9	MIGRACIJE IN AZIL	157
9.1.	Vstop in prebivanje	160
	Ključne točke	160
9.2.	Ugotavljanje starosti	163
	Ključne točke	163
9.3.	Ponovna združitev družine za ločene otroke	165
	Ključne točke	165
9.4.	Pridržanje	168
	Ključne točke	168
9.5.	Izgon	170
	Ključne točke	170
9.6.	Dostop do pravnega varstva	174
	Ključna točka	174
10	VARSTVO POTROŠNIKOV IN OSEBNIH PODATKOV	177
10.1.	Varstvo otrok kot potrošnikov	179
	Ključne točke	179
	10.1.1. Pravice potrošnikov	179
	10.1.2. Nepoštene poslovne prakse v zvezi z otroki	181
	10.1.3. Varnost izdelkov	181
	10.1.4. Klinična preskušanja na otrocih	182
	10.1.5. Živila za dojenčke in male otroke	183
	10.1.6. Varnost igrač	183
	10.1.7. Otroci in oglaševanje	183
10.2.	Otroci in varstvo osebnih podatkov	185
	Ključne točke	185
	10.2.1. Evropska zakonodaja o varstvu podatkov	185

11 OTROKOVE PRAVICE V KAZENSKOPRAVNIH IN ALTERNATIVNIH (ZUNAJŠODNIH) POSTOPKIH	191
11.1. Jamstva poštenega sojenja	193
Ključne točke	193
11.1.1. Učinkovita udeležba	198
11.1.2. Dostop do odvetnika	199
11.2. Pravice mladih prestopnikov v zvezi s pridržanjem	201
Ključne točke	201
11.2.1. Oblike pridržanja (vsebinska in procesna jamstva)	202
11.2.2. Pogoji pridržanja	205
11.2.3. Varstvo pred zlorabo in trpinčenjem	206
11.3. Zaščita otrok žrtev in prič	207
Ključna točka	207
DODATNA LITERATURA	215
SODNA PRAKSA	229
KAKO DO SODNE PRAKSE EVROPSKIH SODIŠČ	237
PRAVNI INSTRUMENTI, NAVEDENI V TEM PRIROČNIKU	243
Pravni instrumenti ZN	243
Pravni instrumenti Sveta Evrope	243
Pravni instrumenti EU	246

Kratice

CPT	Evropski odbor za preprečevanje mučenja in nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja
CRPD	Konvencija Združenih narodov o pravicah invalidov
DNPP	Direktiva o nepoštenih poslovnih praksah podjetij v razmerju do potrošnikov na notranjem trgu
DPP	Direktiva o pravicah potrošnikov
DSVP	Direktiva o splošni varnosti proizvodov
DTD	Državljeni tretjih držav
DVI	Direktiva o varnosti igrač
ECOSOC	Ekonomski in socialni svet Združenih narodov
ECPT	Evropska konvencija o preprečevanju mučenja in nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja
EGP	Evropski gospodarski prostor
EGS	Evropska gospodarska skupnost
EKČP	Konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (splošno znana kot Evropska konvencija o človekovih pravicah)
EOSP	Evropski odbor za socialne pravice
ESC	Evropska socialna listina
ESČP	Evropsko sodišče za človekove pravice
EU	Evropska unija
FCNM	Okvirna konvencija Sveta Evrope za varstvo narodnih manjšin
FRA	Agencija Evropske unije za temeljne pravice
GRETA	Skupina strokovnjakov za ukrepanje proti trgovini z ljudmi
ICERD	Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije
KOP	Konvencija Združenih narodov o otrokovih pravicah
MOD	Mednarodna organizacija dela

MPDPP	Mednarodni pakt Združenih narodov o državljanskih in političnih pravicah
MPESKP	Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah
PACE	Parlamentarna skupščina Sveta Evrope
PDEU	Pogodba o delovanju Evropske unije
PEU	Pogodba o Evropski uniji
SE	Svet Evrope
Sodišče EU	Sodišče Evropske unije (pred decembrom 2009 Sodišče Evropskih skupnosti – SES)
UNHCR	Urad Visokega komisarja Združenih narodov za begunce
VS	Veliki senat (Evropskega sodišča za človekove pravice)
ZN	Združeni narodi

Kako uporabljati ta priročnik?

Priročnik vsebuje pregled temeljnih otrokovih pravic v državah članicah Evropske unije (EU) in Sveta Evrope ter je namenjen širši uporabi. Otroci so v njem priznani za imetnike vseh človekovih in temeljnih pravic, zaradi svojih posebnih lastnosti pa tudi za subjekte posebne ureditve. Otrokove pravice so medpanožno področje prava. V tem priročniku je poudarek na področjih prava, ki so za otroke posebnega pomena.

Priročnik je namenjen pravosodnim delavcem in sodelavcem, ki niso specializirani za področje otrokovih pravic. Uporabljali naj bi ga odvetniki, sodniki, tožilci, socialni delavci in druge osebe, ki sodelujejo z nacionalnimi organi, pa tudi nevladne organizacije in drugi organi, ki se morda srečujejo s pravnimi vprašanji, povezanimi s temi področji. Je referenčna točka o pravu EU in pravu Sveta Evrope v zvezi s temi tematskimi področji, v njem pa je pojasnjeno, kako je posamezno vprašanje urejeno s pravom EU ter Evropsko konvencijo o človekovih pravicah, Evropsko socialno listino in drugimi instrumenti Sveta Evrope. Na začetku vsakega poglavja je enotna preglednica veljavnega prava v okviru dveh ločenih evropskih pravnih sistemov. Nato je v zvezi z vsako obravnavano temo po vrstnem redu predstavljeno pravo na podlagi obeh sistemov. Bralec lahko tako vidi, v čem se pravna sistema prekrivata in v čem razlikujeta. Kjer je to ustrezno, so navedena tudi sklicevanja na Konvencijo Združenih narodov (ZN) o otrokovih pravicah in druge mednarodne instrumente.

Za pravosodne delavce in sodelavce iz držav, ki niso članice EU, vendar so članice Sveta Evrope in torej pogodbenice EKČP, so informacije v zvezi z njihovo državo navedene v razdelkih o Svetu Evrope. Pravosodni delavci in sodelavci iz držav članic EU bodo morali uporabljati oba razdelka, saj sta za te države zavezujoča oba pravna reda. Za vse, ki o določeni temi potrebujejo več informacij, je v razdelku z naslovom „Dodatna literatura“ na voljo seznam virov bolj specializiranega gradiva.

Pravo EKČP je predstavljeno s kratkimi sklicevanji na izbrane zadeve Evropskega sodišča za človekove pravice (ESČP), ki se nanašajo na obravnavano temo iz priročnika. Te so bile izbrane iz sodb in odločb ESČP, ki se nanašajo na vprašanja v zvezi z otrokovimi pravicami.

Pravo EU izhaja iz sprejetih zakonodajnih ukrepov, zadevnih določb Pogodb in zlasti Listine Evropske unije o temeljnih pravicah, kot se razlagajo v sodni

praksi Sodišča Evropske unije (Sodišče EU, ki se je pred decembrom 2009 imenovalo Sodišče Evropskih skupnosti (SES)).

Sodna praksa, ki je opisana ali navedena v tem priročniku, vključuje primere iz obsežnega korpusa sodne prakse ESČP in Sodišča EU. Priročnik zajema – kolikor je to mogoče glede na njegov omejen obseg in predstavitevni značaj – pravni razvoj sodne prakse do 1. januarja 2015, čeprav je bil vključen tudi poznejši razvoj, če je bilo to mogoče.

Priročnik vsebuje uvodno poglavje, v katerem je na kratko pojasnjena vloga obeh pravnih sistemov, kot je določena s pravom Sveta Evrope in EU, in deset vsebinskih poglavij, v katerih so obravnavane naslednje teme:

- državljske pravice in svoboščine;
- enakost;
- vprašanja v zvezi z osebno identiteto;
- družinsko življenje;
- alternativna oskrba in posvojitev;
- varstvo otrok pred nasiljem in izkoriščanjem;
- ekonomske, socialne in kulturne pravice;
- migracije in azil;
- varstvo potrošnikov in podatkov;
- otrokove pravice v kazensko-pravnih in alternativnih postopkih.

V vsakem poglavju je obravnavana ločena tema, hkrati pa je z navzkrižnimi sklicevanji na druge teme in poglavja mogoče celovitejše razumevanje veljavnega pravnega okvira. Na začetku vsakega razdelka so predstavljene ključne točke.

1

Uvod v evropsko pravo v zvezi z otrokovimi pravicami: okvir in ključna načela

EU	Obravnavane teme	Svet Evrope
Direktiva o prostem gibanju (2004/38/ES), člen 2(2)(c)	„Otrok“ kot pravni subjekt	Konvencija o ukrepanju proti trgovini z ljudmi, člen 4(d) Konvencija o zaščiti otrok pred spolnim izkoriščanjem in spolnim zlorabljanjem (Lanzarotska konvencija), člen 3(a) Sodba ESČP iz leta 1979 v zadevi <i>Marckx proti Belgiji</i> , pritožba št. 6833/74 (mladoletna pritožnica je bila stara šest let, ko je Sodišče izdalo odločbo)
Direktiva o mladih delavcih (94/33/ES), člen 3	Varstvo mladih ljudi pri delu	Evropska socialna listina (spremenjena), člen 7 (pravica otrok in mladostnikov do varstva)
Listina o temeljnih pravicah, člen 14(2) (pravica do izobraževanja)	Pravica do brezplačnega obveznega šolanja	
Listina o temeljnih pravicah, člen 21 (prepoved diskriminacije)	Prepoved diskriminacije na podlagi starosti	
Listina o temeljnih pravicah, člen 32 (prepoved dela otrok in varstvo mladih pri delu) Direktiva o boju proti spolni zlorabi in spolnemu izkoriščanju otrok ter otroški pornografiji (2011/92/EU) Direktiva o preprečevanju trgovine z ljudmi (2011/36/EU)	Prepoved izkoriščevalskega dela otrok	Evropska socialna listina (spremenjena), člen 7 (pravica otrok in mladostnikov do varstva)

EU	Obravnavane teme	Svet Evrope
<p>Listina o temeljnih pravicah, člen 24 (pravice otroka) Pogodba o Evropski uniji, člen 3(3)</p>	<p>Varstvo otrokovih pravic (splošno)</p>	
<p>Listina o temeljnih pravicah, člen 7 (spoštovanje zasebnega in družinskega življenja)</p>	<p>Pravica do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja</p>	<p>EKČP, člen 8 (pravica do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja) Konvencija o pravnem položaju otrok, rojenih zunaj zakonske zveze Konvencija o posvojitvi otrok (spremenjena) Konvencija o stikih z otroki Konvencija o uresničevanju otrokovih pravic Sodba ESČP iz leta 2008 v zadevi <i>Maslov proti Avstriji</i> [VS], pritožba št. 1638/03 (prisilna odstranitev pritožnika, ki je bil kot otrok obsojen kaznivih dejanj)</p>
<p>Sodba Sodišča EU iz leta 2002 v zadevi <i>Baumbast in R proti Secretary of State for the Home Department</i>, C-413/99 Sodba Sodišča EU iz leta 2004 v zadevi <i>Kunqian Catherine Zhu in Man Lavette Chen proti Secretary of State for the Home Department</i>, C-200/02 Sodba Sodišča EU iz leta 2003 v zadevi <i>Carlos Garcia Avello proti Belgijski državi</i>, C-148/02 Sodba Sodišča EU iz leta 2010 v zadevi <i>London Borough of Harrow proti Nimco Hassan Ibrahim in Secretary of State for the Home Department</i> [VS], C-310/08 Sodba Sodišča EU iz leta 2010 v zadevi <i>Maria Teixeira proti London Borough of Lambeth in Secretary of State for the Home Department</i>, C-480/08</p>	<p>Svoboda gibanja</p>	

V tem uvodnem poglavju je pojasnjeno, kako se je pravo o otrokovih pravicah razvijalo na evropski ravni, katera ključna načela usmerjajo njegovo uporabo in kateri ključni vidiki otrokovih pravic so obravnavani v evropskem pravu. V njem je ustvarjena podlaga za analizo posameznih področij iz naslednjih poglavij.

1.1. Temeljni pojmi

Ključna točka

- Evropsko pravo o otrokovih pravicah temelji na obstoječih ukrepih na nacionalni in mednarodni ravni.

1.1.1. Področje uporabe evropskega prava o otrokovih pravicah

Pri sklicevanju na „evropsko pravo o otrokovih pravicah“ je poudarek na primarnih pravnih virih (sporazumi, konvencije, sekundarna zakonodaja in sodna praksa), ki sta jih uvedla Svet Evrope in Evropska unija. Kjer je to ustrezno, so navedena sklicevanja na druge evropske vire, ki vplivajo na razvoj evropskega prava o otrokovih pravicah, vključno s ključnimi dokumenti politike, smernicami ali drugimi nezavezujočimi instrumenti/instrumenti mehkega prava.

Otroci so imetniki pravic in ne le predmet varstva. Upravičeni so do vseh človekovih/temeljnih pravic in so zaradi svojih posebnih značilnosti subjekti posebnih predpisov. Veliko evropske sodne prakse izhaja iz pravnih sporov, ki so jih zaradi omejene pravne sposobnosti otrok sprožili njihovi starši ali drugi pravni zastopniki. Čeprav je namen tega priročnika ponazoriti, kako so v pravu upoštevani posebni interesi in potrebe otrok, je v njem poudarjen tudi pomen staršev/skrbnikov ali drugih pravnih zastopnikov, poleg tega pa so, kjer je ustrezno, navedeni primeri, v katerih se pravice in odgovornosti podelijo predvsem skrbnikom otrok. V takih primerih se sprejme pristop iz Konvencije Združenih narodov (ZN) o otrokovih pravicah¹, in sicer da je treba starševske odgovornosti uresničevati ob upoštevanju otrokovih koristi kot glavnega vodila in na način, prilagojen otrokovim razvojnim zmožnostim.

¹ ZN, Generalna skupščina (1989), [Konvencija o otrokovih pravicah](#), 20. november 1989.

1.1.2. „Otrok“ kot nosilec pravic

V okviru mednarodnega prava je v členu 1 Konvencije o otrokovih pravicah opredeljeno, da je „otrok vsako človeško bitje, mlajše od osemnajst let“. To je pravno merilo, ki se trenutno tudi v Evropi uporablja za opredelitev, kdo je otrok.

V okviru prava EU ni mogoče v nobenem od sporazumov, iz njih izpeljani sekundarni zakonodaji ali sodni praksi najti enotne formalne opredelitve pojma „otrok“. Opredelitev pojma otrok se lahko v pravu EU zelo razlikuje, odvisno od regulativnega okvira. Tako so na primer v pravu EU, ki ureja pravice državljanov EU in njihovih družinskih članov do prostega gibanja, „otroci“ opredeljeni kot „potomci v ravni črti, ki so mlajši od 21 let ali so vzdrževane osebe“², kar v bistvu podpira biološko in ekonomsko pojmovanje v nasprotju s pojmovanjem, ki temelji na mladoletnosti.

V nekaterih zakonodajnih aktih EU so otrokom pripisane različne pravice glede na njihovo starost. Tako se na primer v Direktivi 94/33/ES o varstvu mladih ljudi pri delu (direktiva o mladih delavcih)³, ki ureja dostop otrok do formalne zaposlitve in pogoje zaposlitve v državah članicah EU, razlikuje med „mladimi ljudmi“ (splošen izraz za vse osebe, mlajše od 18 let), „mladostniki“ (vsaka mlada oseba, ki je stara vsaj 15 let in ne več kot 18 let in ki ni več vključena v obvezno redno šolanje) in „otroki“ (opredeljeni kot osebe, mlajše od 15 let, za katere je formalna zaposlitev v večini prepovedana).

Na drugih področjih prava EU, zlasti tistih, na katerih ukrepanje EU dopolnjuje ukrepanje držav članic (kot so socialna varnost, priseljevanje in izobraževanje), se za opredelitev, kdo je otrok, sprejme opredelitev iz nacionalne zakonodaje. V teh okvirih se običajno sprejme opredelitev iz Konvencije o otrokovih pravicah.

V okviru prava Sveta Evrope je v večini instrumentov v zvezi z otroki sprejeta opredelitev pojma otrok iz Konvencije o otrokovih pravicah. Primeri vključujejo člen 4(d) Konvencije Sveta Evrope o ukrepanju proti trgovini z ljudmi⁴ ali

2 [Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta 2004/38/ES](#) z dne 29. aprila 2004 o pravici državljanov Unije in njihovih družinskih članov do prostega gibanja in prebivanja na ozemlju držav članic, ki spreminja Uredbo (EGS) št. 1612/68 in razveljavlja Direktive 64/221/EGS, 68/360/EGS, 72/194/EGS, 73/148/EGS, 75/34/EGS, 75/35/EGS, 90/364/EGS, 90/365/EGS in 93/96/EEC, UL L 158, 30.4.2004, str. 77, člen 2(2)(c).

3 [Direktiva Sveta 94/33/ES](#) z dne 22. junija 1994 o varstvu mladih ljudi pri delu, UL L 216, 20.8.1994, str. 12, člen 3.

4 Svet Evrope, [Konvencija o ukrepanju proti trgovini z ljudmi](#), CETS št. 197, 15. maj 2005.

člen 3(a) Konvencije Sveta Evrope o zaščiti otrok pred spolnim izkoriščanjem in spolnim zlorabljanjem (Lanzarotska konvencija)⁵.

V Evropski konvenciji o človekovih pravicah (EKČP) pojem otrok ni opredeljen, vendar morajo države v skladu z njenim členom 1 „vsakomur“, ki sodi v njihovo pristojnost, priznati pravice, opredeljene v Konvenciji. Člen 14 EKČP zagotavlja, da se pravice, določene v Konvenciji, uživajo „brez razlikovanja“, med drugim ne glede na starost.⁶ Evropsko sodišče za človekove pravice (ESČP) je sprejelo pritožbe, ki so jih vložili otroci ali so bile vložene v njihovem imenu, ne glede na njihovo starost.⁷ V svoji sodni praksi je sprejelo opredelitev pojma otrok iz Konvencije o otrokovih pravicah⁸, s čimer je podprlo pojem „človeško bitje, mlajše od osemnajst let“.

Enako velja za Evropsko socialno listino (ESC) in njeno razlago s strani Evropskega odbora za socialne pravice (EOSP).⁹

1.2. Ozadje evropskega prava v zvezi z otrokovimi pravicami

Večino evropskega prava o otrokovih pravicah sta doslej razvila EU in Svet Evrope. Pomembne instrumente, ki so še naprej podlaga za razvoj evropskega prava, so poleg ZN sprejele tudi druge mednarodne institucije, kot je Haaška konferenca o mednarodnem zasebnem pravu. Čeprav so ti mednarodni okviri delovali ločeno drug od drugega, se med njimi vse pogosteje vzpostavljajo povezave.¹⁰ Medinstitucionalno sodelovanje je zlasti uspešno med Svetom Evrope in EU.

5 Svet Evrope, *Konvencija o zaščiti otrok pred spolnim izkoriščanjem in spolnim zlorabljanjem*, CETS št. 201, 25. oktober 2007.

6 Sodba ESČP z dne 10. junija 2010 v zadevi *Schwizgebel proti Švici*, pritožba št. 25762/07. Glej tudi FRA in ESČP (2010), str. 102.

7 Glej na primer sodbo ESČP z dne 13. junija 1979 v zadevi *Marckx proti Belgiji*, pritožba št. 6833/74, v kateri je bila mladoletna pritožnica stara šest let, ko je Sodišče izdalo odločbo.

8 Sodbi ESČP z dne 20. januarja 2009 v zadevi *Güveç proti Turčiji*, pritožba št. 70337/01, in z dne 9. oktobra 2012 v zadevi *Çoşelav proti Turčiji*, pritožba št. 1413/07.

9 Odločba EOSP z dne 20. oktobra 2009 v zadevi *Defence for Children International (DCI) proti Nizozemski*, pritožba št. 47/2008, točka 25.

10 Glej na primer [poglavje 5](#), v katerem je ponazorjeno, kako se družinsko pravo EU, ki ureja čezmejne ugrabitve otrok, uporablja v skladu s Konvencijo z dne 25. oktobra 1980 o civilnopravnih vidikih mednarodnega protipravnega odvzema otrok (Haaška konvencija o ugrabitvi otrok).

1.2.1. Evropska unija: razvoj prava o otrokovih pravicah in zajeta področja varstva

V preteklosti se je pravo v zvezi z otrokovimi pravicami v EU razvijalo nesis-tematično. Evropsko pravo otrok je bilo od nekdanj osredotočeno predvsem na obravnavo z otroki povezanih vidikov širših gospodarsko in politično usmerjenih pobud, na primer na področju varstva potrošnikov¹¹ in prostega gibanja oseb¹². V zadnjem času pa so se otrokove pravice obravnavale v okviru bolj usklajene agende EU na podlagi treh ključnih mejnikov:

- uvedbe Listine Evropske unije o temeljnih pravicah;
- začetka veljavnosti Lizbonske pogodbe decembra 2009;
- sprejetja sporočila Evropske komisije o posebnem mestu otrok v zunanje-političnih dejavnostih EU in dokumenta Sveta z naslovom „Smernice EU za uveljavljanje in varstvo otrokovih pravic“.

Prvi mejnik je bil uvedba Listine EU o temeljnih pravicah leta 2000.¹³ Listina ima od začetka veljavnosti Lizbonske pogodbe, tj. 1. decembra 2009, enak pravni status kot Pogodbi EU (člen 6 Pogodbe o Evropski uniji (PEU)). EU in njene države članice morajo v skladu z njo pri izvajanju prava EU ščititi pravice, ki so opredeljene v njej. Listina EU o temeljnih pravicah vključuje prva podrobna sklicevanja na otrokove pravice na ustavni ravni EU, med drugim prek priznanja pravice otrok do brezplačnega obveznega šolanja (člen 14(2)), prepovedi diskriminacije na podlagi starosti (člen 21) in prepovedi izkoriščevalskega dela otrok (člen 32). Omeniti je vredno, da Listina vključuje posebno določbo o otrokovih pravicah (člen 24). V njej so izražena tri ključna načela v zvezi z otrokovimi pravicami: pravica otrok do svobodnega izražanja svojega mnenja v skladu s svojo starostjo in zrelostjo (člen 24(1)), pravica, da se pri vseh ukrepih, ki se nanašajo nanje, upoštevajo predvsem njihove koristi (člen 24(2)), ter pravica do rednih osebnih odnosov in neposrednih stikov z obema staršema (člen 24(3)).

11 Na primer [Direktiva 2009/48/ES](#) Evropskega parlamenta in Sveta z dne 18. junija 2009 o varnosti igrač, UL L 170, 30.6.2009, str. 1, ki uveljavlja varnostne ukrepe za otroške igrače.

12 Na primer [Direktiva 2004/38/ES](#).

13 EU (2012), Listina Evropske unije o temeljnih pravicah, UL C 326, 26.10.2012, str. 391.

Drugi ključni mejnik je bila Lizbonska pogodba, ki je – kot je navedeno zgoraj – začela veljati 1. decembra 2009.¹⁴ S tem instrumentom so bile izvedene pomembne institucionalne, postopkovne in ustavne spremembe EU, in sicer sta bili spremenjeni PEU in nekdanja Pogodba o ustanovitvi Evropske skupnosti (zdaj Pogodba o delovanju Evropske unije (PDEU)).¹⁵ Te spremembe so okrepile možnosti EU za spodbujanje otrokovih pravic, med drugim z opredelitvijo „varstva pravic otrok“ kot splošnega zastavljenega cilja EU (člen 3(3) PEU) in pomembnega vidika politike EU na področju zunanjih odnosov (člen 3(5) PEU). Tudi PDEU vključuje določnejša sklicevanja na otroke, ki EU omogočajo sprejemanje zakonodajnih ukrepov za boj proti spolnemu izkoriščanju in trgovini z ljudmi (člen 79(2)(d) in člen 83(1)).

To je privedlo do sprejetja direktive o boju proti spolni zlorabi, spolnemu izkoriščanju otrok in otroški pornografiji¹⁶ ter direktive o preprečevanju trgovine z ljudmi in boju proti njej ter zaščiti njenih žrtev¹⁷, ki vključujeta tudi določbe o obravnavi posebnih potreb otrok žrtev. Številne določbe nedavno sprejete direktive o določitvi minimalnih standardov na področju pravic, podpore in zaščite žrtev kaznivih dejanj prav tako obravnavajo otroke.¹⁸

Tretji pomembni mejnik se je zgodil na bolj strateški, politični ravni, sprva v okviru programa EU za zunanje sodelovanje, pozneje pa v zvezi z notranjimi vprašanji. Natančneje, Svet EU je za vključitev otrokovih pravic v vse dejavnosti EU, ki potekajo z državami nečlanicami EU, sprejel „Smernice EU za uveljavljanje in varstvo otrokovih pravic“¹⁹, Evropska komisija pa sporočilo z naslovom „Otroci na posebnem mestu v zunanje-političnih dejavnostih EU“²⁰. Podobno je Evropska komisija leta 2011 sprejela Agendo EU za otrokove pravice, v kateri je opredelila ključne prednostne naloge za razvoj prava in politike na področju

14 EU (2007), *Lizbonska pogodba*, ki spreminja Pogodbo o Evropski uniji in Pogodbo o ustanovitvi Evropske skupnosti, podpisana v Lizboni, UL C 306, 17.12.2007, str. 1-271.

15 Glej prečiščeni različici dokumentov: Evropske skupnosti (2012), *Pogodba o Evropski uniji (PEU) in Pogodba o delovanju Evropske unije (PDEU)*, UL C 326, 26.10.2012.

16 *Direktiva 2011/92/EU*, UL L 335, 17.12.2011, str. 1.

17 *Direktiva 2011/36/EU*, UL L 101, 15.4.2011, str. 1.

18 *Direktiva 2012/29/EU*, UL L 315, 14.11.2012, str. 57.

19 Svet Evropske unije (2007), *Smernice EU za uveljavljanje in varstvo otrokovih pravic*, Bruselj, 10. december 2007.

20 Evropska komisija (2008), *Otroci na posebnem mestu v zunanje-političnih dejavnostih EU: Sporočilo Komisije Svetu, Evropskemu parlamentu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij*, COM(2008) 55 konč., Bruselj, 5. februar 2008.

otrokovih pravic v državah članicah EU.²¹ Agenda je vključevala tudi ciljno usmerjanje zakonodajnih postopkov, pomembnih za varstvo otrok, kot je zgoraj navedeno sprejetje direktive o pravicah žrtev.

Pred kratkim je Komisija to pobudo dopolnila s sprejetjem celovite strategije za zagotavljanje podpore državam članicam pri odpravljanju revščine in socialne izključenosti z najrazličnejšimi ukrepi v zgodnjem otroštvu (za predšolske in osnovnošolske otroke).²² Čeprav ta pobuda in agenda nista pravno zavezujoči, sta kljub temu pomembni, saj tvorita podlago za normativni in metodološki pristop EU k pravu o otrokovih pravicah – podlago, ki je trdno povezana s Konvencijo o človekovih pravicah in umeščena v okvire etike varstva otrok, njihove udeležbe in nediskriminacije.

EU lahko sprejema zakonodajo le, če ji je bila podeljena pristojnost po Pogodbah (členi od 2 do 4 PDEU). Ker so otrokove pravice medsektorsko področje, je treba pristojnost EU opredeliti za vsak primer posebej. Področja, ki so pomembna za otrokove pravice in v zvezi s katerimi je EU sprejela številne zakone, so doslej vključevala:

- varstvo podatkov in potrošnikov;
- azil in migracije;
- sodelovanje v civilnih in kazenskih zadevah.

V členu 6(1) PEU in členu 51(2) Listine EU o temeljnih pravicah je določeno, da Listina niti ne širi pristojnosti EU niti ne spreminja pristojnosti in nalog ter ne ustvarja novih pristojnosti ali nalog za EU. Institucije in države članice EU so zavezane uporabljati določbe Listine le, kadar izvajajo pravo EU. Čeprav so za EU določbe Listine vedno zavezujoče, pa za države članice postanejo pravno zavezujoče le, kadar delujejo na področju uporabe prava EU.

Vsako od naslednjih poglavij vključuje kratek pregled pristojnosti EU na področjih, obravnavanih v zadevnih poglavjih.

21 Evropska komisija (2011), *Agenda EU za otrokove pravice: Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij*, COM(2011) 60 konč., Bruselj, 15. februar 2011.

22 Evropska komisija (2013), *Vlaganje v otroke: prekinimo krog prikrajšanosti*, Priporočilo 2013/112/EU, Bruselj.

1.2.2. Svet Evrope: razvoj prava o otrokovih pravicah in zajeta področja varstva

Svet Evrope ima v nasprotju z EU vse od svoje ustanovitve jasno nalogo, da štiti in spodbuja človekove pravice. Njegova glavna pogodba o človekovih pravicah, ki so jo ratificirale vse države članice Sveta Evrope, je Konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin ali Evropska konvencija o človekovih pravicah (EKČP), ki vključuje posebna sklicevanja na otroke. Glavna so: v členu 5(1)(d) je predviden zakoniti pripor mladoletnika zaradi vzgojnega nadzora; člen 6(1) omejuje pravico do pravične in javne obravnave, če je to v korist mladoletnikov; v členu 2 Protokola št. 1 sta določeni pravica do izobraževanja in obveznost držav, da spoštujejo versko in svetovnonazorsko prepričanje staršev pri izobraževanju njihovih otrok. Poleg tega se vse druge splošne določbe EKČP uporabljajo za vsakogar, vključno z otroki. Nekatere od njih so dokazano zelo pomembne za otroke, in sicer člen 8, ki zagotavlja pravico do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja, in člen 3, ki prepoveduje mučenje, nečloveško in ponižujoče ravnanje ter kaznovanje. ESČP je z razlagalnimi pristopi k pozitivnim obveznostim, ki so neločljivo povezane z določbami EKČP, razvil obsežno sodno prakso, ki obravnava otrokove pravice in vključuje pogosta sklicevanja na Konvencijo o otrokovih pravicah. Ker pa pritožbe analizira za vsak primer posebej, ne zagotavlja celovitega pregleda otrokovih pravic v okviru EKČP.

Druga glavna pogodba Sveta Evrope o človekovih pravicah, Evropska socialna listina (ESC²³ – spremenjena leta 1996²⁴), zagotavlja varstvo socialnih pravic, pri čemer posebej obravnava otrokove pravice. Vključuje dve določbi, ki sta zlasti pomembni za otrokove pravice. Člen 7 določa, da je treba otroke in mladostnike zaščititi pred gospodarskim izkoriščanjem. Države morajo v skladu s členom 17 sprejeti vse ustrezne in nujne ukrepe za zagotavljanje potrebne nege, pomoči, izobraževanja in usposabljanja otrok (vključno z brezplačnim osnovnošolskim in srednješolskim izobraževanjem), za zaščito otrok in mladostnikov pred zamenjarjanjem, nasiljem ali izkoriščanjem in za zaščito otrok, ki so prikrajšani za podporo svoje družine. Izvajanje Evropske socialne listine nadzira Evropski odbor za socialne pravice (EOSP), sestavljen iz neodvisnih strokovnjakov, ki na podlagi mehanizma za kolektivne pritožbe ali nacionalnega postopka poročanja odločajo o skladnosti nacionalnega prava in prakse z Evropsko socialno listino.

23 Svet Evrope, [Evropska socialna listina](#), CETS št. 35, 18. oktober 1961.

24 Svet Evrope, [Evropska socialna listina \(spremenjena\)](#), CETS št. 163, 3. maj 1996.

Svet Evrope je poleg tega sprejel več pogodb, v katerih so obravnavana najrazličnejša posebna vprašanja v zvezi z otrokovimi pravicami. Mednje spadajo:

- Konvencija o pravnem položaju otrok, rojenih zunaj zakonske zveze²⁵;
- Konvencija o posvojitvi otrok, spremenjena leta 2008²⁶;
- Konvencija o stikih z otroki²⁷;
- Konvencija o uresničevanju otrokovih pravic²⁸;
- Konvencija o zaščiti otrok pred spolnim izkoriščanjem in spolnim zlorabljanjem (Lanzarotska konvencija)²⁹.

Ne nazadnje je treba na ravni politike poudariti, da je leta 2006 Svet Evrope začel izvajati svoj program „Gradimo Evropo za otroke in z njimi“ – horizontalni akcijski načrt za obravnavo vprašanj v zvezi z otrokovimi pravicami, vključno s sprejetjem instrumentov za določanje standardov na najrazličnejših področjih.³⁰ Trenutne prednostne naloge so osredotočene na štiri ključna področja:³¹

- spodbujanje otroku prijaznih storitev in sistemov;
- odpravo vseh oblik nasilja nad otroki;
- zagotavljanje pravic otrok v ranljivem položaju;
- spodbujanje udeležbe otrok.

25 Svet Evrope, *Evropska konvencija o pravnem položaju otrok, rojenih zunaj zakonske zveze*, CETS št. 85, 15. oktober 1975.

26 Svet Evrope, *Evropska konvencija o posvojitvi otrok (spremenjena)*, CETS št. 202, 27. november 2008.

27 Svet Evrope, *Konvencija o stikih z otroki*, CETS št. 192, 15. maj 2003.

28 Svet Evrope, *Evropska konvencija o uresničevanju otrokovih pravic*, CETS št. 160, 25. januar 1996.

29 Svet Evrope, *Konvencija o zaščiti otrok pred spolnim izkoriščanjem in spolnim zlorabljanjem*, CETS št. 201, 25. oktober 2007.

30 Za več informacij glej <http://www.coe.int/t/dg3/children/>.

31 Svet Evrope, Odbor ministrov (2011), *Strategija Sveta Evrope o otrokovih pravicah (2012–2015)*, CM(2011) 171 final, 15. februar 2012.

Glavni namen programa Sveta Evrope za pravice otrok je podpirati vse države članice Sveta Evrope pri izvajanju mednarodnih standardov na področju otrokovih pravic in zlasti spodbujati izvajanje Konvencije o otrokovih pravicah s poudarkom na glavnih načelih programa: prepovedi diskriminacije, pravici do življenja in razvoja, upoštevanju otrokovih koristi kot glavnega vodila za nosilce odločanja in pravici otrok do izjave.³²

Pod okriljem programa je bilo sprejetih več instrumentov v zvezi z otrokovimi pravicami, ki vsebujejo praktične smernice za dopolnitev zavezujočih evropskih pravnih ukrepov, vključno s:

- smernicami za otrokom prijazno pravosodje³³;
- smernicami za otrokom prijazno zdravstvo³⁴;
- priporočilom o celostnih nacionalnih strategijah za zaščito otrok pred nasiljem³⁵;
- priporočilom o otrokovih pravicah ter otrokom in družinam prijaznih socialnih službah³⁶;
- priporočilom o udeležbi otrok in mladih, mlajših od 18 let³⁷.

S tem je program zagotovil, da je Evropa v ospredju določanja standardov na področju otrokovih pravic in da je na tem področju tudi vodilna, in sicer na različne načine, s čimer jamči, da ima glas otrok osrednjo vlogo v tem procesu. Cilj programa je tudi podpirati izvajanje EKČP in Evropske socialne listine ter spodbujati druge obstoječe pravne instrumente Sveta Evrope, povezane z otroštvom (udeležba, zaščita in pravice), mladino in družino.³⁸

32 Prav tam.

33 Svet Evrope, Odbor ministrov (2010), *Smernice za otrokom prijazno pravosodje*, 17. november 2010.

34 Svet Evrope, Odbor ministrov (2011), *Smernice za otrokom prijazno zdravstvo*, 21. september 2011.

35 Svet Evrope, Odbor ministrov (2009), *Priporočilo CM/Rec(2009)10 Odbora ministrov državam članicam o celostnih nacionalnih strategijah za zaščito otrok pred nasiljem*, 18. november 2009.

36 Svet Evrope, Odbor ministrov (2011), *Priporočilo Rec (2011)12 o otrokovih pravicah ter otrokom in družinam prijaznih socialnih službah*, 16. november 2011.

37 Svet Evrope, Odbor ministrov (2012), *Priporočilo Rec(2012)2 o udeležbi otrok in mladih, mlajših od 18 let*, 28. marec 2012.

38 Svet Evrope, Odbor ministrov (2011), *Strategija Sveta Evrope o otrokovih pravicah (2012–2015)*, CM(2011) 171 konč., 15. februar 2012.

1.3. Evropsko pravo v zvezi z otrokovimi pravicami in Konvencija ZN o otrokovih pravicah

Ključna točka

- Evropsko pravo v zvezi z otrokovimi pravicami temelji predvsem na Konvenciji ZN o otrokovih pravicah.

Ker so vse države članice EU in Sveta Evrope pogodbenice Konvencije o otrokovih pravicah, je ta konvencija zelo pomembna na evropski ravni. Evropskim državam učinkovito nalaga skupne pravne obveznosti, pri čemer posredno vpliva na to, kako evropske institucije razvijajo in uveljavljajo otrokove pravice.

Konvencija o otrokovih pravicah je tako postala merilo kakovosti za razvoj evropskega prava o otrokovih pravicah, pri čemer se Svet Evrope in EU vse bolj sklicujeta na njen vpliv. Vključevanje njenih načel in določb v zavezujoče instrumente in sodno prakso na evropski ravni ji zlasti daje večjo moč in odpira učinkovitejše kanale izvrševanja za tiste, ki si prizadevajo za uveljavljanje otrokovih pravic v Evropi, kot je razvidno iz konkretnih primerov, ki so na voljo v tem priročniku.

Evropska unija ni in ne more biti pogodbenica Konvencije o otrokovih pravicah, saj v Konvenciji ni pravnega mehanizma, ki bi subjektom, ki niso države, omogočal, da pristopijo k njej. Vendar se EU za dopolnjevanje in usmerjanje razlag Pogodb EU opira na „splošna načela prava EU“ (pisna in nepisna načela, ki so izpeljana iz ustavnega izročila, skupnega državam članicam) (člen 6(3) PEU). V odločbah Sodišča Evropske unije je bilo potrjeno, da obveznosti, ki izhajajo iz članstva v EU, ne smejo biti v nasprotju z obveznostmi držav članic, ki izhajajo iz njihove nacionalne ustave in mednarodnih obveznosti v zvezi s človekovimi pravicami.³⁹ Ker so Konvencijo o otrokovih pravicah ratificirale vse države članice EU, je EU zavezana spoštovanju njenih načel in določb, vsaj v zvezi z zadevami, ki spadajo na področje njenih pristojnosti (kot so določene v sporazumih EU).

³⁹ Na primer sodba Sodišča EU z dne 14. maja 1974 v zadevi *J. Nold, Kohlen- und Baustoffgroßhandlung proti Komisiji Evropskih skupnosti*, C-4/73.

Ta obveznost je podkrepljena z drugimi pogodbami EU, zlasti z Listino EU o temeljnih pravicah. Člen 24 Listine neposredno temelji na določbah Konvencije o otrokovih pravicah, vključno z nekaterimi določbami, ki so se uveljavile kot „načela Konvencije o otrokovih pravicah“, in sicer načelo otrokovih koristi (člen 3 Konvencije), načelo udeležbe otrok (člen 12 Konvencije) in otrokova pravica, da živi in/ali ima odnose s starši (člen 9 Konvencije).

Pomen Konvencije o otrokovih pravicah pri usmerjanju razvoja otrokovih pravic v EU je izražen v agendi za otrokove pravice, ki jo je pripravila Komisija in v kateri je navedeno, da morajo biti „[s]tandardi in načela te konvencije [...] še naprej vodilo za politike in ukrepe EU, ki imajo učinek na otrokove pravice“⁴⁰. V tem smislu zakonodajni instrumenti, povezani z otroki, skoraj brez izjeme vključujejo izrecno sklicevanje na Konvencijo o otrokovih pravicah ali bolj posredno sklicevanje na načela v zvezi z otrokovimi pravicami, kot so „otrokove koristi“, otrokova pravica, da sodeluje pri sprejemanju odločitev, ki ga zadevajo, ali pravica do zaščite pred diskriminacijo.

Svet Evrope, podobno kot EU, ni organizacija, ki bi bila pravno zavezana spoštovanju Konvencije o otrokovih pravicah, čeprav so vse države članice Sveta Evrope posamično pogodbenice te konvencije. Kljub temu EKČP ni mogoče razlagati ločeno, temveč v skladu s splošnimi načeli mednarodnega prava. Upoštevati je treba vsa ustrezna pravila mednarodnega prava, ki se uporabljajo v odnosih med državami pogodbenicami EKČP, zlasti pravila o splošnem varstvu človekovih pravic. Obveznosti, ki jih morajo države pogodbenice EKČP izpolnjevati na področju otrokovih pravic, je treba natančneje razlagati ob upoštevanju Konvencije o otrokovih pravicah.⁴¹ Tudi EOSP se je v svojih odločbah izrecno skliceval na Konvencijo o otrokovih pravicah.⁴² Poleg tega dejavnosti Sveta Evrope v zvezi z določanjem standardov in oblikovanjem sporazumov temeljijo na načelih in določbah Konvencije o otrokovih pravicah. Tako na primer *Smernice za otrokom prijazno pravosodje*⁴³ neposredno temeljijo na najrazličnejših

40 Evropska komisija (2011), *Agenda EU za otrokove pravice*, COM(2011) 60 konč., Bruselj.

41 Sodba ESČP z dne 4. oktobra 2012 v zadevi *Harroudj proti Franciji*, pritožba št. 43631/09, točka 42.

42 Odločbi EOSP z dne 7. decembra 2004 v zadevi *World Organisation Against Torture (OMCT) proti Irski*, pritožba št. 18/2003, točke 61–63, in z dne 20. oktobra 2009 v zadevi *Defence for Children International (DCI) proti Nizozemski*, pritožba št. 47/2008.

43 Svet Evrope, Odbor ministrov (2010), *Smernice za otrokom prijazno pravosodje*, 17. november 2010.

določbah Konvencije o otrokovih pravicah in spremnih splošnih pripombah Odbora ZN za pravice otrok.⁴⁴

1.4. Vloga evropskih sodišč pri razlagi in izvajanju evropske zakonodaje o otrokovih pravicah

1.4.1. Sodišče Evropske unije

Sodišče Evropske unije izdaja odločbe o najrazličnejših pravnih sporih. Do zdaj je v glavnem presojalo predloge za sprejetje predhodne odločbe (člen 267 PDEU).⁴⁵ To so postopki, ko nacionalno sodišče zaprosi Sodišče EU za razlago primarne zakonodaje EU (tj. pogodb) ali sekundarne zakonodaje EU (tj. odločb, sklepov, uredb in direktiv), pomembne za nacionalno zadevo, ki teče pred zadevnim sodiščem.

Sodišče EU je pred kratkim odločalo le o malo zadevah v zvezi z otrokovimi pravicami. S sprejetjem jasnejših zakonodajnih ukrepov v zvezi z otrokovimi pravicami in izrazitejše agende o otrokovih pravicah pa se bodo te v prihodnje verjetno pogosteje pojavljale na seznamu zadev Sodišča EU.

Sodišče EU je največ sodb v zvezi z otrokovimi pravicami izdalo v zvezi s prostim gibanjem in državljanstvom EU, to je na področjih, za katera je EU že dolgo pristojna. V tem okviru je izrecno priznalo, da imajo otroci sami po sebi koristi, povezane z državljanstvom EU, in s tem na podlagi državljanstva EU nanje

44 Glej ZN, Odbor za pravice otrok (2007), *Splošna pripomba št. 10 (2007): Otrokov pravice v mladoletniškem pravosodju*, CRC/C/GC/10, 25. april 2007; ZN, Odbora za pravice otrok (2009), *Splošna pripomba št. 12 (2009): Otrokova pravica do izjave*, CRC/C/GC/12, 1. julij 2009, in ZN, Odbor za pravice otrok (2013), *Splošna pripomba št. 14 (2013) o pravicah otrok do upoštevanja njihovih koristi kot glavnega vodila (člen 3(1))*, CRC/C/GC/14, 29. maj 2013.

45 Edina izjema so ničnostne tožbe: sodba Sodišča EU z dne 27. junija 2006 v zadevi *Evropski parlament proti Svetu Evropske unije* [VS], C-540/03.

razširilo nevezano dovoljenje za prebivanje ter socialne pravice in pravico do izobraževanja.⁴⁶

Sodišče EU je samo enkrat neposredno uporabilo Konvencijo o otrokovih pravicah za opredelitev, kako je treba razlagati pravo EU v zvezi z otroki, in sicer v zadevi *Dynamic Medien GmbH proti Avides Media AG*. Ta zadeva se nanaša na zakonitost nemških omejitev glede označevanja za uvožene DVD-je in videoposnetke, za katere so bile v Združenem kraljestvu že izvedene podobne kontrole. Sodišče EU je ugotovilo, da so nemške kontrole označevanje zakonita omejitev določb EU o prostem pretoku blaga (ki sicer izključujejo takšne dvojne regulativne postopke), saj je bil njihov namen zaščititi otrokove koristi. Svojo odločitev je podprlo s sklicevanjem na člen 17 Konvencije o otrokovih pravicah, ki države podpisnice spodbuja, naj razvijejo ustrezne smernice za varstvo otrok pred informacijami in gradivom, ki škodijo njihovi blaginji.⁴⁷ Vendar se v zvezi s postopki pregleda, uvedenimi za varstvo otrok, uporabljajo zahteve glede sorazmernosti, ki morajo biti zlahka dostopne in jih je mogoče izvesti v razumnih rokih.⁴⁸

Sodišče EU je v drugih zadevah za utemeljitev svojih sodb posredno omenilo splošna načela v zvezi z otrokovimi pravicami, ki so zajeta tudi v določbah Konvencije o otrokovih pravicah (kot so otrokove koristi in pravica do izjave), zlasti v zadevah v zvezi s čezmejno ugrabitvijo otroka.⁴⁹

EU je ne glede na to običajno previdna in Konvenciji o otrokovih pravicah ne pripisuje odločilne vloge, zlasti na politično občutljivejših področjih, kot je nadzor priseljavanja⁵⁰, čeprav se v nedavni sodni praksi to spreminja, kot je obravnavano v naslednjih poglavjih. Od sprejetja Listine EU o temeljnih pravicah so

46 Glej sodbe Sodišča EU z dne 17. septembra 2002 v zadevi *Baumbast in R proti Secretary of State for the Home Department*, C-413/99, z dne 19. oktobra 2004 v zadevi *Kunqian Catherine Zhu in Man Lavette Chen proti Secretary of State for the Home Department*, C-200/02, z dne 2. oktobra 2003 v zadevi *Carlos Garcia Avello proti Belgijski državi*, C-148/02, z dne 23. februarja 2010 v zadevi *London Borough of Harrow proti Nimco Hassan Ibrahim in Secretary of State for the Home Department* [VS], C-310/08, in z dne 23. februarja 2010 v zadevi *Maria Teixeira proti London Borough of Lambeth in Secretary of State for the Home Department*, C-480/08. Te zadeve so ponovno obravnavane v poglavjih 8 in 9.

47 Sodba Sodišča EU z dne 14. februarja 2008 v zadevi *Dynamic Medien Vertriebs GmbH proti Avides Media AG*, C-244/06, točki 42 in 52.

48 Prav tam, točki 49 in 50.

49 Sodba Sodišča EU z dne 22. decembra 2010 v zadevi *Joseba Andoni Aguirre Zarraga proti Simone Pelz*, C-491/10 PPU. Za več podrobnosti glej poglavje 5.

50 Sodba Sodišča EU z dne 27. junija 2006 v zadevi *Evropski parlament proti Svetu Evropske unije* [VS], C-540/03.

sklicevanja Sodišča EU na njene člene o varstvu otrokovih pravic pogosto polna sklicevanj na Konvencijo o otrokovih pravicah, saj so si njune določbe podobne.

1.4.2. Evropsko sodišče za človekove pravice

ESČP večinoma odloča o posameznih pritožbah, vloženi v skladu s členoma 34 in 35 EKČP. Pristojno je za vse zadeve v zvezi z razlago in uporabo EKČP in njihovih protokolov (člen 32 EKČP).

V nasprotju s Sodiščem EU ima obsežno sodno prakso o otrokovih pravicah. Čeprav se številne zadeve v skladu s členom 8 EKČP o pravici do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja obravnavajo z vidika pravic staršev in ne otrokovih pravic, pa zadeve na podlagi drugih vsebinskih določb nujno ne vključujejo staršev in so jasneje osredotočene na pravice zadevnih otrok, kot sta pravica do zaščite pred nečloveškim in ponižujočim ravnanjem (člen 3 EKČP) ali pravica do poštenega sojenja (člen 6 EKČP).

Čeprav se ESČP pri obravnavi pritožb, ki jih vložijo otroci ali so vložene v njihovem imenu, pogosto sklicuje na Konvencijo o otrokovih pravicah, pa ji sistematično ne pripisuje odločilne vloge. V nekaterih zadevah so imela načela v zvezi z otrokovimi pravicami, kot so izražena v Konvenciji o otrokovih pravicah, velik vpliv na razlogovanje ESČP, zlasti glede razlage člena 6 EKČP s strani Sodišča (pravica do poštenega sojenja) v zvezi z obravnavo otrok, ki so v navzkrižju z zakonom (glej [poglavje 11](#)). Na drugih področjih se lahko pristop ESČP nekoliko razlikuje od pristopa iz Konvencije o otrokovih pravicah, na primer v zvezi z zaslišanjem otroka na sodišču (glej [poglavje 2](#)). Poleg tega se je ESČP v nekaterih zadevah izrecno oprlo na Konvencijo o otrokovih pravicah.

Primer: zadeva *Maslov proti Avstriji*⁵¹ se nanaša na prisilno odstranitev pritožnika, ki je bil kot otrok obsojen zaradi več kaznivih dejanj. ESČP je v zvezi z ukrepi izгона zoper mladoletne prestopnike odločilo, da obveznost upoštevanja otrokovih koristi v skladu s členom 40 Konvencije o otrokovih pravicah vključuje obveznost spodbujanja otrokove ponovne vključitve v družbo. Menilo je, da ponovna vključitev v družbo ne bi bila mogoča, saj so se z izgonom pretrgale otrokove družinske ali socialne vezi.⁵² Konvencija o otrokovih pravicah je tako eden od razlogov za ugotovitev, da je izgon

51 Sodba ESČP z dne 23. junija 2008 v zadevi *Maslov proti Avstriji* [VS], pritožba št. 1638/03.

52 Prav tam, točka 83.

pomenil nesorazmeren poseg v pritožnikove pravice v skladu s členom 8 EKČP (pravica do spoštovanja družinskega življenja).

1.5. Evropski odbor za socialne pravice

Evropski odbor za socialne pravice (EOSP) sestavlja 15 neodvisnih in nepristranskih strokovnjakov, ki na podlagi mehanizma za kolektivne pritožbe ali nacionalnega postopka poročanja odločajo o skladnosti nacionalnega prava in prakse z Evropsko socialno listino.⁵³ Določene nacionalne in mednarodne organizacije lahko vložijo kolektivne pritožbe zoper države, ki so pogodbenice Evropske socialne listine in so sprejele pritožbeni postopek. Doslej so se pritožbe nanašale na to, ali so države kršile otrokove pravice po Evropski socialni listini v zvezi z vprašanji, kot so med drugim gospodarsko izkoriščanje otrok⁵⁴, telesna integriteta otrok⁵⁵, pravice otrok migrantov do zdravstvenega varstva⁵⁶ in dostop invalidnih otrok do izobraževanja⁵⁷.

Primer: v zadevi *International Commission of Jurists (ICJ) proti Portugalski*⁵⁸ se je trdilo, da se v portugalski zakonodaji sicer spoštuje najnižja starost 15 let za sprejem na delo iz člena 7(1) Evropske socialne listine, vendar da se ta določba ne izvršuje ustrezno. EOSP je odločil, da je namen Evropske socialne listine ščititi pravice ne le v teoriji, temveč tudi v praksi, in da je zato treba učinkovito uporabljati zakonodajo. Opozorilo je, da je na Portugalskem nezakonito zaposlenih veliko otrok, in ugotovilo, da je to kršitev člena 7(1) Evropske socialne listine.

53 Za več informacij glej spletišče EOSP: www.coe.int/t/dghl/monitoring/socialcharter/ECSR/ECSRdefault_en.asp.

54 Odločba EOSP z dne 9. septembra 1999 v zadevi *International Commission of Jurists (ICJ) proti Portugalski*, pritožba št. 1/1998.

55 Odločba EOSP z dne 7. decembra 2004 v zadevi *World Organisation Against Torture (OMCT) proti Grčiji*, pritožba št. 17/2003.

56 Odločba EOSP z dne 23. oktobra 2012 v zadevi *Defence for Children International (DCI) proti Belgiji*, pritožba št. 69/2011.

57 Odločba EOSP z dne 3. junija 2008 v zadevi *Mental Disability Advocacy Center (MDAC) proti Bolgariji*, pritožba št. 41/2007, točka 35.

58 Odločba EOSP z dne 9. septembra 1999 v zadevi *International Commission of Jurists (ICJ) proti Portugalski*, pritožba št. 1/1998.

2

Osnovne državljanske pravice in svoboščine

EU	Obravnavane teme	Svet Evrope
Listina o temeljnih pravicah, člena 10 (svoboda vere) in 14 (pravica do izobraževanja)	Svoboda misli, vesti in vere	<p>EKČP, člena 9 (svoboda vere) in 14 (prepoved diskriminacije); člen 2 Protokola št. 1 (pravica staršev, da svojim otrokom zagotovijo izobraževanje, ki je v skladu z njihovimi prepričanji)</p> <p>Sodba ESČP iz leta 2008 v zadevi <i>Dogru proti Franciji</i>, pritožba št. 27058/05 (nošenje muslimanske naglavne rute v državni srednji šoli)</p> <p>Sodba ESČP iz leta 2008 v zadevi <i>Kervanci proti Franciji</i>, pritožba št. 31645/04 (nošenje muslimanske naglavne rute v državni srednji šoli)</p> <p>Sodba ESČP iz leta 2010 v zadevi <i>Grzelak proti Poljski</i>, pritožba št. 7710/02 (alternative verouku v osnovni in srednji šoli)</p> <p>Sodba ESČP iz leta 2011 v zadevi <i>Lautsi in drugi proti Italiji</i> [VS], pritožba št. 30814/06 (razobešanje razpel v državnih šolah)</p>

EU	Obravnavane teme	Svet Evrope
Listina o temeljnih pravicah, člen 11 (svoboda izražanja)	Svoboda izražanja in obveščanja	EKČP, člen 10 (svoboda izražanja) Sodba ESČP iz leta 1976 v zadevi <i>Handyside proti Združenemu kraljestvu</i> , pritožba št. 5493/72 (prepoved knjige za otroke) Sodba ESČP iz leta 1989 v zadevi <i>Gaskin proti Združenemu kraljestvu</i> , pritožba št. 10454/83 (dostop do spisa, vodenega v otroštvu)
Listina o temeljnih pravicah, člen 24 (pravice otroka) Sodba Sodišča EU iz leta 2010 v zadevi <i>Joseba Andoni Aguirre Zarraga proti Simone Pelz</i> (pravica do izjave, mednarodna ugrabitev otroka), C-491/10 PPU	Pravica do izjave	EKČP, člen 6 (pošteno sojenje) Evropska konvencija o uresničevanju otrokovih pravic, členi 3, 4, 6 in 7 Sodba ESČP iz leta 2003 v zadevi <i>Sahin proti Nemčiji</i> [VS], pritožba št. 30943/96 (zaslišanje otroka na sodišču v postopku glede osebnih stikov)
Listina o temeljnih pravicah, člen 12 (svoboda zbiranja in združevanja)	Pravica do svobode zbiranja in združevanja	EKČP, člen 11 (svoboda mirnega zbiranja in združevanja) Sodba ESČP iz leta 2006 v zadevi <i>Christian Democratic People's Party proti Moldaviji</i> , pritožba št. 28793/02 (udeležba na srečanjih na javnem mestu)

Vse osebe imajo državljanske pravice in svoboščine, določene v različnih instrumentih, zlasti Listini EU o temeljnih pravicah in Evropski konvenciji o človekovih pravicah (EKČP), kot ju razlaga Evropsko sodišče za človekove pravice (ESČP). Listina je edini pravni instrument EU, ki izrecno obravnava državljanske pravice, o katerih se razpravlja v tem poglavju, ker se uporabljajo za otroke. Vendar sta se z leti obseg in razlaga teh državljskih pravic na ravni Sveta Evrope zelo razvila, zlasti s sodno prakso ESČP.

V tem poglavju je predstavljen pregled svoboščin iz naslova II Listine EU o temeljnih pravicah, kolikor vplivajo na otrokove pravice. V njem so analizirane pravica otroka do svobode misli, vesti in vere ([razdelek 2.1](#)), pravica do svobode izražanja in obveščanja ([razdelek 2.3](#)), otrokova pravica do izjave ([razdelek 2.4](#)) ter pravica do svobode zbiranja in združevanja ([razdelek 2.5](#)).

2.1. Svoboda misli, vesti in vere

Ključne točke

- Svoboda misli, vesti in vere, ki je zagotovljena v Listini EU o temeljnih pravicah in EKČP, vključuje pravico do spreminjanja vere ali prepričanja in svobodo izražanja svoje vere ali svojega prepričanja pri bogoslužju, pouku, običajih in obredih.
- Starši imajo pravico, da svojim otrokom zagotovijo vzgojo in izobraževanje v skladu s svojimi verskimi, svetovnonazorskimi in pedagoškimi prepričanji.
- Starši imajo pravico in dolžnost, da otroka na način, prilagojen njegovim razvojnim zmožnostim, usmerjajo pri uveljavljanju njegove pravice do svobode misli, vesti in vere.

2.1.1. Otrokova pravica do svobode vere

V okviru prava EU je v členu 10 Listine EU o temeljnih pravicah vsakomur zagotovljena pravica do svobode misli, vesti in vere. Ta pravica vključuje svobodo spreminjanja vere ali prepričanja in svobodo izražanja svoje vere ali svojega prepričanja posamezno ali skupaj z drugimi, javno ali zasebno, pri bogoslužju, pouku, običajih in obredih. Pravica do ugovora vesti je priznana v skladu z nacionalnimi zakoni (člen 10(2) Listine).

V okviru prava Sveta Evrope je v členu 9 EKČP zagotovljena pravica do svobode mišljenja, vesti in vere. Iz sodne prakse ESČP so bili izluščeni trije vidiki pravice do svobode vere, in sicer notranji vidik, svoboda spreminjanja vere ali prepričanja in svoboda izražanja vere ali prepričanja. Prva dva vidika sta absolutna in ju države v nobenem primeru ne smejo omejiti.⁵⁹ Svoboda izražanja vere ali prepričanja se lahko omeji, če so take omejitve določene z zakonom, če sledijo legitimnemu cilju in če so nujne v demokratični družbi (člen 9(2) EKČP).

ESČP je v svoji sodni praksi obravnavalo otrokovo svobodo mišljenja, vesti in vere, predvsem v zvezi s pravico do izobraževanja in državnim šolskim sistemom. Vera v šolah je tema, o kateri se v evropskih državah veliko javno razpravlja.

⁵⁹ Sodba ESČP z dne 23. oktobra 1990 v zadevi *Darby proti Švedski*, pritožba št. 11581/85.

Primer: zadevi *Dogru proti Franciji* in *Kervanci proti Franciji*⁶⁰ se nanašata na izključitev dveh deklic, starih 11 in 12 let, iz prvega letnika francoske državne šole, ker nista hoteli sneti naglavne rute med urami telesne vzgoje. ESČP je ugotovilo, da je bil namen omejitve pravice pritožnic do izražanja njihovih verskih prepričanj upoštevati zahteve glede sekularizma v državnih šolah. Nacionalni organi so navedli, da nošenje pokrivala, kot je muslimanska naglavna ruta, ni skladno z urami športne vzgoje iz zdravstvenih in varnostnih razlogov. ESČP je menilo, da je to razumno, saj je šola pretehtala verska prepričanja pritožnic ter zahteve glede varstva pravic in svobod drugih oseb ter javnega reda. V skladu s tem je ugotovilo, da je bil poseg v svobodo dijakinj, da izražata svojo vero, upravičen in sorazmeren glede na zastavljeni cilj. Zato je razsodilo, da člen 9 EKČP ni bil kršen.

Primer: zadeva *Grzelak proti Poljski*⁶¹ se nanaša na dejstvo, da učenec, ki je bil oproščen verskega pouka, ni mogel obiskovati ur etike in pridobiti zadevne ocene. Pritožnik ves čas osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja (v starosti od sedem do 18 let) ni obiskoval verskega pouka v skladu z željo staršev, ki sta deklarirana agnostika. Ure etike niso bile organizirane, ker je bilo zanje zainteresiranih premalo učencev, zato je pritožnik prejel šolska spričevala in potrdila, v katerih je bila namesto ocene za predmet „religija/etika“ ravna črta. ESČP je menilo, da odsotnost ocene za predmet „religija/etika“ v dečkovih spričevalih spada v okvir negativnih vidikov svobode mišljenja, vesti in vere, saj bi lahko bilo iz spričeval razvidno, da je brez verske pripadnosti. Zato je pomenila obliko nedopustne stigmatizacije. Različna obravnava nevernikov, ki so želeli obiskovati ure etike, in učenci, ki so obiskovali verski pouk, zato ni bila objektivno in razumno utemeljena, prav tako pa ni bilo razumne sorazmerne zveze med uporabljenimi sredstvi in zasledovanim ciljem. Polje proste presoje države je bilo v tej zadevi prekoračeno, saj je bilo kršeno samo bistvo pritožnikove pravice, da svoje vere ali prepričanja ne izraža, kar je kršitev člena 14 EKČP v povezavi s členom 9 EKČP.

60 Sodbi ESČP z dne 4. decembra 2008 v zadevi *Dogru proti Franciji*, pritožba št. 27058/05, in z dne 4. decembra 2008 v zadevi *Kervanci proti Franciji*, pritožba št. 31645/04 (na voljo v francoščini).

61 Sodba ESČP z dne 15. junija 2010 v zadevi *Grzelak proti Poljski*, pritožba št. 7710/02.

2.2. Pravice staršev in svoboda vere njihovih otrok

Pravice staršev v okviru svobode vere njihovih otrok se v evropskem pravu obravnavajo drugače kot v Konvenciji o otrokovih pravicah.

V okviru prava EU je treba ustrezno spoštovati pravico staršev, da svojim otrokom zagotovijo vzgojo in izobraževanje v skladu s svojimi verskimi, svetovnonazorskimi in pedagoškimi prepričanji, zlasti v okviru svobode ustanavljanja izobraževalnih zavodov (člen 14(3) Listine).

Države morajo **v okviru prava Sveta Evrope**, zlasti v skladu s členom 2 Protokola št. 1 k EKČP, pri izvajanju nalog na področju vzgoje in izobraževanja upoštevati (verska) prepričanja staršev. V skladu z ESČP je ta dolžnost široka, saj se ne uporablja le za vsebino in izvajanje šolskih učnih načrtov, temveč tudi pri izvajanju vseh nalog, ki jih prevzame država.⁶² Vključuje organizacijo in financiranje javnega šolstva, opredelitev in načrtovanje učnega načrta, objektivno, kritično in pluralistično posredovanje informacij ali znanja iz učnega načrta (s čimer se državam prepoveduje sledenje cilju indoktrinacije, za katero bi bilo mogoče škodeti, da ne spoštuje verskih in svetovnonazorskih prepričanj staršev) ter organizacijo šolskega okolja, vključno s prisotnostjo razpel v razredih državnih šol.

Primer: zadeva *Lautsi in drugi proti Italiji*⁶³ se nanaša na razobešanje razpel v razredih državnih šol. Mati, ena od staršev, se je pritožila, da prisotnost razpel v razredih državne šole, ki jo obiskujeta njena otroka, pomeni kršitev načela sekularizma, v skladu s katerim si ju prizadeva vzgajati. Veliki senat ESČP je ugotovil, da je država tista, ki v okviru svojih nalog v zvezi z vzgojo in izobraževanjem odloča, ali je treba v razredih državnih šol razobesiti razpela, in da ta pristojnost spada na področje uporabe drugega stavka člena 2 Protokola št. 1 k EKČP. Sodišče je trdilo, da ta odločitev načeloma spada v okviru polja proste presoje tožene države in da ni evropskega soglasja o prisotnosti verskih simbolov v državnih šolah. Res je, da prisotnost razpel

62 Glej tudi ustrezno sodno prakso ESČP: sodbe ESČP z dne 7. decembra 1976 v zadevi *Kjeldsen, Busk Madsen in Pedersen proti Dansk*, pritožba št. 5095/71, 5920/72 in 5926/72, z dne 18. decembra 1996 v zadevi *Valsamis proti Grčiji*, pritožba št. 21787/93, z dne 29. junija 2007 v zadevi *Folgerø in drugi proti Norveški* [VS], pritožba št. 15472/02, z dne 9. oktobra 2007 v zadevi *Hasan in Eylem Zengin proti Turčiji*, pritožba št. 1448/04, in z dne 18. marca 2011 v zadevi *Lautsi in drugi proti Italiji* [VS], pritožba št. 30814/06.

63 Sodba ESČP z dne 18. marca 2011 v zadevi *Lautsi in drugi proti Italiji* [VS], pritožba št. 30814/06.

v razredih državnih šol – znak, ki se nedvomno nanaša na krščanstvo – v šolskem okolju očitno postavlja v ospredje večinsko vero države. Vendar to samo po sebi ne zadostuje za trditev, da to kaže na proces indoktrinacije, ki ga izvaja tožena država. ESČP je menilo, da je razpelo na zidu v bistvu pasivni simbol, za katerega ni mogoče šteti, da na učence vpliva podobno kot govor ali sodelovanje v verskih dejavnostih. Veliki senat je zato sklenil, da so organi s tem, ko so se odločili ohraniti razpela v razredih državne šole, ki sta ju obiskovala otroka pritožnice, delovali v okvirih polja proste presoje in so tako spoštovali pravico staršev, da zagotovijo vzgojo in izobraževanje v skladu s svojimi verskimi in svetovnonazorskimi prepričanji.

Države pogodbenice morajo v okviru mednarodnega prava v skladu s členom 14(2) Konvencije o otrokovih pravicah spoštovati pravice in dolžnosti staršev, da otroka na način, prilagojen njegovim razvojnim možnostim, usmerjajo pri uveljavljanju njegove pravice do svobode misli, vesti in vere. Konvencija o otrokovih pravicah se tako v nasprotju s členom 14(3) Listine EU o temeljnih pravicah osredotoča na uveljavljanje svobode, ki jo otrok uveljavlja sam. V skladu s Konvencijo o otrokovih pravicah imajo starši pravico, da otroku zagotavljajo svetovanje in usmerjanje, in sicer ne v skladu s svojimi prepričanji, temveč v skladu z njegovimi. Besedilo člena 14(2) Konvencije o otrokovih pravicah je v skladu s splošnim pojmovanjem starševskih odgovornosti iz te konvencije: da je treba starševske odgovornosti uresničevati v skladu z otrokovimi razvojnimi možnostmi (člen 5 Konvencije) in njegovimi koristmi (člen 18(1) Konvencije).

2.3. Svoboda izražanja in obveščanja

Ključne točke

- Listina EU o temeljnih pravicah in EKČP zagotavljata pravico do svobode izražanja, ki vključuje svobodo mnenja ter sprejemanja in širjenja obvestil ali idej brez vmešavanja javnih organov.
- Pravica do svobode obveščanja ne vključuje pravice do dostopa do evidence v zvezi z namestitvijo otrok v oskrbo države.
- Določitev, da je dostop do evidence v zvezi z namestitvijo otrok v oskrbo države odvisen od soglasja osebe, ki prispeva informacije, je lahko v skladu s členom 8 EKČP (pravica do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja), če dokončno odločitev o dostopu sprejme neodvisni organ.

V okviru prava EU pravica do svobode izražanja vključuje svobodo mnenja ter sprejemanja in širjenja vesti ali idej brez vmešavanja javnih organov in ne glede na državne meje (člen 11 Listine EU o temeljnih pravicah).

V okviru prava Sveta Evrope je svoboda izražanja zagotovljena v členu 10 EKČP in jo je mogoče omejiti le, če je omejitev določena z zakonom, če sledi enemu od legitimnih ciljev iz člena 10(2) in če je v demokratični družbi nujna.

ESČP je v svoji sodni praksi poudarilo, da je „[s]voboda izražanja eden od bistvenih temeljev [demokratične] družbe, eden od osnovnih pogojev za njen napredek in razvoj posameznika [...] se ne uporablja le za ‚informacije‘ ali ‚ideje‘, ki so sprejete z odobravanjem ali se štejejo za nevsiljive oziroma nepomembne, ampak tudi za tiste, ki prizadenejo, šokirajo ali vznemirjajo državo ali kateri koli del njenega prebivalstva“.⁶⁴

Primer: v zadevi *Handyside proti Združenemu kraljestvu*⁶⁵ je ESČP ugotovilo, da je bila prepoved knjige z naslovom *Little Red School Book*, ki so jo uvedli organi oblasti, v skladu z izjemo iz člena 10(2) EKČP o varovanju morale. Zadeva se nanaša na pravico do prejemanja informacij, primernih za otrokovo starost in zrelost – vidik pravice do svobode izražanja, ki je zlasti pomemben za otroke. Knjiga, ki je bila prevedena iz danščine, je bila napisana za šoloobvezne otroke, v njej pa so bili izraženi pomisleki o vrsti družbenih norm, vključno s spolnostjo in drogami. Mladi bi si lahko nekatere odlomke knjige v ključnem obdobju svojega razvoja razlagali kot spodbudo, naj se prepustijo dejavnostim, za katere še niso dovolj zreli in so zanje škodljive, ali bi jih lahko ti odlomki celo zavedli v storitev nekaterih kaznivih dejanj. V skladu z ESČP so zato imeli pristojni angleški sodniki „pravico, da so pri izvajanju diskrecijske pravice v tistem obdobju menili, da bi imela knjiga poguben vpliv na moralo številnih otrok in mladostnikov, ki bi jo prebrali“.⁶⁶

Druge zadeve v zvezi z otroki, ki vključujejo sklicevanja na člen 10 EKČP, se nanašajo na pravico do dostopa do informacij o otrocih, nameščenih v oskrbo države.

⁶⁴ Glej na primer sodbo ESČP z dne 7. decembra 1976 v zadevi *Handyside proti Združenemu kraljestvu*, pritožba št. 5493/72, točka 49.

⁶⁵ Prav tam.

⁶⁶ Prav tam, točka 52.

Primer: zadeva *Gaskin proti Združenemu kraljestvu*⁶⁷ se nanaša na osebo, ki je bila večino otroštva nameščena v oskrbo države, v tem času pa so lokalni organi o njej vodili zaupno evidenco. Ta je vključevala različna poročila zdravnikov, učiteljev, policijskih uradnikov in svetovalcev za pogojni odpust, socialnih delavcev, patronažnih delavcev, rejnikov in članov osebja vzgojnega zavoda. Ko je pritožnik zaprosil za dostop do te evidence, ker je zaradi telesnih poškodb sprožil postopek zoper lokalne organe, je bila njegova prošnja zavrnjena. Zaupnost take evidence je bila zajamčena v javnem interesu zagotovitve ustreznega delovanja službe za varstvo otrok, ki bi bilo ogroženo, če subjekti, ki prispevajo informacije v evidenco, v prihodnje ne bi bili več pripravljeni pisati odkritih poročil. ESČP se je strinjalo, da imajo osebe, ki so bile v oskrbi države, ključen interes, „da prejmejo informacije, ki so potrebne za poznavanje in razumevanje njihovega otroštva in zgodnjega razvoja“.⁶⁸ Čeprav je treba jamčiti zaupnost javne evidence, pa bi lahko bil sistem, kot je britanski, v okviru katerega je dostop do evidence odvisen od soglasja subjekta, ki prispeva informacije, načeloma skladen s členom 8 EKČP, če bi bili interesi posameznika, ki zahteva dostop do evidence, zaščiteni, kadar subjekt, ki prispeva informacije v evidenco, ni na voljo ali neupravičeno zavrne soglasje. V takem primeru bi moral dokončno odločitev o dostopu sprejeti neodvisni organ. V tej zadevi pritožniku ni bil na voljo tak postopek in Sodišče je ugotovilo kršitev pritožnikovih pravic v skladu s členom 8 ESČP. Vendar ni ugotovilo kršitve člena 10 EKČP, pri čemer je ponovilo, da pravica do svobode prejemanja informacij pomeni, da država osebi ne more preprečiti prejemanja informacij, ki jih drugi želijo ali so jih morda pripravljeni sporočiti, da pa ni obvezana predložiti zadevnih informacij posamezniku.

67 Sodba ESČP z dne 7. julija 1989 v zadevi *Gaskin proti Združenemu kraljestvu*, pritožba št. 10454/83.

68 Prav tam, točka 49.

2.4. Pravica do izjave

Ključne točke

- Otroci imajo v skladu s pravom EU pravico do svobodnega izražanja svojih mnenj. Njihovo mnenje se upošteva v stvareh, ki jih zadevajo, v skladu z njihovo starostjo in zrelostjo.
- EKČP ne vsebuje absolutne zahteve za zaslišanje otroka na sodišču. Pri odločanju o tem, ali naj se to stori, je treba presoditi posebne okoliščine posamezne zadeve ob upoštevanju otrokove starosti in zrelosti.
- V okviru prava ZN je bila otrokova pravica do svobodnega izražanja svojega mnenja v vseh zadevah, ki vplivajo nanj, potrjena kot eno od splošnih načel Konvencije o otrokovih pravicah.

V okviru prava EU je v členu 24(1) Listine EU o temeljnih pravicah določeno, da lahko otroci svobodno izražajo svoje mnenje in da se njihovo mnenje upošteva v stvareh, ki jih zadevajo, v skladu z njihovo starostjo in zrelostjo. Ta določba se uporablja na splošno in ni omejena na poseben postopek. Sodišče EU je pomen te določbe razlagalo v povezavi z uredbo Bruselj IIa.

Primer: zadeva *Joseba Andoni Aguirre Zarraga proti Simone Pelz*⁶⁹ se nanaša na premestitev mladoletnega otroka iz Španije v Nemčijo v nasprotju s sodno odločbo o dodelitvi pravic do varstva in vzgoje. Sodišču EU je bilo postavljeno vprašanje, ali lahko nemško sodišče (tj. sodišče države, v katero je bil otrok premeščen) nasprotuje nalogu za izvršbo, ki ga je izdalo špansko sodišče (država izvora), na podlagi dejstva, da otrok ni bil zaslišan, s čimer sta bila kršena člen 42(2)(a) Uredbe št. 2201/2003 (uredba Bruselj IIa) in člen 24 Listine EU o temeljnih pravicah. Otrok – deklica – je nasprotovala vrnitvi, ko je izrazila svoje mnenje v okviru postopka pred nemškim sodiščem. Sodišče EU je sklepalo, da zaslišanje otroka ni absolutna pravica, vendar da mora sodišče otroku zagotoviti dejansko in učinkovito možnost, da se opredeli, če odloči, da je to nujno. Menilo je tudi, da otrokova pravica do izjave, kot je določena v Listini in uredbi Bruselj IIa, zahteva, da so na voljo pravni postopki in pogoji, ki otroku omogočajo

⁶⁹ Sodba Sodišča EU z dne 22. decembra 2010 v zadevi *Joseba Andoni Aguirre Zarraga proti Simone Pelz*, C-491/10 PPU; glej tudi [razdelek 5.4](#), v katerem se razpravlja o nadaljnjih podrobnostih te odločbe in učinkovanju uredbe Bruselj IIa.

svobodno izražanje svojega mnenja, sodišču pa pridobitev takega mnenja. Sodišče mora poleg tega sprejeti vse ustrezne ukrepe za organizacijo takih zaslišanj ob upoštevanju otrokovih koristi in okoliščin posameznega primera. V skladu z odločbo Sodišča EU pa organi države, v katero je bil premeščen otrok (Nemčija), ne morejo nasprotovati vrnitvi otroka na podlagi kršitve pravice do izjave v državi izvora (Španija).

ESČP v okviru prava Sveta Evrope pravice do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja (člen 8 EKČP) ne razlaga tako, da je treba otroka vedno zaslišati na sodišču. Praviloma morajo nacionalna sodišča pretehtati dokaze, ki so jim predloženi, vključno s sredstvi, ki so se uporabila za preverjanje pomembnih dejstev. Nacionalnim sodiščem ni treba vedno zaslišati otroka na sodišču v zvezi z vprašanjem osebnih stikov s staršem, ki nima pravic do varstva in vzgoje. O tem vprašanju je treba presojati glede na posebne okoliščine posamezne zadeve ter ob upoštevanju starosti in zrelosti zadevnega otroka. Poleg tega bo ESČP v skladu s postopkovnim delom člena 8 pogosto poskrbelo, da organi sprejmejo ustrezne ukrepe za dopolnitev svojih odločb s potrebnimi zaščitnimi ukrepi.

Primer: v zadevi *Sahin proti Nemčiji*⁷⁰ je mati prepovedala vse stike med pritožnikom in njegovo štiriletno hčerjo. Nemško okrožno sodišče je odločilo, da bi, če bi se očetu dovolili osebni stiki s hčerjo, to škodilo otroku, saj je bila v odnosih med staršema precejšnja napetost. To odločitev je sprejelo, ne da bi zaslišalo hčer, ali želi še naprej videvati očeta. ESČP se je v zvezi z vprašanjem zaslišanja otroka na sodišču sklicevalo na pojasnilo strokovnjaka pred okrožnim sodiščem v Nemčiji. Strokovnjak je na podlagi več srečanj z dekllico, njeno materjo in pritožnikom menil, da bi postopek zaslišanja dekllico izpostavil tveganju, ki se mu ne bi bilo mogoče izogniti s sprejetjem posebnih ukrepov na sodišču. ESČP je v teh okoliščinah ugotovilo, da postopkovne zahteve, ki so implicitne v členu 8 EKČP – zaslišanje otroka na sodišču –, ne pomenijo, da bi bilo treba dekllico neposredno zaslišati o njenem odnosu z očetom.

⁷⁰ Sodba ESČP z dne 8. julija 2003 v zadevi *Sahin proti Nemčiji* [VS], pritožba št. 30943/96, točka 73. V zvezi s posebnim vidikom, da morajo nacionalna sodišča pretehtati dokaze, ki so jim predloženi, in pomenom dokazov, ki jih želijo predložiti toženci, glej tudi sodbo ESČP z dne 22. aprila 1992 v zadevi *Vidal proti Belgiji*, pritožba št. 12351/86, točka 33.

Primer: v zadevi *Sommerfeld proti Nemčiji*⁷¹ je pritožnikova 13-letna hči izrazila jasno željo, da ne želi videti pritožnika in tega ni storila več let. Nacionalna sodišča so menila, da bi bilo njeno čustveno in psihično ravnovesje resno moteno, če bi bila prisiljena v srečanja s pritožnikom. ESČP se je strinjalo, da je bilo pritožniku v postopku odločanja zagotovljeno potrebno varstvo njegovih interesov.⁷²

V Evropski konvenciji o uresničevanju otrokovih pravic je obravnavana otrokova pravica do svobodnega izražanja svojega mnenja.⁷³ Cilj te konvencije je spodbujati otrokove pravice, tako da otrokom podeljuje posebne postopkovne pravice v postopkih glede družinskega prava pred pravosodnim organom, zlasti za postopke, ki se nanašajo na uresničevanje starševske odgovornosti, kot so bivanje otroka pri enem od staršev ter osebni stiki z otrokom. V členu 3 Konvencije je otrokom podeljena procesna pravica do obveščenosti in do izražanja lastnega mnenja v postopkih. V členu 4 je otroku podeljena pravica, da zaprosi za imenovanje posebnega zastopnika v postopkih pred pravosodnimi organi, ki ga zadevajo. Pravosodni organi morajo v skladu s členom 6 zagotoviti, da je otrok prejel vse ustrezne informacije, se sami posvetovati z otrokom, če je to ustrezno, in mu omogočiti, da izrazi svoje mnenje.

V okviru mednarodnega prava je v členu 12(1) Konvencije o otrokovih pravicah potrjeno, da ima otrok, ki je sposoben izoblikovati lastna mnenja, pravico do svobodnega izražanja teh mnenj v vseh zadevah v zvezi z njim. O tehtnosti otrokovih mnenj je treba presoјati v skladu z njegovo starostjo in zrelostjo. Člen 12(2) Konvencije o otrokovih pravicah poleg tega določa, da je treba otroku zagotoviti možnost do izjave v katerem koli sodnem ali upravnem postopku, ki ga zadeva, bodisi neposredno bodisi prek zastopnika ali ustreznega organa, na način, ki je v skladu s procesnimi pravili notranje zakonodaje.

Odbor ZN za pravice otrok je poudaril, da morajo države pogodbenice to pravico zagotoviti neposredno ali pa sprejeti ali spremeniti zakone, da bi jo lahko otroci v celoti uživali.⁷⁴ Poleg tega morajo zagotoviti, da otrok prejme vse informacije in nasvete, ki jih potrebuje za sprejetje odločitve v skladu

71 Sodba ESČP z dne 8. julija 2003 v zadevi *Sommerfeld proti Nemčiji* [VS], pritožba št. 31871/96.

72 Prav tam, točki 72 in 88.

73 Svet Evrope, *Evropska konvencija o uresničevanju otrokovih pravic*, CETS št. 160, 1996.

74 ZN, Odbor za pravice otrok (2013), *Splošna pripomba št. 14 (2013) o pravici otrok do upoštevanja njihovih koristi kot glavnega vodila (člen 3, točka 1)*, CRC/GC/14, 29. maj 2013.

s svojimi koristmi. Odbor je tudi opozoril, da ima otrok pravico, da te pravice ne uveljavlja, saj je izražanje mnenja izbira in ne obveznost.

2.5. Pravica do svobode zbiranja in združevanja

Ključne točke

- Listina EU o temeljnih pravicah in EKČP zagotavljata svobodo mirnega zbiranja in združevanja.
- Ta pravica posameznikom omogoča in zagotavlja, da skupaj z drugimi širijo svoje cilje.

V okviru prava EU je v členu 12 Listine EU o temeljnih pravicah določeno, da ima vsakdo pravico do mirnega zbiranja in združevanja na vseh ravneh, zlasti na področju političnih, sindikalnih in državljanskih zadev. To vključuje pravico vsakogar, da skupaj z drugimi zaradi zaščite svojih interesov ustanavlja sindikate in se vanje včlanjuje.

V okviru prava Sveta Evrope je v členu 11(1) EKČP zagotovljena svoboda zbiranja in združevanja ob upoštevanju omejitev iz člena 11(2).

ESČP je izrecno zagovarjalo pravico otrok, da se udeležujejo srečanj na javnem mestu. Kot je Sodišče ugotovilo v zadevi *Christian Democratic People's Party proti Moldaviji*, bi prepoved staršem in otrokom, da se udeležijo dogodkov, zlasti za nasprotovanje vladni politiki na področju šolanja, pomenila kršitev njihove svobode zbiranja.

Posamezni otroci in otroške organizacije v skladu z mednarodnim pravom uživajo varstvo, zagotovljeno s členom 15 Konvencije o otrokovih pravicah, ki vključuje pravico do svobodnega združevanja in mirnega zbiranja. Na podlagi te določbe je bila mednarodna zaščita podeljena najrazličnejšim oblikam združevanja, pri katerih sodelujejo otroci.

3

Enakost in nediskriminacija

EU	Obravnavane teme	Svet Evrope
Listina o temeljnih pravicah, naslov III (enakost), vključno s členi 20 (enakost pred zakonom), 21 (prepoved diskriminacije) in 23 (enakost žensk in moških)	Enakost in nediskriminacija	EKČP, člen 14; Protokol št. 12 k EKČP, člen 1 (prepoved diskriminacije) Evropska socialna listina (spremenjena), člen E (prepoved razlikovanja)
Direktiva o rasni enakosti (2000/43/ES)	Prepoved diskriminacije na podlagi rase in narodnosti	Sodba ESČP iz leta 2007 v zadevi <i>D. H. in drugi proti Češki republiki</i> [VS], pritožba št. 57325/00 (razporejanje romskih otrok v posebne šole) Sodba ESČP iz leta 2010 v zadevi <i>Oršuš in drugi proti Hrvaški</i> [VS], pritožba št. 15766/03 (posebni razredi za romske otroke v osnovnih šolah) Okvirna konvencija za varstvo narodnih manjšin (FCNM), člena 4 in 12
Listina o temeljnih pravicah, člen 45 (svoboda gibanja in prebivanja) Sodba Sodišča EU iz leta 2004 v zadevi <i>Kunqian Catherine Zhu in Man Lavette Chen proti Secretary of State for the Home Department</i> , C-200/02 (pravice staršev, ki so državljani tretje države, do prebivanja)	Prepoved diskriminacije na podlagi državljanstva in statusa priseljenca	Sodba ESČP iz leta 2011 v zadevi <i>Ponomaryovi proti Bolgariji</i> , pritožba št. 5335/05 (šolnina za osebe z začasnim prebivališčem) Okvirna konvencija za varstvo narodnih manjšin (FCNM), člena 4 in 12, točka 3

EU	Obravnavane teme	Svet Evrope
Direktiva o enakosti pri zaposlovanju (2000/78/ES)	Prepoved diskriminacije na podlagi starosti	EKČP, člen 14; Protokol št. 12 k EKČP, člen 1 (prepoved diskriminacije)
Sodba Sodišča EU iz leta 2008 v zadevi <i>S. Coleman proti Attridge Law in Steve Law</i> [VS], C-303/06	Prepoved diskriminacije na podlagi drugih razlogov za zaščito	Sodba ESČP iz leta 2013 v zadevi <i>Fabris proti Franciji</i> [VS], pritožba št. 16574/08 (dedne pravice za nezakonske otroke)

Pravica do nediskriminacije je eno od osnovnih načel demokratične družbe. EU in Svet Evrope imata ključno vlogo pri razlagi tega načela. Institucije EU so sprejele vrsto direktiv, ki so izjemno pomembne za vprašanja v zvezi z otroki. Evropsko sodišče za človekove pravice (ESČP) je razvilo obsežno sodno prakso o pravici do nediskriminacije, ki temelji na členu 14 EKČP o prepovedi diskriminacije v povezavi z drugimi členi Konvencije.

Evropski odbor za socialne pravice (EOSP) meni, da je funkcija člena E Evropske socialne listine (ESC) o prepovedi razlikovanja podobna funkciji člena 14 Evropske konvencije o človekovih pravicah (EKČP): ni ga mogoče uporabljati neodvisno, temveč le skupaj z eno od vsebinskih določb Evropske socialne listine.⁷⁵

V tem poglavju sta obravnavani načeli enakosti in nediskriminacije, pri čemer je poudarek na tistih razlogih, v zvezi s katerimi je bila razvita sodna praksa, ki zadeva otroke. V njem so najprej zagotovljene splošne informacije o evropski zakonodaji o nediskriminaciji ([razdelek 3.1](#)), nato pa je predstavljeno vprašanje enakosti in diskriminacije otrok na podlagi narodnosti ([razdelek 3.2](#)), državljanstva in statusa priseljenca ([razdelek 3.3](#)), starosti ([razdelek 3.4](#)) in drugih razlogov za zaščito, vključno s spolom, jezikom in osebno identiteto ([razdelek 3.5](#)).

⁷⁵ Odločba EOSP z dne 15. junija 2005 v zadevi *Syndicat des Agrégés de l'Enseignement Supérieur (SAGES) proti Franciji*, pritožba št. 26/2004, točka 34.

3.1. Evropska zakonodaja o nediskriminaciji

Ključne točke

- EU in Svet Evrope prepovedujeta diskriminacijo na podlagi spola, rase, barve kože, etničnega ali socialnega porekla, genetskih značilnosti, jezika, vere ali prepričanja, političnega ali drugega mnenja, pripadnosti narodnostni manjšini, premoženja, rojstva, invalidnosti, starosti in spolne usmerjenosti.⁷⁶
- Če ESČP ugotovi, da so bile osebe v ustrezno podobnem položaju obravnavane različno, bo preučilo, ali je mogoče to objektivno in razumno utemeljiti. Če to ni mogoče, bo sklenilo, da je šlo za diskriminacijsko obravnavanje, kar pomeni kršitev člena 14 EKČP o prepovedi diskriminacije.

V okviru prava EU je prepoved diskriminacije v členu 21 Listine EU o temeljnih pravicah samostojno načelo, ki se uporablja tudi za primere, ki jih ne urejajo druge določbe Listine. V tej določbi je izrecno prepovedana diskriminacija na podlagi spola, rase, barve kože, etničnega ali socialnega porekla, genetskih značilnosti, jezika, vere ali prepričanja, političnega ali drugega mnenja, pripadnosti narodnostni manjšini, premoženja, rojstva, invalidnosti, starosti in spolne usmerjenosti. V nasprotju s tem so v členu 19 PDEU zajeti le razlogi v zvezi s spolom, raso ali narodnostjo, vero ali prepričanjem, invalidnostjo, starostjo in spolno usmerjenostjo.

V več direktivah EU je prepovedana diskriminacija na področjih zaposlovanja, sistema socialnega varstva ter blaga in storitev, ki bi lahko bila pomembna za otroke. Direktiva Sveta 2000/78/ES, ki vzpostavlja splošne okvire enakega obravnavanja pri zaposlovanju in delu (direktiva o enakosti pri zaposlovanju)⁷⁷, prepoveduje diskriminacijo na podlagi vere ali prepričanja, invalidnosti, starosti in spolne usmerjenosti. V Direktivi Sveta 2000/43/ES, s katero se izvaja načelo enakega obravnavanja oseb ne glede na raso ali narodnost (direktiva o rasni enakosti), je prepovedana diskriminacija na podlagi rase ali narodnosti tako na področju zaposlovanja ter dostopa do blaga in storitev kot tudi v okvi-

76 Za pregled evropske zakonodaje o nediskriminaciji, ki jo sestavljajo direktive EU o nediskriminaciji ter člen 14 EKČP in Protokol št. 12 k EKČP, glej: FRA in ESČP (2011) ter posodobitev njegove sodne prakse za obdobje od julija 2010 do decembra 2011.

77 **Direktiva Sveta 2000/78/ES**, UL L 303, 2.12.2000, str. 16. Vsi pravni instrumenti EU so na voljo na spletnem portalu EUR-Lex, na katerem je mogoče dostopati do zakonodaje EU: <http://eur-lex.europa.eu/homepage.html>.

ru sistema socialnega varstva (vključno s socialno zaščito, socialno varnostjo in zdravstvenim varstvom) in izobraževanja.⁷⁸ Z drugimi direktivami se izvaja načelo enakega obravnavanja moških in žensk pri zaposlovanju in poklicnem delu (direktiva o enakosti spolov)⁷⁹ ter pri dostopu do blaga in storitev ter oskrbi z njimi (direktiva o enakem dostopu moških in žensk do blaga in storitev).⁸⁰

V okviru prava Sveta Evrope se prepoved diskriminacije uporablja za uresničevanje vseh bistvenih pravic in svoboščin iz EKČP (člen 14) ter vseh pravic, ki so zagotovljene v nacionalni zakonodaji ali zakonskih aktih javnih organov (člen 1 Protokola št. 12 EKČP). Vendar se Protokol št. 12 uporablja omejeno, saj ga je ratificiralo le malo držav, zato se na njegovi podlagi še ni odločalo o zadevah, povezanih z otroki. Določbe, opredeljene v obeh instrumentih, vključujejo neizčrpen seznam razlogov, na podlagi katerih je diskriminacija prepovedana: spol, rasa, barva kože, jezik, vera, politično ali drugo prepričanje, narodnostni ali socialni izvor, pripadnost narodnostni manjšini, lastnino, rojstvo ali kakšne druge okoliščine. Če ESČP ugotovi, da so bile osebe v ustrezno podobnem položaju obravnavane različno, bo preučilo, ali je to mogoče objektivno in razumno utemeljiti.⁸¹

Tudi člen E Evropske socialne listine vključuje neizčrpen seznam razlogov, na podlagi katerih je diskriminacija prepovedana: rasa, barva, spol, jezik, vera, politično ali drugo prepričanje, narodnostno poreklo ali socialni izvor, zdravje, povezanost z narodno manjšino ali rojstvo. V dodatku k temu členu je pojasnjeno, da različno obravnavanje, ki temelji na objektivni in razumni utemeljitvi, vključuje zahtevo za določeno starost ali zmožnost dostopa do nekaterih oblik izobraževanja⁸², zato se ne šteje za diskriminacijsko.

V skladu s členom 4 Okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin⁸³ (FCNM) se države pogodbenice zavezujejo, da bodo pripadnikom narodnih manjšin zagotovile pravico do enakosti pred zakonom in enakega pravnega varstva, prepovedana pa je tudi diskriminacija na podlagi pripadnosti narodni manjšini.

78 [Direktiva Sveta 2000/43/ES](#) z dne 29. junija 2000 o izvajanju načela enakega obravnavanja oseb ne glede na raso ali narodnost, UL L 180, 19.7.2000, str. 22.

79 [Direktiva 2006/54/ES \(prenovitev\)](#), UL L 204, 26.7.2006, str. 23.

80 [Direktiva Sveta 2004/113/ES](#), UL L 373, 21.12.2004, str. 37.

81 Za pregled sodne prakse ESČP, glej FRA in ESČP (2011) ter posodobitev njegove sodne prakse za obdobje od julija 2010 do decembra 2011.

82 Svet Evrope, Evropska socialna listina (spremenjena) (1996), [Obrazložitevno poročilo](#), točka 136.

83 Svet Evrope, [Okvirna konvencija za varstvo narodnih manjšin](#) (FCNM), CETS št. 157, 1995.

Poleg tega se zavezujejo, da bodo na vseh področjih gospodarskega, socialnega, političnega in kulturnega življenja po potrebi sprejele ustrezne ukrepe za spodbujanje popolne in dejanske enakosti med pripadniki narodne manjšine in pripadniki večinskega naroda.

V naslednjih razdelkih so analizirani posebni razlogi za diskriminacijo, ki so se izkazali za še posebno pomembne za otroke.

3.2. Prepoved diskriminacije na podlagi rase ali narodnosti

Ključne točke

- Rasa in narodnost sta prepovedana razloga za diskriminacijo.
- EU in Svet Evrope obravnavata diskriminacijo Romov na področjih izobraževanja, zaposlovanja, zdravstvenega varstva in nastanitve.
- Čezmerno zastopanost ali segregacijo otrok, ki pripadajo posebni etnični skupini, v posebnih šolah ali razredih je mogoče objektivno utemeljiti le, če se vzpostavijo ustrezni zaščitni ukrepi za razporejanje otrok v te šole ali razrede.

V okviru prava EU je v direktivi o rasni enakosti prepovedana diskriminacija na podlagi rase ali narodnosti na področjih zaposlovanja ter blaga in storitev in tudi pri dostopu do sistema socialnega varstva, izobraževanja in socialne varnosti. Romi, ki so še posebno velika in ranljiva etnična skupina, nedvomno spadajo na področje uporabe te direktive. Ključni element kampanje za odpravo diskriminacije Romov na ravni EU je bil sprejetje Okvira EU za nacionalne strategije vključevanja Romov do leta 2020⁸⁴. Sledilo mu je letno spremljanje nacionalnih strategij držav članic EU, ki ga izvaja Evropska komisija. Direktiva o rasni enakosti pokriva najmanj štiri ključna področja, ki so pomembna za romske otroke: izobraževanje, zaposlovanje, zdravstveno varstvo in nastanitve. Za doseganje popolne enakosti v praksi so lahko v nekaterih okoliščinah

84 Evropska komisija (EK) (2011), *Okvir EU za nacionalne strategije vključevanja Romov do leta 2020: Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij*, COM(2011) 173 konč., Bruselj, 5. april 2011.

upravičeni pozitivni ukrepi, povezani z Romi, zlasti na teh štirih ključnih področjih.⁸⁵

V okviru prava Sveta Evrope je ESČP v več prelomnih zadevah odločalo o različnem obravnavanju romskih otrok v izobraževalnem sistemu. Te zadeve so bile analizirane na podlagi člena 14 v povezavi s členom 2 Protokola št. 1 k EKČP. ESČP je razsodilo, da je mogoče čezmerno zastopanost ali segregacijo romskih otrok, ki pripadajo posebni etnični skupini, v posebnih šolah ali razredih, objektivno utemeljiti le z vzpostavitvijo ustreznih zaščitnih ukrepov za razporejanje otrok v te šole ali razrede, kot so preizkusi znanja, ki so oblikovani posebej za romske otroke in v katerih se upoštevajo njihove potrebe, ustrezno ocenjevanje in spremljanje napredka, da jih je mogoče takoj, ko se odpravijo učne težave, vključiti v običajne razrede, in pozitivni ukrepi za odpravljanje učnih težav. Ker ni bilo učinkovitih protisegregacijskih ukrepov, podaljšanja izobraževalne segregacije romskih otrok v običajni šoli z rednim programom zato ni bilo mogoče šteti za utemeljenega.⁸⁶

Primer: ESČP je v zadevi *D. H. in drugi proti Češki republiki*⁸⁷ ugotovilo, da je bilo v posebne šole za učence z učnimi težavami brez utemeljitve vključeno nesorazmerno veliko število romskih otrok. Sodišče je bilo zaskrbljeno zaradi preprostejšega učnega načrta, ki se izvaja v teh šolah, in segregacije, ki jo povzroča ta sistem. Romski otroci so bili tako vključeni v šolanje, ki je samo še dodatno stopnjevalo njihove težave in ogrozilo njihov nadaljnji osebni razvoj, namesto da bi jim pomagalo pri vključitvi v sistem rednega izobraževanja in razvoju spretnosti, ki bi jim olajšale življenje med večinskim prebivalstvom. ESČP je zato ugotovilo kršitev člena 14 EKČP v povezavi s členom 2 Protokola št. 1 k EKČP.

85 Evropska komisija (2014), *Skupno poročilo o uporabi Direktive Sveta 2000/43/ES z dne 29. junija 2000 o izvajanju načela enakega obravnavanja oseb ne glede na raso ali narodnost in Direktive Sveta 2000/78/ES z dne 27. novembra 2000 o splošnih okvirih enakega obravnavanja pri zaposlovanju in delu*, Poročilo Komisije Evropskemu parlamentu in Svetu, COM(2014) 2 konč., Bruselj, 17. januar 2014.

86 Sodba ESČP z dne 30. maja 2013 v zadevi *Lavida in drugi proti Grčiji*, pritožba št. 7973/10 (na voljo v francoščini).

87 Sodba ESČP z dne 13. novembra 2007 v zadevi *D. H. in drugi proti Češki republiki* [VS], pritožba št. 57325/00, točke 206–210.

Primer: ESČP je v zadevi *Oršuš in drugi proti Hrvaški*⁸⁸ preučilo obstoj posebnih razredov za romske otroke v običajnih osnovnih šolah. Začasna razporeditev otrok v ločen razred zaradi nezadostnega znanja jezika, v katerem poteka pouk, kot taka načeloma ni diskriminacijska. Tako razporeditev bi bilo mogoče šteti za prilagajanje izobraževalnega sistema posebnim potrebam otrok z jezikovnimi težavami. Vendar je treba takoj, ko se tako razporejanje uporablja nesorazmerno ali izključno za pripadnike posebne etnične skupine, sprejeti zaščitne ukrepe. ESČP je v zvezi z začetno razporeditvijo v ločene razrede ugotovilo, da ni bila del splošne prakse za obravnavo otrok, ki imajo težave zaradi nezadostnega znanja jezika, in da ni bilo organizirano nobeno posebno preizkušanje otrokovega znanja jezika. V zvezi z učnim načrtom, ki jim je bil ponujen, nekaterim otrokom niso bili ponujeni nobeni posebni programi (tj. posebni jezikovni pouk) za čimprejšnjo pridobitev potrebnega jezikovnega znanja. Poleg tega ni bil vzpostavljen postopek premestitve ali spremljanja za zagotovitev, da bi bili romski otroci takoj, ko pridobijo ustrezno jezikovno znanje, nemudoma in samodejno premeščeni v mešane razrede. Sodišče je zato ugotovilo, da to pomeni kršitev člena 14 EKČP v povezavi s členom 2 Protokola št. 1.

EOSP ugotavlja, da ne sme biti ločenih šol za romske otroke, čeprav se lahko izobraževalne politike za romske otroke zaradi raznolikosti te skupine dopolnjujejo s prožnimi strukturami in se lahko v njih upošteva dejstvo, da imajo nekatere skupine potujoč ali polpotujoč življenjski slog.⁸⁹

V skladu s členom 4(2) in (3) Okvirne konvencije za zaščito narodnih manjšin (FCNM) se posebni ukrepi, sprejeti za spodbujanje dejanske enakosti pripadnikov narodne manjšine, ne štejejo za diskriminacijske. V skladu s členom 12(3) te konvencije se poleg tega države pogodbenice izrecno zavezujejo, da bodo za pripadnike narodnih manjšin spodbujale enake možnosti za dostop do izobraževanja na vseh ravneh. Svetovalni odbor o konvenciji FCNM v skladu s to določbo redno pregleduje enak dostop romskih otrok do izobraževanja.⁹⁰

88 Sodba ESČP z dne 16. marca 2010 v zadevi *Oršuš in drugi proti Hrvaški* [VS], pritožba št. 15766/03, točka 157.

89 EOSP, Evropska socialna listina (spremenjena) – Sklepi 2003 (Bolgarija), člen 17, točka 2, str. 53.

90 Glej Svet Evrope, Svetovalni odbor o konvenciji FCNM, *Pojasnilo o izobraževanju na podlagi Okvirne konvencije Sveta Evrope za varstvo narodnih manjšin* (2006), ACFC/25DOC(2006)002.

3.3. Prepoved diskriminacije na podlagi državljanstva in statusa priseljenca

Ključne točke

- Obseg zaščite pred diskriminacijo na podlagi državljanstva je bolj omejen v okviru prava EU kot v okviru prava Sveta Evrope.
- V okviru prava EU se zaščita pred diskriminacijo na podlagi državljanstva priznava le državljanom držav članic EU, kot je določeno v členu 45 Listine EU o temeljnih pravicah (svoboda gibanja in prebivanja).
- EKČP zagotavlja uživanje pravic vsem osebam, ki spadajo v pristojnost posamezne države članice.

V okviru prava EU je zaščita pred diskriminacijo na podlagi državljanstva zlasti pomembna v okviru prostega gibanja oseb. Državljeni tretjih držav (tj. osebe, ki so državljani države, ki ni članica EU) imajo pravico do enakega obravnavanja na približno enakih področjih, kot so tista, zajeta v direktivah o nediskriminaciji, če izpolnjujejo pogoje za pridobitev statusa „rezidentov za daljši čas“. V direktivi o državljanih tretjih držav je eden od pogojev za pridobitev tega statusa tudi petletno obdobje zakonitega prebivanja.⁹¹ Poleg tega Direktiva 2003/86/ES o pravici do združitve družine (direktiva o ponovni združitvi družine)⁹² omogoča, da se državljanom tretjih držav, ki zakonito prebivajo v državi članici, pod določenimi pogoji pridružijo družinski člani (glej tudi [razdelek 9.5](#)).

Primer: zadeva *Chen*⁹³ se nanaša na vprašanje, ali je imela hči državljanke tretje države pravico prebivati v eni državi članici EU, če je bila rojena v drugi državi članici, katere državljanstvo je imela. Njena mati, od katere je bila deklara odvisna, je bila državljanica tretje države. Sodišče EU je ugotovilo, da kadar država članica določi pogoje, ki jih morajo posamezniki izpolniti za pridobitev državljanstva, in so ti pogoji izpolnjeni, druga država

91 Direktiva Sveta 2003/109/ES z dne 25. novembra 2003 o statusu državljanov tretjih držav, ki so rezidenti za daljši čas, UL L 16, 23.1.2004, str. 44.

92 Direktiva sveta 2003/86/ES z dne 22. septembra 2003 o pravici do združitve družine, UL L 251, 3.10.2003, str. 12.

93 Sodba Sodišča EU z dne 19. oktobra 2004 v zadevi *Kunqian Catherine Zhu in Man Lavette Chen proti Secretary of State for the Home Department*, C-200/02.

članica te upravičenosti ne more izpodbijati, ko mati in otrok zaprosita za prebivanje. Potrdilo je, da država članica staršu, ki je skrbnik otroka, ki je državljan EU, ne more odreči pravice do prebivanja, saj bi s tem otrokovi pravici do prebivanja odvzela vsakršen koristen učinek.

V okviru prava Sveta Evrope je v EKČP zagotovljeno uživanje pravic vsem, ki spadajo pod pristojnost posamezne države članice, ne glede na to, ali so državljani ali ne, vključno z osebami, ki živijo zunaj nacionalnega ozemlja na območjih, ki so pod dejanskim nadzorom države članice. ESČP zato v zvezi z izobraževanjem ugotavlja, da bi lahko različno obravnavanje na podlagi državljanstva in statusa priseljenca pomenilo diskriminacijo.

Primer: zadeva *Ponomaryovi proti Bolgariji*⁹⁴ se nanaša na vprašanje tujih državljanov brez dovoljenja za stalno prebivanje, ki sta morala plačevati šolnino za srednješolsko izobraževanje. Načeloma je bilo treba na področju izobraževanja omejiti široko polje proste presoje, ki ga države članice običajno imajo pri sprejemanju splošnih ukrepov s področja gospodarske ali socialne strategije, in sicer iz dveh razlogov:

- pravica do izobraževanja ima neposredno varstvo v skladu z EKČP;
- izobraževanje je zelo posebna vrsta javne storitve, ki opravlja širše družbene funkcije.

Glede na ESČP se polje proste presoje povečuje v skladu s stopnjo izobraževanja, in sicer v obratnem sorazmerju s pomenom tega izobraževanja za zadevne osebe in družbo nasploh. Če je zato težko upravičiti (višje) šolnine za osnovno izobraževanje, ki jih morajo plačevati tujci, pa so lahko po drugi strani popolnoma upravičene na univerzitetni ravni. Glede na pomen srednješolskega izobraževanja za osebni razvoj ter družbeno in poklicno vključevanje se za to stopnjo izobraževanja uporablja strožje preverjanje sorazmernosti različnega obravnavanja. Sodišče je pojasnilo, da se ni opredelilo o tem, ali je neka država upravičena, da vse migrante z neurejenim statusom prikrajša za izobraževalne koristi, ki jih zagotavlja državljanom in nekaterim omejenim kategorijam tujcev. Pri presoji posebnih okoliščin zadeve je ugotovilo, da se ne uporabljajo nobeni „premisleki glede potrebe po zaježitvi ali preobrnitvi toka nezakonitega priseljevanja“. Pritožnika

94 Sodba ESČP z dne 21. junija 2011 v zadevi *Ponomaryovi proti Bolgariji*, pritožba št. 5335/05, točka 60.

nista poskušala zlorabiti bolgarskega izobraževalnega sistema, saj sta se v Bolgarijo preselila v zgodnjem otroštvu po materini poroki z Bolgarom, zato nista imela druge izbire, kot da obiskujeta šolo v Bolgariji. Zato je bil kršen člen 14 EKČP v povezavi s členom 2 Protokola št. 1 k EKČP.

3.4. Prepoved diskriminacije na podlagi starosti

Ključna točka

- Diskriminacija na podlagi starosti je prepovedana v skladu s pravom EU in EKČP.

V okviru prava EU je v členu 21 Listine EU o temeljnih pravicah „starost“ izrecno navedena kot razlog, na podlagi katerega je diskriminacija prepovedana. V členu 24 so med zaščitnimi temeljnimi pravicami navedene otrokove pravice. V okviru veljavne zakonodaje EU o nediskriminaciji je zaščita pred diskriminacijo na podlagi starosti bolj omejena od zaščite pred diskriminacijo na podlagi rase in narodnosti ali na podlagi spola. Starost je trenutno razlog za zaščito le v okviru dostopa do zaposlitve, podobno kot spolna usmerjenost, invalidnost in vera ali prepričanje.

Direktiva o enakosti pri zaposlovanju se uporablja za otroke, ki se lahko zakonito zaposlijo. Čeprav je v Konvenciji Mednarodne organizacije dela o minimalni starosti za sklenitev delovnega razmerja⁹⁵, ki so jo ratificirale vse države članice EU, določena minimalna starost 15 let, pa v zvezi z njo med državami članicami EU ostajajo razlike.⁹⁶ Države članice lahko v skladu s členom 6 direktive o enakosti pri zaposlovanju utemeljijo različno obravnavanje zaradi starosti. To različno obravnavanje ne pomeni diskriminacije, če je objektivno in razumno utemeljeno z legitimnim ciljem in če so načini uresničevanja tega cilja primerni in nujni. V zvezi z otroki in mladimi lahko tako različno obravnavanje na primer vključuje določitev posebnih pogojev glede dostopnosti zaposlitve in poklicne-

95 Mednarodna organizacija dela (MOD) (1973), Konvencija št. 138 o minimalni starosti za sklenitev delovnega razmerja.

96 Evropska mreža pravnih strokovnjakov na področju nediskriminacije, O'Dempsey, D., in Beale, A. (2011), *Age and employment*, Evropska komisija, Generalni direktorat za pravosodje, Luxembourg, Urad za publikacije.

ga usposabljanja, zaposlitve in dela, da se spodbudi njihova poklicna vključitev ali zagotavlja njihovo varstvo.

V okviru prava Sveta Evrope v členu 14 EKČP in členu 1 Protokola št. 12 k EKČP „starost“ ni izrecno navedena med razlogi, na podlagi katerih je diskriminacija prepovedana. Vendar je ESČP preučilo vprašanja diskriminacije na podlagi starosti v zvezi z različnimi pravicami, zaščitenimi na podlagi EKČP, in tako posredno analiziralo starost, kot da spada med „kakšne druge okoliščine“. ESČP je na primer v zadevah *D. G. proti Irski*⁹⁷ in *Bouamar proti Belgiji*⁹⁸ ugotovilo, da so odrasli in otroci v pravosodnih sistemih zadevnih držav različno obravnavani, kar zadeva pridržanje, ki je ustrezno glede na uporabo Konvencije. To različno obravnavanje izhaja iz kaznovalnega namena pridržanja pri odraslih in njegovega preprečevalnega namena pri otrocih. Sodišče je zato sprejelo „starost“ kot možen razlog za diskriminacijo.

3.5. Prepoved diskriminacije na podlagi drugih razlogov za zaščito

Ključna točka

- Drugi razlogi za diskriminacijo, kot sta invalidnost ali rojstvo, so bili obravnavani v evropski sodni praksi v zvezi z otroki.

V okviru prava EU je v členu 21 Listine EU o temeljnih pravicah prepovedana tudi diskriminacija na podlagi drugih razlogov, ki so zlasti pomembni za otroke, kot so spol, genetske značilnosti, jezik, invalidnost ali spolna usmerjenost. Sodišče EU je vsaj v zvezi z invalidnostjo sprejelo, da pravo EU ščiti tudi pred tako imenovano „diskriminacijo prek povezave“, tj. diskriminacijo osebe, ki je povezana z osebo z zaščitenostjo (kot je mati invalidnega otroka).

97 Sodba ESČP z dne 16. maja 2002 v zadevi *D. G. proti Irski*, pritožba št. 39474/98 (glej tudi razdelek 11.2.2).

98 Sodba ESČP z dne 29. februarja 1988 v zadevi *Bouamar proti Belgiji*, pritožba št. 9106/80 (glej tudi razdelek 11.2.2).

Primer: Sodišče EU je v zadevi *S. Coleman proti Attridge Law in Steve Law*⁹⁹ ugotovilo, da direktiva o enakosti pri zaposlovanju vključuje nekatere določbe, ki so bile posebej oblikovane za upoštevanje potreb invalidov. Vendar na podlagi tega ni mogoče sklepati, da je treba načelo enakega obravnavanja, ki je določeno s to direktivo, razlagati ozko, in sicer kot da je prepovedana le neposredna diskriminacija na podlagi invalidnosti in kot da se nanaša le na invalidne osebe. Glede na Sodišče EU se direktiva ne uporablja za posebno kategorijo oseb, temveč za samo naravo diskriminacije. Ta direktiva bi z razlago, ki bi njeno uporabo omejila na invalide, izgubila pomemben del polnega učinka, varstvo, ki naj bi bilo z njo zagotovljeno, pa bi se zmanjšalo. Sodišče EU je ugotovilo, da je treba direktivo razlagati tako, da prepoved neposredne diskriminacije, ki je v njej določena, ni omejena na invalide. Posledično, če nek delodajalec zaposlenega, ki ni invalid, obravnava manj ugodno kot nekega drugega zaposlenega v primerljivem položaju, in sicer zaradi invalidnosti njegovega otroka, ki mu nudi bistveni del oskrbe, ki jo ta potrebuje, je taka obravnava v nasprotju s prepovedjo neposredne diskriminacije iz direktive.

ESČP je **v okviru prava Sveta Evrope** obravnavalo diskriminacijo otrok v najrazličnejših okoliščinah poleg tistih, ki so bile že omenjene, kot je diskriminacija na podlagi jezika¹⁰⁰ ali pripadnosti¹⁰¹.

Primer: pritožnik je v zadevi *Fabris proti Franciji*¹⁰² trdil, da ni mogel izkoristiti zakona, ki je bil sprejet leta 2001 in s katerim so bile nezakonskim otrokom podeljene enake dedne pravice, kot jih imajo zakonski otroci, pri čemer je bil ta zakon sprejet po sodbi ESČP v zadevi *Mazurek proti Franciji*¹⁰³ iz leta 2000. Sodišče je odločilo, da zakoniti cilj zaščite dednih pravic pritožnikovega polbrata in polsestre ne prevlada nad pritožnikovo pravico do dela materine zapuščine. V tej zadevi je bilo različno obravnavanje diskriminacijsko, saj ni bilo objektivno in razumno utemeljeno. Sodišče je ugotovilo kršitev člena 14 EKČP v povezavi s členom 1 Protokola št. 1 k EKČP.¹⁰⁴

99 Sodba Sodišča EU z dne 17. julija 2008 v zadevi *S. Coleman proti Attridge Law in Steve Law* [VS], C-303/06.

100 Sodba ESČP z dne 23. julija 1968 v zadevi „*Relating to certain aspects of the laws on the use of languages in education in Belgium*“ proti Belgiji, pritožbe št. 1474/62, 1677/62, 1691/62, 1769/63, 1994/63 in 2126/64.

101 Sodba ESČP z dne 7. februarja 2013 v zadevi *Fabris proti Franciji* [VS], pritožba št. 16574/08.

102 Prav tam.

103 Sodba ESČP z dne 1. februarja 2000 v zadevi *Mazurek proti Franciji*, pritožba št. 34406/97.

104 Sodba ESČP z dne 7. februarja 2013 v zadevi *Fabris proti Franciji* [VS], pritožba št. 16574/08.

Evropski odbor za socialne pravice (EOSP) v zvezi z invalidnimi otroki meni, da je pri uporabi člena 17(2) Evropske socialne listine sprejemljivo razlikovati med invalidnimi in neinvalidnimi otroki. Kljub temu bi moralo biti pravilo, da se invalidni otroci vključijo v običajne šole, v katerih se opravijo ustrezne prilagoditve za upoštevanje njihovih posebnih potreb, specializirane šole pa bi morale biti izjema.¹⁰⁵ Poleg tega je treba otrokom, ki obiskujejo šole za šolanje otrok s posebnimi potrebami, skladne s členom 17(2) Evropske socialne listine, zagotoviti ustrezen pouk in usposabljanje, da šolanje dokonča razmeroma enako število otrok v specializiranih in običajnih šolah.¹⁰⁶ Pravice otrok v zvezi z izobraževanjem so nadalje obravnavane v [razdelku 8.2](#).

V okviru prava ZN je v členu 2 Konvencije o otrokovih pravicah prepovedana diskriminacija otrok na podlagi neizčrpnega seznama razlogov, pri čemer je kot eden od njih izrecno navedeno „rojstvo“. Člen 2 določa, da:

1. Države pogodbenice spoštujejo in vsakemu otroku, ki sodi pod njihovo pravno pristojnost, jamčijo s to Konvencijo priznane pravice brez kakršnegakoli razlikovanja, ne glede na raso, barvo kože, spol, jezik, veroizpoved, politično ali drugo prepričanje, narodno, etnično ali družbeno poreklo, premoženje, invalidnost, rojstvo ali kakršenkoli drug položaj otroka, njegovih staršev ali zakonitega skrbnika.

2. Države pogodbenice bodo s sprejetjem vseh ustreznih ukrepov zagotovile varstvo otroka pred vsemi oblikami razlikovanja ali kaznovanja zaradi položaja, delovanja, izraženih mnenj ali prepričanj njegovih staršev, zakonitih skrbnikov ali družinskih članov.

¹⁰⁵ Odločba EOSP z dne 4. novembra 2003 v zadevi *International Association Autism Europe (IAAE) proti Franciji*, pritožba št. 13/2002.

¹⁰⁶ Odločba EOSP z dne 3. junija 2008 v zadevi *Mental Disability Advocacy Center (MDAC) proti Bolgariji*, pritožba št. 41/2007.

4

Vprašanja v zvezi z osebno identiteto

EU	Obravnavane teme	Svet Evrope
	Vpis v rojstno matično knjigo in pravica do imena	<p>Sodba ESČP iz leta 2007 v zadevi <i>Johansson proti Finski</i>, pritožba št. 10163/02 (zavrnitev vpisa imena, ki je bilo pred tem odobreno drugim osebam)</p> <p>Okvirna konvencija za varstvo narodnih manjšin (FCNM), člen 11 (pravica do uporabe priimka v izvirnem jeziku)</p> <p>Evropska konvencija o posvojitvi otrok (spremenjena), člen 11(3) (ohranitev izvirnega imena posvojenega otroka)</p>
	Pravica do osebne identitete	<p>EKČP, člena 6 (pošteno sojenje) in 8 (pravica do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja)</p> <p>Sodba ESČP iz leta 1989 v zadevi <i>Gaskin proti Združenemu kraljestvu</i>, pritožba št. 10454/83 (zavrnitev dostopa do evidence o oskrbi v otroštvu)</p> <p>Sodba ESČP iz leta 2006 v zadevi <i>Mizzi proti Malti</i>, pritožba št. 26111/02 (nezmožnost izpodbijanja očetovstva)</p> <p>Sodba ESČP iz leta 2014 v zadevi <i>Mennesson proti Franciji</i>, pritožba št. 65192/11 (nadomestno materinstvo z biološkim očetom kot nameranim očetom)</p> <p>Sodba ESČP iz leta 2012 v zadevi <i>Godelli proti Italiji</i>, pritožba št. 33783/09 (informacije, ki ne razkrivajo identitete biološke matere)</p> <p>Evropska konvencija o posvojitvi otrok (spremenjena), člen 22</p>

EU	Obravnavane teme	Svet Evrope
	Kraja identitete	Sodba ESČP iz leta 2008 v zadevi <i>K. U. proti Finski</i> , pritožba št. 2872/02 (na spletu objavljen oglas brez vednosti žrtve)
<p>Sodba Sodišča EU iz leta 2004 v zadevi <i>Kunqian Catherine Zhu in Man Lavette Chen proti Secretary of State for the Home Department</i>, C-200/02 (pravica do prebivanja glavnega skrbnika otroka, ki je državljan EU)</p> <p>Sodba Sodišča EU iz leta 2011 v zadevi <i>Gerardo Ruiz Zambrano proti Office National de l'Emploi (ONEm) [VS]</i>, C-34/09 (pravica do prebivanja državljana tretje države z mladoletnimi otroki, ki so državljanji EU)</p>	Državljanstvo	<p>Sodba ESČP iz leta 2011 v zadevi <i>Genovese proti Malti</i>, pritožba št. 53124/09 (pristranska zavrnitev državljanstva nezakonskemu otroku)</p> <p>Evropska konvencija o državljanstvu</p> <p>Konvencija Sveta Evrope o preprečevanju apatridnosti v primeru nasledstva držav</p>
	Identiteta pripadnika narodne manjšine	Okvirna konvencija za varstvo narodnih manjšin (FCNM), člen 5(1) (ohranjanje bistvenih sestavin identitete)

Vprašanja v zvezi z osebno identiteto na splošno niso bila obravnavana na ravni EU zaradi omejene pristojnosti EU na tem področju. Vendar je Sodišče EU po naključju odločalo o pravici do imena (natančneje o pravici, da se ime, ki je bilo priznано v eni državi članici EU, prizna tudi v drugih) z vidika načela prostega gibanja. Na podlagi člena 20 PDEU sta bila obravnavana tudi vidika državljanstva in prebivališča. Po drugi strani je Svet Evrope zlasti v okviru sodne prakse ESČP razlagal in razvijal uporabo nekaterih temeljnih pravic na področju osebne identitete. Z izjemo nekaterih področij, na katerih so bila vprašanja v zvezi z osebno identiteto obravnavana na ravni EU, je zato v naslednjih razdelkih obravnavano le pravo Sveta Evrope.

V tem poglavju niso obravnavane posebne temeljne pravice. Namesto tega so predstavljena presečna vprašanja v zvezi s temeljnimi pravicami, povezana z identiteto, kot so vpis v rojstno matično knjigo in pravica do imena

(razdelek 4.1), pravica do osebne identitete (razdelek 4.2), kraja identitete (razdelek 4.4), pravica do državljanstva (razdelek 4.5) in identiteta otrok, ki so pripadniki narodnih manjšin (razdelek 4.6). Več povezanih vprašanj je obravnavanih v drugih poglavjih, zlasti v zvezi s spolno zlorabo (poglavje 7.1.3) ali varstvom podatkov (poglavje 10). Nekatere od teh pravic, kot je pravica do imena, so se v glavnem zahtevale kot starševske pravice, vendar bi se lahko ta pristop zlahka prenesel na same otroke zaradi posledic za njihove lastne pravice.

4.1. Vpis v rojstno matično knjigo in pravica do imena

Ključna točka

- Zavrnitev vpisa imena, ki za otroka ni neprimerno in je že sprejeto, lahko pomeni kršitev člena 8 EKČP (pravica do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja).

Za razliko od pogodb ZN (npr. člena 24 (2) Mednarodnega pakta Združenih narodov o državljanskih in političnih pravicah (MPDPP), člena 7 (1) Konvencije o otrokovih pravicah in člena 18 Konvencije o pravicah invalidov (CRPD)) v evropskih instrumentih o temeljnih pravicah ni izrecno določena pravica do vpisa v rojstno matično knjigo takoj po rojstvu ali pravica do imena od rojstva.

V okviru prava EU je bila pravica do imena obravnavana z vidika prostega pretoka. Sodišče EU meni, da načelo prostega pretoka neki državi članici EU preprečuje, da zavrne priznanje otrokovega priimka, kot je registrirano v neki drugi državi članici, katere državljan je otrok ali kjer je bil rojen in je prebival.¹⁰⁷

V okviru prava Sveta Evrope je lahko zavrnitev vpisa otrok v rojstno matično knjigo sporna z vidika člena 8 EKČP.

Prvič, ESČP je ugotovilo, da ime kot „sredstvo za identifikacijo oseb v okviru družine in skupnosti“ spada na področje uporabe pravice do spoštovanja

¹⁰⁷ Glej sodbi Sodišča EU z dne 2. oktobra 2003 v zadevi *Carlos Garcia Avello proti Belgijski državi*, C-148/02, in z dne 14. oktobra 2008 v zadevi *Stefan Grunkin in Dorothee Regina Paul* [VS], C-353/06.

zasebnega in družinskega življenja, ki je zagotovljena v členu 8 EKČP.¹⁰⁸ Ime¹⁰⁹ in priimek¹¹⁰ otroka, ki ga zanj izberejo starši, je del njihovega zasebnega življenja. Sodišče je odločilo, da zavrnitev državnih organov, da registrirajo izbrano ime zaradi škode ali predsodkov, ki bi jim bil otrok zaradi imena verjetno izpostavljen, ne pomeni kršitve člena 8 EKČP.¹¹¹ Vendar lahko zavrnitev vpisa imena, ki za otroka ni neprimerno in je že sprejeto, pomeni kršitev člena 8 EKČP.

Primer: v zadevi *Johansson proti Finski*¹¹² organi niso hoteli vpisati imena „Axl Mick“ v rojstno matično knjigo, ker njegov zapis ni bil v skladu z nacionalno prakso v zvezi z imeni. ESČP je sprejelo, da je bilo treba ustrezno upoštevati otrokove koristi in da je ohranjanje nacionalne prakse v zvezi z imeni v javnem interesu. Vendar je ugotovilo, da je bilo ime uradno registrirano v drugih primerih in da ga zato ni mogoče šteti za neprimerno za otroka. Ker je bilo ime na Finskem že sprejeto in se v zvezi z njim ni trdilo, da negativno vpliva na kulturno in jezikovno identiteto države, je ESČP sklenilo, da pomisleki v zvezi z javnim interesom ne prevladajo nad interesom, da se otrok vpiše v rojstno matično knjigo z izbranim imenom. Sodišče je zato ugotovilo kršitev člena 8 EKČP.

ESČP je poleg tega ugotovilo, da pravilo, v skladu s katerim je treba ob vpisu v rojstno matično knjigo zakonskim otrokom dati očetov priimek, samo po sebi ne pomeni kršitve EKČP. Vendar je ugotovilo, da je nezmožnost odstopanja od tega splošnega pravila preveč toga in diskriminacijska za ženske, zato pomeni kršitev člena 14 v povezavi s členom 8 EKČP.¹¹³

V členu 11 Okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin (FCNM) je določeno, da ima vsak pripadnik narodne manjšine pravico, da uporablja svoj priimek (patronim) in imena v jeziku svoje manjšine, ter pravico do uradnega priznanja tega imena, vendar ob upoštevanju načinov, določenih v pravnem sistemu.

108 Sodba ESČP z dne 24. oktobra 1993 v zadevi *Guillot proti Franciji*, pritožba št. 22500/93, točka 21.

109 Sodbi ESČP z dne 6. septembra 2007 v zadevi *Johansson proti Finski*, pritožba št. 10163/02, točka 28, in z dne 24. oktobra 1993 v zadevi *Guillot proti Franciji*, pritožba št. 22500/93, točka 22.

110 Sodba ESČP z dne 7. januarja 2014 v zadevi *Cusan in Fazzo proti Italiji*, pritožba št. 77/07, točka 56.

111 Sodba ESČP z dne 24. oktobra 1993 v zadevi *Guillot proti Franciji*, pritožba št. 22500/93, točka 27.

112 Sodba ESČP z dne 6. septembra 2007 v zadevi *Johansson proti Finski*, pritožba št. 10163/02.

113 Sodba ESČP z dne 7. januarja 2014 v zadevi *Cusan in Fazzo proti Italiji*, pritožba št. 77/07, točka 67.

V skladu s členom 11(3) spremenjene Evropske konvencije o posvojitvi otrok lahko države pogodbenice obdržijo izvorni priimek posvojenega otroka (konvencija o posvojitvi).¹¹⁴ To je izjema od splošnega načela, da je pravno razmerje med posvojenim otrokom in njegovo izvorno družino prekinjeno.

4.2. Pravica do osebne identitete

Ključne točke

- Pravica do poznavanja svojega izvora spada na področje otrokovega zasebnega življenja.
- Določitev očetovstva zahteva skrbno usklajevanje otrokovega interesa poznati svojo identiteto, interesa domnevnega očeta in splošnega interesa.
- Anonimni porodi so lahko dovoljeni na podlagi člena 8 EKČP (pravica do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja), če lahko otrok pridobi vsaj informacije, ki ne razkrivajo identitete matere, in če obstaja možnost, da lahko vloži zahtevo za odpoved zaupnosti s strani matere.
- Posvojeni otrok ima pravico dostopa do informacij o svojem izvoru. Biološkim staršem se lahko odobri zakonska pravica do nerazkritja njihove identitete, vendar to ne pomeni absolutnega veta.

Evropsko sodišče za človekove pravice meni, da člen 8 EKČP **v okviru prava Sveta Evrope** vključuje pravico do identitete in osebnega razvoja. Šteje se, da so podatki o identiteti neke osebe in interes za „pridobitev informacij, potrebnih za odkritje resnice o pomembnih vidikih osebne identitete, kot je identiteta staršev“¹¹⁵, pomembni za osebni razvoj. Rojstvo in okoliščine rojstva so del otrokovega zasebnega življenja. „[I]nformacije o zelo osebnih vidikih posameznikovega otroštva, razvoja in preteklosti“ so lahko „glavni vir informacij o preteklosti in formativnih letih“¹¹⁶, zato lahko pomanjkanje dostopa otroka do teh informacij sproži vprašanje z vidika člena 8 EKČP.

¹¹⁴ Svet Evrope, *Evropska konvencija o posvojitvi otrok (spremenjena)*, CETS št. 202, 2008.

¹¹⁵ Sodba ESČP z dne 13. februarja 2003 v zadevi *Odièvre proti Franciji* [VS], pritožba št. 42326/98, točka 29.

¹¹⁶ Sodba ESČP z dne 7. julija 1989 v zadevi *Gaskin proti Združenemu kraljestvu*, pritožba št. 10454/83, točka 36.

V okviru mednarodnega prava je v členu 8 Konvencije o otrokovih pravicah zagotovljena visoka in precej podrobna raven varstva pravice do ohranjanja identitete otroka. Na podlagi tega člena je prepovedano nezakonito vmešavanje v ohranjanje identitete, vključno z državljanstvom, imenom in družinskimi razmerji, kakor so priznana s pravom. Ta člen poleg tega zagotavlja „ustrezno pomoč in varstvo“, kadar je otrok nezakonito prikrajšan za nekatere ali vse elemente svoje identitete, da lahko čim prej znova vzpostavi svojo identiteto.

4.2.1. Določitev očetovstva

V okviru prava Sveta Evrope so otroci vložili pritožbe pri ESČP, ker jim je bilo onemogočeno ugotavljanje identitete biološkega očeta. ESČP je menilo, da je določitev pravnega razmerja med otrokom in domnevnim očetom del področja zasebnega življenja (člen 8 EKČP). Poznavanje identitete svojih staršev je temeljni vidik identitete posameznika.¹¹⁷ Vendar je treba otrokov interes za določitev očetovstva uravnovesiti z interesi domnevnega očeta in splošnim interesom. Dejansko interes otroka, da ima pravno varnost glede očetovstva, ne presega interesa očeta, da izpodbija pravno domnevo o očetovstvu.

Primer: v zadevi *Mikulić proti Hrvaški*¹¹⁸ je pritožnica, ki je nezakonski otrok, sprožila postopek za določitev očetovstva zoper domnevnega očeta. Toženec se večkrat ni zglasil na sodno odrejenem testiranju DNK, kar je postopek za določitev očetovstva po nepotrebnem podaljšalo za približno pet let. ESČP je menilo, da morajo države, kadar v skladu z nacionalno zakonodajo domnevnega očeta ni mogoče prisiliti v zdravniško testiranje, predvideti alternativne instrumente, s katerimi lahko neodvisni organ hitro identificira biološkega očeta. Sodišče je zato v zadevi pritožnice ugotovilo kršitev člena 8 EKČP.

Primer: v zadevi *Mizzi proti Malti*¹¹⁹ domnevni oče ni mogel zanikati očetovstva otroka, ki ga je rodila njegova žena, ker se je iztekel zakonsko določeni šestmesečni rok za izpodbijanje očetovstva. ESČP je zadevo obravnavalo z vidika člena 6 (pravica do poštenega sojenja) in člena 8 EKČP

117 Sodba ESČP z dne 26. junija 2014 v zadevi *Mennesson proti Franciji*, pritožba št. 65192/11, točka 96.

118 Sodba ESČP z dne 7. februarja 2002 v zadevi *Mikulić proti Hrvaški*, pritožba št. 53176/99, točki 64 in 65.

119 Sodba ESČP z dne 12. januarja 2006 v zadevi *Mizzi proti Malti*, pritožba št. 26111/02.

(pravica do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja). Ugotovilo je, da je cilj uvedbe roka, v katerem mora domnevni oče ukrepati, če želi zanikati otroka, zagotavljanje pravne varnosti in varstvo interesa otroka, da pozna svojo identiteto. Vendar ta cilja ne prevladata nad pravico očeta, da ima možnost zanikati očetovstvo. Dejanska nezmožnost zanikanja očetovstva od rojstva je v tem primeru domnevnega očeta čezmerno obremenila, kar je kršitev njegove pravice do dostopa do sodišča in poštenega sojenja, kot je zagotovljena v členu 6 EKČP. Poleg tega je nesorazmerno posegla v njegove pravice na podlagi člena 8 EKČP.¹²⁰

Interesi otroka, ki želi, da se določi očetovstvo, in interesi biološkega očeta se včasih skladajo, kot se je zgodilo v primeru, ko oče zaradi pomanjkanja pravne sposobnosti ni mogel sprožiti postopka na nacionalni ravni za določitev starševskega razmerja do otroka. ESČP je ugotovilo, da dejstvo, da biološki oče ni mogel sprožiti postopka za določitev očetovstva, ni bilo v korist nezakonskega otroka in da je bil zato otrok v zvezi z določitvijo starševskega razmerja popolnoma odvisen od diskrecijske pravice državnih organov.¹²¹

Organi lahko imajo pozitivno obveznost, da zaradi otrokovih koristi posredujejo v postopku za določitev očetovstva, kadar pravni zastopnik (v tem primeru mati) ne more ustrezno zastopati otroka, na primer zaradi hude invalidnosti.¹²²

Sodišče je v zvezi s posebno zadevo glede priznanja starševstva v primeru nameranih staršev in otrok, ki se rodijo na podlagi dogovora o nadomestnem materinstvu, sprejelo, da imajo države načeloma široko polje proste presoje, saj ni evropskega soglasja o odobritvi ali priznavanju starševstva v okviru dogovorov o nadomestnem materinstvu. Vendar je to polje proste presoje zaradi dejstva, da je starševstvo temeljni vidik otrokove identitete, manjše.

Primer: zadeva *Mennesson proti Franciji*¹²³ se nanaša na zavrnitev francoskih organov, da iz razlogov javnega reda v francosko rojstno matično knjigo vpišejo otroka, rojena v Združenih državah Amerike na podlagi

120 Prav tam, točke 112–114.

121 Sodba ESČP z dne 21. junija 2011 v zadevi *Krušković proti Hrvaški*, pritožba št. 46185/08, točke 38–41.

122 Sodba ESČP z dne 14. februarja 2012 v zadevi *A. M. M. proti Romuniji*, pritožba št. 2151/10, točke 58–65 (na voljo v francoščini).

123 Sodba ESČP z dne 26. junija 2014 v zadevi *Mennesson proti Franciji*, pritožba št. 65192/11.

dogovora o nadomestnem materinstvu. Sodišče ni ugotovilo kršitve pravice pritožnikov do družinskega življenja, pri čemer je sklenilo, da jim ni bilo nikakor preprečeno uživanje družinskega življenja v Franciji in da upravne ovire, s katerimi so se morda morali spopadati, niso bile nepremostljive. Sodišče je v zvezi s pravico do spoštovanja zasebnega življenja otrok velik pomen pripisalo koristim otrok. Zlasti je poudarilo, da je bil možki, ki naj bi bil na rojstnem listu vpisan kot oče otrok, tudi njun biološki oče. Zavrnitve pravnega starševstva otroku, kadar je biološko starševstvo določeno in zadevni roditelj v celoti priznava očetovstvo, ni mogoče šteti za skladno s koristmi otrok. Sodišče je zato ugotovilo kršitev člena 8 EKČP v zvezi s pritožbo glede spoštovanja „zasebnega življenja“ otrok.¹²⁴

4.2.2. Določitev materinstva: anonimen porod

V okviru prava Sveta Evrope je treba interes otroka, da pozna svoj izvor in zlasti svojo mater, uravnesiti z drugimi zasebnimi in javnimi interesi, kot so interesi zadevne družine ali družin ali javni interes preprečevanja nedovoljenih prekinitev nosečnosti in zapuščanja otrok ali spodbujanja varovanja zdravja. Primeri, v katerih se biološka mati odloči ostati anonimna, vendar lahko otrok pridobi vsaj informacije, ki ne razkrivajo njene identitete, in ima možnost vložiti zahtevo za odpoved zaupnosti s strani matere, so lahko v skladu s členom 8 EKČP:¹²⁵

Primer: v zadevi *Godelli proti Italiji*¹²⁶ je pritožnico ob rojstvu zapustila mati, ki ni hotela biti navedena na rojstnem listu. Pritožnica ni mogla niti dostopati do informacij, ki ne razkrivajo identitete biološke matere, niti pridobiti podatkov o njeni identiteti. ESČP je ugotovilo kršitev člena 8 EKČP, ker država ni vzpostavila ustreznega ravnovesja med nasprotnojučimi si interesi biološke matere in otroka.

124 Prav tam, točka 100; glej tudi sodbo ESČP z dne 26. junija 2014 v zadevi *Labassee proti Franciji*, pritožba št. 65941/11, točka 79.

125 Sodba ESČP z dne 13. februarja 2003 v zadevi *Odièvre proti Franciji* [VS], pritožba št. 42326/98, točki 48 in 49.

126 Sodba ESČP z dne 25. septembra 2012 v zadevi *Godelli proti Italiji*, pritožba št. 33783/09, točka 58.

4.3. Določitev svojega izvora: posvojitve

V okviru posvojitve se poseben pomen pripisuje pravici otroka do poznavanja svojega izvora. Materialnopravna jamstva v zvezi s posvojitvijo, ki niso povezana s pravico poznavanja svojega izvora, so obravnavana v [razdelku 6.3](#).

V okviru prava Sveta Evrope člen 22(3) Evropske konvencije o posvojitvi otrok (spremenjene) vključuje precej trdno določbo o pravici posvojenih otrok, da dostopajo do informacij o svojem izvoru, ki jih hranijo organi. Državam pogodbenicam omogoča, da lahko biološkemu staršem odobrijo zakonsko pravico do nerazkritja njihove identitete, vendar ta ne sme ustrezati absolutnemu vetu. Pristojni organ mora biti sposoben opredeliti, ali taka pravica prevlada nad pravico bioloških staršev, in lahko razkrije informacije, ki izražajo identiteto staršev, in sicer glede na okoliščine in ob upoštevanju vseh zadevnih pravic. V primeru popolne posvojitve mora imeti posvojeni otrok vsaj možnost, da pridobi dokument, v katerem sta navedena datum in kraj rojstva.¹²⁷

V okviru mednarodnega prava je v Haaški konvenciji o meddržavnih posvojitvah predvidena možnost, da ima posvojeni otrok dostop do informacij o identiteti svojih staršev „ob ustreznem svetovanju“, vendar je od posamezne države pogodbenice odvisno, ali tak dostop dovoli ali ne.¹²⁸

4.4. Kraja identitete

Ključna točka

- Zagotavljati je treba dejansko in učinkovito zaščito pred krajo identitete otrok.

Kraja identitete se nanaša na primere, kadar se ime nekega otroka uporablja brez njegove vednosti.

ESČP je **v okviru prava Sveta Evrope** obravnavalo krajo identitete z vidika člena 8 EKČP o pravici do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja. Menilo

¹²⁷ Svet Evrope, [Evropska konvencija o posvojitvi otrok \(spremenjena\)](#), CETS št. 202, 2008, člen 22.

¹²⁸ Haaška konferenca o mednarodnem zasebnem pravu, Konvencija o varstvu otrok in sodelovanju pri meddržavnih posvojitvah, 29. maj 1993, člen 30(2).

je, da morajo države zagotavljati dejansko in učinkovito zaščito otrok pred krajo identitete ter sprejeti učinkovite ukrepe za identifikacijo in pregon storilca.¹²⁹

Primer: v zadevi *K. U. proti Finski*¹³⁰ je bil v imenu 12-letnega dečka brez njegove vednosti objavljen oglas na spletišču za spletne zmenke. V njem so bili navedeni njegova starost, telefonska številka, fizični opis in povezava na spletno stran z njegovo fotografijo. V oglasu, ki je bil spolne narave, se je namigovalo, da si deček želi intimnega razmerja s sovrstnikom ali starejšo osebo, s čimer je postal tarča pedofilov. Internetni ponudnik zaradi veljavne zakonodaje ni hotel razkriti identitete osebe, ki je objavila oglas. ESČP je menilo, da pozitivna obveznost na podlagi člena 8 EKČP – ki ne zajema le inkriminacije prekrškov, temveč tudi njihovo učinkovito preiskavo in kazenski pregon – postane še toliko pomembnejša, kadar so ogrožene otrokove fizične in moralne koristi. Sodišče je v tem primeru ugotovilo, da so bile ogrožene otrokove fizične in moralne koristi, saj je bil izpostavljen stikom s pedofili na spletu. Zato je to pomenilo kršitev člena 8 EKČP.

Vidiki, povezani s krajo identitete, so tesno povezani z otroško pornografijo in pridobivanjem otrok za spolne namene, ki sta obravnavana v [razdelku 7.2](#).

4.5. Pravica do državljanstva

Ključne točke

- Otrokom, ki so državljani EU, se z zavrnitvijo pravice do prebivanja njihovim staršem ne sme odvzeti koristni učinek njihove lastne pravice do prebivanja v EU.
- V EKČP ni zagotovljena pravica do državljanstva, vendar lahko pristranska zavrnitev državljanstva spada na področje uporabe člena 8 EKČP (pravica do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja) zaradi vpliva, ki ga ima na zasebno življenje posameznika.

V okviru prava EU je v členu 20(1) PDEU status državljan EU podeljen vsem državljanom držav članic EU. Sodišče EU je odločalo o učinkovitosti pravice do prebivanja otrok, ki imajo državljanstvo EU, ne pa državljanstva države članice

¹²⁹ Sodba ESČP z dne 2. decembra 2008 v zadevi *K. U. proti Finski*, pritožba št. 2872/02, točka 49.

¹³⁰ Sodba ESČP z dne 2. decembra 2008 v zadevi *K. U. proti Finski*, pritožba št. 2872/02.

EU, v kateri prebivajo. Sporno vprašanje se je nanašalo na zavrnitev pravice do prebivanja v EU roditelju, ki je bil skrbnik otroka z državljanstvom EU. Sodišče EU je menilo, da zavrnitev pravice do prebivanja roditelju, ki je glavni skrbnik otroka z državljanstvom EU, odvzame koristen učinek otrokovi pravici do prebivanja. Zato ima roditelj, ki je glavni skrbnik, pravico do prebivanja z otrokom v državi gostiteljici.¹³¹ Ti vidiki so podrobneje obravnavani v [razdelku 9.5](#).

V okviru prava Sveta Evrope v EKČP ni zagotovljena pravica do državljanstva.¹³² Vendar lahko pristranska zavrnitev državljanstva spada na področje uporabe člena 8 EKČP zaradi vpliva, ki ga ima na zasebno življenje posameznika, kar zajema vidike otrokove socialne identitete¹³³, v tem primeru identitete otroka v družbi.

Primer: v zadevi *Genovese proti Malti* je bilo malteško državljanstvo zavrnjeno nezakonskemu otroku, ki se je nemalteški materi in pravno priznanemu malteškemu očetu rodil zunaj Malte. Zavrnitev državljanstva kot taka ni pomenila kršitve člena 8 EKČP. Vendar je pristranska zavrnitev državljanstva na podlagi zunajzakonskega rojstva odprla vprašanja diskriminacije. Pristransko različno obravnavanje na podlagi tega razloga mora biti utemeljeno s tehtnimi razlogi. Ker takih razlogov ni bilo, je bila ugotovljena kršitev člena 8 v povezavi s členom 14 EKČP.¹³⁴

V določbah pogodb o pravici do pridobitve državljanstva se ključni pomen pripisuje preprečevanju apatridnosti (življenja brez državljanstva). Evropska konvencija o državljanstvu vključuje podrobne določbe o tem, kako lahko otroci po pravni poti pridobijo državljanstvo, in omejuje možnosti, da bi ga otroci izgubili.¹³⁵ Konvencija Sveta Evrope o preprečevanju apatridnosti v primeru nasledstva držav vključuje obveznost preprečevanja apatridnosti ob rojstvu (člen 10) in določa pravico do državljanstva države naslednice v primeru apatridnosti (člen 2).¹³⁶ Tudi v členu 12 Evropske konvencije o posvojitvi otrok

131 Sodba Sodišča EU z dne 19. oktobra 2004 v zadevi *Kunqian Catherine Zhu in Man Lavette Chen proti Secretary of State for the Home Department*, C-200/02, točki 45 in 46.

132 Sodba ESČP z dne 23. januarja 2002 v zadevi *Slivenko in drugi proti Latviji* [VS], odločitev o dopustnosti, pritožba št. 48321/99, točka 77.

133 Sodba ESČP z dne 11. oktobra 2011 v zadevi *Genovese proti Malti*, pritožba št. 53124/09, točka 33.

134 Prav tam, točke 43–49.

135 Svet Evrope, *Evropska konvencija o državljanstvu*, CETS št. 166, 1997, člena 6 in 7.

136 Svet Evrope, *Konvencija Sveta Evrope o preprečevanju apatridnosti v primeru nasledstva držav*, CETS št. 200, 2006.

(spremenjene) je poudarjen pomen preprečevanja apatridnosti; države morajo spodbujati možnost, da otrok, ki ga posvoji eden od njihovih državljanov, pridobi državljanstvo, pri čemer je izguba državljanstva zaradi posvojitve odvisna od uživanja ali pridobitve drugega državljanstva.

V okviru mednarodnega prava je v členu 7 Konvencije o otrokovih pravicah in členu 24(3) Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah (MPD-PP) zagotovljena pravica do pridobitve državljanstva.

4.6. Identiteta otrok, ki pripadajo narodni manjšini

Ključna točka

- Otrok, ki pripada narodni manjšini, ima pravico, da uživa svojo lastno kulturo, izpoveduje in izraža svojo lastno vero ter uporablja svoj lastni jezik.¹³⁷

V okviru prava EU se identiteti otrok, ki pripadajo narodni manjšini, ne namenja posebna pozornost z vidika temeljnih pravic. Poleg tega v EU ni nobene prevladujoče sodne prakse, ki bi prispevala k standardom Sveta Evrope.

V okviru prava Sveta Evrope je v členu 5(1) Okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin (FCNM) izrecno navedeno, da se države pogodbenice zavezujejo ohranjanju bistvenih sestavin identitete pripadnikov narodnih manjšin, in sicer njihove vere, jezika, tradicije in kulturne dediščine. Ta konvencija ne vključuje nobenih določb, ki bi se nanašale posebej na otroke. Vprašanje jezika v izobraževanju je obravnavano v [razdelku 8.2](#).

V okviru mednarodnega prava je v členu 30 Konvencije o otrokovih pravicah zagotovljena pravica otroka, ki pripada narodni manjšini, ali staroselskega otroka, da skupaj z drugimi člani svoje skupine „uživa svojo lastno kulturo, izpoveduje in izraža svojo lastno vero in da uporablja svoj lastni jezik“.

¹³⁷ V zvezi z drugimi vidiki ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic glej [poglavje 8](#).

5

Družinsko življenje

EU	Obravnavane teme	Svet Evrope
Listina o temeljnih pravicah, člen 7 (pravica do spoštovanja družinskega življenja)	Pravica do spoštovanja družinskega življenja	EKČP, člen 8 (pravica do spoštovanja družinskega življenja)
Listina o temeljnih pravicah, člen 24 (pravice otroka) Uredba o preživninah (Uredba (ES) št. 4/2009)	Pravica do starševske skrbi in vzgoje	Sodba ESČP iz leta 2013 v zadevi <i>R. M. S. proti Španiji</i> , pritožba št. 28775/12 (prikrajšanost za stike s hčerjo)
Listina o temeljnih pravicah, člen 24(3) (pravica do stikov z obema staršema) Uredba Bruselj IIa (Uredba (ES) št. 2201/2003) Direktiva o mediaciji (2008/52/ES)	Pravica do ohranjanja stikov z obema staršema	Konvencija o stikih z otroki

EU	Obpravavane teme	Svet Evrope
<p>Direktiva o dostopu do pravnega varstva (2003/8/ES) (dostop do pravnega varstva v čezmejnih sporih)</p>	<p>Ločitev staršev</p>	<p>Sodba ESČP iz leta 2012 v zadevi <i>Levin proti Švedski</i>, pritožba št. 35141/06 (omejitev pravic do stikov)</p> <p>Sodba ESČP iz leta 2011 v zadevi <i>Schneider proti Nemčiji</i>, pritožba št. 17080/07 (stiki med otrokom in pravno nepriznanim očetom)</p> <p>Sodba ESČP iz leta 2003 v zadevi <i>Sommerfeld proti Nemčiji</i> [VS], pritožba št. 31871/96 (stiki med očetom in hčerjo)</p> <p>Sodba ESČP iz leta 2010 v zadevi <i>Mustafa in Armağan Akin proti Turčiji</i>, pritožba št. 4694/03 (stiki med sorojencema po dodelitvi skrbništva)</p> <p>Sodba ESČP iz leta 2013 v zadevi <i>Vojnity proti Madžarski</i>, pritožba št. 29617/07 (omejitev dostopa zaradi verskih prepričanj)</p>
<p>Listina o temeljnih pravicah, člen 24 (pravice otroka)</p> <p>Uredba Bruselj IIa (Uredba (ES) št. 2201/2003)</p> <p>Sodba Sodišča EU iz leta 2010 v zadevi <i>Doris Povse proti Mauru Alpagu</i>, C-211/10 PPU (potrdilo o izvršitvi)</p>	<p>Protipravni odvzem otroka</p>	<p>Konvencija o stikih z otroki</p> <p>Sodba ESČP iz leta 2010 v zadevi <i>Neulinger in Shuruk proti Švici</i> [VS], pritožba št. 41615/07 (protipravni odvzem otroka s strani matere)</p> <p>Sodba ESČP iz leta 2013 v zadevi <i>X proti Latviji</i> [VS], pritožba št. 27853/09 (resno tveganje v primeru vrnitve otroka na podlagi Haaške konvencije)</p>

V evropskem pravu – pravo EU in Sveta Evrope – je zagotovljena pravica do spoštovanja družinskega življenja (člen 7 Listine EU o temeljnih pravicah; člen 8 EKČP). Pristojnost EU v zadevah v zvezi z družinskim življenjem se nanaša na čezmejne spore, vključno s priznavanjem in izvrševanjem sodnih odločb v državah članicah. Sodišče Evropske unije obravnava zadeve, kot so otrokove koristi in pravica otroka do družinskega življenja, kakor so določene v Listini EU o temeljnih pravicah, z vidika uredbe Bruselj IIa. V sodni praksi ESČP o družinskem življenju so priznane soodvisne pravice, kot sta pravica do družinskega življenja in pravica otroka do upoštevanja otrokovih koristi kot glavnega vodila. V njej je upoštevano, da so si otrokove pravice včasih v navzkrižju. Tako se lahko na primer za zagotovitev otrokovih koristi omeji pravica otroka do spoštovanja družinskega življenja. Svet Evrope je poleg tega sprejel različne druge instrumente, v katerih so obravnavane zadeve v zvezi s stiki, skrbništvom in uresničevanjem otrokovih pravic.

V tem poglavju se obravnavajo otrokova pravica do spoštovanja družinskega življenja in povezane pravice, zlasti vsebina in obseg teh pravic ter povezane pravne obveznosti in njihov medsebojni vpliv z drugimi pravicami. Med posebne obravnavane vidike spadajo pravica do spoštovanja družinskega življenja in njene omejitve ([razdelek 5.1](#)), pravica otroka, da zanj skrbijo in ga vzgajajo starši ([razdelek 5.2](#)), pravica do ohranjanja stikov z obema staršema ([razdelek 5.3](#)) in protipravni odvzem otroka ([razdelek 5.4](#)).

5.1. Pravica do spoštovanja družinskega življenja

Ključne točke

- Države imajo pozitivne obveznosti, da otrokom zagotavljajo učinkovito uživanje njihove pravice do spoštovanja družinskega življenja.
- Sodni in upravni organi morajo v skladu s pravom EU in Sveta Evrope upoštevati otrokove koristi v vseh odločitvah v zvezi s pravico otroka do spoštovanja njegovega družinskega življenja.

Pravica otroka do spoštovanja družinskega življenja vključuje več združenih pravic, kot so: pravica otroka, da zanj skrbijo in ga vzgajajo starši ([razdelek 5.2](#)), pravica do ohranjanja stikov z obema staršema ([razdelek 5.3](#)), pravica otroka, da ni ločen od staršev, razen če je to v njegovi koristi ([razdelek 5.4](#) in [poglavje 6](#)), in pravica do ponovne združitve družine ([poglavje 9](#)).

Pravica do spoštovanja družinskega življenja **v okviru prava EU in Sveta Evrope** ni absolutna, temveč se v zvezi z njo uporablja več omejitev. Te omejitve, kot je navedeno v pojasnjevalni opombi k Listini EU o temeljnih pravicah¹³⁸, ustrezajo omejitvam, predvidenim v ustrezni določbi EKČP, natančneje v členu 8(2), ki se glasi: [Javna oblast se ne sme vmešavati v izvrševanje te pravice, razen, če je to] določeno z zakonom in nujno v demokratični družbi zaradi državne varnosti, javne varnosti ali ekonomske blaginje države, zato, da se prepreči nered ali kaznivo dejanje, da se zavaruje zdravje ali morala, ali da se zavarujejo pravice in svoboščine drugih ljudi.¹³⁹

138 Evropski parlament, Svet Evropske unije, Evropska komisija (2007) (2007), „*Pojasnila k Listini o temeljnih pravicah*“, UL C 303, 4.12.2007, str. 17–35, glej pojasnilo k členu 7.

139 Svet Evrope, *Konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin*, CETS št. 5, 1950, člen 8.

V Listini EU o temeljnih pravicah je v to pravico izrecno vključena obveznost upoštevanja otrokovih koristi (člen 24(2)),¹⁴⁰ Čeprav v EKČP ni izrecno določena obveznost upoštevanja otrokovih koristi, pa jo ESČP vključuje v svojo sodno prakso.¹⁴¹

5.2. Pravica otroka, da zanj skrbijo in ga vzgajajo starši

Ključne točke

- Pravo EU ureja postopkovne vidike pravice otroka, da zanj skrbijo in ga vzgajajo starši.
- V skladu z EKČP imajo države negativne in pozitivne dolžnosti, da spoštujejo pravico otrok in staršev do družinskega življenja.

Pravica otrok, da poznajo identiteto svojih staršev, in pravica, da zanje skrbijo in jih vzgajajo starši, sta ključna dela pravice otrok do spoštovanja družinskega življenja. Ti pravici sta nekoliko soodvisni: pravica otrok, da poznajo svoje starše, se uresničuje s starševsko skrbjo. Včasih pa se ti pravici razlikujeta, na primer v zvezi z otroki, ki so posvojeni ali se rodijo na podlagi oploditve z biomedicinsko pomočjo. V tem primeru je pravica tesneje povezana s pravico otroka do identitete, ki se izraža prek poznavanja svojega biološkega starševstva, zato je obravnavana v [poglavju 4](#). V tem razdelku je glavna pozornost namenjena drugi pravici, to je pravici otroka, da zanj skrbijo in ga vzgajajo starši.

V okviru prava EU ni nobenih določb, ki bi obravnavale vsebinski vidik pravice do starševske skrbi in vzgoje. Instrumenti EU lahko obravnavajo čezmejne vidike, kot sta priznavanje in izvrševanje sodb v državah članicah. Uredba (ES) št. 4/2009 o pristojnosti, pravu, ki se uporablja, priznavanju in izvrševanju sodnih odločb ter sodelovanju v preživninskih zadevah na primer ureja čezmejne preživninske zahtevke, ki izhajajo iz družinskih razmerij.¹⁴² V njej so določena

140 Sodba Sodišča EU z dne 5. oktobra 2010 v zadevi *J. McB. proti L. E.*, C400/10 PPU.

141 Glej na primer sodbo ESČP z dne 25. januarja 2000 v zadevi *Ignaccolo-Zenide proti Romuniji*, pritožba št. 31679/96, točka 94.

142 Svet Evropske unije (2008), Uredba Sveta (ES) št. 4/2009 z dne 18. decembra 2008 o pristojnosti, pravu, ki se uporablja, priznavanju in izvrševanju sodnih odločb ter sodelovanju v preživninskih zadevah, UL L 7, 10.1.2009, str. 1 (uredba o preživninah).

skupna pravila za vso EU, katerih cilj je zagotoviti izterjavo preživitinskih zahtevkov tudi takrat, kadar so zavezanci ali upravičenci v drugi državi.

ESČP je **v okviru prava Sveta Evrope** poudarilo, da je v členu 8 EKČP določena predvsem dolžnost držav, da ne posegajo v družinsko življenje.¹⁴³ Vendar imajo države tudi pozitivno obveznost, da sprejmejo potrebne ukrepe za podporo staršev in družin ter zaščito otrok pred morebitnimi zlorabami.¹⁴⁴ Otroke je mogoče od staršev ločiti le v izjemnih okoliščinah. V teh primerih je treba storiti vse, da se ohranijo osebni odnosi in, kjer je ustrezno, „obnovi“ družina. Države imajo široko polje proste presoje pri sprejemanju prve odločitve o ločitvi otrok od staršev.¹⁴⁵ Vendar je pri nadaljnjih omejitvah potrebna strožja presoja, na primer v zvezi z omejitvami pravic staršev do stikov z otroki in vsemi pravnimi jamstvi, sprejetimi za zagotavljanje učinkovitega varstva pravice staršev in otrok do spoštovanja njihovega družinskega življenja. Take nadaljnje omejitve vključujejo tveganje, da bodo družinska razmerja med majhnim otrokom in enim od staršev ali obema staršema dejansko okrnjena. Podobno morajo biti razlogi, ki jih predloži država, pri ločitvi mater od novorojenčkov izjemno prepričljivi.¹⁴⁶

Polje proste presoje se vse bolj zmanjšuje, dlje kot so otroci ločeni od staršev, zato morajo državni organi predložiti tehtne razloge v podporo svoji odločitvi o ohranitvi ločitve.¹⁴⁷ ESČP preuči, ali je bil postopek odločanja pravičen in ali je bilo vsem zadevnim strankam omogočeno, da predstavijo svoje argumente.

Primer: v zadevi *R. M. S. proti Španiji*¹⁴⁸ je pritožnica trdila, da je bila zaradi svojega socialno-ekonomskega položaja prikrajšana za vse stike s hčerjo, odkar je bila ta stara tri leta in deset mesecev. Sodišče, ki je ugotovilo kršitev člena 8 EKČP, je poudarilo, da „bi morali španski upravni organi namesto tega, da so otroka namestili v zavod, razmisliti o drugih, manj drastičnih ukrepih“. Navedlo je tudi naslednje: „Vloga socialnovarstvenih organov je prav ta, da pomagajo ljudem v težavah [...], jih usmerjajo in jim svetujejo, na

143 Sodba ESČP z dne 18. junija 2013 v zadevi *R. M. S. proti Španiji*, pritožba št. 28775/12, točka 69.

144 Prav tam, točka 69 in naslednje.

145 Sodba ESČP z dne 13. marca 2012 v zadevi *Y. C. proti Združenemu kraljestvu*, pritožba št. 4547/10, točka 137.

146 Sodba ESČP z dne 12. julija 2001 v zadevi *K. in T. proti Finski* [VS], pritožba št. 25702/94, točka 168.

147 Sodba ESČP z dne 13. marca 2012 v zadevi *Y. C. proti Združenemu kraljestvu*, pritožba št. 4547/10, točka 137.

148 Sodba ESČP z dne 18. junija 2013 v zadevi *R. M. S. proti Španiji*, pritožba št. 28775/12.

primer o različnih oblikah dodatkov, ki so jim na voljo, o možnosti pridobitve socialnega stanovanja in drugih sredstev, s katerimi lahko premostijo svoje težave, za dodelitev katerih je prvotno zaprosila pritožnica.“ V skladu s tem je ESČP ugotovilo, da „španski organi niso sprejeli ustreznih in zadostnih ukrepov za zagotovitev pravice pritožnice, da živi s svojo hčerjo.“¹⁴⁹

V okviru mednarodnega prava je v členu 5 Konvencije o otrokovih pravicah določeno, da „[d]ržave pogodbenice spoštujejo odgovornosti, pravice in dolžnosti staršev [...], da na način, prilagojen otrokovim razvojnim zmožnostim, zagotovijo ustrezno usmerjanje in svetovanje otroku pri uveljavljanju njegovih s to Konvencijo priznanih pravic“. Poleg tega je v členu 9 Konvencije določeno, da otrok ne sme biti ločen od staršev proti svoji volji in da je treba vsem prizadetim strankam omogočiti, da sodelujejo v vseh postopkih, ki zadevajo ta položaj. V Smernicah ZN za alternativno oskrbo otrok so dodatno utemeljene pravice otrok v teh okoliščinah in ustrezne dolžnosti držav.¹⁵⁰

5.3. Pravica do ohranjanja stikov z obema staršema

Ključne točke

- Pravica otroka, da ohranja stike z obema staršema, še naprej obstaja pri vseh oblikah ločitve od staršev, ne glede na to, ali je ločitev povezana z družinskimi razlogi ali pa je posledica sankcioniranja s strani države.
- V postopku zagotavljanja pravice otroka do ohranjanja stikov s straši in ponovne združitve družine morajo biti glavno vodilo otrokove koristi, pri čemer je treba ustrezno upoštevati mnenja otroka v skladu z njegovo starostjo in zrelostjo.

Obseg pravice do ohranjanja stikov s straši se razlikuje glede na okoliščine. V primeru odločitve staršev, da se ločita, je obseg te pravice širši in navadno omejen le z otrokovimi koristmi. V okviru ločitve, ki jo sankcionira država in izhaja na primer iz izгона ali zaporne kazni enega od staršev, državni organi delujejo v skladu z zagotavljanjem zaščitenega interesa ter morajo vzpostaviti

¹⁴⁹ Prav tam, točki 86 in 93.

¹⁵⁰ ZN, Svet za človekove pravice (2009), *Smernice ZN za alternativno oskrbo otrok*, dok. ZN A/HRC/11/L.13, 15. junij 2009.

pravično ravnovesje med interesi zadevnih strank in obveznostjo zagotavljanja otrokovih koristi. Pravica otrok do ohranjanja stikov z obema staršema se uporablja v obeh primerih.

V okviru prava EU je v členu 24(3) Listine EU o temeljnih pravicah izrecno priznana pravica vsakega otroka do ohranjanja stikov z *obema* staršema. V besedilu te določbe je pojasnjena vsebina te pravice, zlasti pomen stikov, ki morajo biti *redni*, omogočati razvoj *osebnih odnosov* in biti *neposredni*. Vendar člen vključuje pridržek: pravica vsakega otroka do ohranjanja stikov s starši je izrecno omejena z njegovimi koristmi. Kot je navedeno v pojasnilu k Listini, ta določba izrecno temelji na členu 9 Konvencije o otrokovih pravicah.

V skladu s pristojnostmi EU (glej [poglavje 1](#)) se posebna pozornost namenja pravosodnemu sodelovanju (s ciljem vzpostavitve območja svobode, varnosti in pravice, na katerem je zagotovljeno prosto gibanje oseb). Dva instrumenta EU sta posebej pomembna: Uredba Sveta (ES) št. 2201/2003¹⁵¹ (Bruselj IIa) in Direktiva 2008/52/ES Evropskega parlamenta in Sveta (direktiva o mediaciji)¹⁵². Z vidika pravic je pomembna uredba Bruselj IIa. Prvič, uporablja se za vse odločbe o starševski odgovornosti, ne glede na zakonski stan. Drugič, pri pravilih o pristojnosti (ta se v glavnem določi glede na kraj običajnega prebivališča otroka) se izrecno upoštevajo otrokove koristi, in, tretjič, posebna pozornost se namenja zagotavljanju spoštovanja mnenj otrok.¹⁵³

V zadevah v zvezi z neupravičeno premestitvijo otroka na podlagi odločitve, ki jo enostransko sprejme eden od staršev, je sodna praksa Sodišča EU namenjena predvsem spoštovanju temeljne pravice otroka do rednih osebnih odnosov in neposrednih stikov z obema staršema (člen 24(3) Listine), saj Sodišče meni, da je ta pravica nedvomno povezana z otrokovimi koristmi. Sodišče meni, da lahko ukrep, ki otroku onemogoča redne osebne odnose in neposredne stike z obema staršema, upraviči le druga, tako velika otrokova korist, da prevlada nad koristjo,

151 Svet Evropske unije (2003), Uredba Sveta (ES) št. 2201/2003 z dne 27. novembra 2003 o pristojnosti in priznavanju ter izvrševanju sodnih odločb v zakonskih sporih in sporih v zvezi s starševsko odgovornostjo ter o razveljavitvi Uredbe (ES) št. 1347/2000, UL L 338, 23.12.2003, str. 1 (uredba Bruselj IIa).

152 Evropski parlament, Svet Evropske unije (2008), Direktiva 2008/52/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 21. maja 2008 o nekaterih vidikih mediacije v civilnih in gospodarskih zadevah, UL L 136, 24.5.2008, str. 3 (*direktiva o mediaciji*).

153 Glej na primer Uredbo Sveta (ES) št. 2201/2003, preambula (točke 5, 12, 13 in 19) ter člen 8 in člena 41(2)(c) in 42(2)(a).

ki izraža navedeno temeljno pravico.¹⁵⁴ To vključuje začasne ukrepe in ukrepe zavarovanja na podlagi člena 20 uredbe Bruselj IIa. Sodišče je odločilo, da je načeloma treba vse upoštevne koristi uravnoteženo in razumno presoditi v postopku na podlagi določb uredbe Bruselj IIa, pri čemer mora ta presoja temeljiti na objektivnih ugotovitvah glede samega otroka in njegovega socialnega okolja.¹⁵⁵

Primer: zadeva *E. proti B.*¹⁵⁶ se nanaša na spor med E. (očetom) in B. (materjo) glede pristojnosti sodišč Združenega kraljestva za odločanje o določitvi kraja običajnega prebivališča njenega otroka S. in pravici očeta do stikov z otrokom. Starša sta na španskem sodišču podpisala sporazum, na podlagi katerega je bila pravica do vzgoje in varstva otroka dodeljena materi, očetu pa je bila priznana pravica do stikov z otrokom. Pozneje je mati predlagala zmanjšanje pravice do stikov z otrokom, ki je bila očetu podeljena s tem sporazumom. Oče je pri vrhovnem sodišču (High Court) vložil zahtevo za izvršitev španskega sporazuma. Mati je priznala, da je sklenila dogovor o pristojnosti španskega sodišča, ter začela postopek za prenos dogovorjene pristojnosti na sodišča Anglije in Walesa. V zvezi s pritožbo, ki jo je vložil oče, je prizivno sodišče (Court of Appeal) Sodišču EU predložilo več vprašanj glede razlage člena 12(3) uredbe Bruselj IIa. Sodišče EU je menilo, da je, kadar se pred sodiščem začne postopek v skladu s členom 12(3) uredbe Bruselj IIa, korist otroka mogoče ohraniti le s preučitvijo – v vsakem posameznem primeru – vprašanja, ali je iskani dogovor o pristojnosti v skladu s to koristjo. Dogovor o pristojnosti velja le za posebni postopek, ki se je začel pri sodišču, katerega pristojnost je dogovorjena. Z dokončnim zaključkom postopka, za katerega je bil sklenjen dogovor o pristojnosti, ta pristojnost preneha v korist sodišča, ki ima na podlagi člena 8(1) uredbe Bruselj IIa splošno pristojnost.

V zvezi s starševsko odgovornostjo se uredba Bruselj IIa uporablja skupaj s Haaško konvencijo o pristojnosti, veljavni zakonodaji, priznanju, izvrševanju in sodelovanju v zvezi z odgovornostjo staršev in ukrepih za varstvo otrok¹⁵⁷.

154 Sodba Sodišča EU z dne 23. decembra 2009 v zadevi *Jasna Detiček proti Maurizio Sgueglii*, C-403/09 PPU, točka 59.

155 Prav tam, točka 60.

156 Sodba Sodišča EU z dne 1. oktobra 2014 v zadevi *E. proti B.*, C-436/13 (povzetek prilagojen po <http://cases.iclr.co.uk>).

157 Svetovna organizacija za čezmejno sodelovanje v civilnih in gospodarskih zadevah (1996), Haaška konferenca o mednarodnem zasebnem pravu, Konvencija o pristojnosti, veljavni zakonodaji, priznanju, izvrševanju in sodelovanju v zvezi z odgovornostjo staršev in ukrepih za varstvo otrok, 19. oktober 1996.

V skladu s členom 61 ima uredba Bruselj IIa prednost pred Haaško konvencijo: (a) kadar ima zadevni otrok običajno prebivališče na območju države članice ali (b) kar zadeva priznavanje in izvršitev sodne odločbe, ki jo je izdalo sodišče države članice, na območju druge države članice, četudi ima zadevni otrok običajno prebivališče na območju tretje države članice, ki je pogodbenica Haaške konvencije. V skladu z uredbo Bruselj IIa je zato ključno vprašanje opredelitev običajnega prebivališča otroka.

Primer: v zadevi *Mercredi proti Chaffu*¹⁵⁸ je prizivno sodišče (Court of Appeal) Anglije in Walesa Sodišču EU predložilo zadevo glede premestitve dvomesečnega otroka iz Združenega kraljestva na francoski otok Réunion. Sodišče EU je razsodilo, da pojem običajno prebivališče v smislu členov 8 in 10 uredbe Bruselj IIa ustreza kraju, ki pomeni neko vključenost otroka v družbeno in družinsko okolje. Če gre za položaj dojenčka, ki z materjo šele nekaj dni biva v državi članici, kamor je bil premeščen in ki ni država članica njegovega običajnega prebivališča, je treba upoštevati zlasti, prvič, trajanje, rednost, bivalne razmere in razloge za bivanje na ozemlju te države članice EU ter razloge za preselitev matere v navedeno državo in, drugič, predvsem zaradi otrokove starosti, krajevno in družinsko poreklo matere ter družinske in družbene odnose, ki jih imata mati in otrok v isti državi članici.

Za uživanje pravice do ohranjanja stikov z obema staršema v čezmejnih sporih so posebej pomembni tudi instrumenti v zvezi z urejanjem dostopa do pravnega varstva, v katerih je pojasnjeno, kako je treba obravnavati zapletene spore, kot je Direktiva sveta 2003/8/ES (direktiva o dostopu do pravnega varstva), ki zahteva „izboljšanj[e] dostopa do pravnega varstva v čezmejnih sporih z uvedbo minimalnih skupnih pravil v zvezi s pravno pomočjo pri takih sporih“.¹⁵⁹ Namen te direktive je: izboljšati dostop do pravnega varstva v čezmejnih civilnih zadevah z uvedbo minimalnih skupnih pravil v zvezi s pravno pomočjo; zagotoviti, da se pod določenimi pogoji osebam, ki zaradi svojega finančnega položaja ne morejo kriti stroškov postopka, odobri ustrezna pravna pomoč; spodbujati skladnost zadevnih nacionalnih zakonov in določiti mehanizme za sodelovanje med organi držav članic.

158 Sodba Sodišča EU z dne 22. decembra 2010 v zadevi *Barbara Mercredi proti Richardu Chaffu*, C-497/10 PPU.

159 Svet Evropske unije (2003), Direktiva sveta 2003/8/ES z dne 27. januarja 2003 o izboljšanju dostopa do pravnega varstva v čezmejnih sporih z uvedbo minimalnih skupnih pravil v zvezi s pravno pomočjo pri takih sporih, UL L 26, 31.1.2003, str. 41 (direktiva o dostopu do pravnega varstva).

V okviru prava Sveta Evrope je pravica vsakega otroka do ohranjanja stikov z obema staršema implicitno vključena v člen 8 EKČP. ESČP potrjuje, da je „medsebojno druženje z drugimi družinskimi člani temeljni element družinskega življenja“¹⁶⁰, vendar ob tem poudarja, da je lahko ta pravica omejena z otrokovimi koristmi (glej [razdelek 5.4.](#) in [poglavje 6](#)). Ta pravica je v središču postopka sodnega odločanja o varstvu in vzgoji otrok ter stikih z njimi.

ESČP se je v več primerih izrecno ali posredno sklicevalo na otrokove koristi v okviru odločanja o varstvu in vzgoji otrok ter stikih z njimi.

Primer: v zadevi *Schneider proti Nemčiji*¹⁶¹ je imel pritožnik razmerje s poročeno žensko in trdil, da je biološki oče njenega sina, čigar zakonsko priznani oče je bil materin mož. Pritožnik je trdil, da je odločitev nacionalnih sodišč o zavrnitvi njegove zahteve za stike z otrokom in informacije o njegovem razvoju na podlagi dejstva, da ni otrokov zakoniti oče in da nima odnosa z njim, pomenila kršitev njegovih pravic na podlagi člena 8 EKČP. ESČP je ugotovilo kršitev, pri čemer je bilo osredotočeno na dejstvo, da nacionalna sodišča niso obravnavala vprašanja, ali bi bili stiki med otrokom in pritožnikom v posebnih okoliščinah zadeve v otrokovo korist.¹⁶² Sodišče je v zvezi s pritožnikovo zahtevo za informacije o otrokovem osebnem razvoju ugotovilo, da nacionalna sodišča niso predložila zadostnih razlogov za utemeljitev svojega vmešavanja na podlagi člena 8(2)¹⁶³ in da zato vmešavanje ni bilo „nujno v demokratični družbi“.

Primer: v zadevi *Levin proti Švedski*¹⁶⁴ je pritožnica, mati treh otrok v alternativni nedružinski oskrbi, trdila, da so omejitve njene pravice do ohranjanja stikov z otroki pomenile kršitev njene pravice do spoštovanja družinskega življenja. ESČP se je osredotočilo na cilj omejitve stikov, in sicer zaščito koristi otrok. V konkretni zadevi so bili otroci v času, ko je zanje skrbela pritožnica, zanemarjeni, stiki z njo pa so pri otrocih povzročili močne

160 Sodba ESČP z dne 12. julija 2001 v zadevi *K. in T. proti Finski* [VS], pritožba št. 25702/94, točka 151.

161 Sodba ESČP z dne 15. septembra 2011 v zadevi *Schneider proti Nemčiji*, pritožba št. 17080/07.

162 Glej tudi sodbo ESČP z dne 21. decembra 2010 v zadevi *Anayo proti Nemčiji*, pritožba št. 20578/07, točki 67 in 71.

163 Sodba ESČP z dne 15. septembra 2011 v zadevi *Schneider proti Nemčiji*, pritožba št. 17080/07, točka 104.

164 Sodbi ESČP z dne 15. marca 2012 v zadevi *Levin proti Švedski*, pritožba št. 35141/06, točki 57 in 69, in z dne 12. julija 2001 v zadevi *K. in T. proti Finski* [VS], pritožba št. 25702/94, točka 151.

negativne odzive. Sodišče je odločilo, da ni bilo kršitve člena 8 EKČP, in ugotovilo, da je bil poseg v pritožnične pravice „sorazmeren z zastavljenim legitimnim ciljem [koristi otrok] in v okviru pristojnosti nacionalnih organov“.

Primer: v zadevi *Sommerfeld proti Nemčiji*¹⁶⁵ je pritožnik vložil pritožbo zaradi omejitev njegove pravice do ohranjanja stikov s hčerjo, ki je vztrajala, da ne želi več imeti stikov z njim. Zlasti je trdil, da dejstvo, da nacionalna sodišča niso pridobila mnenja psihološkega izvedenca, pomeni formalno napako v nacionalnem postopku. ESČP, ki ni ugotovilo kršitve člena 8 EKČP, je odločilo, da je bilo nacionalno sodišče v dobrem položaju za presojo hčerinih izjav in opredelitev, ali je bila sposobna sprejeti neodvisno odločitev.

Primer: v zadevi *Mustafa in Armağan Akin proti Turčiji*¹⁶⁶ sta pritožnika – oče in sin – trdila, da pogoji odločbe o dodelitvi skrbništva, ki jo je izdalo nacionalno sodišče, kršijo njune pravice na podlagi člena 8 EKČP. Ti pogoji so sinu preprečevali stike s sestro, nad katero je imela skrbništvo mati. Poleg tega oče ni mogel imeti stikov z obema otrokoma skupaj, saj je imel sin stike z materjo ob istem času, ko je imel oče stike s hčerjo. ESČP je ugotovilo, da je odločitev nacionalnega sodišča o ločitvi brata in sestre pomenila kršitev pravice pritožnikov do spoštovanja njunega družinskega življenja, saj je onemogočala stike med sorojencema in očetu preprečevala, da bi bil hkrati v družbi obeh otrok.

ESČP poleg tega v okviru odločanja o varstvu in vzgoji otrok ter stikih z njimi prepoveduje diskriminacijo, ki je neskladna s členom 14 EKČP.

Primer: v zadevi *Vojnity proti Madžarski*¹⁶⁷ je pritožnik trdil, da mu je bil zaradi njegovih verskih prepričanj onemogočen dostop do sina.¹⁶⁸ ESČP, ki je ugotovilo kršitev člena 14 v povezavi s členom 8 EKČP, je menilo, da ni bilo dokazov, da pritožnikova verska prepričanja vključujejo nevarne

165 Sodba ESČP z dne 8. julija 2003 v zadevi *Sommerfeld proti Nemčiji* [VS], pritožba št. 31871/96, točka 72.

166 Sodba ESČP z dne 6. aprila 2010 v zadevi *Mustafa in Armağan Akin proti Turčiji*, pritožba št. 4694/03.

167 Sodba ESČP z dne 12. februarja 2013 v zadevi *Vojnity proti Madžarski*, pritožba št. 29617/07; glej tudi sodbo ESČP z dne 30. novembra 2010 v zadevi *P. V. proti Španiji*, pritožba št. 35159/09 (na voljo v francoščini in španščini).

168 Sodba ESČP z dne 12. februarja 2013 v zadevi *Vojnity proti Madžarski*, pritožba št. 29617/07, točka 22.

prakse ali da je zaradi njih njegov sin izpostavljen fizičnemu ali psihološkemu trpljenju.¹⁶⁹ Zaradi odločitev nacionalnih sodišč, da se pritožniku odvzamejo pravice do stikov z otrokom, ni bilo mogoče ohranjati nobenih stikov z otrokom ali vzpostaviti oblike nadaljnjega družinskega življenja, in to kljub temu, da je popolna prekinitev stikov upravičena le v izjemnih okoliščinah.¹⁷⁰ ESČP je zato menilo, da ni bilo razumne sorazmerne zveze med popolnim odvzemanjem pritožnikovih pravic do stikov z otrokom in zasledovanim ciljem, to je zaščito otrokovih koristi.¹⁷¹

Primer: v zadevi *Salgueiro da Silva Mouta proti Portugalski*¹⁷² je pritožbo vložil oče, ki je zahteval, naj se mu dodeli starševska odgovornost nad hčerjo. Trdil je, da so portugalski organi v nacionalnem postopku na podlagi njegove spolne usmerjenosti zavrnilo njegovo zahtevo in starševsko odgovornost dodelili materi. ESČP je ugotovilo, da so nacionalni organi dejansko zavrnilo skrbništvo na podlagi njegove homoseksualnosti, pri čemer ta odločitev nima objektivne in razumne utemeljitve. Sodišče je sklenilo, da to pomeni kršitev člena 8 v povezavi s členom 14 EKČP.

Poleg tega je pravica otroka do ohranjanja stikov z obema staršema izrecno določena v Konvenciji Sveta Evrope o stikih z otroki¹⁷³. V členu 4(1) te konvencije je določeno, da „imajo otrok in njegovi starši pravico pridobiti in ohranjati redne medsebojne stike“. V splošnih načelih, ki jih je treba uporabljati v sodni praksi o stikih, je poudarjena pravica otroka, da je obveščen, da se z njim opravi posvetovanje in da izrazi svoja mnenja, ter potreba, da se ta mnenja ustrezno upoštevajo. V členu 6 Konvencije Sveta Evrope o uresničevanju otrokovih pravic¹⁷⁴ so poleg tega opredeljene zahteve v zvezi s postopkom sprejemanja odločitev, vključno z obveznostmi, da preučijo, ali imajo pravosodni organi na voljo dovolj informacij za opredelitev otrokovih koristi, zagotavljajo pravico otroka, da je obveščen o postopku in izidih, in ponudijo prizadetim

169 Prav tam, točka 38.

170 Prav tam, točka 41.

171 Prav tam, točka 43.

172 Sodba ESČP z dne 21. decembra 1999 v zadevi *Salgueiro da Silva Mouta proti Portugalski*, pritožba št. 33290/96.

173 Svet Evrope, *Evropska konvencija o stikih z otroki*, CETS št. 192, 2003. Glej tudi dokument Svetovne organizacije za čezmejno sodelovanje v civilnih in gospodarskih zadevah (1996), Haaška konferenca o mednarodnem zasebnem pravu, Konvencija o pristojnosti, veljavni zakonodaji, priznanju, izvrševanju in sodelovanju v zvezi z odgovornostjo staršev in ukrepih za varstvo otrok.

174 Svet Evrope, *Evropska konvencija o uresničevanju otrokovih pravic*, CETS št. 160, 1996.

otrokom varen prostor, kjer lahko svobodno izražajo svoja mnenja v skladu s svojo starostjo/zrelostjo.

Nastanejo lahko situacije, v katerih so otroci ločeni od staršev iz nekega drugega razloga, na primer ker eden od njiju prestaja zaporno kazen. ESČP se je s tako situacijo srečalo v zadevi *Horych proti Poljski*¹⁷⁵, v kateri je obravnavalo vprašanje razmer, v katerih so mladoletne hčere obiskovale pritožnika, ki se je štel za nevarnega zapornika. Ugotovilo je, da „obiski otrok [...] v zaporu zahtevajo posebno ureditev in da se lahko v zvezi z njimi uporabljajo posebni pogoji, odvisno od njihove starosti, mogočih učinkov na njihovo čustveno stanje ali dobro počutje in osebnih okoliščin obiskane osebe“.¹⁷⁶ Sodišče je dodalo, da „pozitivne obveznosti države na podlagi člena 8 [...] vključujejo dolžnost, da zagotovijo ustrezne – za obiskovalce čim manj stresne – razmere za sprejemanje obiskov svojih otrok, pri čemer se upoštevajo praktične posledice zaporne kazni“.¹⁷⁷

Nazadnje, pravica otrok, ki jim je odvzeta prostost, do ohranjanja stikov s starši je podkrepljena z izbranimi določbami Smernic Sveta Evrope za otrokom prijazno pravosodje¹⁷⁸. V teh smernicah je izrecno potrjena pravica otrok, ki jim je odvzeta prostost, da „ohranjajo redne in koristne stike s starši [in] družino“ (člen 21(a)) (glej tudi [poglavje 11](#)).

V okviru mednarodnega prava je pravica do ohranjanja stikov z obema staršema potrjena v členu 9(3) Konvencije o otrokovih pravicah: „Države pogodbenice spoštujejo pravico otroka, ki je ločen od enega ali od obeh staršev, da redno vzdržuje osebne stike in neposredno zvezo z obema, razen če je to v nasprotju z njegovimi koristmi.“

175 Sodba ESČP z dne 17. aprila 2012 v zadevi *Horych proti Poljski*, pritožba št. 13621/08.

176 Prav tam, točka 131.

177 Prav tam, točka 131.

178 Svet Evrope, Odbor ministrov (2010), *Smernice za otrokom prijazno pravosodje*.

5.4. Neupravičena čezmejna premestitev otrok – protipravni odvzem otroka

Ključne točke

- V zadevah v zvezi z neupravičenimi premestitvami, ki kršijo ureditev skrbništva, ESČP zahteva sprejetje pristopa na podlagi otrokovih pravic: člen 8 EKČP (pravica do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja) je treba razlagati v povezavi s Haaško konvencijo in Konvencijo o otrokovih pravicah.
- V pravu EU je izrecneje določeno, da je treba otroku omogočiti izjavo v postopku v zvezi z njegovo vrnitvijo po neupravičeni premestitvi ali zadržanju otroka.

Protipravni odvzem otrok se nanaša na položaj, v katerem je otrok v nasprotju z veljavno ureditvijo skrbništva premeščen ali zadržan zunaj nacionalnih meja (člen 3 Haaške konvencije o civilnopravnih vidikih mednarodnega protipravnega odvzema otrok¹⁷⁹ (Haaška konvencija)). V skladu s Haaško konvencijo je treba neupravičeno premeščene ali zadržane otroke nemudoma vrniti v državo njihovega običajnega prebivališča (člen 11, prvi odstavek). Sodišča države običajnega prebivališča odločajo o vsebini spora o skrbništvu. Sodišča države, iz katere je bil otrok premeščen, morajo odrediti njegovo vrnitev v šestih tednih od datuma vložitve zahtevka za vrnitev (člen 11). Haaška konvencija temelji na načelu otrokovih koristi. V okviru te konvencije se uporablja predpostavka, da je nezakonita premestitev otroka sama po sebi škodljiva ter da je treba čim prej vzpostaviti prejšnje stanje (*status quo ante*) in s tem preprečiti pravno konsolidacijo nezakonitih situacij. O vprašanih skrbništva in stikov z otrokom morajo odločati sodišča, ki so pristojna v kraju otrokovega običajnega prebivališča, in ne sodišča države, v katero je bil otrok neupravičeno premeščen. V členih 12, 13 in 20 Haaške konvencije so predvidene nekatere omejene izjeme od mehanizma vračanja. Člen 13 vključuje določbe, ki so povzročile največ sporov na nacionalni in mednarodni ravni. V njem je določeno, da lahko država, v katero je bil otrok premeščen, zavrne vrnitev otroka, če bi bil zaradi nje izpostavljen resni nevarnosti nasilja ali travme ali kako drugače pripeljan v neugoden položaj (člen 13(b)). Vrnitev se lahko prav tako zavrne, če otrok nasprotuje vrnitvi in je na taki stopnji zrelosti, da lahko izraža svoja mnenja (člen 13, drugi odstavek).

¹⁷⁹ Svetovna organizacija za čezmejno sodelovanje v civilnih in gospodarskih zadevah (1980), Haaška konferenca o mednarodnem zasebnem pravu, Haaška konvencija z dne 25. oktobra 1980 o civilnopravnih vidikih mednarodnega protipravnega odvzema otrok, 25. oktober 1980.

Najpomembnejši instrument, ki v okviru prava EU ureja protipravni odvzem otrok med državami članicami EU, je uredba Bruselj IIa¹⁸⁰, ki temelji zlasti na določbah Haaške konvencije. Ta uredba dopolnjuje Haaško konvencijo in ima prednost pred njo v primerih protipravnega odvzema otrok znotraj EU (uvodna izjava 17 preambule in člen 60(e)). Čeprav Haaška konvencija ostaja glavni instrument na področju protipravnega odvzema otrok, pa je uredba Bruselj IIa z določenih vidikov „okrepila“ pravila o pristojnosti v prid sodišč izvora / države običajnega prebivališča. Podobno kot v Haaški konvenciji sodišča države, v kateri je imel otrok nazadnje stalno prebivališče pred neupravičeno premestitvijo/zadržanjem, ohranijo pristojnost v zadevah v zvezi s protipravnim odvzedom otrok. V tej uredbi so ohranjene enake izjeme od mehanizma vračanja kot v konvenciji o protipravnem odvzemu otrok.

Vendar je v nasprotju s Haaško konvencijo v uredbi Bruselj IIa določeno, da država običajnega prebivališča ohrani pristojnost za odločanje o vsebini spora o skrbništvu, tudi kadar se izda odločba, da se otrok ne vrne na podlagi člena 13(b) Haaške konvencije (člena 11(6) do (8) uredbe Bruselj IIa). Prenos pristojnosti na državo, v katero je bil otrok premeščen, je mogoč le v dveh primerih, določenih v členu 10 uredbe Bruselj IIa. V prvem primeru se pristojnost prenese na sodišča države zatočišča, če je otrok pridobil običajno prebivališče v tej državi in če vse osebe, ki imajo pravico do varstva in vzgoje otroka, privolijo v premestitev ali zadržanje.¹⁸¹ Drugi primer nastane, če: otrok pridobi običajno prebivališče v državi, kamor je bil premeščen, je preteklo eno leto, odkar je bil roditelj, ki mu je bil otrok odvzet, seznanjen ali bi moral biti seznanjen s krajem bivanja otroka, se je otrok vživel v novo okolje in je izpolnjen vsaj eden od štirih dodatnih pogojev iz člena 10(b) uredbe Bruselj IIa.¹⁸²

180 Svet Evropske unije (2003), Uredba Sveta (ES) št. 2201/2003 z dne 27. novembra 2003 o pristojnosti in priznavanju ter izvrševanju sodnih odločb v zakonskih sporih in sporih v zvezi s starševsko odgovornostjo ter o razveljavitvi Uredbe (ES) št. 1347/2000, UL L 338, 23.12.2003, str. 1.

181 Člen 10(a) uredbe Bruselj IIa.

182 V členu 10(a) uredbe Bruselj IIa so določeni naslednji štirje alternativni pogoji: (i) v enem letu, ko je ali bi lahko bil nosilec pravic do varstva in vzgoje otroka seznanjen s krajem bivanja otroka, ni bila vložena nobena zahteva za vrnitev pri pristojnih organih države članice, kamor je bil otrok premeščen ali kjer je zadržan; (ii) zahteva za vrnitev, ki jo je vložil nosilec pravic do varstva in vzgoje otroka, je bila umaknjena in v roku iz odstavka (i) ni bila vložena nobena nova zahteva; (iii) primer pred sodiščem v državi članici, kjer je otrok običajno prebival neposredno pred neupravičeno premestitvijo ali zadržanjem, je bil zaključen na podlagi člena 11(7); (iv) sodno odločbo o varstvu in vzgoji otroka, ki ne nalaga vrnitve otroka, so izdala sodišča države članice, v kateri je otrok običajno prebival neposredno pred neupravičeno premestitvijo ali zadržanjem.

Kot velja za vse druge pravne instrumente EU, je treba tudi uredbo Bruselj IIa razlagati v skladu z določbami Listine EU o temeljnih pravicah, zlasti členom 24. Sodišče EU je imelo priložnost, da je pojasnilo razlago člena 24 v okviru protipravnega odvzema otrok. Kot je pojasnjeno v [razdelku 2.4](#), je Sodišče EU v *zadevi Aguirre Zarraga* odločilo, da otrokova pravica do izjave, določena v členu 24 Listine, zahteva, da so na voljo pravni postopki in pogoji, ki otroku omogočajo svobodno izražanje svojega mnenja, sodišču pa pridobitev takega mnenja.¹⁸³ Vendar Sodišče EU meni, da so le sodišča države otrokovega običajnega prebivališča pristojna za preizkus zakonitosti svojih odločb z vidika Listine EU o temeljnih pravicah in uredbe Bruselj IIa. Pravni sistemi držav članic morajo v skladu z načelom medsebojnega zaupanja zagotavljati učinkovito in enakovredno varstvo temeljnih pravic. Zato morajo zainteresirane strani vse pritožbe na podlagi človekovih pravic vložiti pri sodiščih, ki so na podlagi zadevne uredbe pristojna za odločanje o vsebini spora o skrbništvu. Sodišče EU je razsodilo, da sodišče države članice, v katero je bil neupravičeno premeščen otrok, ne more nasprotovati izvršitvi odločbe o vrnitvi otroka, o kateri je bilo izdano potrdilo, saj presoja obstoja kršitve teh določb spada izključno v pristojnost sodišč države, iz katere je bil otrok premeščen.

Primer: zadeva *Povse proti Alpagu*¹⁸⁴ se nanaša na materino neupravičeno premestitev hčere v Avstrijo. Avstrijska sodišča so zavrnila očetovo zahtevo za vrnitev hčere v Italijo, pri čemer so se sklicevala na resno nevarnost travme za otroka. Med tem je italijansko sodišče na očetovo zahtevo potrdilo svojo pristojnost, da razsoja o vsebini spora o skrbništvu, ter izdalo odredbo o vrnitvi otroka v Italijo in potrdilo o izvršitvi na podlagi člena 42 uredbe Bruselj IIa. Avstrijsko sodišče je zadevo predložilo Sodišču EU po pritožbi matere zoper predlog za izvršitev potrdila in iz njega izhajajoče odredbe o vrnitvi otroka v Italijo. Sodišče EU je odločilo, da po izdaji potrdila o izvršitvi ni mogoče nasprotovati vrnitvi v državo, kamor je bil otrok premeščen (v tem primeru v Avstrijo), saj je potrdilo samodejno izvršljivo. Poleg tega je odločilo, da so v tej zadevi italijanska sodišča pristojna za presojanje resnosti tveganja za otrokove koristi, ki ga predstavlja vrnitev.

¹⁸³ Sodba Sodišča EU z dne 22. decembra 2010 v zadevi *Joseba Andoni Aguirre Zarraga proti Simone Pelz*, C-491/10 PPU. O vidikih v zvezi z udeležbo otroka v tej zadevi glej tudi analizo v [razdelku 2.4](#).

¹⁸⁴ Sodba Sodišče EU z dne 1. julija 2010 v zadevi *Doris Povse proti Mauru Alpagu*, C-211/10 PPU.

Ob predpostavki, da ta sodišča ugotovijo, da je tako tveganje utemeljeno, imajo izključno pristojnost, da odložijo nalog za izvršbo, ki so ga izdali.¹⁸⁵

V okviru prava Sveta Evrope so v Evropsko konvencijo o priznavanju in izvršitvi odločb o skrbništvu nad otroki in ponovnem vzpostavljanju skrbništva nad otroki¹⁸⁶ ter Konvencijo o stikih z otroki¹⁸⁷ vključeni zaščitni ukrepi za preprečevanje nezakonite premestitve otrok in zagotovitev njihove vrnitve.¹⁸⁸

ESČP pogosto obravnava zadeve v zvezi s protipravnim odvzemanom otroka, pri čemer se v takih primerih pri razlagi člena 8 EKČP običajno opira na določbe Haaške konvencije. Vendar Sodišče v takih zadevah nujno opravi analizo otrokovih koristi. Zadevno stališče Sodišča je izraženo v dveh glavnih sodbah velikega senata.

Primer: pritožba v zadevi *Neulinger in Shuruk proti Švici*¹⁸⁹ je vložila mati, ki je sina iz Izraela premestila v Švico, kar je bila kršitev veljavne ureditve skrbništva. Švicarski organi so na podlagi pritožbe, ki jo je v skladu s Haaško konvencijo vložil oče, odredili otrokovo vrnitev v Izrael. Nacionalna sodišča in strokovnjaki so menili, da je mogoče vrnitev otroka v Izrael predvideti le, če ga spremlja mati. Zadevni ukrep je spadal v okvir polja proste presoje, ki ga imajo nacionalni organi v takih zadevah. Kljub temu je bilo treba za oceno skladnosti s členom 8 EKČP upoštevati tudi dogodke, ki so se zgodili od sodbe zveznega sodišča, s katero je bila odrejena vrnitev otroka. V konkretni zadevi je bil otrok švicarski državljan, ki se je dobro navadil države, v kateri je neprekinjeno prebival približno štiri leta. Čeprav mu je njegova starost še vedno omogočala precejšnjo sposobnost prilagajanja, pa bi vnovična selitev zanj verjetno imela resne posledice, zato jo je bilo treba pretehtati glede na vse koristi, ki bi mu jih lahko prinesla. Poleg tega je bilo vredno omeniti, da so bile pred otrokovo premestitvijo

185 Pozneje je bila pri ESČP vložena pritožba na podlagi enakih dejstev, ki je bila razglašena za nedopustno. Sodba ESČP z dne 18. junija 2013 v zadevi *Povse proti Avstriji*, sklep o nedopustnosti, pritožba št. 3890/11.

186 Svet Evrope, *Evropska konvencija o priznavanju in izvršitvi odločb o skrbništvu nad otroki in ponovnem vzpostavljanju skrbništva nad otroki*, CETS št. 105, 1980.

187 Svet Evrope, *Evropska konvencija o stikih z otroki*, CETS št. 192, 2003.

188 Prav tam, člen 10(b) oziroma člen 16; Svet Evrope, *Evropska konvencija o priznavanju in izvršitvi odločb o skrbništvu nad otroki in ponovnem vzpostavljanju skrbništva nad otroki*, CETS št. 105, 1980, člen 8.

189 Sodba ESČP z dne 6. julija 2010 v zadevi *Neulinger in Shuruk proti Švici* [VS], pritožba št. 41615/07.

vedene nekatere omejitve v zvezi z očetovo pravico do stikov. Poleg tega se je oče odtlej dvakrat znova poročil in ponovno postal oče, vendar ni plačeval preživnine za hčer. ESČP je dvomilo, da bi take okoliščine koristile dobremu počutju in razvoju otroka. Kar zadeva mater, bi jo lahko vrnitev v Izrael izpostavila tveganju kazenskih sankcij, kot je zaporna kazen. Bilo je jasno, da tak položaj ne bi bil v otrokovo korist, saj je bila mati verjetno edina oseba, na katero je bil navezan. Zato materina zavrnitev, da se vrne v Izrael, ni bila povsem neutemeljena. Poleg tega oče ni nikoli živel sam z otrokom in ga ni videl vse od njegovega odhoda, ko je bil otrok star dve leti. ESČP zato ni bilo prepričano, da bi bila vrnitev v Izrael v otrokovo korist. Kar zadeva mater, bi vrnitev v Izrael pomenila nesorazmeren poseg v njeno pravico do spoštovanja družinskega življenja. Zato bi bil v zvezi z obema pritožnikoma kršen člen 8 EKČP, če bi se izvršila odredba o vrnitvi drugega pritožnika v Izrael.

Primer: v zadevi *X proti Latviji*¹⁹⁰ je mati trdila, da bi bila hči, če bi se vrnila v Avstralijo, od koder je bila neupravičeno premeščena, izpostavljena hudi travmi. Pri opredelitvi, ali so odločitve nacionalnih sodišč vzpostavile pravično ravnovesje med nasprotnojučimi si zadevnimi interesi – v okviru polja proste presoje, ki ga imajo države v takih zadevah –, je bilo treba upoštevati predvsem otrokove koristi. Za oblikovanje usklajene razlage EKČP in Haaške konvencije je morala zaprošena država dejansko upoštevati vse dejavnike, ki bi lahko pomenili izjemo od otrokove takojšnje vrnitve na podlagi členov 12, 13 in 20 Haaške konvencije, pri čemer je morala sprejeti odločitev, ki je bila v zvezi s tem zadovoljivo utemeljena in nato ocenjena z vidika člena 8 EKČP. Ta člen nacionalnim organom nalaga postopkovno obveznost, v skladu s katero so morala sodišča pri presoji zahteve za vrnitev otroka upoštevati sporne obtožbe o „resnem tveganju“ za otroka v primeru vrnitve in izdati posebno utemeljeno odločbo. Kar zadeva točno naravo „resnega tveganja“, se je izjema iz člena 13(b) Haaške konvencije nanašala le na situacije, ki presegajo tisto, kar lahko otrok razumno prenese. V konkretni zadevi je pritožnica latvijskemu prizivnemu sodišču predložila potrdilo psihologa, v katerem je bilo navedeno, da obstaja tveganje za otroka v primeru takojšnje ločitve od matere. Čeprav bi morala nacionalna sodišča preveriti obstoj „resnega tveganja“ za otroka in je bilo poročilo psihiatra neposredno povezano z otrokovimi koristmi, regionalno

190 Sodba ESČP z dne 26. novembra 2013 v zadevi *X proti Latviji* [VS], pritožba št. 27853/09, točke 101, 106, 107 in 115-119.

sodišče ni hotelo preučiti sklepov tega poročila z vidika določb člena 13(b) Haaške konvencije. Poleg tega nacionalna sodišča niso niti obravnavala vprašanja, ali lahko mati sledi svoji hčeri v Avstralijo in z njo ohranja stike. Ker nacionalna sodišča niso učinkovito preučila pritožničnih trditev, v postopku odločanja na podlagi nacionalne zakonodaje niso bile upoštevane postopkovne zahteve iz člena 8 EKČP, zato je pritožnica utrpela nesorazmeren poseg v pravico do spoštovanja družinskega življenja.

6

Alternativna oskrba kot nadomestna možnost za družinsko oskrbo in posvojitve

EU	Obravnavane teme	Svet Evrope
Listina o temeljnih pravicah, člen 7 (družinsko življenje) in člen 24 (pravice otroka) Uredba Bruselj IIa (Uredba (ES) št. 2201/2003)	Alternativna oskrba kot nadomestna možnost za družinsko oskrbo	EKČP, člen 8 (pravica do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja) Evropska socialna listina (spremenjena), člen 17 (pravica otrok in mladostnikov do socialnega, pravnega in ekonomskega varstva) Sodba ESČP iz leta 2006 v zadevi <i>Wallová in Walla proti Češki republiki</i> , pritožba št. 23848/04 (namestitev v oskrbo zaradi neustreznih stanovanjskih razmer) Sodba ESČP iz leta 2008 v zadevi <i>Saviny proti Ukrajini</i> , pritožba št. 39948/06 (namestitev v oskrbo zaradi socialno-ekonomskih razlogov) Sodba ESČP iz leta 2013 v zadevi <i>B. proti Romuniji (št. 2)</i> , pritožba št. 1285/03 (vključenost staršev v odločanje) Sodba ESČP iz leta 2013 v zadevi <i>B. B. in F. B. proti Nemčiji</i> , pritožbi št. 18734/09 in 9424/11 (postopkovne nepravilnosti v postopku odločanja) Sodba ESČP iz leta 1988 v zadevi <i>Olsson proti Švedski (št. 1)</i> , pritožba št. 10465/83, 1988 (izvršitev odredbe o namestitvi v oskrbo) Sodba ESČP iz leta 2014 v zadevi <i>T. proti Češki republiki</i> , pritožba št. 19315/11 (pomen stikov)

EU	Obravnavane teme	Svet Evrope
Listina o temeljnih pravicah, člen 24 (pravice otroka)	Posvojitvev	<p>Evropska konvencija o posvojitvi otrok (spremenjena)</p> <p>Sodba ESČP iz leta 2004 v zadevi <i>Pini in drugi proti Romuniji</i>, pritožbi št. 78028/01 in 78030/01 (prednost otrokovih koristi pri posvojitvi)</p> <p>Sodba ESČP iz leta 2008 v zadevi <i>Kearns proti Franciji</i>, pritožba št. 35991/04 (soglasje staršev k posvojitvi)</p> <p>Sodba ESČP iz leta 2008 v zadevi <i>E. B. proti Franciji [VS]</i>, pritožba št. 43546/02 (upravičenost lezbijke do posvojitve)</p> <p>Sodba ESČP iz leta 2012 v zadevi <i>Gas in Dubois proti Franciji</i>, pritožba št. 25951/07 (upravičenost homoseksualnega para do posvojitve)</p> <p>Sodba ESČP iz leta 2013 v zadevi <i>X in drugi proti Avstriji [VS]</i>, pritožba št. 19010/07 (enostranska posvojitvev v istospolni partnerski zvezi)</p> <p>Sodba ESČP iz leta 2012 v zadevi <i>Harroudj proti Franciji</i>, No. 43631/09, 2012 (kafala in posvojitvev)</p>

Vsak otrok ima pravico do spoštovanja družinskega življenja, ki je priznana v členu 7 Listine EU o temeljnih pravicah in členu 8 Evropske konvencije o človekovih pravicah (EKČP) (glej [poglavje 5](#)). V pravu EU in Sveta Evrope je izražen pomen družinskih razmerij za otroka, kar vključuje njegovo pravico, da ni prikrajšan za stike s starši, razen če je to v nasprotju z njegovimi koristmi.¹⁹¹ Težko je vzpostaviti ustrezno ravnovesje med zagotavljanjem, da otrok ostane s svojo družino – v skladu s spoštovanjem družinskega življenja – in da je zaščiten pred škodo. Kadar se otrok odzame družini, je lahko oddan v rejništvo ali nameščen v oskrbo zavoda. Družinsko življenje, ki se ne konča s to ločitvijo, zahteva, da se ohranjajo stiki v podporo ponovni združitvi družine, če je to v otrokovo korist. V nekaterih okoliščinah se zgodi trajni odvzem s posvojitvijo. Dokončnost posvojitve pomeni, da je treba upoštevati stroge zahteve.

Cilj tega poglavja je obravnavati evropsko pravo v zvezi z alternativno oskrbo. V pravu EU so predvsem na podlagi uredbe Bruselj IIa obravnavani čezmejni postopkovni vidiki v zvezi z namestitvijo otrok v alternativno oskrbo. To uredbo

¹⁹¹ EU (2012), Listina Evropske unije o temeljnih pravicah, UL C 326, 26.10.2012, str. 391, člen 24(3).

je treba razlagati v skladu z Listino EU o temeljnih pravicah, zlasti členom 24. Tudi ESČP je razvilo obsežno sodno prakso, v kateri so obravnavana vsebinska in postopkovna vprašanja v zvezi z namestitvijo otrok v alternativno oskrbo.

Razdelek 6.1 se začne s predstavitvijo nekaterih splošnih načel, ki urejajo položaj otrok brez družinske oskrbe, v **razdelku 6.2** je opisano pravo v zvezi z namestitvijo otroka v alternativno oskrbo, v **razdelku 6.3** pa so obravnavni evropski standardi o posvojitvi.

6.1. Alternativna oskrba: splošna načela

Ključne točke

- Alternativna oskrba je začasni zaščitni ukrep.
- V mednarodnem pravu je potrjeno, da ima družinska oskrba prednost pred oskrbo v zavodu.
- Otroci imajo pravico, da so obveščeni in da izrazijo svoje mnenje o namestitvi v alternativno oskrbo.

V okviru prava EU in Sveta Evrope ter mednarodnega prava, ki se obravnavajo kot celota, se uporablja šest splošnih načel v zvezi alternativno oskrbo.

Prvič, alternativna oskrba je zaščitni ukrep, ki zagotavlja začasno varnost otroka in spodbuja vrnitev otroka družini, kjer je to mogoče.¹⁹² V najboljšem primeru je torej začasna rešitev. Včasih je zaščitni ukrep, ki se izvaja v pričakovanju ponovne združitve družine, na primer otrok migrantov brez spremstva ali ločenih otrok migrantov z njihovo družino.¹⁹³ Spet drugič je zaščitni ukrep, ki se uporablja v pričakovanju dogodkov v okviru družinskega življenja, na primer

192 ZN, Generalna skupščina (GS), *Smernice za alternativno oskrbo otrok*, A/RES/64/142, 24. februar 2010, točke 48–51; Odbor za pravice otrok (2013), *Splošna pripomba št. 14 (2013) o pravici otrok do upoštevanja njihovih koristi kot glavnega vodila (člen 3, točka 1)*, dok. ZN CRC/C/GC/14, 29. maj 2013, točke 58–70.

193 UN, Generalna skupščina (GS), *Konvencija o otrokovih pravicah*, 20. november 1989, člen 22; Odbor za pravice otrok (2005), *Splošna pripomba št. 6 (2005): Ravnanje z otroki brez spremstva in ločenimi otroki zunaj njihovih držav izvora*, dok. ZN CRC/C/2005/6, 1. september 2005, točke 81–83.

izboljšanja zdravstvenega stanja enega od staršev ali zagotovitve podpore staršem.

Drugič, mednarodno pravo potrjuje, da je družinska oskrba (kot je rejništvo) optimalna oblika alternativne oskrbe za zagotavljanje zaščite in razvoja otroka. To je potrjeno v Smernicah ZN za alternativno oskrbo otrok in Konvenciji ZN o pravicah invalidov (CRPD), katere pogodbenica je EU.¹⁹⁴ V Konvenciji o pravicah invalidov je izrecno navedeno, da „[k]adar ožja družina ne more skrbeti za invalidnega otroka, si države pogodbenice prizadevajo otroku zagotoviti nadomestno skrb v širši družini, če to ni mogoče, v družinskem okolju v skupnosti“.¹⁹⁵ Nedružinska oskrba (npr. oskrba v zavodu) „mora biti omejena na primere, v katerih je tako okolje posebej primerno, potrebno in konstruktivno za zadevnega otroka in njegove koristi“.¹⁹⁶

Tretjič, pravica otroka do skrbnika ali zastopnika je ključna za zagotavljanje njegovih širših pravic.¹⁹⁷ Čeprav v pravu EU ni nobene izrecne splošne obveznosti, v skladu s katero bi bilo treba imenovati skrbnika za otroke brez starševske oskrbe, morajo države članice v skladu z najmanj sedmimi direktivami EU imenovati skrbnika za otroke v različnih položajih, od katerih so nekateri neposredno povezani z otroki brez starševske oskrbe.¹⁹⁸ Poleg tega je ta pravni korpus podprt s Smernicami ZN za alternativno oskrbo otrok (na splošno v zvezi z otroki brez starševske oskrbe), Konvencijo o otrokovih pravicah (izrecno v zvezi z otroki brez spremstva) in Konvencijo Sveta Evrope o ukrepanju proti trgovini z ljudmi.¹⁹⁹ V večini primerov je naloga pravnega zastopnika ščititi otrokove

194 ZN, Generalna skupščina (GS), *Smernice za alternativno oskrbo otrok*, A/RES/64/142, 24. februar 2010, točke 20–22; ZN, Odbor za pravice otrok (2006), *Splošna pripomba št. 7 (2005): Uresničevanje otrokovih pravic v zgodnjem otroštvu*, dok. ZN CRC/C/GC/7/Rev.136 (b), 20. september 2006, točka 18. ZN, Konvencija o pravicah invalidov (CRPD), 13. december 2006, člen 23(5) (glej tudi člen 7).

195 ZN, Konvencija o pravicah invalidov (CRPD), 13. december 2006, člen 23(5).

196 ZN, Generalna skupščina, *Smernice za alternativno oskrbo otrok*, 24. februar 2010, A/RES/64/142, točka 21.

197 FRA (2014a), str. 31.

198 Prav tam, str. 14.

199 ZN, Generalna skupščina, *Smernice za alternativno oskrbo otrok*, 24. februar 2010, A/RES/64/142, točke 100–103; ZN, Odbor za pravice otrok, *Splošna pripomba št. 6 (2005): Ravnanje z otroki brez spremstva in ločenimi otroki zunaj njihovih držav izvora*, dok. ZN CRC/GC/2005/6, 1. september 2005, točke 33–38; Svet Evrope, *Konvencija Sveta Evrope o ukrepanju proti trgovini z ljudmi*, CETS št. 197, 2005, člen 10(4).

koristi, skrbeti za splošno dobro počutje otroka in dopolnjevati njegovo omejeno pravno sposobnost (in včasih tudi izvajati pravno zastopanje).²⁰⁰

Četrtrič, člen 24 Listine EU o temeljnih pravicah vključuje posredno pravno obveznost sprejemanja pozitivnih ukrepov za zagotavljanje, da postopek odločanja o namestitvi otroka v oskrbo temelji na njegovih koristih²⁰¹ in stališčih²⁰². V splošnih pripombah št. 5 in 14 Odbora za pravice otrok²⁰³ in Smernicah ZN za alternativno oskrbo otrok je poudarjena potreba po zagotavljanju pravice otroka do obveščeniosti, med drugim o njegovih pravicah in možnostih, in pravice otroka, da „se z njim opravi posvetovanje in da se njegova mnenja ustrezno upoštevajo v skladu z njegovimi razvojnimi zmožnostmi“²⁰⁴.

Petič, širše pravice otrok, določene v Listini EU o temeljnih pravicah, EKČP in Konvenciji o otrokovih pravicah, se uporabljajo tudi v primerih alternativne oskrbe (rejništva ali oskrbe v zavodu). To vključuje njihove državljanske in politične pravice (npr. njihove pravice do zasebnosti, svobode izražanja, svobode vere in zaščite pred vsemi oblikami nasilja) ter socialno-ekonomske pravice (vključno s pravicami do izobraževanja, zdravstvenega varstva in udeležbe v kulturnem življenju).²⁰⁵

Nazadnje, države morajo v skladu s členom 4 Konvencije o otrokovih pravicah sprejeti „vse ustrezne zakonodajne, upravne in druge ukrepe“ za izvajanje Konvencije. Enako velja za področje alternativne oskrbe. Podobno se tudi v členu 17(1)(c) spremenjene Evropske socialne listine od držav zahteva, da morajo izvesti vse ustrezne in potrebne ukrepe, namenjene za zaščito in posebno pomoč otrokom in mladostnikom, ki so začasno ali trajno prikrajšani za podporo svoje družine.

200 FRA (2014a), str. 15.

201 ZN, Odbor za pravice otrok (2013), *Splošna pripomba št. 14 (2013) o pravici otrok do upoštevanja njihovih koristi kot glavnega vodila (člen 3, točka 1)*, dok. ZN CRC/C/GC/14, 29. maj 2013.

202 ZN, Odbor za pravice otrok (2009), *Splošna pripomba št. 12 (2009): Otrokova pravica do izjave*, dok. ZN CRC/C/GC/12, 20. julij 2009, točka 97.

203 ZN, Odbor za pravice otrok, *Splošna pripomba št. 14*, točka 15(g), 29. maj 2013; *Splošna pripomba št. 5*, točka 24, 27. november 2003.

204 ZN, Generalna skupščina (2010), *Smernice za alternativno oskrbo otrok*, 24. februar 2010, A/RES/64/142, točka 6.

205 Listina EU o temeljnih pravicah, členi 3, 4, 7, 10, 11, 14 in 24; EKČP, zlasti člen 8, in Konvencija o otrokovih pravicah, členi 13, 14, 16, 19, 28, 29, 24, 31 in 37; ZN, Generalna skupščina (2010), *Smernice za alternativno oskrbo otrok*, 24. februar 2010, A/RES/64/142, razdelek 2.

Sodišče EU je **v okviru prava EU** odločilo, da se uredba Bruselj IIa uporablja za odločbe o namestitvi otroka v alternativno oskrbo. Kot je navedeno v [poglavju 5](#), pristop iz uredbe Bruselj IIa vključuje načela v zvezi z otrokovimi pravicami, pri čemer je v njej poudarjeno, da je treba med drugim upoštevati enakost vseh otrok, otrokove koristi in pravico otroka do izjave.²⁰⁶ V zvezi s tem so poučni „razlogi za nepriznanje sodnih odločb o starševski odgovornosti“, kot so izraženi v členu 23 uredbe Bruselj IIa. V členu 23 je navedeno, da se sodne odločbe ne priznajo:

„(a) če bi bilo njeno priznanje v očitnem nasprotju z javnim redom v državi članici, v kateri se zahteva priznanje, z upoštevanjem otrokovih koristi;

(b) če je bila izdana, razen v nujnih primerih, ne da bi bila otroku dana možnost zaslišanja in so bila kršena temeljna načela postopka države članice, v kateri se zahteva priznanje [...].“

V skladu s to uredbo se pristojnost določi na podlagi otrokovega običajnega prebivališča, pri čemer se uporabljajo nekatere omejene izjeme, vključno z otrokovimi koristmi (členi 8, 12 in 15 uredbe Bruselj IIa).

ESČP **v okviru prava Sveta Evrope** potrjuje, da je družina naravno okolje za razvoj in dobro počutje otrok. Vendar če družina otroku ne more zagotavljati potrebne oskrbe in zaščite, je morda potreben odvzem z namestitvijo v alternativno oskrbo. Tak odvzem posega v pravico do spoštovanja družinskega življenja. ESČP je pojasnilo, da se mora namestitev otroka v alternativno oskrbo večinoma uporabljati kot začasni ukrep in da je treba otroka na koncu ponovno združiti z njegovo družino, da se uresniči pravica do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja na podlagi člena 8 EKČP.²⁰⁷

Čeprav v EKČP ni opredeljena nobena posebna dolžnost držav, da otrokom zagotavljajo oskrbo in zaščito, pa je v členu 17 Evropske socialne listine določeno, da morajo države „izvesti vse ustrezne in potrebne ukrepe, namenjene za zaščito in posebno pomoč države otrokom in mladostnikom, ki so začasno ali trajno prikrajšani za podporo svoje družine“.²⁰⁸

206 Preambula uredbe Bruselj IIa. Glej tudi [poglavje 5](#).

207 Sodba ESČP z dne 14. januarja 2003 v zadevi *K. A. proti Finski*, pritožba št. 27751/95. Odbor ministrov Sveta Evrope je ta pristop podprl v svojem priporočilu o pravicah otrok, ki živijo v zavodih, sprejetem 16. marca 2005.

208 Svet Evrope, Evropska socialna listina (spremenjena), CETS št. 163, 1996, člen 17(1)(c).

6.2. Namestitev otrok v alternativno oskrbo

Ključne točke

- V skladu s pravom Sveta Evrope mora biti namestitev v alternativno oskrbo zakonsko določena, slediti legitimnemu cilju in biti nujna v demokratični družbi. Pristojni organ mora predstaviti ustrezne in zadostne razloge.
- V okviru prava Sveta Evrope je treba v postopku odločanja upoštevati nekatera procesna jamstva.

V okviru prava Sveta Evrope²⁰⁹ je namestitev otroka v alternativno oskrbo skladna s členom 8 EKČP Ie, če je v skladu z zakonom, če sledi legitimnemu cilju (kot je varstvo otrokovih koristi) in če se šteje za nujno v demokratični družbi. Sodišča morajo v skladu z zadnjim vidikom predložiti razloge, ki so ustrezni in zadostni za podporo sredstev, ki se uporabljajo za sledenje zastavljenemu cilju.

Primer: v zadevi *Olsson proti Švedski (št. 1)*²¹⁰ sta pritožnika vložila pritožbo zoper odločbo o namestitvi njunih treh otrok v oskrbo. ESČP je ugotovilo, da je odločba o namestitvi v oskrbo spadala v okvir polja proste presoje države, in se osredotočilo na način izvršitve odredbe o namestitvi v oskrbo. V skladu s Sodiščem bi bilo treba odločbo o namestitvi v oskrbo šteti za začasen ukrep, ki bi ga bilo treba prenehati izvajati takoj, ko bi to dovoljevale okoliščine, glede na to, da ni bila obravnavana možnost posvojitve. Sprejeti ukrepi bi tako morali biti skladni s končnim ciljem ponovne združitve biološke družine. V tem pogledu je ESČP ugotovilo, da so nacionalni organi otroke namestili v ločene rejniške domove, pri čemer so bili otroci precej oddaljeni drug od drugega in od staršev. Čeprav so organi pri izvršitvi odredbe o namestitvi v oskrbo ravnali v dobri veri, je Sodišče ugotovilo, da je nesprejemljivo, da upravne težave, kot je pomanjkanje ustreznih rejniških družin ali namestitvenih zmogljivosti, narekujejo, kam naj se namestijo otroci. Na tako bistvenem področju, kot je spoštovanje družinskega

209 Namestitev otrok v alternativno oskrbo je poleg tega že več let tema politične razprave v okviru Sveta Evrope. Glej na primer Resolucijo Odbora ministrov (77) 33 o namestitvi otrok, sprejeto 3. novembra 1977.

210 Sodba ESČP z dne 24. marca 1988 v zadevi *Olsson proti Švedski (št. 1)*, pritožba št. 10465/83.

življenja, so lahko takšni premisleki le drugotnega pomena. ESČP je zato ugotovilo kršitev člena 8 EKČP in navedlo, da ukrepi, ki so jih organi sprejeli pri izvršitvi odredbe o namestitvi v oskrbo, niso bili utemeljeni z zadostnimi razlogi, v skladu s katerimi bi bili opredeljeni kot sorazmerni z legitimnim ciljem, zastavljenim na podlagi člena 8.

ESČP je nedavno odločalo o vsebini odločb o namestitvi otrok v alternativno oskrbo z vidika člena 8 EKČP.

Primer: v zadevi *Wallová in Walla proti Češki republiki*²¹¹ sta pritožnika vložila pritožbo, ker je bilo zaradi neprimernih stanovanjskih razmer njihovih pet otrok nameščenih v dva ločena zavoda. Zaradi ekonomske nestabilnosti staršev je bilo leta 2002 skrbništvo nad otroki dodeljeno zavodoma, ko pa se je pozneje njihov ekonomski in stanovanjski položaj izboljšal, so bile odredbe o namestitvi v oskrbo razveljavljene. ESČP je ugotovilo, da je bil temeljni razlog za izdajo odločbe o namestitvi otrok v oskrbo neprimeren stanovanje in da bi bilo zato mogoče za obravnavo njihovega položaja uporabiti manj drastičen ukrep. V skladu s češkim pravom je obstajala možnost spremljanja življenjskih in higienskih razmer družine ter svetovanja družini, kako naj izboljša svoj položaj, vendar ta možnost ni bila uporabljena. Čeprav so bili razlogi za namestitev otrok v oskrbo ustrezni, niso bili zadostni, poleg tega pa organi niso storili dovolj, da bi z nadomestnimi ukrepi pritožnikoma pomagali rešiti težave. Sodišče je ugotovilo kršitev člena 8 EKČP, pri čemer je upoštevalo tudi sklepe Odbora ZN za pravice otrok, ki je navedel, da načelo prednostnega upoštevanja otrokovih koristi še vedno ni ustrezno opredeljeno in upoštevano v celotni češki zakonodaji, sodnih odločbah in politikah, ki zadevajo otroke.

Primer: v zadevi *Saviny proti Ukrajini*²¹² so bili otroci pritožnikov nameščeni v oskrbo, ker je staršem primanjkovalo finančnih sredstev in ker je nacionalno sodišče sklenilo, da osebne lastnosti staršev ogrožajo življenje in zdravje otrok ter njihovo moralno vzgojo. ESČP je pri presoji zadeve izrazilo dvom o ustreznosti dokazov, s katerimi so nacionalni organi utemeljili svoje ugotovitve, in menilo, da je na voljo premalo informacij o obsegu zagotovljene socialne pomoči. Te bi bile upoštevene pri presoji, ali so organi

211 Sodba ESČP z dne 26. oktobra 2006 v zadevi *Wallová in Walla proti Češki republiki*, pritožba št. 23848/04 (na voljo v francoščini).

212 Sodba ESČP z dne 18. decembra 2008 v zadevi *Saviny proti Ukrajini*, pritožba št. 39948/06.

izpolnili svojo dolžnost ohranjanja enotnosti družine in ali so ustrezno preučili učinkovitost manj drastičnih nadomestnih ukrepov, preden so otroke ločili od staršev. Poleg tega ni bilo otrokom v nobeni fazi postopka omogočeno, da se izjavijo pred sodnikom. Skratka, čeprav so bili razlogi, ki so jih nacionalni organi predložili v zvezi z odvzemom otrok pritožnikov, ustrezni, pa niso zadostovali za utemeljitev tako resnega posega v družinsko življenje pritožnikov. Sodišče je zato ugotovilo kršitev člena 8 EKČP.

ESČP na podlagi člena 8 EKČP zahteva, da je treba v postopku odločanja o spoštovanju družinskega življenja upoštevati nekatera procesna jamstva. Navedlo je, da mora biti postopek odločanja (upravni in sodni postopek), ki vključuje sprejetje ukrepov poseganja v družinsko življenje, pošten in zagotavlja ustrezno upoštevanje koristi, zaščitenih na podlagi člena 8. Z vidika člena 8 se preuči, ali „so bili starši toliko vključeni v postopek odločanja [...], da jim je bilo mogoče zagotoviti potrebno zaščito njihovih interesov“²¹³. To vključuje obveščanje staršev o razvoju dogodkov, zagotavljanje, da lahko sodelujejo pri odločitvah, ki se sprejemajo v zvezi z njimi²¹⁴, in, v nekaterih okoliščinah, zaslišanje zadevnih otrok²¹⁵.

Primer: v zadevi *B. proti Romuniji (št. 2)*²¹⁶ je bila pritožnica postavljena diagnoza paranoidne shizofrenije, pri čemer jo je policija večkrat privedla na zdravljenje v psihiatrično ustanovo. Njeni otroci niso več živeli z njo, dva mladoletna otroka pa sta bila zaradi njene bolezni nameščena v dom za oskrbo. ESČP je moralo ob upoštevanju resnosti odločitev, ki jih je bilo treba sprejeti v zvezi z namestitvijo otrok v oskrbo, preučiti, ali je bila v postopku odločanja kot celoti staršem ustrezno zagotovljena potrebna zaščita njihovih interesov. V zvezi s tem je Sodišče ugotovilo, da pritožnici, ki je imela hudo motnjo v duševnem zdravju, ni bil dodeljen niti odvetnik niti začasni skrbnik (*ad litem*), ki bi jo zastopal med postopkom, zato ni mogla sodelovati v postopku odločanja o namestitvi svojih mladoletnih otrok. Poleg tega je sodišče v 12 letih, preden sta oba otroka postala polnoletna, le dvakrat preučilo položaj pritožnice in njenih otrok, prav tako pa ni bilo dokazov o rednih stikih med pritožnico in socialnimi delavci, ki bi sicer lahko

213 Sodba ESČP z dne 8. julija 1987 v zadevi *W. proti Združenemu kraljestvu*, pritožba št. 9749/82, točka 64.

214 Sodba ESČP z dne 24. februarja 1995 v zadevi *McMichael proti Združenemu kraljestvu*, pritožba št. 16424/90.

215 Sodbi ESČP z dne 19. februarja 2013 v zadevi *B. proti Romuniji (št. 2)*, pritožba št. 1285/03, in z dne 14. marca 2013 v zadevi *B. B. in F. B. proti Nemčiji*, pritožbi št. 18734/09 in 9424/11.

216 Sodba ESČP z dne 19. februarja 2013 v zadevi *B. proti Romuniji (št. 2)*, pritožba št. 1285/03.

ustrezno posredovali njena stališča organom. Sodišče je ob upoštevanju teh dejstev ugotovilo, da v postopku odločanja o namestitvi otrok v oskrbo niso bili ustrezno zaščiteni interesi pritožnice, kar je pomenilo kršitev njenih pravic na podlagi člena 8 EKČP.

Primer: v zadevi *B. B. in F. B. proti Nemčiji*²¹⁷ so bile na podlagi trditev 12-letne hčere pritožnikov, da je oče večkrat pretepel njo in brata, starševske pravice nad otrokoma prenesene na sodišče za mladoletnike, otroka pa sta bila nameščena v zavod. Okrožno sodišče je pritožnikoma odvzelo vse starševske pravice in jih preneslo na Urad za mladino, pri čemer je svojo odločitev sprejelo na podlagi neposrednega pričevanja otrok. Čez približno leto dni, ob prvem poznejšem srečanju s starši, je hči priznala, da je lagala o pretepanju, in otroka sta bila na koncu vrnjena staršem. ESČP je pri presoji pritožbe pritožnikov, da organi niso ustrezno preučili pomembnih dejstev, poudarilo, da zmotne ocene strokovnjakov niso nujno pomenile, da sprejeti ukrepi niso bili skladni s členom 8 EKČP. Odločitev o namestitvi v oskrbo je mogoče ocenjevati le glede na položaj, kot je bil takrat predstavljen nacionalnim organom. ESČP je v okviru svoje ocene štelo, da je pomembno dejstvo, da se je okrožno sodišče oprlo na izjave otrok, medtem ko sta pritožnika predložila izjave zdravniških delavcev, ki niso opazili nobenih znakov trpinčenja, pa tudi dejstvo, da prizivno sodišče ni ponovno zaslišalo otrok. Glede na to, da sta bila otroka v času polne obravnave v varni oskrbi, ni bilo potrebe po hitrem ukrepanju, sodišča pa bi lahko na lastno pobudo začela preiskavo dejstev, česar niso storila. Skratka, nemška sodišča niso predložila zadostnih razlogov za svojo odločitev, da pritožnikoma odvzamejo starševske pravice, kar je bila kršitev člena 8 EKČP.

Tudi kadar so otroci nameščeni v alternativno oskrbo, imajo še vedno pravico do ohranjanja stikov s starši. Ta pravica je priznana v skladu z EKČP²¹⁸, saj ESČP meni, da so vzajemni stiki med starši in otroki na podlagi člena 8 temeljni del družinskega življenja. Glede na to, da naj bi bila namestitev v alternativno oskrbo običajno začasen ukrep, je vzdrževanje družinskih odnosov bistveno za zagotovitev dejanske vrnitve otroka družini.²¹⁹ Na podlagi EKČP iz teh načel izhajajo pozitivne dolžnosti, kot se kaže v spodnjih zadevah.

217 Sodba ESČP z dne 14. marca 2013 v zadevi *B. B. in F. B. proti Nemčiji*, pritožbi št. 18734/09 in 9424/11.

218 Sodba ESČP z dne 24. marca 1988 v zadevi *Olsson proti Švedski (št. 1)*, pritožba št. 10465/83.

219 Sodba ESČP z dne 22. junija 1989 v zadevi *Eriksson proti Švedski*, pritožba št. 11373/85.

Primer: ESČP je v zadevi *T. proti Češki republiki*²²⁰ obravnavalo, ali so bile pravice očeta in hčere (pritožnika) kršene zaradi namestitve mladoletnice v oskrbo in dejstva, da organi niso spodbujali stikov med njima. Po materini smrti je bila deklica nameščena v specialistično ustanovo, očetove prošnje, naj se mu dodeli skrbništvo nad njo, pa so bile zavrnjene zaradi pomislekov glede njegove osebnosti. Zavrnjene so bile tudi njegove nadaljnje prošnje, da s hčerjo preživi počitnice, in ko je terapevtski center sklenil, da njegovi obiski deklici ne koristijo, ker se ga boji, so bili prekinjeni vsi stiki med njima. Pozneje so sodišča odločila, da so lahko stiki med pritožnikoma v skladu z dekličinimi željami le pisni. ESČP je med drugim poudarilo interese otroka za ohranjanje družinskih vezi, razen v res skrajnih primerih, ko to ne bi bilo v otrokovo korist. V okviru preučitve odločitve o namestitvi otroka v oskrbo je z odobravanjem ugotovilo, da so nacionalni organi skrbno pretehtali svojo odločitev, ki so jo sprejeli po preučitvi izvedenskih mnenj psihologov in psihiatrov ter ob upoštevanju dekličinih želja. Zato je ugotovilo, da ni bilo kršitve člena 8 EKČP v zvezi z odločitvijo o namestitvi deklice v oskrbo. Vendar je Sodišče dodalo, da je bil člen 8 kršen zaradi omejitev, uvedenih v zvezi s stiki med pritožnikoma, zlasti zaradi pomanjkanja nadzora nad odločitvami o zavrnitvi stikov, ki jih je sprejel zavod, v katerega je bila deklica nameščena, saj so te odločitve na koncu omejile možnosti za ponovno združitvev družine.

Primer: v zadevi *K. A. proti Finski*²²¹ so bili pritožnikovi otroci nameščeni v alternativno oskrbo zaradi suma, da so bili žrtev spolne zlorabe. Med tem ko so bili otroci v oskrbi, so bili stiki med njimi in starši redki, poleg tega je bilo le malo storjenega za načrtovanje ponovne združitvev družine. ESČP je med obravnavo zadeve ugotovilo, da ima država pozitivno dolžnost, da spodbuja ponovno združitvev družine, kakor hitro je to razumno mogoče, pri čemer mora upoštevati obveznost zaščite otrokovih koristi. Menilo je, da so stroge omejitve pritožnikove pravice, da obiskuje otroke, izražale nameru socialnovarstvenega organa po okrepitvi vezi med otroki in rejniško družino, namesto da bi si prizadeval za ponovno združitvev otrok z biološko družino. Ta odločitev je bila sprejeta kljub temu, da se je očetov položaj opazno izboljšal. Zato je to pomenilo kršitev člena 8 EKČP.

220 Sodba z dne 17. julija 2014 v zadevi *T. proti Češki republiki*, pritožba št. 19315/11 (na voljo v francoščini).

221 Sodba ESČP z dne 14. januarja 2003 v zadevi *K. A. proti Finski*, pritožba št. 27751/95.

6.3. Posvojitev

Ključne točke

- Posvojitev zagotavlja alternativno oskrbo za otroke, ki ne morejo ostati s svojo biološko družino.
- Otrokove koristi morajo biti najpomembnejše vodilo pri posvojitvi.
- V pravu EU ali Sveta Evrope ne obstaja pravica do posvojitve, vendar je treba v postopku posvojitve upoštevati nekatera merila za zagotovitev, da je posvojitev v otrokovo korist.²²²

V skladu z mednarodnim pravom morajo biti otrokove koristi najpomembnejše vodilo pri posvojitvi. Poleg načela otrokovih koristi je treba upoštevati tudi druga splošna načela Konvencije o otrokovih pravicah, ki usmerjajo in zaznamujejo njeno izvajanje v okviru posvojitve: nediskriminacija, pravica do življenja, preživetje in razvoj ter spoštovanje otrokovega mnenja.²²³ Zlasti pomembna je Splošna pripomba št. 14 Odbora ZN za pravice otrok „o pravici otrok do upoštevanja njihovih koristi kot glavnega vodila“.²²⁴

Podobno je eden od ciljev Haaške konvencije o varstvu otrok in sodelovanju pri meddržavnih posvojitvah „določiti zaščitne ukrepe, ki bodo zagotavljali, da so meddržavne posvojitve v otrokovo korist in da se spoštujejo njegove temeljne pravice, priznane v mednarodnem pravu“²²⁵.

V okviru prava EU se pravice in povezane pravne obveznosti iz člena 24 Listine EU o temeljnih pravicah uporabljajo za posvojitev, kolikor jih EU upošteva.

V okviru prava Sveta Evrope se v primerih posvojitve uporablja in upošteva pravica do spoštovanja družinskega življenja, kot je izražena v členu 8 EKČP.

²²² V zvezi z interesom otroka, da v okviru posvojitve pozna svoj izvor, glej poglavje 4.

²²³ Konvencija o otrokovih pravicah, členi 2, 3, 6 in 12. Glej tudi ZN, Odbor za pravice otrok (2010), Splošne smernice v zvezi z obliko in vsebino rednih poročil, ki jih morajo države pogodbenice predložiti v skladu s členom 44(1)(b) Konvencije o otrokovih pravicah, dok. ZN CRC/C/58/Rev.2, 23. november 2010, točke 23–27.

²²⁴ Odbor ZN za pravice otrok (2013), *Splošna pripomba št. 14 (2013) o pravici otrok do upoštevanja njihovih koristi kot glavnega vodila*, CRC/C/GC/14, člen 3, točka 1.

²²⁵ Haaška konferenca o mednarodnem zasebnem pravu, Konvencija o varstvu otrok in sodelovanju pri meddržavnih posvojitvah, 29. maj 1993, člen 1(a).

Svet Evrope je sprejel dve posebni konvenciji o tej temi, in sicer Evropsko konvencijo o posvojitvi otrok²²⁶ in Evropsko konvencijo o spreminjenju otrok (spremenjena)²²⁷. V skladu z zadevnima instrumentoma mora pristop k posvojitvi temeljiti na otrokovih pravicah. Tako je na primer v Evropski konvenciji o posvojitvi otrok (spremenjeni) navedeno, da „[p]ristojni organ ne odobri posvojitve, če ni prepričan, da je v otrokovo korist“²²⁸. Tudi ESČP podobno poudarja, da lahko otrokove koristi v nekaterih okoliščinah prevladajo nad koristmi staršev, med drugim pri posvojitvi.²²⁹ V Evropski konvenciji o spreminjenju otrok (spremenjeni) je tudi določeno, da pristojni organ ne sme odobriti posvojitve brez „soglasja otroka, za katerega se s pravnega vidika šteje, da ima zadostno stopnjo razumevanja“²³⁰. Če poleg tega otrok nima zadostne stopnje razumevanja, se z njim, „kolikor je to mogoče, opravi posvetovanje, njegova mnenja in želje pa se upoštevajo v skladu z njegovo stopnjo zrelosti“²³¹.

Primer: v zadevi *Pini in drugi proti Romuniji*²³² sta dva italijanska para vložila pritožbo, ker romunski organi niso izvršili odločbe romunskega sodišča o njihovi posvojitvi dveh romunskih otrok. Zasebni zavod, v katerem so v Romuniji živeli otroci, pritožnikom ni hotel predati otrok, kar je bilo v nasprotju s sodnimi odredbami. ESČP je menilo, da razmerje med pritožniki in njihovimi posvojenimi otroki spada na področje družinskega življenja na podlagi člena 8 EKČP, čeprav niso nikoli živeli skupaj ali vzpostavili čustvenih vezi. Pri obravnavi zadeve je člen 8 razlagalo z vidika Konvencije o otrokovih pravicah in Haaške konvencije, pri čemer je ugotovilo, da je bila pozitivna obveznost organov, tj. pritožnikom omogočiti vzpostavitev družinskih vezi s svojimi posvojenimi otroki, omejena z otrokovimi koristmi.²³³ V zvezi s tem je odločilo, da lahko otrokove koristi, odvisno od njihove narave in resnosti, prevladajo nad koristmi staršev. Poleg tega je Sodišče ugotovilo, da ni bilo kršitve člena 8, pri čemer je poudarilo pomen, da otrokove koristi

226 Svet Evrope, *Evropska konvencija o posvojitvi otrok (spremenjena)*, CETS št. 202, 2008.

227 Prav tam. Ta konvencija, ki je na voljo za podpis od leta 2008, je začela veljati leta 2011.

228 Prav tam, člen 4(1).

229 Sodba ESČP z dne 22. junija 2004 v zadevi *Pini in drugi proti Romuniji*, pritožbi št. 78028/01 in 78030/01.

230 Svet Evrope, *Evropska konvencija o posvojitvi otrok (spremenjena)*, CETS št. 202, 2008, člen 5(1)b.

231 Prav tam, člen 6.

232 Sodba ESČP z dne 22. junija 2004 v zadevi *Pini in drugi proti Romuniji*, pritožbi št. 78028/01 in 78030/01.

233 Prav tam, točka 155.

v razmerju, ki temelji na posvojitvi, prevladajo nad koristmi staršev, saj je cilj posvojitve dati družino otroku in ne otroka družini.²³⁴

Primer: ESČP je v zadevi *Kearns proti Franciji*²³⁵ za skladno z EKČP štelo dejstvo, da neka Irka, ki je dala svojega otroka v posvojitve v Francijo, po preteku dvomesečnega obdobja ni mogla preklicati svojega formalnega soglasja k posvojitvi. Najprej je poudarilo, da so nacionalni organi z zavrnitvijo zahteve za vrnitev otroka sledili legitimnemu cilju zaščite pravic in svoboščin drugih, v tem primeru otroka.²³⁶ V zvezi z uvedbo roka za umik soglasja se je v francoskem pravu poskušalo vzpostaviti pravično ravnovesje ter zagotoviti sorazmernost med nasprotujočimi si interesi biološke matere, otroka in posvojiteljsko družino. V tem postopku je bilo treba otrokove koristi šteti za najpomembnejše.²³⁷ V skladu z dokazi, predloženimi Sodišču, je bilo v otrokovi koristi, da čim prej zaživi v trdnih odnosih v novi družini, poleg tega pa so bili sprejeti vsi potrebni ukrepi za zagotovitev, da se je pritožnica zavedala natančnih posledic svojega dejanja. Sodišče je glede na navedeno ugotovilo, da je Francija izpolnila svoje pozitivne obveznosti do pritožnice na podlagi člena 8 EKČP.

ESČP poleg tega potrjuje, da mora postopek odločanja v zvezi s posvojitvijo potekati ob upoštevanju prepovedi diskriminacije iz člena 14 EKČP. Natančneje, ESČP je preučilo, ali je izključitev pritožnikov iz upravičenosti do posvojitve zaradi spolne usmerjenosti ali starosti v skladu s členom 14 v povezavi s členom 8. V okviru te presoje je potrdilo, da je osrednjega pomena dolžnost sprejemanja sorazmernih ukrepov za zaščito otrokovih koristi.

Primer: v zadevi *Schwizgebel proti Švici*²³⁸ pritožnica, samska 47-letna ženska, ni mogla posvojiti drugega otroka zaradi razlike v starosti med njo in otrokom, ki ga je želela posvojiti. Pritožnica je trdila, da je žrtev diskriminacije na podlagi starosti. ESČP je odločilo, da je v pritožničinem primeru odločitev o zavrnitvi posvojitve otroka sledila legitimnemu cilju zaščite dobrega počutja in pravic otroka.²³⁹ Glede na pomanjkanje evropskega so-

²³⁴ Prav tam, točka 156.

²³⁵ Sodba ESČP z dne 10. januarja 2008 v zadevi *Kearns proti Franciji*, pritožba št. 35991/04.

²³⁶ Prav tam, točka 73.

²³⁷ Prav tam, točka 79.

²³⁸ Sodba ESČP z dne 10. junija 2010 v zadevi *Schwizgebel proti Švici*, pritožba št. 25762/07.

²³⁹ Prav tam, točka 86.

glasja o pravici samohranilcev do posvojitve, najnižji in najvišji starostni omejitvi v zvezi s posvojitelji ter razliki v starosti med posvojiteljem in otrokom ter glede na posledično široko polje proste presoje, ki ga ima država na tem področju, in potrebo po varstvu otrokovih koristi, zavrnitev izdaje dovoljenja za posvojitve drugega otroka ni bila v nasprotju z načelom sorazmernosti.²⁴⁰ Sodišče je zato ugotovilo, da se zdi utemeljitev vlade objektivna in razumna ter da različno obravnavanje, zaradi katerega je bila vložena pritožba, ni bilo diskriminacijsko v smislu člena 14 EKČP.

Primer: nacionalni organi v zadevi *E. B. proti Franciji*²⁴¹ niso hoteli odobriti posvojitve pritožnici, lezbijki, ki je živela s svojo partnerko in je hotela kot samska oseba posvojiti otroka.²⁴² Sodišče je poudarilo, da člen 8 EKČP kot tak ne vključuje pravice do družine ali posvojitve. Vendar lahko pritožba o diskriminaciji spada na širše področje uporabe neke posebne pravice, tudi če se zadevno vprašanje ne nanaša na konkretno pravico, ki jo zagotavlja EKČP.²⁴³ Glede na to, da francosko pravo omogoča posvojitve samskim osebam, se te pravice nekemu posamezniku ne sme odreči na podlagi diskriminacijskih razlogov. Kot so ugotovila nacionalna sodišča, je imela pritožnica nedvomne vrline in sposobnosti za vzgojo otrok, ki so bile zagotovo skladne z otrokovimi koristmi, tj. ključnim pojmom v zadevnih mednarodnih instrumentih.²⁴⁴ Sodišče je menilo, da je imela spolna usmerjenost pritožnice odločilno vlogo pri zavrnitvi organov, da odobrijo posvojitve, kar je pomenilo diskriminacijsko obravnavanje v primerjavi z drugimi samskimi posamezniki, ki so bili v skladu z nacionalnim pravom upravičeni do posvojitve.²⁴⁵

Primer: zadeva *Gas in Dubois proti Franciji*²⁴⁶ se nanaša na vprašanje, ali imajo istospolni pari enako pravico do enostranske posvojitve kot heteroseksualni pari. Pritožnici sta bili istospolni par, ki je sklenil registrirano partnersko skupnost. Skupaj sta vzgajali hčer, ki je bila spočeta z umešno osemenitvijo in jo je leta 2000 rodila ena od pritožnic. Zahteva dru-

240 Prav tam, točka 97.

241 Sodba ESČP z dne 22. januarja 2008 v zadevi *E. B. proti Franciji* [VS], pritožba št. 43546/02.

242 Prav tam, točka 49.

243 Prav tam, točke 41–48.

244 Prav tam, točka 95.

245 Prav tam, točka 96.

246 Sodba ESČP z dne 15. marca 2012 v zadevi *Gas in Dubois proti Franciji*, pritožba št. 25951/07.

ge partnerke za nepopolno posvojitvev je bila zavrnjena z obrazložitvijo, da bi posvojitvev otrokovi biološki materi odvzela starševske pravice, kar bi bilo v nasprotju z namerami pritožnice in otrokovimi koristmi. V skladu s francoskim pravom nepopolna posvojitvev ne odvzame pravic biološkim staršem v korist starša posvojitelja samo v primeru, ko neka oseba posvoji otroka svojega zakonca. Pritožnici sta trdili, da sta bili diskriminirani v primerjavi s poročenimi in neporočenimi heteroseksualnimi pari. ESČP je pri presoji, ali sta bili v primerjavi s poročenimi pari diskriminirani, ugotovilo, da poroka podeljuje poseben status, ki ima socialne, osebne in pravne posledice, zato ni bilo mogoče trditi, da sta pritožnici v ustrezno podobnem položaju kot poročeni pari. Kar zadeva primerjavo z neporočenimi heteroseksualnimi pari, je Sodišče sklenilo, da bi bila v skladu z določbami francoskega prava zavrnjena tudi zahteva za nepopolno posvojitvev, ki bi jo vložil primerljiv heteroseksualni par v registrirani partnerski skupnosti. ESČP je zato sklenilo, da ni bilo različnega obravnavanja na podlagi spolne usmerjenosti in da zato niso bile kršene pravice pritožnic, ki jima jih zagotavlja Konvencija.

Primer: zadeva *X in drugi proti Avstriji*²⁴⁷ se nanaša na pritožbo istospolnega para, da je bil v primerjavi s heteroseksualnimi pari diskriminiran v zvezi z enostransko posvojitvijo. Prva in tretja pritožnica sta bili v trdnem razmerju, pri čemer je prva pritožnica hotela posvojiti drugega pritožnika, ki je bil sin tretje pritožnice. ESČP je kot v zadevi *Gas in Dubois* zavrnilo pojmovanje, da sta bili pritožnici v podobnem položaju kot poročen par, v katerem bi hotel eden od zakoncev posvojiti otroka drugega zakonca. Vendar je priznalo, da sta bili pritožnici v primerljivem položaju kot neporočeni heteroseksualni par. Čeprav avstrijsko pravo omogoča enostransko posvojitvev neporočenim heteroseksualnim parom, je v avstrijskem civilnem zakoniku določeno, da vsakdo, ki posvoji otroka, nadomesti biološkega starša istega spola, kar pomeni, da je enostranska posvojitvev za istospolne pare pravno nemogoča. Sodišče je sklenilo, da sta bili v takih okoliščinah pritožnici različno obravnavani zaradi svoje spolne usmerjenosti ter da vlada ni predložila nobenih dovolj tehtnih in prepričljivih razlogov, kar pomeni kršitev člena 14 v povezavi s členom 8 EKČP.

Nazadnje, ESČP v zvezi s postopkom odločanja o posvojitvi svojo pozornost namenja tudi meritornosti spoštovanja duha in namena mednarodnega prava.

247 Sodba ESČP z dne 19. februarja 2013 v zadevi *X in drugi proti Avstriji* [VS], pritožba št. 19010/07.

Primer: francoski organi so v zadevi *Harroudj proti Franciji*²⁴⁸ zavrnilo zahtevo pritožnice za popolno posvojitev alžirske deklice, ki je bila zapuščena ob rojstvu in dana v varstvo pritožnici na podlagi *kafale* – skrbništva po islamskem pravu. Razloga za tako zavrnitev sta bila dva, in sicer ker francoski civilni zakonik ne omogoča posvojitve otroka, čigar posvojitev bi bila prepovedana v skladu s pravom njegove države izvora (kar velja za alžirsko pravo), in ker so bile pritožnici s *kafalo* že podeljene starševske pravice, ki so ji omogočale sprejemanje odločitev v otrokovo korist. Naknadna pritožba je bila zavrnjena na podlagi dejstva, da je nacionalno pravo skladno s Haaško konvencijo o varstvu otrok in sodelovanju pri meddržavnih posvojitvah in ker je v členu 20 Konvencije o otrokovih pravicah priznано, da *kafala* štiti otrokove koristi enako kot posvojitev. ESČP je v okviru obravnave pritožbe, ki jo je vložila pritožnica, spomnilo na načelo, v skladu s katerim mora država po tem, ko se vzpostavi družinska vez, delovati na način, ki omogoča, da se ta vez razvija, in zagotavlja pravna jamstva, ki omogočajo vključitev otroka v družino, pri čemer je opozorilo tudi na potrebo, da se EKČP razlaga v skladu s splošnimi načeli mednarodnega prava. V svoji oceni je poudarilo interes francoskih sodišč, da spoštujejo duh in cilj mednarodnih konvencij, vključno s Konvencijo ZN o otrokovih pravicah. *Kafala* je priznana v francoskem pravu in pritožnica je lahko izvajala starševske pravice ter sprejemala odločitve v otrokovo korist. Tako je imela na primer možnost sestaviti oporoko v korist deklice, s čimer so bile premoščene težave, ki izhajajo iz omejitev posvojitve. Skratka, s takšnim postopnim odpravljanjem prepovedi posvojitve je tožena država, ki je poskušala spodbujati vključitev otrok tujega rodu, ne da bi jih nemudoma odrezala od pravil njihove države izvora, pokazala spoštovanje kulturnega pluralizma ter vzpostavila pravično ravnovesje med javnim interesom in interesom pritožnice. ESČP zato ni ugotovilo kršitve pravic pritožnice.

248 Sodba ESČP z dne 4. oktobra 2012 v zadevi *Harroudj proti Franciji*, pritožba št. 43631/09.

7

Varstvo otrok pred nasiljem in izkoriščanjem

EU	Obravnavane teme	Svet Evrope
Direktiva o boju proti spolni zlorabi in spolnemu izkoriščanju otrok ter otroški pornografiji (2011/92/EU)	Nasilje v šoli, doma in v drugih okoljih	EKČP, členi 2 (pravica do življenja), 3 (prepoved nečloveškega ali ponižujočega ravnanja) in 8 (telesna integriteta); Protokol št. 1 k EKČP, člen 2 (pravica do izobraževanja) Sodba ESČP iz leta 2012 v zadevi <i>Kayak proti Turčiji</i> , pritožba št. 60444/08 (napad v bližini šole, v katerem je bila žrtev zabodena) Sodba ESČP iz leta 2014 v zadevi <i>O'Keeffe proti Irski</i> [VS], pritožba št. 35810/09 (spolna zloraba v šoli) Sodba ESČP iz leta 1982 v zadevi <i>Campbell in Cosans proti Združenemu kraljestvu</i> , pritožbi št. 7511/76 in 7743/76 (telesno kaznovanje) Evropska socialna listina (spremenjena), člena 7 (pravica do posebnega varstva pred fizičnimi in moralnimi nevarnostmi) in 17 (pravica do varstva) Odločba EOSP iz leta 2004 v zadevi <i>World Organisation against Torture (OMCT) proti Belgiji</i> , pritožba št. 21/2003 (prepoved telesnega kaznovanja v Belgiji) Konvencija o zaščiti otrok pred spolnim izkoriščanjem in spolnim zlorabljanjem (Lanzarotska konvencija) Konvencija o preprečevanju nasilja nad ženskami in nasilja v družini ter o boju proti njima (Istanbulska konvencija)

EU	Obpravavane teme	Svet Evrope
<p>Listina o temeljnih pravicah, člen 5(2) (prepoved prisilnega ali obveznega dela)</p> <p>Direktiva o mladih delavcih (94/33/ES)</p> <p>Direktiva o preprečevanju trgovine z ljudmi (2011/36/EU)</p>	<p>Prisilno delo</p>	<p>EKČP, člen 4 (prepoved podložništva, prisilnega in obveznega dela)</p> <p>Sodba ESČP iz leta 2012 v zadevi <i>C. N. in V. proti Franciji</i>, pritožba št. 67724/09 (podložništvo, pozitivne obveznosti države)</p> <p>Evropska socialna listina (spremenjena), člen 7(10) (varstvo otrok pred fizičnimi in moralnimi nevarnostmi)</p> <p>Konvencija Sveta Evrope o zaščiti otrok pred spolnim izkoriščanjem in spolnim zlorabljanjem (Lanzarotska konvencija)</p>
<p>Listina o temeljnih pravicah, člen 5(3) (prepoved trgovine z ljudmi)</p> <p>Direktiva o preprečevanju trgovine z ljudmi (2011/36/EU)</p>	<p>Trgovina z otroki</p>	<p>EKČP, člen 4 (prepoved podložništva)</p> <p>Sodba ESČP iz leta 2010 v zadevi <i>Rantsev proti Cipru in Rusiji</i>, pritožba št. 25965/04 (neizvedba preiskave s strani države v zvezi z obtožbami o domnevni trgovini z ljudmi)</p> <p>Konvencija Sveta Evrope o ukrepanju proti trgovini z ljudmi</p>
<p>Direktiva o preprečevanju trgovine z ljudmi (2011/36/EU)</p>	<p>Otroška pornografija</p>	<p>EKČP, člen 8 (pravica do spoštovanja zasebnega življenja)</p> <p>Sodba ESČP iz leta 2013 v zadevi <i>Söderman proti Švedski</i> [VS], pritožba št. 5786/08 (prikrito snemanje otroka)</p> <p>Evropska socialna listina (spremenjena), člen 7(10) (posebno varstvo pred fizičnimi in moralnimi nevarnostmi)</p> <p>Konvencija o zaščiti otrok pred spolnim izkoriščanjem in spolnim zlorabljanjem (Lanzarotska konvencija)</p> <p>Konvencija o kibernetiski kriminaliteti</p>
	<p>Otroci, ki so pripadniki manjšin</p>	<p>Sodba ESČP iz leta 2014 v zadevi <i>Centre for Legal Resources v imenu Valentina Câmpeanuja proti Romuniji</i> [VS], pritožba št. 47848/08 (smrt težko invalidnega mladeniča v državni ustanovi)</p>
<p>Sklep Sveta 2010/48/ES</p>	<p>Invalidni otroci</p>	<p>Sodba ESČP iz leta 2013 v zadevi <i>Nencheva in drugi proti Bolgariji</i>, pritožba št. 48609/06 (smrt otrok v državni ustanovi)</p>
<p>Odločba Komisije 2007/698/ES</p>	<p>Pogrešani otroci</p>	<p>Sodba ESČP iz leta 2013 v zadevi <i>Zorica Jovanović proti Srbiji</i>, pritožba št. 21794/08 (pravica do obveščenosti)</p>

Varstvo otrok se v širšem smislu nanaša na vse ukrepe za zagotavljanje ureničenja otrokovih pravic, v ožjem smislu pa na pravice otrok, da niso izpostavljeni nobeni obliki nasilja. Države morajo v skladu z mednarodnim pravom sprejeti ukrepe za zagotovitev, da imajo otroci ustrezno varstvo ter da se dejansko spoštujejo njihove pravice do telesne integritete in dostojanstva. Dolžnost države, da štiti, lahko ima različne oblike, odvisno od posebnega tveganja nasilja, ki mu je otrok izpostavljen, in storilca nasilja. Zato so dolžnosti države očitnejše, kadar so otroci pod pristojnostjo in nadzorom države, kadar so na primer nameščeni v javni zavod. To se zgodi, če je tveganje nasilja veliko. Izpolnjevanje dolžnosti države, da varuje, je lahko oteženo, če so otroci izpostavljeni nasilju, ki ga izvajajo zasebni akterji, kot so njihovi družinski člani.

Glavna pristojnost Evropske unije na tem področju se nanaša na čezmejna kazniva dejanja (člen 83 Pogodbe o delovanju Evropske unije (PDEU)), zato so bili sprejeti posebni zakonodajni ukrepi v zvezi z otroško pornografijo in trgovino z ljudmi. EU je poleg tega sprejela zakonodajo, v skladu s katero morajo države članice kot kazniva dejanja opredeliti več oblik spolne zlorabe. Na ravni Sveta Evrope so v Evropski konvenciji o človekovih pravicah (EKČP) – predvsem v členih 2, 3 in 8 – podrobneje pojasnjene dolžnosti držav v zvezi z najrazličnejšimi dejanji, ki pomenijo nasilje nad otroki. Na tem področju je dejaven tudi Evropski odbor za socialne pravice (EOSP), in sicer s svojim postopkom poročanja in mehanizmom za kolektivne pritožbe. Poleg tega se zdaj izvajajo posebne konvencije Sveta Evrope, zlasti Konvencija Sveta Evrope o zaščiti otrok pred spolnim izkoriščanjem in spolnim zlorabljanjem (Lanzarotska konvencija)²⁴⁹, in vzpostavljeni so nadzorni organi, pristojni za nadzor njihovega izvajanja.

V tem poglavju so analizirani posebni vidiki nasilja nad otroki in odziv mednarodne skupnosti. [Razdelek 7.1](#) obravnava nasilje doma, v šoli in drugih okoljih ter namenja glavno pozornost vprašanju, kot so telesno kaznovanje, zloraba in zanemarjanje otrok ter spolno nasilje. V [razdelku 7.2](#) so obravnavani primeri izkoriščanja otrok z izrazito čezmejno razsežnostjo, vključno s trgovino z ljudmi (zaradi prisilnega dela ali spolnega izkoriščanja), otroško pornografijo in pridobivanjem otrok za spolne namene. Nazadnje, v [razdelku 7.3](#) so predstavljeni primeri zlorabe, v katerih so otroci v posebej ranljivem položaju.

²⁴⁹ Svet Evrope, *Konvencija Sveta Evrope o zaščiti otrok pred spolnim izkoriščanjem in spolnim zlorabljanjem*, CETS št. 201, 2007.

7.1. Nasilje doma, v šoli ali drugih okoljih

Ključne točke

- Države morajo zagotoviti, da so otroci v vseh okoljih učinkovito zaščiteni pred nasiljem in škodo.
- Vzpostaviti morajo ustrezen pravni okvir za zaščito otrok.
- Izvajati morajo učinkovite preiskave spornih obtožb o zlorabi otrok, nasilju nad otroki in škodi za otroke.

V okviru prava EU²⁵⁰ je Direktiva 2011/93/EU o boju proti spolni zlorabi in spolnemu izkoriščanju otrok ter otroški pornografiji²⁵¹ glavni pravni instrument na tem področju, sprejet na podlagi členov 82 in 83 PDEU.

ESČP in EOSP sta **v okviru prava Sveta Evrope** razvila obsežno sodno prakso v zvezi z zaščito otrok pred nasiljem v vseh okoljih. Poleg tega so v posebnih konvencijah Sveta Evrope (npr. Lanzarotski konvenciji) zagotovljena podrobna jamstva za zaščito otrok pred posebnimi oblikami nasilja.

7.1.1. Obseg odgovornosti države

ESČP je **v okviru prava Sveta Evrope** analiziralo najhujše oblike nasilja nad otroki v skladu z različnimi členi EKČP, zlasti členoma 2 in 3. Sodišče je opredelilo jasne dolžnosti, ki jih imajo države, kadar so otroci nameščeni v zavode v njihovi pristojnosti.²⁵² Podobno, če določeno vedenje ali položaj doseže stopnjo resnosti, na kateri ga je mogoče v skladu s členom 3 šteti za nečloveško ali ponižujoče ravnanje, ima država pozitivne obveznosti, da otroke zaščiti pred trpinčenjem, vključno s tistim, ki ga izvajajo fizične osebe. Ugotovljeno je bilo, da položaji, kot so dolgoročno zanemarjanje s strani staršev²⁵³, ponavljajoča se

²⁵⁰ Direktiva 2011/93/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 13. decembra 2011 o boju proti spolni zlorabi in spolnemu izkoriščanju otrok ter otroški pornografiji in nadomestitvi Okvirnega sklepa Sveta 2004/68/PNZ, UL L 335/1, 17.12.2011.

²⁵¹ Prav tam.

²⁵² Sodba ESČP z dne 18. junija 2013 v zadevi *Nencheva in drugi proti Bolgariji*, pritožba št. 48609/06 (na voljo v francoščini).

²⁵³ Sodba ESČP z dne 10. maja 2001 v zadevi *Z in drugi proti Združenemu kraljestvu* [VS], pritožba št. 29392/95.

spolna zloraba s strani učiteljev²⁵⁴, posilstvo²⁵⁵ ali telesna kaznovanja²⁵⁶, spadajo na področje uporabe člena 3 EKČP.

V primeru smrti je mogoče državo v skladu s členom 2 EKČP šteti za odgovorno, čeprav je smrt povzročila fizična oseba in ne predstavnik države. Pozitivne obveznosti držav se razlikujejo glede na posamezen primer, pri čemer je temeljna dolžnost zagotavljati *učinkovito* zaščito otrok pred nasiljem. V primerih hudih oblik trpinčenja vključujejo dolžnost sprejetja učinkovitih kazenskopравnih določb, podprtih z mehanizmi kazenskega pregona.²⁵⁷ Države morajo poleg tega sprejeti posebne ukrepe in jamstva za zaščito otrok.²⁵⁸

ESČP je večkrat obravnavalo zadeve v zvezi z nasiljem nad otroki, ki so ga fizične osebe izvajale v šolah, zasebnih gospodinjstvih ali drugih ustanovah, ki so jih vodili nedržavni deležniki, v katerih je bilo vprašljivo, ali bi bilo mogoče odgovornost zanje pripisati državi. Kar je pomembneje, ESČP je razsodilo, da se država ne more odvezati dolžnosti, da ščiti otroke, s prenosom izvajanja pomembnih javnih storitev, kot je izobraževanje, na zasebnike.²⁵⁹ V zadevah v zvezi z določljivijo državne odgovornosti je na splošno razlikovalo med splošno obveznostjo držav, da ščitijo, kadar tveganje ni jasno prepoznavno, in posebno obveznostjo, da ščitijo, kadar je žrtev jasno prepoznavna. ESČP je v prvem primeru analiziralo, ali je neukrepanje države povzročilo dejansko tveganje nasilja za otroka žrtev.

Primer: zadeva *Kayak proti Turčiji*²⁶⁰ se nanaša 15-letnega dečka, ki ga je v bližini šole drug najstnik zabodel do smrti. ESČP je ugotovilo, da morajo šole ščititi učence pred vsemi oblikami nasilja. V tej konkretni zadevi je razsodilo, da je Turčija v skladu s členom 2 EKČP odgovorna, ker ni zaščitila pravice do življenja sina oziroma brata pritožnikov, saj takrat ni bil vzpostavljen nikakršen sistem učinkovitega nadzora. Ker takega sistema ni bilo, je lahko najstnik iz šolske kuhinje vzel nož, s katerim je zabodel žrtev.

254 Sodba ESČP z dne 28. januarja 2014 v zadevi *O'Keeffe proti Irski* [VS], pritožba št. 35810/09.

255 Sodba ESČP z dne 4. decembra 2003 v zadevi *M. C. proti Bolgariji*, pritožba št. 39272/98.

256 Sodba ESČP z dne 25. aprila 1978 v zadevi *Tyrer proti Združenemu kraljestvu*, pritožba št. 5856/72.

257 Sodba ESČP z dne 4. decembra 2003 v zadevi *M. C. proti Bolgariji*, pritožba št. 39272/98, točka 150.

258 Sodba ESČP z dne 28. januarja 2014 v zadevi *O'Keeffe proti Irski* [VS], pritožba št. 35810/09, točka 146.

259 Prav tam, točka 150; sodba ESČP z dne 25. marca 1993 v zadevi *Costello-Roberts proti Združenemu kraljestvu*, pritožba št. 13134/87, točka 27.

260 Sodba ESČP z dne 10. julija 2012 v zadevi *Kayak proti Turčiji*, pritožba št. 60444/08 (na voljo v francoščini).

Primer: zadeva *O’Keeffe proti Irski*²⁶¹ se nanaša na dejanja zlorabe, ki so bila storjena v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja v neki irski nacionalni šoli. Takrat je država priznavala in financirala nacionalne šole na Irskem, pri čemer je upravljanje in vodenje šol zaupala cerkvi. Pritožnico, ki je bila takrat učenka, je približno dvajsetkrat spolno zlorabil eden od učiteljev. O teh dejanjih se je državnim organom pritožila šele leta 1998, potem ko je izvedela, da je isti učitelj storil več drugih dejanj spolne zlorabe. ESČP je moralo ugotoviti, ali je mogoče državo šteti za odgovorno za dejanja zlorabe, ki takrat niso bila prijavljena organom. Sodišče je najprej ugotovilo, da dejanja zlorabe, ki jim je bila izpostavljena pritožnica, spadajo na področje uporabe člena 3 EKČP. Nato je na podlagi različnih poročil ugotovilo, da bi se morala država zavedati morebitnih tveganj spolne zlorabe v šolah. Takrat ni bilo na voljo ustreznega postopka, na podlagi katerega bi se lahko otrok ali roditelj zaradi dejanj zlorabe neposredno pritožil državi. Poleg tega niso bili vzpostavljeni nobeni mehanizmi za nadzor ravnanja učiteljev z učenci. ESČP je zato sklenilo, da Irska ni izpolnjevala svojih pozitivnih obveznosti na podlagi člena 3 EKČP, ker ni zagotovila učinkovitega mehanizma za zaščito mladoletnikov pred dejanji zlorabe v šolah.

Države morajo glede na ESČP prav tako izvajati učinkovite preiskave obtožb o trpinčenju ali povzročitvi izgube življenja, ne glede na to, ali so jih zagrešili predstavniki države²⁶² ali fizične osebe. Preiskava je učinkovita, če države ob prejemu pritožb žrtev ali njihovih naslednikov sprožijo postopek, ki lahko privede do identifikacije in kaznovanja odgovornih oseb za dejanja nasilja, ki so v nasprotju s členom 2 ali 3 EKČP.

V Evropski socialni listini so otrokove pravice do zaščite pred zlorabo in trpinčenjem obravnavane predvsem v členih 7 in 17.

Poleg tega morajo države v skladu z Lanzarotsko konvencijo inkriminirati različne oblike spolne zlorabe in spolnega izkoriščanja otrok.²⁶³ V skladu s to konvencijo morajo tudi sprejeti zakonodajne ali druge ukrepe za preprečevanje spolne zlorabe otrok, tako da organizirajo kampanje ozaveščanja, usposablajo specializirano osebje, obveščajo otroke o tveganjih zlorabe in zagotavljajo stro-

261 Sodba ESČP z dne 28. januarja 2014 v zadevi *O’Keeffe proti Irski* [VS], pritožba št. 35810/09.

262 Sodba ESČP z dne 28. oktobra 1998 v zadevi *Assenov in drugi proti Bolgariji*, pritožba št. 24760/94.

263 Svet Evrope, *Konvencija Sveta Evrope o zaščiti otrok pred spolnim izkoriščanjem in spolnim zlorabljanjem*, CETS št. 201, 2007.

kovno pomoč posameznikom, pri katerih obstaja tveganje, da bodo storili kazniva dejanja zlorabe otrok. Poleg tega so se države v skladu s členoma 4 in 5 Konvencije Sveta Evrope o preprečevanju nasilja nad ženskami in nasilja v družini ter o boju proti njima (Istanbulska konvencija)²⁶⁴ zavezale, da bodo sprejele posebne zakonodajne ukrepe in preiskovale nasilna dejanja zoper ženske. Države morajo v skladu s členom 22 Istanbulske konvencije ženskam in otrokom, ki so žrtve nasilja v družini, zagotoviti strokovne podporne storitve.

V okviru mednarodnega prava je Konvencija o otrokovih pravicah ključni pravni instrument za zagotavljanje varstva otrok na nacionalni ravni. Države pogodbenice morajo v skladu s členom 19 Konvencije sprejeti zakonodajne, upravne, družbene in vzgojne ukrepe za zaščito otrok pred vsemi oblikami nasilja. Odbor ZN za pravice otrok je izdal veliko splošnih pripomb in priporočil, v katerih so pojasnjene obveznosti držav, ki izhajajo iz Konvencije o otrokovih pravicah. Tako so na primer v splošni pripombi št. 13 opisani ukrepi za zaščito otrok pred vsemi oblikami nasilja.²⁶⁵ Splošna pripomba št. 5 se nanaša na ukrepe za izvajanje Konvencije o otrokovih pravicah v nacionalnih zakonih in politikah ter spremljanje njenega izvajanja.²⁶⁶

7.1.2. Telesno kaznovanje

Telesno kaznovanje je na splošno opredeljeno kot katera koli oblika fizičnega kaznovanja, katerega namen je nekomu povzročiti bolečino ali nelagodje. Nanaša se predvsem na tepenje otrok z roko ali predmetom, lahko pa vključuje tudi nefizična dejanja, kot so grožnje, ki imajo enak končni rezultat – ponižanje otroka.²⁶⁷

ESČP je v okviru prava Sveta Evrope analiziralo pritožbe o telesnem kaznovanju kot obliki disciplinskega ukrepa predvsem na podlagi člena 3 EKČP. Ugotovilo je kršitev te določbe, če je ukrep dosegel stopnjo resnosti, opredeljeno

264 Svet Evrope, *Konvencija Sveta Evrope o preprečevanju nasilja nad ženskami in nasilja v družini ter o boju proti njima*, CETS št. 210, 2011.

265 ZN, Odbor za pravice otrok (2011), *Splošna pripomba št. 13*, CRC/GC/13, 18. april 2011.

266 ZN, Odbor za pravice otrok (2003), *Splošna pripomba št. 5*, CRC/GC/2003/5, 27. november 2003.

267 ZN, Odbor za pravice otrok (2007), *Splošna pripomba št. 8 (2006): Pravica otroka do zaščite pred telesnim kaznovanjem in drugimi krutimi ali ponižujočimi oblikami kaznovanja* (med drugim člen 19, člen 28(2) in člen 37), CRC/GC/8, 2. marec 2007.

v členu 3.²⁶⁸ Ukrepi telesnega kaznovanja, ki ne dosežejo praga resnosti iz člena 3, lahko kljub temu spadajo na področje uporabe člena 8, ki štiti pravico do telesne in moralne integritete. ESČP v doslej obravnavanih zadevah v zvezi s telesnim kaznovanjem še ni ugotovilo kršitve na podlagi člena 8. Uporaba telesnega kaznovanja v državnih šolah lahko prav tako pomeni kršitev pravic staršev do vzgoje svojih otrok v skladu s svojimi svetovnonazorskimi prepričanji, kot je določeno v členu 2 Protokola št. 1 k EKČP.²⁶⁹

Primer: zadeva *Campbell in Cosans proti Združenemu kraljestvu*²⁷⁰ se nanaša na začasno izključitev dveh dečkov iz šole, ker nista hotela sprejeti telesnega kaznovanja. ESČP ni ugotovilo kršitve člena 3 EKČP, ker otroka dejansko nista bila telesno kaznovana. Vendar je ugotovilo kršitev člena 2 Protokola št. 1 k EKČP, ker tožena država s tem, ko je dovoljevala telesno kaznovanje, ni spoštovala svetovnonazorskih prepričanj staršev. ESČP je ugotovilo tudi kršitev pravice enega od dečkov do izobraževanja, ki je določena v členu 2 Protokola št. 1 k EKČP, ker je bil začasno izključen iz šole.

V Evropski socialni listini telesno kaznovanje ni izrecno prepovedano. EOSP kljub temu člen 17 Evropske socialne listine razlaga tako, da vključuje tako obveznost.²⁷¹ EOSP, ki je pristojen za nadzor spoštovanja člena 17 s strani držav, pri čemer to pristojnost izvaja s poročanjem in mehanizmom za kolektivne pritožbe, je ugotovil, da več držav pogodbenic krši to določbo, ker ne prepevdujejo vseh oblik telesnega kaznovanja. V treh podobnih zadevah, ki jih je združenje Association for the Protection of All Children (APPROACH) Ltd. vložilo proti Belgiji²⁷², Češki republik²⁷³ oziroma Sloveniji²⁷⁴, je ugotovil kršitev člena 17 Evropske socialne listine, saj te države niso sprejele zakonodaje, ki bi „izrec-

268 Sodba ESČP z dne 25. aprila 1978 v zadevi *Tyrer proti Združenemu kraljestvu*, pritožba št. 5856/72.

269 Sodba ESČP z dne 25. februarja 1982 v zadevi *Campbell in Cosans proti Združenemu kraljestvu*, pritožbi št. 7511/76 in 7743/76, točka 38.

270 Sodba ESČP z dne 25. februarja 1982 v zadevi *Campbell in Cosans proti Združenemu kraljestvu*, pritožbi št. 7511/76 in 7743/76.

271 Glej na primer odločbo EOSP z dne 7. decembra 2004 v zadevi *World Organisation against Torture (OMCT) proti Belgiji*, pritožba št. 21/2003, in EOSP, Sklepi XVI-2, Poljska, člen 17, str. 65.

272 Odločba EOSP z dne 29. maja 2015 v zadevi *Association for the Protection of All Children (APPROACH) proti Belgiji*, pritožba št. 98/2013, točka 49.

273 Odločba EOSP z dne 29. maja 2015 v zadevi *Association for the Protection of All Children (APPROACH) proti Češki republik*, pritožba št. 96/2013.

274 Odločba EOSP z dne 27. maja 2015 v zadevi *Association for the Protection of All Children (APPROACH) proti Sloveniji*, pritožba št. 95/2013.

no in celovito prepovedovala vse oblike telesnega kaznovanja otrok, ki lahko škodi njihovi telesni integriteti, dostojanstvu, razvoju ali psihičnemu dobremu počutju²⁷⁵. Poleg tega je določil, da je treba zakone, ki prepovedujejo telesno kaznovanje otrok, uporabljati tudi za take oblike alternativne oskrbe, kot so oskrba v zavodu, rejništvo in vrtci. V zvezi s tem je treba tudi omeniti, da je Parlamentarna skupščina Sveta Evrope leta 2004 izdala priporočilo, v katerem je vse države pogodbence pozvala k prepovedi telesnega kaznovanja.²⁷⁶

V okviru mednarodnega prava se telesno kaznovanje posredno šteje za obliko nasilja nad otroki, ki spada na področje uporabe člena 19, člena 28(2) in člena 37 Konvencije o otrokovih pravicah. Poleg tega je Odbor za pravice otrok izdal splošno pripombo št. 8/2006, v kateri je države pozval k sprejetju ustreznih ukrepov proti vsem oblikam telesnega kaznovanja.²⁷⁷

7.1.3. Spolna zloraba

Trgovina z ljudmi in otroška pornografija sta obravnavani v [razdelku 7.2.2](#) oziroma [7.2.3](#).

Spolna zloraba otrok lahko ima številne oblike, vključno z nadlegovanjem, otipavanjem, incestom ali posilstvom. Zgodi se lahko v različnih okoljih, med drugim doma, v šoli, zavodih za oskrbo, cerkvi itd. Otroci so posebno ranljivi za spolno zlorabo, saj se pogosto znajdejo pod pristojnostjo in nadzorom odraslih, poleg tega pa imajo manj možnosti za dostop do pritožbenih mehanizmov.

V okviru prava EU je cilj Direktive 2011/93/EU – ki v glavnem izraža pristop Lanzarotske konvencije – uskladiti minimalne kazenske sankcije za različna kazniva dejanja spolne zlorabe otrok med državami članicami.²⁷⁸ Države članice morajo v skladu s členom 3 te direktive sprejeti kazenskopravne ukrepe za zagotovitev kaznovanja različnih oblik spolne zlorabe, vključno s prisilo otrok,

275 Odločba EOSP z dne 27. maja 2015 v zadevi *Association for the Protection of All Children (APPROACH) proti Sloveniji*, pritožba št. 95/2013, točka 51.

276 Svet Evrope, Parlamentarna skupščina (2004), Priporočilo 1666 (2004) o vseevropski prepovedi fizičnega kaznovanja otrok, 23. junij 2004.

277 ZN, Odbor za pravice otrok (2008), *Splošna pripomba št. 8 (2006): Pravica otroka do zaščite pred telesnim kaznovanjem in drugimi krutimi ali ponižujočimi oblikami kaznovanja* (med drugim člen 19, člen 28(2) in člen 37), CRC/C/GC/8, 2. marec 2007.

278 Direktiva 2011/93/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 13. decembra 2011 o boju proti spolni zlorabi in spolnemu izkoriščanju otrok ter otroški pornografiji in nadomestitvi Okvirnega sklepa Sveta 2004/68/PNZ, UL L 335, 17.12.2011, str. 1.

da prisostvujejo spolnim dejanjem ali spolni zlorabi, in sodelovanjem v spolnih dejanjih z otrokom. V tej direktivi so določene strožje kazni, če ta dejanja storijo osebe, ki zlorabijo svoj položaj zaupanja v odnosu do posebno ranljivih otrok in/ali uporabijo prisilo. Države članice morajo poleg tega zagotoviti, da se kazenski pregon oseb, osumljenih zlorabe otrok, sproži samodejno in da se osebam, obsojenim kaznivih dejanj spolne zlorabe, prepove opravljanje vseh poklicnih dejavnosti, ki vključujejo neposredne ali redne stike z otroki. Ta direktiva vključuje tudi določbe o otroku prijaznih postopkih in zagotavlja zaščito otrok žrtev na sodišču.

Direktiva 2011/93/EU je povezana z Okvirnim sklepom 2009/315/PNZ²⁷⁹ o organizaciji in vsebini izmenjave informacij iz kazenske evidence med državami članicami. Čeprav se ta okvirni sklep ne nanaša posebej na otroke, pa zapolnjuje pomembno vrzel v sistemu zaščite, saj zagotavlja, da imajo organi držav članic dostop do kazenske evidence obsojenih oseb. To olajšuje identifikacijo posameznikov, obsojenih zaradi spolne zlorabe, ki v drugih državah članicah iščejo zaposlitev v ustanovah, ki delajo z otroki.

ESČP je **v okviru prava Sveta Evrope** obravnavalo zadeve v zvezi s spolno zlorabo na podlagi členov 3 in 8 EKČP. Pritožbe se običajno nanašajo na nesprejetje ustreznih ukrepov s strani držav za zaščito otrok pred zlorabo. ESČP je v okviru člena 3 tudi preverjalo, ali so države izvedle učinkovite preiskave v zvezi z obtožbami o spolni zlorabi. Pritožbe v zvezi s spolno zlorabo otrok, vložene na podlagi člena 8, se nanašajo na vpliv takih dejanj na telesno integriteto žrtve in pravico do spoštovanja družinskega življenja. Včasih je razlika med obveznostmi držav na podlagi členov 3 in 8 precej zamegljena, saj ESČP uporablja podobne argumente pri ugotavljanju kršitev obeh členov. Vendar je treba opozoriti, da so bile zadeve, ki spadajo na področje uporabe člena 8, pogostejše v zadevah v zvezi z neupravičeno odstranitvijo/namestitvijo otrok v oskrbo in vplivom obtožb o zlorabi otroka na družino. Ti primeri so analizirani v [poglavju 5](#).

Primer: v zadevi *M. C. proti Bolgariji*²⁸⁰ je bila pritožnica 14-letna deklica, ki je trdila, da sta jo po tem, ko je nekega večera šla z doma, posilili dve osebi. Pritožba, ki jo je vložila pri nacionalnih organih, je bila zavržena predvsem zato, ker niso bili ugotovljeni nobeni znaki fizičnega nasilja. ESČP

²⁷⁹ Okvirni sklep Sveta 2009/315/PNZ z dne 26. februarja 2009 o organizaciji in vsebini izmenjave informacij iz kazenske evidence med državami članicami, UL L 93, 7.4.2009, str. 23–32.

²⁸⁰ Sodba ESČP z dne 4. decembra 2003 v zadevi *M. C. proti Bolgariji*, pritožba št. 39272/98.

je ugotovilo, da obtožbe o posilstvu spadajo na področje uporabe člena 3 EKČP in da bi morala tožena država na podlagi takih obtožb izvesti učinkovito preiskavo. Pri ugotavljanju, ali so bolgarski organi tako preiskavo izvedli ali ne, se je oprlo na dokaze, da so ti organi po navadi ustavili postopke, kadar žrtev ni mogla dokazati, da se je upirala dejanju posilstva. Sodišče je ugotovilo, da tak dokazni standard ni v skladu z dejansko stvarnostjo v zvezi z žrtvami posilstva in da je lahko zato ogrozil učinkovitost preiskave, ki so jo izvedli organi, kar pomeni kršitev člena 3 EKČP.

Poleg tega je v Lanzarotski konvenciji podrobno urejena pravica otrok do zaščite pred spolno zlorabo. To konvencijo, ki je bila sprejeta v okviru Sveta Evrope, lahko ratificirajo tudi države zunaj Evrope. Ta zavezujoči instrument podpira cela vrsta instrumentov, ki niso pravno zavezujoči in katerih namen je zagotoviti, da države sprejmejo učinkovite ukrepe proti spolni zlorabi otrok.²⁸¹

7.1.4. Družinsko nasilje in zanemarjanje otrok

Številne zadeve v zvezi z družinskim nasiljem vključujejo obtožbe o spolni zlorabi. V tem pogledu so obveznosti držav na podlagi mednarodnega prava podobne obveznostim iz [razdelka 7.1.3](#) zgoraj.

V okviru prava Sveta Evrope so bile navadno matere tiste, ki so pri ESČP vložile pritožbo, da država ni ustrezno izpolnila svoje obveznosti zaščite pred škodo, določene v EKČP. Zadeve v zvezi z družinskim nasiljem so odpirale vprašanja na podlagi členov 2, 3 in 8 te konvencije. Države morajo izpolnjevati svojo pozitivno obveznost, da sprejemajo učinkovite ukrepe proti družinskemu nasilju in izvajajo učinkovite preiskave spornih obtožb o družinskem nasilju ali zanemarjanju otroka.

Primer: v zadevi *Kontrová proti Slovaški*²⁸² je pritožnico večkrat fizično napadel njen mož. Obrnila se je na policijo, vendar je pozneje pritožbo umaknila. Ob neki drugi priložnosti ji je mož zagrozil, da bo ubil njuna

281 Primeri vključujejo: Svet Evrope, Odbor ministrov (2001), Priporočilo Rec (2001) 16 o zaščiti otrok pred spolnim izkoriščanjem in spolno zlorabo, 31. oktober 2001; Svet Evrope, Parlamentarna skupščina (1996), Resolucija 1099 (1996) o spolnem izkoriščanju otrok, 25. september 1996; Svet Evrope, Parlamentarna skupščina (2000), Resolucija 1212 (2000) o posilstvu med oboroženimi spopadi, 3. april 2000; Svet Evrope, Parlamentarna skupščina (2002), Resolucija 1307 (2002) o spolnem izkoriščanju otrok: brez tolerance, 27. september 2002.

282 Sodba ESČP z dne 31. maja 2007 v zadevi *Kontrová proti Slovaški*, pritožba št. 7510/04.

otroka. Nek sorodnik je ta incident prijavil policiji. Kljub temu je mož nekaj dni po incidentu do smrti ustrelil njuna otroka in sebe. ESČP je odločilo, da pozitivne obveznosti države na področju uporabe člena 2 EKČP nastanejo, kadar koli se organi zavedajo ali bi se morali zavedati obstoja dejanske in neposredne grožnje za življenje določenega posameznika. V tej zadevi bi se morali slovaški organi zavedati takega tveganja zaradi predhodne komunikacije med pritožnico in policijo. Pozitivne obveznosti policije bi morale vključevati evidentiranje pritožnične kazenske ovadbe, začetek kazenske preiskave in kazenskega postopka, vodenje ustrezne evidence klicev v sili in ukrepanje v zvezi s trditvami, da ima pritožničin mož šibrovko. Vendar policija ni izpolnila svojih obveznosti, neposredna posledica njenega neukrepanja pa je bila smrt pritožničinih otrok, kar je kršitev člena 2 EKČP.

Primer: v zadevi *Eremia proti Republiki Moldaviji*²⁸³ so se mati in njeni hčeri pritožile, ker jih organi niso zaščitili pred nasilnim vedenjem njihovega moža oziroma očeta. ESČP je odločilo, da organi, čeprav so vedeli za zlorabe, niso sprejeli učinkovitih ukrepov za zaščito matere pred nadaljnjim družinskim nasiljem. Poleg tega je menilo, da je bilo za preprečitev ponovitve takega vedenja storjenega le malo ali nič, in to kljub škodljivim psihičnim učinkom na hčeri, ki sta bili prisiljeni prisostvovati očetovemu nasilju nad materjo za domačimi zidovi. Sodišče je ugotovilo, da moldavski organi niso ustrezno izpolnili svojih obveznosti na podlagi člena 8 EKČP.

V skladu z EKČP so bile obravnavane tudi zadeve v zvezi z zanemarjanjem otrok v državnih ustanovah in domačem okolju. Obveznosti organov v primerih zanemarjanja otrok s strani staršev so podobne obveznostim iz že predstavljenih zadev. Po eni strani mora država vzpostaviti učinkovite mehanizme za zaščito otrok, po drugi pa morajo državni organi sprejeti ukrepe za zaščito otrok v primerih prijavljenega zanemarjanja otroka ali kadar imajo na voljo dovolj dokazov o zanemarjanju otroka, tako doma kot v zasebnih ustanovah.²⁸⁴ Primeri zanemarjanja v državnih ustanovah organom nalagajo neposredne obveznosti zaščite otrok z zagotovitvijo, da prejmejo ustrezno (zdravstveno) oskrbo, da so objekti, v katerih so nameščeni, ustrezni in/ali da je osebje usposobljeno za obravnavanje potreb otrok.²⁸⁵

283 Sodba ESČP z dne 28. maja 2013 v zadevi *Eremia proti Republiki Moldaviji*, pritožba št. 3564/11.

284 Sodba ESČP z dne 10. maja 2001 v zadevi *Z in drugi proti Združenemu kraljestvu* [VS], pritožba št. 29392/95.

285 Sodba ESČP z dne 18. junija 2013 v zadevi *Nencheva in drugi proti Bolgariji*, pritožba št. 48609/06 (na voljo v francoščini).

Pomembna je tudi Istanbulska konvencija²⁸⁶. Čeprav se ne nanaša posebej na otroke, vsebuje več sklicevanj nanje. Prvič, v členu 3(f) je določeno, da izraz „ženske“ vključuje dekleta, mlajša od 18 let, zato se zanje uporabljajo vse določbe Konvencije. Drugič, v skladu s členom 2(2) se države pogodbenice spodbuja k uporabi te konvencije za vse žrtve nasilja v družini, kar lahko vključuje otroke. Dejansko so otroci v večini primerov priče družinskega nasilja za domačimi zidovi, kar ima zanje resne posledice.²⁸⁷ Nazadnje, določbe Konvencije, ki se nanašajo posebej na otroke, vključujejo obveznosti držav, da obravnavajo potrebe otrok žrtev, ozaveščajo otroke in zaščitijo otroke priče.

Podobno morajo države v skladu s členom 17 Evropske socialne listine prepovedati vse oblike nasilja nad otroki ter sprejeti ustrezne kazensko- in civilno-pravne določbe.

Vprašnji družinskega nasilja in zanemarjanja otrok sta obravnavani v različnih pravno nezavezujočih instrumentih Sveta Evrope.²⁸⁸

7.2. Izkoriščanje otrok, otroška pornografija in pridobivanje otrok za spolne namene

Ključna točka

- Državni organi morajo sodelovati in učinkovito skupno delovati za zaščito otrok pred nasiljem, med drugim pri izvajanju preiskav.

7.2.1. Prisilno delo

V okviru prava EU so prepovedani suženjstvo, podložništvo in prisilno ali obvezno delo (člen 5(2) Listine EU o temeljnih pravicah). Prepovedano je tudi delo otrok (člen 32 Listine). Direktiva 94/33/ES je glavni pravni instrument,

²⁸⁶ Svet Evrope, *Konvencija Sveta Evrope o preprečevanju nasilja nad ženskami in nasilja v družini ter o boju proti njima*, CETS št. 210, 2011.

²⁸⁷ FRA (2014c), str. 134 in 135. Glej tudi UNICEF (2006).

²⁸⁸ Primeri vključujejo: Svet Evrope, Odbor ministrov (1985), Priporočilo št. R (85) 4 o nasilju v družini, 26. marec 1985; Svet Evrope, Odbor ministrov (1990), Priporočilo št. R (90) 2 o družbenih ukrepih v zvezi z nasiljem v družini, 15. januar 1990; Svet Evrope, Parlamentarna skupščina (1998), Priporočilo 1371 (1998) o zlorabljanju in zanemarjanju otrok, 23. april 1998.

ki prepoveduje delo otrok.²⁸⁹ Države lahko le v izjemnih okoliščinah določijo minimalno zaposlitveno starost, ki je nižja od minimalne starosti ob zaključku obveznega rednega šolanja (člen 4(2)). Zagotoviti morajo, da se mladim, ki se zaposlijo, zagotavljajo ustrezni delovni pogoji (člena 6 in 7). Poleg tega lahko otroci opravljajo samo nekatere dejavnosti, kot so lažja gospodinjska dela ali družbene in kulturne dejavnosti (člen 2(2) in (5)). V direktivi so poleg tega določeni posebni zaščitni ukrepi, ki jih je treba sprejeti v primeru dela otrok (oddelek III).

Zadeve v zvezi s prisilnim delom otrok pogosto vključujejo otroke, ki so žrtve trgovine z ljudmi.²⁹⁰ V Direktivi 2011/36/EU o preprečevanju trgovine z ljudmi in boju proti njej se prisilno delo priznava za obliko izkoriščanja otrok (člen 2(3)).²⁹¹ Otroci, ki so žrtve trgovine z ljudmi zaradi prisilnega dela, so v skladu s to direktivo zaščiteni enako kot žrtve trgovine z ljudmi za druge namene (kot je spolno izkoriščanje, glej [razdelek 7.1.3](#)).²⁹²

V okviru prava Sveta Evrope so v členu 4 EKČP povsem prepovedane vse oblike suženjstva, podložnosti ter prisilnega in obveznega dela. V ESČP je „prisilno ali obvezno delo“ opredeljeno kot „delo ali storitev, ki se od nekoga zahteva pod grožnjo kazni in proti volji zadevne osebe ter za katero se ta oseba ni prostovoljno ponudila“.²⁹³ Podložnost poleg tega vključuje „obveznost ‚podložnika‘, da živi v nepremičnini druge osebe, in nezmožnost spremembe svojega položaja“.²⁹⁴ Podložnost je zato huda oblika obveznega dela.

ESČP v zadevah v zvezi z obtožbami o prisilnem delu najprej opredeli, ali te spadajo na področje uporabe člena 4 EKČP.²⁹⁵ Nato preuči, ali so države izpolnile svoje pozitivne obveznosti vzpostavitve zakonodajnega in upravnega okvira, ki prepoveduje, kaznuje in učinkovito preganja zadeve v zvezi s prisilnim ali

289 Direktiva Sveta 94/33/ES z dne 22. junija 1994 o varstvu mladih ljudi pri delu, UL L 126, 20.8.1994, str. 12.

290 Uvodna izjava 11 Direktive 2011/36/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 15. aprila 2011 o preprečevanju trgovine z ljudmi in boju proti njej ter zaščiti njenih žrtev, UL L 101, 15.4.2011, str. 1.

291 Direktiva 2011/36/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 15. aprila 2011 o preprečevanju trgovine z ljudmi in boju proti njej ter zaščiti njenih žrtev, UL L 101, 15.4.2011, str. 1.

292 Za več podrobnosti glej FRA (2015c), str. 40 in 41.

293 Sodba ESČP z dne 26. julija 2005 v zadevi *Siliadin proti Franciji*, pritožba št. 73316/01, točka 116.

294 Prav tam, točka 123.

295 Sodba ESČP z dne 11. oktobra 2012 v zadevi *C. N. in V. proti Franciji*, pritožba št. 67724/09, točka 70.

obveznim delom, podložništvom in suženjstvom.²⁹⁶ ESČP v zvezi s postopkovnim vidikom člena 4 preveri, ali so nacionalni organi izvedli učinkovito preiskavo spornih obtožb o prisilnem delu ali podložništvu.²⁹⁷

Primer: zadeva *C. N. in V. proti Franciji*²⁹⁸ se nanaša na obtožbe dveh sester burundijskega rodu o prisilnem delu. Po smrti njenih staršev sta bili deklici izročeni v varstvo teti in njeni družini v Franciji. Štiri leta sta živeli v kletnih prostorih hiše v domnevno zelo slabih razmerah. Starejša sestra, ki ni obiskovala šole, je ves čas opravljala gospodinjska dela in skrbela za tetinega invalidnega sina. Mlajša sestra, ki je obiskovala šolo, je po pouku in po tem, ko je napisala domačo nalogo, delala za teto in njeno družino. Obe sestri sta pri ESČP vložili pritožbo, da sta bili zadrževani v služnostnem odnosu in prisiljeni k opravljanju prisilnega dela. ESČP je ugotovilo, da je prva pritožnica dejansko opravljala prisilno delo, saj je morala delati sedem dni na teden brez plačila in dopusta. Poleg tega je bila zadrževana v služnostnem odnosu, saj je imela občutek, da je njen položaj stalen in brez možnosti spremembe. ESČP je ugotovilo, da država ni izpolnila svojih pozitivnih obveznosti, saj vzpostavljeni pravni okvir ni zagotavljal učinkovite zaščite žrtvam prisilnega dela. V zvezi s postopkovno obveznostjo glede začetka preiskave je menilo, da so bile zahteve člena 4 EKČP izpolnjene, saj so organi nemudoma izvedli neodvisno preiskavo, ki je privedla do identifikacije in kaznovanja odgovornih oseb. ESČP je zavrnilo obtožbe druge pritožnice o prisilnem delu z obrazložitvijo, da je lahko obiskovala šolo in da ji je bilo omogočeno pisanje domače naloge.

V Evropski socialni listini je zagotovljena pravica otrok do varstva pred fizičnimi in moralnimi nevarnostmi, ki neposredno ali posredno izhajajo iz njihovega dela (člen 7(10)). EOSP meni, da je treba na državni ravni prepovedati izkoriščanje otrok v gospodinjstvu in pri delu, vključno s trgovino z ljudmi zaradi izkoriščanja delovne sile.²⁹⁹ Države pogodbenice Evropske socialne listine morajo zagotoviti, da imajo potrebno zakonodajo za preprečevanje izkoriščanja in zaščito otrok in mladih ter da je taka zakonodaja v praksi učinkovita.³⁰⁰

296 Prav tam, točka 104 in naslednje.

297 Sodba ESČP z dne 13. novembra 2012 v zadevi *C. N. proti Združenemu kraljestvu*, pritožba št. 4239/08, točke 70–82.

298 Sodba ESČP z dne 11. oktobra 2012 v zadevi *C. N. in V. proti Franciji*, pritožba št. 67724/09.

299 EOSP, Sklepi 2004, Bolgarija, str. 57.

300 EOSP, Sklepi 2006, Albanija, str. 61, in Sklepi 2006, Bolgarija, str. 113.

Tudi v Lanzarotski konvenciji je določeno, da morajo države inkriminirati vse oblike spolnega izkoriščanja otrok.

7.2.2. Trgovina z otroki

V okviru prava EU je v členu 83 PDEU določeno, da trgovina z ljudmi spada med področja, na katerih imata Evropski parlament in Svet zakonodajna pooblastila. V členu 5(3) Listine EU o temeljnih pravicah je izrecno prepovedana trgovina z ljudmi. Prispevek EU je tukaj zelo pomemben, saj je to področje s čezmejnimi razsežnostmi.

Direktiva 2011/36/EU o preprečevanju trgovine z ljudmi in boju proti njej ter zaščiti njenih žrtev je prvi instrument, ki sta ga Evropski parlament in Svet sprejela na podlagi člena 83 PDEU.³⁰¹ V členu 2(1) te direktive je trgovina z ljudmi opredeljena kot „[n]ovačenje, prevoz, premestitev, dajanje zatočišča ali sprejemanje oseb, vključno z izmenjavo ali prenosom nadzora nad temi osebami, z uporabo grožnje, sile ali drugih oblik prisile, ugrabitvijo, goljufijo, prevaro, zlorabo pooblastil ali ranljivosti ali dajanjem ali prejemanjem plačil ali koristi, da se doseže soglasje osebe, ki ima nadzor nad drugo osebo, zaradi izkoriščanja“. Namen Direktive je vzpostaviti minimalna pravila glede opredelitve kaznivih dejanj in kazni na področju trgovine z ljudmi (člen 1). Direktiva kot celota je pomembna za otroke in vključuje tudi več določb, ki se nanašajo posebej nanje, in sicer v zvezi s pomočjo in podporo mladoletnim žrtvam trgovine z ljudmi in njihovo zaščito v kazenskih preiskavah (členi od 13 do 16).³⁰² Na podlagi specialistične ocene vsake posamezne žrtve je treba sprejeti posebne podporne ukrepe (člen 14(1)). Države morajo imenovati skrbnika za zastopanje otrokovih koristi (člen 14(2)) in zagotoviti podporo otrokovi družini (člen 14(3)). Med kazenskimi postopki imajo otroci pravico do zastopnika, brezplačnega pravnega svetovanja in zaslišanja v ustreznih prostorih, ki ga opravijo usposobljeni strokovnjaki (člen 15(1) do (3)). Dodatni zaščitni ukrepi vključujejo možnost, da obravnava poteka brez prisotnosti javnosti, in možnost, da je otrok zaslišan posredno z uporabo komunikacijskih tehnologij (člen 15(5)).³⁰³

301 Direktiva 2011/36/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 15. aprila 2011 o preprečevanju trgovine z ljudmi in boju proti njej ter zaščiti njenih žrtev, UL L 101, 15.4.2011, str. 1.

302 Določbe so podrobneje navedene v FRA in ESČP (2014), str. 222.

303 Glej FRA (2015b), str. 79.

Za mladoletne žrtve trgovine z ljudmi je pomembna tudi Direktiva 2004/81/ES.³⁰⁴ Države gostiteljice lahko v skladu s tem instrumentom žrtvam trgovine z ljudmi, če sodelujejo v kazenski preiskavi, izdajo dovoljenje za prebivanje. Kljub temu se ta direktiva uporablja za otroke le v obsegu, ki ga določijo države članice.³⁰⁵

V zvezi z izvajanjem zakonodaje imata organ EU za kazenski pregon (Europol) in Urad za evropsko pravosodno sodelovanje (Eurojust) pomembno vlogo pri zagotavljanju sodelovanja držav članic na področju identifikacije in kazenskega pregona organiziranih kriminalnih mrež trgovcev z ljudmi. Zadevne določbe za zaščito otrok žrtev na ravni EU so obravnavane v [razdelku 11.3](#) tega priročnika.

EKČP v okviru prava Sveta Evrope ne vključuje izrecnih določb o trgovini z ljudmi. ESČP kljub temu člen 4 EKČP razlaga tako, da vključuje prepoved trgovine z ljudmi.³⁰⁶ Sodišče je sprejelo enako opredelitev trgovine z ljudmi, kot je določena v členu 3(a) Protokola za preprečevanje, zatiranje in kaznovanje trgovine z ljudmi, zlasti ženskami in otroki, ki dopolnjuje Konvencijo ZN proti mednarodnemu organiziranemu kriminalu (Palermski protokol), in členu 4(a) Konvencije Sveta Evrope o ukrepanju proti trgovini z ljudmi.³⁰⁷ ESČP najprej opredeli, ali dejanska situacija vključuje verodostojno obtožbo o trgovini z ljudmi in tako spada na področje uporabe člena 4. Če je odgovor pritrdilen, bo analiza ESČP sledila postopku iz [razdelka 7.2.1](#), saj bo Sodišče preučilo, ali pravni okvir tožene države zagotavlja učinkovito zaščito pred trgovino z ljudmi, ali je država izpolnila svoje pozitivne obveznosti v posebnih okoliščinah zadeve in ali so organi izvedli učinkovito preiskavo spornih obtožb o trgovini z ljudmi.

304 Direktiva Sveta 2004/81/ES z dne 29. aprila 2004 o dovoljenju za prebivanje za državljane tretjih držav, ki so žrtve trgovine z ljudmi ali so jim pomagali pri nezakoniti preselitvi in ki sodelujejo s pristojnimi organi, UL L 261, 6.8.2004, str. 19–23.

305 Prav tam, člen 3.

306 Sodba ESČP z dne 7. januarja 2010 v zadevi *Rantsev proti Cipru in Rusiji*, pritožba št. 25965/04, točka 282.

307 ZN, Protokol za preprečevanje, zatiranje in kaznovanje trgovine z ljudmi, zlasti ženskami in otroki, ki dopolnjuje Konvencijo Združenih narodov proti mednarodnemu organiziranemu kriminalu, New York, 15. november 2000; Svet Evrope, *Konvencija Sveta Evrope o ukrepanju proti trgovini z ljudmi*, CETS št. 197, 2005.

Primer: pritožbo v zadevi *Rantsev proti Rusiji in Cipru*³⁰⁸ je vložil oče mlade Rusinje, ki je v sumljivih okoliščinah umrla na Cipru. Na Ciper je prispela na podlagi vizuma za kabaretno artistko. Umrla je, potem ko je v očitnem poskusu pobega padla z balkona stanovanja, ki je pripadalo znancem njene delodajalca. Njen oče je vložil pritožbo zoper Rusijo in Ciper, v kateri je v bistvu trdil, da organi niso izvedli ustrezne preiskave smrti njegove hčere. ESČP je prvič odločilo, da trgovina z ljudmi spada na področje uporabe člena 4 EKČP. Čeprav je imel Ciper ustrezen pravni okvir za preprečevanje trgovine z ljudmi, je bil kršen člen 4, saj upravna praksa, v skladu s katero morajo delodajalci izdati finančne garancije za kabaretne plesalke, ni zagotavljala učinkovite zaščite pred trgovino z ljudmi in izkoriščanjem. Poleg tega bi se morali ciprski organi v posebnih okoliščinah zadeve zavesti, da je v zvezi s pritožnikovo hčerjo obstajalo tveganje, da bo postala žrtev trgovine z ljudmi. Sodišče je odločilo, da policija ni sprejela ukrepov za zaščito ga. Rantseve pred izkoriščanjem. Nazadnje, ugotovilo je, da je Rusija kršila člen 4, saj ruski organi niso izvedli ustrezne preiskave obtožbo o trgovini z ljudmi.

EOSP meni, da trgovina z ljudmi pomeni hudo kršitev človekovih pravic in človekovega dostojanstva, pri čemer jo šteje za novo obliko suženjstva.³⁰⁹ Države morajo v skladu s členom 7(10) Evropske socialne listine sprejeti zakonodajo za njeno inkriminacijo.³¹⁰ To zakonodajo je treba podpreti z ustreznim mehanizmom nadzora, sankcijami ter akcijskim načrtom za boj proti trgovini z otroki in spolnemu izkoriščanju otrok.³¹¹

Na ravni pogodb je Konvencija Sveta Evrope o ukrepanju proti trgovini z ljudmi ključni instrument, v katerem se obravnava trgovina z ljudmi.³¹² Zaradi številčnejšega članstva v Svetu Evrope in dejstva, da lahko h konvenciji o ukrepanju proti trgovini z ljudmi pristopijo tudi države, ki niso članice Sveta Evrope³¹³,

308 Sodba ESČP z dne 7. januarja 2010 v zadevi *Rantsev proti Cipru in Rusiji*, pritožba št. 25965/04. Ta zadeva se ne nanaša na smrt otroka, vendar jo je treba omeniti, ker ESČP še ni obravnavalo zadev, ki bi se izrecno nanašale na trgovino z otroki, in ker gre za posebno grožnjo, ki jo trgovina z ljudmi predstavlja za otroke.

309 Odločba EOSP z dne 12. septembra 2014 v zadevi *Federation of Catholic Family Associations in Europe (FAFCE) proti Irski*, pritožba št. 89/2013, točka 56.

310 EOSP, Sklepi XVII-2 (2005), Poljska, str. 638.

311 Odločba EOSP z dne 12. septembra 2014 v zadevi *Federation of Catholic Family Associations in Europe (FAFCE) proti Irski*, pritožba št. 89/2013, točka 57.

312 Svet Evrope, *Konvencija Sveta Evrope o ukrepanju proti trgovini z ljudmi*, CETS št. 197, 2005.

313 Tako na primer je Belorusija h Konvenciji pristopila 26. novembra 2013.

Konvencija dopolnjuje Direktivo 2011/36/EU in je ključnega pomena za preprečevanje trgovine z ljudmi v državah, ki so njene pogodbenice, ne glede na to, ali so države članice EU ali ne, in to na podlagi skupnih standardov in obveznosti. Izvajanje Konvencije spremlja skupina neodvisnih strokovnjakov (Skupina strokovnjakov za ukrepanje proti trgovini z ljudmi – GRETA), ki redno ocenjuje položaj v posameznih državah in objavlja poročila. Odbor pogodbenic Konvencije, ki je politični steber mehanizma spremljanja, predvidenega v Konvenciji, na podlagi teh poročil sprejme priporočila državam pogodbenicam v zvezi z ukrepi, ki jih je treba sprejeti za izvajanje sklepov odbora GRETA, in spremlja napredek.

7.2.3. Otroška pornografija in pridobivanje otrok za spolne namene

V okviru prava EU je Direktiva 2011/93/EU glavni pravni instrument, ki obravnava otroško pornografijo.³¹⁴ Pornografija je opredeljena kot: „(i) vsako gradivo, ki vizualno prikazuje otroka v dejanskem ali simuliranem spolnem aktu; (ii) vsakršno prikazovanje spolnih organov otroka predvsem za spolne namene; (iii) vsako gradivo, ki vizualno prikazuje katero koli osebo, ki je videti kot otrok, v dejanskem ali simuliranem spolnem aktu, ali vsakršno prikazovanje spolnih organov osebe, ki je videti kot otrok, predvsem za spolne namene; ali (iv) realistične podobe otroka v spolnem aktu ali realistične podobe spolnih organov otroka predvsem za spolne namene.“³¹⁵ Člen 5 te direktive določa, da morajo države članice EU sprejeti vse potrebne ukrepe za zagotavljanje, da so naklepna produkcija, pridobitev, posedovanje, razdeljevanje, razširjanje, prenašanje, ponujanje, dobava ali dajanje na voljo otroške pornografije ter zavestni dostop do takšnih vsebin kazniva dejanja.

ESČP je **v okviru prava Sveta Evrope** večkrat analiziralo zadeve v zvezi z otroško pornografijo na podlagi člena 8 EKČP.

³¹⁴ Direktiva 2011/93/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 13. decembra 2011 o boju proti spolni zlorabi in spolnemu izkoriščanju otrok ter otroški pornografiji in nadomestitvi Okvirnega sklepa Sveta 2004/68/PNZ, UL L 335, 17.12.2011, str. 1–14.

³¹⁵ Prav tam, člen 2.

Primer: pritožba v zadevi *Söderman proti Švedski* je vložila deklica, ki jo je med tuširanjem poskušal posneti očim.³¹⁶ Trdila je, da Švedska nima zakonodajnega okvira, ki bi ustrezno zaščitil njeno zasebno življenje. ESČP je ugotovilo, da ima država pozitivne obveznosti vzpostavitve zakonodajnega okvira, ki zagotavlja ustrezno zaščito žrtvam, kot je pritožnica. Ker se ta zadeva nanaša le na poskus snemanja pritožnice, je ESČP odločilo, da ni nujno, da tak zakonodajni okvir vključuje kazenske sankcije. Pravna sredstva, ki so na voljo žrtvi – civilna ali kazenska –, morajo biti učinkovita. ESČP je v zvezi z dejstvi razsodilo, da pritožnica ni imela na voljo učinkovitih kazenskih ali civilnih pravnih sredstev za zaščito pred očitovim poskusom, da jo posname, kar je kršitev člena 8 EKČP.

Države pogodbenice morajo v skladu s členom 9 Konvencije Sveta Evrope o kibernetški kriminaliteti³¹⁷ kot kazniva opredeliti dejanja ponujanja otroške pornografije, omogočanja dostopa do nje, njenega razširjanja, prenašanja, zagotavljanja ali posedovanja ali izdelave takega gradiva z računalniškim sistemom. Pomembna zahteva je, da morajo biti ta dejanja naklepna. V obrazložitvenem poročilu te konvencije je navedeno, da je izraz „pornografsko gradivo“ odvisen od nacionalnih standardov glede vsebin, ki so razvrščene kot „opolzke, neskladne z javno moralo ali podobno sprijene“.³¹⁸ Kljub temu se ta obveznost inkriminacije ne sme uporabljati le za gradivo, ki vizualno prikazuje otroka, temveč tudi za gradivo, ki prikazuje osebo, ki se zdi otrok, ali realistične podobe, ki predstavljajo otroka v spolnem aktu.³¹⁹

Poleg tega morajo države v skladu s členi od 21 do 23 Lanzarotske konvencije sprejeti zakonodajne ukrepe za inkriminiranje različnih oblik otroške pornografije. V skladu s členom 21 je treba inkriminirati dejavnosti rekrutiranja otrok za sodelovanje v pornografskih predstavah, siljenja otroka k sodelovanju v njih in zavestnega prisostvovanja na pornografskih predstavah, ki vključujejo sodelovanje otrok. V skladu s členom 22 je treba inkriminirati tudi siljenje otrok, da prisostvujejo spolnim zlorabam ali spolnim aktom. Nazadnje, v členu 23 je določeno, da je treba sprejeti kazensko zakonodajo v zvezi z dejanji nagovarjanja otrok v spolne namene s komunikacijskimi in informacijskimi tehnologijami.

316 Sodba ESČP z dne 12. novembra 2013 v zadevi *Söderman proti Švedski* [VS], pritožba št. 5786/08.

317 Svet Evrope, [Konvencija o kibernetški kriminaliteti](#), CETS št. 185, 2001.

318 Obrazložitevno poročilo k dokumentu Sveta Evrope, Konvencija Sveta Evrope o kibernetški kriminaliteti, točka 99.

319 Svet Evrope, [Konvencija o kibernetški kriminaliteti](#), CETS št. 185, 2001, člen 9(2).

Lanzarotski odbor je sprejel mnenje o tej določbi, v katerem države pogodbenice Konvencije poziva, naj razmislijo o razširitvi inkriminacije nagovarjanja na primere, v katerih spolna zloraba ni posledica osebnega srečanja, temveč je storjena na spletu.³²⁰

7.3. Zelo ogrožene skupine

Ključna točka

- Otroci, ki so žrtve prisilnega izginotja (ta izraz se uporablja tudi v mednarodnem pravu), imajo pravico, da ohranijo svojo identiteto ali da se jim ta vrne.

7.3.1. Otroci, ki so pripadniki manjšin

V okviru prava Sveta Evrope so zadeve ESČP, v katerih se posebej obravnava nasilje nad otroki, ki so pripadniki manjšin – zunaj okvira trgovine z ljudmi in prisilnega dela –, zelo redke. Večinoma se nanašajo na ločevanje v šolah in diskriminacijo, kar je analizirano v [razdelku 3.2](#).

Primer: v zadevi *Centre of Legal Resources v imenu Valentina Câmpeanuja proti Romuniji* je neka nevladna organizacija vložila pritožbo v imenu mladega romskega fanta, ki je umrl v državnem zavodu.³²¹ Bil je HIV-pozitiven in imel težjo motnjo v duševnem razvoju. Razmere v zavodu, v katerem je živel, so bile grozljive: ni bilo na voljo ogrevanja, posteljnine ali oblek, prejemal ni nobene pomoči od članov osebja itd. Ker fant ni imel nobenega bližnjega sorodnika, je neka nevladna organizacija v njegovem imenu vložila pritožbo zaradi kršitve pravic iz členov 2, 3, 5, 8, 13 in 14 EKČP. Veliki senat je odločil, da je imela nevladna organizacija zaradi izjemnih okoliščin zadeve (izjemne ranljivosti in odsotnosti znanih najožjih sorodnikov) pravni razlog za zastopanje preminulega pritožnika. ESČP je v zvezi z vsebino zadeve ugotovilo kršitev vsebinskega vidika člena 2. Nacionalni organi so bili spoznani za odgovorne za smrt Valentina Câmpeanuja, ker so ga namestili v zavod,

320 Mnenje Lanzarotskega odbora o členu 23 Lanzarotske konvencije in njegova pojasnjevalna opomba, 17. junij 2015.

321 Sodba ESČP z dne 17. julija 2014 v zadevi *Centre for Legal Resources v imenu Valentina Câmpeanuja proti Romuniji* [VS], pritožba št. 47848/08.

v katerem je umrl zaradi pomanjkanja ustreznih hrane, nastanitve in zdravstvene oskrbe. ESČP je poleg tega ugotovilo kršitev člena 2, ker romunski organi niso izvedli učinkovite preiskave smrti Valentina Câmpeanuja.

V zvezi z otroki, ki živijo v zavodih, se v priporočilu Sveta Evrope Rec(2005)5 podpira odločitev, da namestitev otroka ne sme temeljiti na diskriminacijskih razlogih.³²²

7.3.2. Invalidni otroci

EU je **v okviru prava EU** postala pogodbenica Konvencije o pravicah invalidov (CRPD), ki je prva mednarodna pogodba na področju človekovih pravic, h kateri je pristopila.³²³ Ta konvencija vključuje posebne določbe v zvezi z otroki. EU in njene države članice so se zavezale, da bodo invalidnim otrokom enako kot drugim otrokom zagotavljale uživanje človekovih pravic. V skladu s členom 16 CRPD morajo sprejeti posebne ukrepe za zaščito invalidnih otrok pred zlorabo in izkoriščanjem.³²⁴

V okviru prava Sveta Evrope je bilo v zadevah, ki jih je ESČP obravnavalo v zvezi z invalidnimi otroki, načetih več vprašanj, vključno s privolitvijo, pozitivnimi obveznostmi držav glede zaščite pred smrtjo in trpinčenjem ter življenjskimi razmerami v državnih ustanovah.

Primer: zadeva *Nencheva in drugi proti Bolgariji*³²⁵ se nanaša na smrt 15 otrok in mladih odraslih v domu za duševno in telesno prizadete osebe. ESČP je ugotovilo, da so bili otroci nameščeni v specializirano javno ustanovo pod izključnim nadzorom države. Življenjske razmere otrok v tej ustanovi so bile grozljive, saj je primanjkovalo hrane, zdravil, oblačil, poleg tega pa ni bilo ogrevanja. Pristojni organi so bili večkrat opozorjeni na ta položaj in so se zato zavedali oziroma bi se morali zavedati tveganja smrti. ESČP je ugotovilo kršitev vsebinskega vidika člena 2 EKČP, saj organi niso sprejeli ukrepov

322 Svet Evrope, Odbor ministrov (2005), Priporočilo Rec (2005)5 o pravicah otrok, ki živijo v zavodih, 16. marec 2005.

323 Svet Evropske unije (2009), Sklep Sveta 2010/48/ES z dne 26. novembra 2009 o sklenitvi Konvencije Združenih narodov o pravicah invalidov s strani Evropske skupnosti, UL L 23, 27.1.2010, str. 35.

324 Glej tudi [razdelek 3.5](#).

325 Sodba ESČP z dne 18. junija 2013 v zadevi *Nencheva in drugi proti Bolgariji*, pritožba št. 48609/06 (na voljo v francoščini).

za zaščito življenja otrok, za katere so bili odgovorni. Poleg tega bolgarski organi niso izvedli učinkovite preiskave smrti otrok pritožnikov. Bolgarski organi bi morali v posebnih okoliščinah zadeve začeti kazensko preiskavo po uradni dolžnosti. Preiskava se je štela za neučinkovito iz več razlogov: začela se je dve leti po smrti otrok, trajala je nerazumno dolgo, ni zajemala smrti vseh otrok in ni pojasnila vseh pomembnih zadevnih dejavnikov.

7.4. Pogrešani otroci

Evropska komisija je **v okviru prava EU** uvedla dežurno telefonsko številko (116000) za pogrešane otroke.³²⁶ Ta storitev sprejema klice s prijavi o pogrešanih otrocih in jih posreduje policijskim organom, svetuje osebam, odgovornim za pogrešane otroke, in jih podpira ter podpira preiskavo.

V okviru prava Sveta Evrope je bilo prisilno izginotje otrok obravnavano na podlagi člena 8 EKČP.

Primer: v zadevi *Zorica Jovanović proti Srbiji*³²⁷ je novorojenček kmalu po rojstvu domnevno umrl v bolnišnici, vendar njegovo truplo ni bilo nikoli predano staršem. Mati se je pritožila, ker ji država ni zagotovila nobenih informacij o usodi njenega sina, vključno z vzrokom njegove domnevne smrti ali časom in krajem njegovega pogreba. ESČP je odločilo, da „vztrajno nezagotavljanje verodostojnih informacij [materi] s strani države o usodi njenega sina“ pomeni kršitev njene pravice do spoštovanja družinskega življenja.³²⁸

V okviru prava ZN je v členu 25(1)(b) Mednarodne konvencije o zaščiti vseh oseb pred prisilnim izginotjem³²⁹ določeno, da morajo države preprečiti in kaznovati „ponarejanje, skrivanje ali uničenje dokumentov, ki potrjujejo pravo identiteto“ otrok, ki so sami ali katerih starši so prisiljeni k izginotju. Države morajo poleg tega sprejeti vse potrebne ukrepe, da poiščejo in prepoznajo te otroke ter jih vrnejo njihovim družinam. Glede na pravico teh otrok, da ohranijo ali da se jim vrne njihova identiteta, vključno z državljanstvom, imenom in

326 Odločba Komisije (2007), Odločba Komisije 2007/698/ES z dne 29. oktobra 2007 o spremembi Odločbe 2007/116/ES glede uvedbe dodatnih rezerviranih števil, ki se začnejo s „116“, UL L 284, 30.10.2007, str. 31.

327 Sodba ESČP z dne 26. marca 2013 v zadevi *Zorica Jovanović proti Srbiji*, pritožba št. 21794/08.

328 Prav tam, točka 74.

329 ZN, Mednarodna konvencija o zaščiti vseh oseb pred prisilnim izginotjem, 20. december 2006.

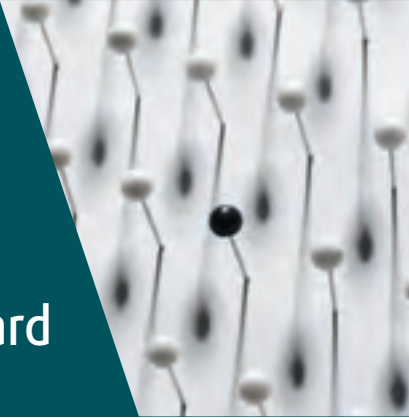
družinskimi vezmi, kakor so pravno priznane, morajo države vzpostaviti pravne postopke za ponoven pregled in razveljavitev vseh posvojitvev ali namestitvev otrok, povezanih s prisilnim izginotjem (člen 25(4)). V tej konvenciji sta potrjeni dve od glavnih načel, na katerih temeljijo otrokove pravice: upoštevanje otrokovih koristi kot glavnega vodila in otrokova pravica do izražanja svojega mnenja (člen 25(5)). Čeprav je to konvencijo ratificiralo razmeroma majhno število evropskih držav, ne gre zanemariti njenega pomena za evropski normativni okvir.³³⁰

---

330 Do 19. februarja 2015 je to konvencijo ratificiralo devet od 28 držav članic EU (Avstrija, Belgija, Španija, Francija, Nemčija, Litva, Nizozemska, Portugalska in Slovaška). Poleg tega so jo ratificirale tudi naslednje države članice Sveta Evrope: Srbija, Črna gora, Bosna in Hercegovina, Armenija in Albanija.

8

Ekonomске, socialne in kulturne pravice ter ustrezen življenjski standard

EU	Obravnavane teme	Svet Evrope
<p>Listina o temeljnih pravicah, člen 14 (izobraževanje)</p> <p>Direktiva o pogojih, ki jih morajo izpolnjevati državljani tretjih držav ali osebe brez državljanstva (2011/95/EU)</p> <p>Sodba Sodišča EU iz leta 2002 v zadevi <i>Baumbast in R proti Secretary of State for the Home Department</i>, C-413/99 (izobraževanje otrok migrantov)</p>	<p>Pravica do izobraževanja</p>	<p>EKČP, Protokol št. 1, člen 2 (pravica do izobraževanja)</p> <p>Evropska socialna listina (spremenjena), člen 17 (pravica do izobraževanja)</p> <p>Sodba ESČP iz leta 2012 v zadevi <i>Catan in drugi proti Moldaviji in Rusiji</i> [VS], pritožbe št. 43370/04, 8252/05 in 18454/06 (jezik v šoli)</p> <p>Sodba ESČP iz leta 2007 v zadevi <i>D. H. in drugi proti Češki republiki</i> [VS], pritožba št. 57325/00; sodba ESČP iz leta 2010 v zadevi <i>Oršuš in drugi proti Hrvaški</i> [VS], pritožba št. 15766/03 (diskriminacija romskih otrok v šoli)</p> <p>Sodba ESČP iz leta 2011 v zadevi <i>Ponomaryovi proti Bolgariji</i>, pritožba št. 5335/05 (diskriminacija na podlagi statusa priseljenca)</p> <p>Okvirna konvencija za varstvo narodnih manjšin, člen 12(3) in člen 14</p> <p>Evropska konvencija o pravnem statusu delavcev migrantov</p>

EU	Obpravnavane teme	Svet Evrope
<p>Listina o temeljnih pravicah, člen 35 (dostop do zdravstvenega varstva)</p> <p>Direktiva o pogojih, ki jih morajo izpolnjevati državljani tretjih držav ali osebe brez državljanstva (2011/95/EU), člen 29 (osnovne ugodnosti za otroke migrantov)</p>	<p>Pravica do zdravja</p>	<p>Evropska socialna listina (spremenjena), člena 11 (pravica do varstva zdravja) in 13 (pravica do socialne in zdravstvene pomoči)</p> <p>EKČP, člena 2 (pravica do življenja) in 8 (pravica do telesne integritete)</p> <p>Sodba ESČP iz leta 2010 v zadevi <i>Oyal proti Turčiji</i>, pritožba št. 4864/05 (okužba dojenčka z virusom HIV)</p> <p>Sodba ESČP iz leta 2012 v zadevi <i>Iliya Petrov proti Bolgariji</i>, pritožba št. 19202/03 (poškodba v razdelilni postaji za električno energijo)</p> <p>Sodba ESČP iz leta 2014 v zadevi <i>Centre for Legal Resources v imenu Valentina Câmpeanuja proti Romuniji</i> [VS], pritožba št. 47848/08 (smrt v zavodu)</p> <p>Sodba ESČP iz leta 2004 v zadevi <i>Glass proti Združenemu kraljestvu</i>, pritožba št. 61827/00 (privolitev po predhodni seznanitvi)</p> <p>Sodba ESČP iz leta 2010 v zadevi <i>M. A. K. in R. K. proti Združenemu kraljestvu</i>, pritožbi št. 45901/05 in 40146/06 (preizkus znanja brez privolitve staršev)</p> <p>Odločba EOSP iz leta 2004 v zadevi <i>International Federation of Human Rights Leagues (FIDH) proti Franciji</i>, pritožba št. 14/2003 (zdravstvena oskrba za otroke migrantov)</p> <p>Odločba EOSP iz leta 2012 v zadevi <i>Defence for Children International (DCI) proti Belgiji</i>, pritožba št. 69/2011 (otroci z neurejenim statusom)</p> <p>Konvencija o človekovih pravicah v zvezi z biomedicino (Oviedska konvencija), člena 6 in 8</p>
<p>Listina o temeljnih pravicah, člen 34(3) (pravica do socialne pomoči in pomoči pri pridobitvi stanovanj)</p>	<p>Pravica do stanovanja</p>	<p>Evropska socialna listina (spremenjena), členi 16 (pravica družine do socialnega, pravnega in ekonomskega varstva), 17 (pravica otrok in mladostnikov do socialnega, pravnega in ekonomskega varstva) in 31 (pravica do nastanitve)</p> <p>Sodba ESČP iz leta 2011 v zadevi <i>Bah proti Združenemu kraljestvu</i>, pritožba št. 56328/07</p> <p>Sodba ESČP iz leta 2004 v zadevi <i>Connors proti Združenemu kraljestvu</i>, pritožba št. 66746/01</p>

EU	Obravnavane teme	Svet Evrope
Listina o temeljnih pravicah, člen 34 (socialna varnost in socialna pomoč)	Pravica do ustreznega življenjskega standarda in pravica do socialne varnosti	Evropska socialna listina (spremenjena), členi od 12 do 14 (pravica do socialne varnosti, socialne in zdravstvene pomoči ter storitev socialnovarstvenih služb), 16 (pravica družine do socialnega, pravnega in ekonomskega varstva) in 30 (pravica do varstva pred revščino in socialno izključenostjo) Odločba EOSP iz leta 2013 v zadevi <i>European Committee for Home-Based Priority Action for the Child and the Family (EUROCEF) proti Franciji</i> , pritožba št. 82/2012 (začasna ustavitev izplačevanja družinskih dodatkov zaradi neopravičenega izostajanja od pouka) Sodba ESČP iz leta 2012 v zadevi <i>Konstantin Markin proti Rusiji [VS]</i> , pritožba št. 30078/06 (starševski dopust)

Ekonomске, socialne in kulturne pravice (pravice ESK), ki se v evropskem okviru pogosteje imenujejo socialno-ekonomske pravice ali socialne pravice, vključujejo pravice iz delovnega razmerja ter pravice do izobraževanja, zdravja, nastanitve, socialne varnosti in, splošneje, ustreznega življenjskega standarda. V znanstvenih razpravah in pravosodju so kulturne pravice še vedno večinoma neraziskane in neobravnavane. Vidiki teh pravic so obravnavani v [razdelku 4.6](#) o identiteti otrok, ki so pripadniki etnične manjšine, in [razdelku 8.2](#) v okviru pravice do izobraževanja.

Izrecne standarde o pravicah ESK v evropskem okviru je mogoče najti predvsem v Evropski socialni listini in Listini EU o temeljnih pravicah, čeprav tudi EKČP in njeni protokoli vključujejo več pomembnih določb, na primer prepoved prisilnega dela in pravico do izobraževanja. Poleg tega je ESČP navedlo, da „ni jasne ločnice med sfero [socialnih in ekonomskih pravic] in področjem, ki ga ureja Konvencija“³³¹, ter civilne pravice, zagotovljene z EKČP, razlaga tako, da vključujejo pravice ESK. Tako je bil na primer dostop do zdravstvenega varstva obravnavan v okviru prepovedi mučenja, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja in kaznovanja (člen 3 EKČP).³³²

331 Sodba ESČP z dne 9. oktobra 1979 v zadevi *Airey proti Irski*, pritožba št. 6289/73, točka 26.

332 Glej na primer ESČP, *Factsheet on Prisoners' health-related rights* (Informativni list o pravicah zapornikov v zvezi z zdravjem), februar 2015, in *Factsheet on Health* (Informativni list o zdravju), april 2015.

V tem poglavju so analizirane pravice ESK, ki so posebej pomembne za otroke: pravica do izobraževanja ([razdelek 8.2](#)), pravica do zdravja ([razdelek 8.3](#)), pravica do nastanitve ([razdelek 8.4](#)) ter pravica do ustreznega življenjskega standarda in socialne varnosti ([razdelek 8.5](#)).

8.1. Pristopi k ekonomskim, socialnim in kulturnim pravicam

Ključne točke

- Zagotavljanje razpoložljivosti ustreznih virov je ključno za zagotavljanje varstva socialnih pravic.
- Bistveni elementi socialnih pravic so razpoložljivost, dostopnost, prilagodljivost in sprejemljivost.

V okviru prava EU so pravice ESK vključene v Listino EU o temeljnih pravicah na isti ravni kot državljanske in politične pravice. Vendar se v členu 52 Listine razlikuje med pravicami in načeli, pri čemer so zadnjenavedena omejena glede na okvir, v katerem se je mogoče nanje sklicevati pred sodišči.

EOSP **v okviru prava Sveta Evrope** opozarja, da kadar je uresničevanje neke pravice „izjemno zapleteno in posebej drago za razreševanje“, se to postopno uresničevanje ocenjuje na podlagi treh meril: ukrepov, ki jih je treba sprejeti „za izpolnitev ciljev Listine v razumnem roku, z opaznim napredkom in v obsegu, skladnem s popolnim izkoriščanjem razpoložljivih virov“.³³³ Poleg tega uvaja prednostno razvrstitev, saj države opozarja na „učinek, ki jih bodo imele njihove izbire na ranljivejše skupine in druge deležnike“.³³⁴

EOSP meni – čeprav v posebnem okviru pravice do socialne varnosti –, da so retrogresivni ukrepi „za zagotavljanje ohranitve in trajnosti obstoječega

333 Odločba EOSP z dne 4. novembra 2003 v zadevi *International Association Autism Europe (IAAE) proti Franciji*, pritožba št. 13/2002, točka 53; uporabljeno v odločbi EOSP z dne 11. septembra 2013 v zadevi *European Action of the Disabled (AEH) proti Franciji*, pritožba št. 81/2012, točke 94–99.

334 Odločba EOSP z dne 4. novembra 2003 v zadevi *International Association Autism Europe (IAAE) proti Franciji*, pritožba št. 13/2002, točka 53.

sistema socialne varnosti“ dovoljeni, če ne „ogrožajo temeljnega okvira nacionalnega sistema socialne varnosti ali če posameznikov ne prikrajšajo za uživanje varstva, ki jim ga ta sistem zagotavlja pred resnim socialnim in ekonomskim tveganjem“.³³⁵ Tudi ESČP sprejema možnost retrogresivnih ukrepov, vendar preuči, ali je izbrana metoda razumna in primerna za izpolnitev zastavljene legitimenega cilja.³³⁶

V okviru pravice do izobraževanja je EOSP v skladu s pristopom Odbora ZN za gospodarske, socialne in kulturne pravice sprejel analitični okvir razpoložljivosti, dostopnosti, sprejemljivosti in prilagodljivosti.³³⁷ Razlikovanje med razpoložljivostjo in dostopnostjo se upošteva tudi v sodni praksi ESČP. Merila ali bistveni elementi razpoložljivosti, dostopnosti, sprejemljivosti in prilagodljivosti so podlaga za analizo, ki sledi, in sicer v takem obsegu, da je na voljo zadevna sodna praksa.

8.2. Pravica do izobraževanja

Ključne točke

- Omejitve dostopnosti izobraževanja je treba predvideti, slediti morajo legitimnemu cilju ter biti utemeljene in nediskriminacijske.
- Sprejemljivost izobraževanja, ki zahteva spoštovanje verskih in svetovnonazorskih prepričanj staršev, ne izključuje možnosti verske ali spolne vzgoje v šolah.
- Prilagodljivost zahteva posebne ukrepe za invalidne otroke in možnosti za otroke, ki so pripadniki manjšine, da se učijo svojega jezika in se v njem izobražujejo.
- Otroci imajo pravico do izobraževanja ne glede na državljanstvo ali status migranta.

V okviru prava EU je v členu 14(2) Listine EU o temeljnih pravicah zagotovljena pravica do izobraževanja, ki vključuje „možnost brezplačnega obveznega

335 Odločba EOSP z dne 23. maja 2012 v zadevi *General Federation of Employees of the National Electric Power Corporation (GENOP-DEI) in Confederation of Greek Civil Servants' Trade Unions (ADEDY) proti Grčiji*, pritožba št. 66/2011, točka 47.

336 Sodba ESČP z dne 24. junija 2014 v zadevi *Markovics in drugi proti Madžarski*, sklep o nedopustnosti, pritožbe št. 77575/11, 19828/13 in 19829/13, točki 37 in 39.

337 Odločba EOSP z dne 3. junija 2008 v zadevi *Mental Disability Advocacy Center (MDAC) proti Bolgariji*, pritožba št. 41/2007, točka 37.

šolanja". V členu 14(3) je zagotovljena svoboda ustanavljanja izobraževalnih zavodov in pravica staršev, da svojim otrokom zagotovijo vzgojo in izobraževanje v skladu s svojimi verskimi, svetovnonazorskimi in pedagoškimi prepričanji.

V okviru prava Sveta Evrope je v členu 2 Protokola št. 1 k EKČP zagotovljena pravica do izobraževanja. ESČP pojasnjuje, da ta člen držav ne zavezuje k zagotavljanju razpoložljivosti izobraževanja, temveč določa „pravico dostopa do izobraževalnih ustanov, ki obstajajo v določenem času“³³⁸. Pravica do izobraževanja poleg tega vključuje tudi „možnost, da ima korist od prejetega izobraževanja, tj. pravico, da se [...] v skladu z veljavnimi pravili v posamezni državi in v taki ali drugačni obliki uradno prizna dokončani študij“³³⁹. Vendar ta pravica ni absolutna: za zadevne osebe je treba omejitve predvideti in slediti legitimnemu cilju. Disciplinski ukrepi, vključno z začasno in dokončno izključitvijo iz izobraževalne ustanove, so dovoljeni, če izpolnjujejo pogoje za dopustne omejitve. Pri presoji, ali te oblike izključitve iz izobraževanja povzročijo nepriznavanje pravice do izobraževanja, se upoštevajo dejavniki, kot so procesna jamstva, trajanje izključitve, prizadevanja za ponovno vključitev in ustreznost zagotovljenega nadomestnega izobraževanja.³⁴⁰

Primer: ESČP je v zadevi *Catan in drugi proti Moldaviji in Rusiji*³⁴¹ obravnavalo jezikovno politiko, ki so jo separatistične oblasti v Pridnestrju uvedle v šolah. Cilj te jezikovne politike je bil porusenje. Po prisilnem zaprtju šol, ki uporabljajo moldavski jezik (v katerih se je uporabljala latinica), so se morali starši odločiti, ali naj otroke pošljejo v šole, v katerih je pouk potekal v umetni kombinaciji moldavščine in cirilice na podlagi učnega gradiva iz sovjetskih časov, ali naj jih pošljejo v šole, ki so bile slabše opremljene in odročnejše, pri čemer so bili otroci na poti v te šole izpostavljeni nadlegovanju in ustrahovanju. Prisilno zaprtje šol in naknadno nadlegovanje sta se štela za neupravičeno poseganje v pravico otrok do izobraževanja, kar je pomenilo kršitev člena 2 Protokola št. 1 k EKČP.³⁴²

338 Sodba ESČP z dne 23. julija 1968 v zadevi „*Relating to certain aspects of the laws on the use of languages in education in Belgium*“ proti Belgiji, pritožbe št. 1474/62, 1677/62, 1691/62, 1769/63, 1994/63 in 2126/64, točka 4.

339 Prav tam.

340 Sodba ESČP z dne 11. januarja 2011 v zadevi *Ali proti Združenemu kraljestvu*, pritožba št. 40385/06, točka 58.

341 Sodba ESČP z dne 19. oktobra 2012 v zadevi *Catan in drugi proti Moldaviji in Rusiji* [VS], pritožbe št. 43370/04, 8252/05 in 18454/06.

342 Prav tam, točke 141-144.

Starši imajo v okviru pravice do izobraževanja pravico, da se spoštujejo njihova verska in svetovnonazorska prepričanja. Vendar „določitev in načrtovanje učnega načrta načeloma spadata na področje pristojnosti“ države.³⁴³ V šolski učni načrt se lahko vključijo tudi verske ali svetovnonazorske informacije ali znanje, vendar jih je treba „posredovati objektivno, kritično in pluralistično“³⁴⁴. Za zaščito pluralizma je treba kvantitativne in kvalitativne razlike poučevanja posebne vere ali svetovnega nazora uskladiti s tem, da se staršem omogoči, da svoje otroke delno ali v celoti oprostijo takega pouka, in sicer da ti ne obiskujejo nekaterih učnih ur verouka ali predmeta verouka nasploh.³⁴⁵ V zvezi z načinom, kako ESČP obravnava to vprašanje z vidika nediskriminacije, glej [razdelek 2.1](#).³⁴⁶

Države se v skladu s členom 17(2) Evropske socialne listine zavezujejo, da bodo „izvedle vse ustrezne in potrebne ukrepe, namenjene za [...] zagotavljanje brezplačnega šolanja v osnovnih in srednjih šolah za otroke in mladostnike in spodbujanje rednega obiskovanja šole“.³⁴⁷ Poleg tega je EOSP odločil, da morajo države pogodbenice v skladu s to določbo zagotavljati dostop do izobraževanja tudi otrokom, ki so nezakonito prisotni na njihovem ozemlju.³⁴⁸

Poleg tega morajo biti izobraževalne ustanove dostopne vsem brez diskriminacije.³⁴⁹ EOSP je odločilo, da „bi morala biti vključitev invalidnih otrok v običajne šole [...] pravilo, poučevanje v specializiranih šolah pa izjema“.³⁵⁰ Države nimajo širokega polja proste presoje v zvezi z izbiro vrste šole za invalide – to mora biti običajna šola.³⁵¹

Primeri v zvezi z različnim obravnavanjem v izobraževanju na podlagi državljanstva, statusa priseljence ali narodnosti so obravnavani v [poglavju 3](#).

343 Sodba ESČP z dne 29. junija 2007 v zadevi *Folgerø in drugi proti Norveški* [VS], pritožba št. 15472/02, točka 84.

344 Prav tam, točka 84.

345 Prav tam, točke 85–102 in odklonilno mnenje.

346 Sodba ESČP z dne 15. junija 2010 v zadevi *Grzelak proti Poljski*, pritožba št. 7710/02.

347 Evropska socialna listina iz leta 1961 ne vključuje določbe o pravici do izobraževanja.

348 Odločba EOSP z dne 11. septembra 2012 v zadevi *Médecins du Monde – International proti Franciji*, pritožba št. 67/2011.

349 V zvezi z vprašanjem invalidnih otrok glej tudi [poglavji 3 in 7](#).

350 Odločba EOSP z dne 3. junija 2008 v zadevi *Mental Disability Advocacy Center (MDAC) proti Bolgariji*, pritožba št. 41/2007, točka 35.

351 Odločba EOSP z dne 11. septembra 2013 v zadevi *European Action of the Disabled (AEH) proti Franciji*, pritožba št. 81/2012, točka 78.

V skladu s sodno prakso EOSP morata biti spolna vzgoja in izobraževanje o reproductivnem zdravju del običajnega učnega načrta.³⁵² Čeprav imajo države široko polje proste presoje pri odločanju o kulturni ustreznosti izobraževalnega gradiva, ki se uporablja, pa morajo zagotavljati nediskriminacijsko spolno vzgojo in izobraževanje o reproductivnem zdravju, „ki ne ohranja ali krepi socialne izključenosti in zanikanja človekovega dostojanstva“. Izobraževalno gradivo ne sme „krepiti poniževalnih stereotipov“, na primer o istospolno usmerjenih osebah.³⁵³

Nazadnje, glede prilagodljivosti izobraževanja se na primer zahteva, da se v zvezi z invalidnimi otroki, vključenimi v običajne šole, „sprejmejo ukrepi za upoštevanje njihovih posebnih potreb“³⁵⁴ (glej tudi [razdelek 3.5](#)).

Poleg tega se države pogodbenice v skladu s členom 12(3) Okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin (FCNM) zavezujejo, da bodo spodbujale enake možnosti za dostop do izobraževanja na vseh ravneh za pripadnike narodnih manjšin (glej tudi [poglavje 3](#)).³⁵⁵ Za otroke, ki so pripadniki narodnih manjšin, je v členu 14 te konvencije zagotovljena pravica, da se učijo manjšinskega jezika in se v njem izobražujejo.³⁵⁶ ESČP je potrdilo, da pravica do izobraževanja vključuje pravico do izobraževanja v nacionalnem jeziku ali enem od nacionalnih jezikov.³⁵⁷

352 Odločba EOSP z dne 30. marca 2009 v zadevi *International Centre for the Legal Protection of Human Rights (INTERIGHTS) proti Hrvaški*, pritožba št. 45/2007, točka 47.

353 Prav tam, točki 59 in 61.

354 Odločba EOSP z dne 3. junija 2008 v zadevi *Mental Disability Advocacy Center (MDAC) proti Bolgariji*, pritožba št. 41/2007, točka 35.

355 Za več podrobnosti glej Svet Evrope, Svetovalni odbor za Okvirno konvencijo za varstvo narodnih manjšin (FCNM), Pojasnilo o izobraževanju na podlagi Okvirne konvencije Sveta Evrope za varstvo narodnih manjšin, 2006, ACFC/25DOC(2006)002, del 2.1.

356 Za več podrobnosti glej Svet Evrope, Svetovalni odbor za Okvirno konvencijo za varstvo narodnih manjšin (FCNM), Pojasnilo o izobraževanju na podlagi Okvirne konvencije Sveta Evrope za varstvo narodnih manjšin, 2006, ACFC/25DOC(2006)002, del 2.3, in Tematsko pojasnilo št. 3: Jezikovne pravice pripadnikov narodnih manjšin na podlagi Okvirne konvencije, 2012, ACFC/44DOC(2012)001 rev, del VI, Jezikovne pravice in izobraževanje.

357 Sodba ESČP z dne 19. oktobra 2012 v zadevi *Catan in drugi proti Moldaviji in Rusiji* [VS], pritožbe št. 43370/04, 8252/05 in 18454/06, točka 137.

8.2.1. Pravica otrok migrantov do izobraževanja

V okviru prava EU je temeljna pravica otrok do izobraževanja, ne glede na njihov status migranta, priznana v skoraj vseh vidikih migracijskega prava EU.³⁵⁸ Kljub temu pa EU ni pristojna za določanje vsebine ali obsega nacionalnih določb v zvezi z izobraževanjem. Namesto tega štiti pravico otrok migrantov, da imajo enak ali – odvisno od njihovega statusa – podoben dostop do izobraževanja kot državljani. Direktiva o študentih (2004/114/ES) ureja pogoje za sprejem državljanov tretjih držav za namene študija, izmenjav učencev, neplačanega usposabljanja ali prostovoljnega dela.³⁵⁹ Ta sprejem zajema vstop in bivanje državljanov tretjih držav za obdobje, daljše od treh mesecev. Splošni pogoji sprejema za otroke vključujejo predložitev veljavne potne listine, dovoljenje staršev za načrtovano bivanje, zdravstveno zavarovanje in – če to zahteva država članica – plačilo pristojbine za obdelavo prošnje za sprejem.³⁶⁰ Učenci morajo na primer predložiti dokaz o sodelovanju v programu izmenjave učencev, ki ga izvaja priznana organizacija v državi članici.³⁶¹ Neplačani pripravniki morajo predložiti dokazila, ki jih zahteva zadevna država članica, o zadostnih sredstvih za kritje življenjskih stroškov med bivanjem ter stroškov usposabljanja in povratka.³⁶² Za dostop visokošolskih študentov do gospodarskih dejavnosti, vključno z zaposlitvijo, veljajo omejitve.³⁶³

Najugodnejše pravice v tem okviru imajo otroci migrantov, državljanov EU, ki se na podlagi zakonodaje o prostem gibanju preselijo v drugo državo članico EU. Imajo pravico dostopa do splošnega izobraževanja, vajeništva in poklicnega

358 Na primer člen 27 Direktive 2011/95/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 13. decembra 2011 o standardih glede pogojev, ki jih morajo izpolnjevati državljani tretjih držav ali osebe brez državljanstva, da so upravičeni do mednarodne zaščite, glede enotnega statusa beguncev ali oseb, upravičenih do subsidiarne zaščite, in glede vsebine te zaščite (prenovitev) (direktiva o pogojih, ki jih morajo izpolnjevati državljani tretjih držav ali osebe brez državljanstva), UL L 337, 20.12.2011, str. 9–26.

359 Direktiva Sveta 2004/114/ES o pogojih za sprejem državljanov tretjih držav za namene študija, izmenjav učencev, neplačanega usposabljanja ali prostovoljnega dela (direktiva o študentih).

360 Prav tam, člen 6.

361 Prav tam, člen 9.

362 Prav tam, str. 10.

363 Prav tam, str. 17.

usposabljanja pod enakimi pogoji kot državljani zadevne države.³⁶⁴ To vključuje javno in zasebno ter obvezno in neobvezno izobraževanje. Sodišče EU je to pravico vedno razlagalo v širšem smislu za zagotavljanje enakega dostopa ne le do izobraževanja, temveč tudi do širših socialnih prejemkov, povezanih z izobraževanjem, in vseh ugodnosti, katerih namen je spodbujati prisotnost pri pouku. Tako je bil na primer otroku delavca migranta v zadevi *Casagrande* na podlagi zakonodaje EU o prostem gibanju omogočen dostop do podpore za šolanje, vezane na osebni prejemek.³⁶⁵

Poleg tega morajo države članice v skladu z zakonodajo, sprejeto v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja, zagotoviti dopolnilni jezikovni pouk za otroke delavcev migrantov, državljanov EU, v jeziku države gostiteljice in njihovem maternem jeziku, in sicer za spodbujanje njihove integracije v državo gostiteljico in državo izvora, če bi se pozneje vrnili tja.³⁶⁶ Čeprav se zdi, da ta določba ponuja zelo velikodušno in dragoceno dodatno podporo otrokom po njihovem sprejemu v šolo v državi gostiteljici, pa je njeno izvajanje po državah neverjetno pomanjkljivo in vse bolj nepraktično zaradi najrazličnejših jezikov, ki jih je treba upoštevati.³⁶⁷

Primer: vprašanje, obravnavano v zadevi *Baumbast in R proti Secretary of State for the Home Department*³⁶⁸, se je nanašalo na pravico dveh hčera nemškega delavca migranta, ki se je s svojo kolumbijsko ženo in hčerama preselil v Združeno kraljestvo, da nadaljujeta šolanje v tej državi po tem, ko se je oče iz Združenega kraljestva preselil v državo nečlanico EU, žena pa je s hčerama ostala v Združenem kraljestvu. Sodišče EU je moralo

364 Uredba (EU) št. 492/2011 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 5. aprila 2011 o prostem gibanju delavcev v Uniji, UL L 141, 27.5.2011, str. 1–12, člen 10, ter Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta 2004/38/ES z dne 29. aprila 2004 o pravicah državljanov Unije in njihovih družinskih članov do prostega gibanja in prebivanja na ozemlju držav članic, ki spreminja Uredbo (EGS) št. 1612/68 in razveljavlja Direktive 64/221/EGS, 68/360/EGS, 72/194/EGS, 73/148/EGS, 75/34/EGS, 75/35/EGS, 90/364/EGS, 90/365/EGS in 93/96/EEC (direktiva o prostem gibanju), UL L 158, 30.4.2004, str. 77–123, člen 24(1).

365 Sodba Sodišča EU z dne 3. julija 1974 v zadevi *Donato Casagrande proti Landeshauptstadt München*, C-9/74. Naknadno potrjena v zadevah, kot je sodba Sodišča EU z dne 26. februarja 1992 v zadevi *M. J. E. Bernini proti Minister van Onderwijs en Wetenschappen*, C-3/90.

366 Direktiva Sveta 77/486/EGS o izobraževanju otrok delavcev migrantov, UL L 199, 6.8.1977, str. 32–33. Upoštevati je treba, da so iz njenega področja uporabe izključeni otroci migrantov, ki so državljani tretjih držav.

367 Poročili Komisije o izvajanju Direktive 77/486/EGS, COM(84) 54 konč. in COM(88) 787 konč.

368 Sodba Sodišča EU z dne 17. septembra 2002 v zadevi *Baumbast in R proti Secretary of State for the Home Department*, C-413/99.

odločiti, ali so imele žena in hčeri pravico, da samostojno ostanejo v državi gostiteljici, čeprav se je g. Baumbast (zaradi katerega so družinski člani imeli pravico do prebivanja) dejansko odpovedal statusu delavca migranta, državljana EU. Odločilni dejavnik za Sodišče EU je bil ta, da sta bili deklici vključeni v izobraževalni sistem države gostiteljice ter da bi bilo škodljivo in nesorazmerno, če bi se ju iztrgalo iz domačega okolja na tako ključni točki njenega izobraževanja. Sodišče je potrdilo, da je pomen zagotavljanja neprekinjenosti izobraževanja otrok tako velik, da lahko dejansko „zasidra“ prebivanje družine (ki sicer ne izpolnjuje pogojev zanj) v državi gostiteljici za čas trajanja šolanja otrok migrantov.

Odločitev v zadevi *Baumbast*, ki se je upoštevala v naknadnih zadevah³⁶⁹, je kodificirana v členu 12(3) Direktive 2004/38/ES (direktiva o prostem gibanju).³⁷⁰

Otroci državljanov tretjih držav lahko na splošno pod enakimi pogoji kot državljani dostopajo le do *javno financiranega* izobraževanja, niso pa upravičeni do povezanih ugodnosti, kot so štipendije za preživljanje.³⁷¹ Nekateri instrumenti EU, ki urejajo področje priseljevanja, pa tako zagotavljajo enak dostop kot tudi določajo, da morajo države članice izvajati mehanizme za zagotavljanje ustreznega priznavanja in prenosljivosti tujih kvalifikacij, in sicer celo brez predložitve dokumentarnih dokazil (člen 28 direktive o pogojih, ki jih morajo izpolnjevati državljani tretjih držav ali osebe brez državljanstva).³⁷²

369 Sodbi Sodišča EU z dne 23. februarja 2010 v zadevi *Maria Teixeira proti London Borough of Lambeth in Secretary of State for the Home Department*, C-480/08, in z dne 23. februarja 2010 v zadevi *London Borough of Harrow proti Nimco Hassan Ibrahim in Secretary of State for the Home Department* [VS], C-310/08.

370 Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta 2004/38/ES z dne 29. aprila 2004 o pravici državljanov Unije in njihovih družinskih članov do prostega gibanja in prebivanja na ozemlju držav članic, ki spreminja Uredbo (EGS) št. 1612/68 in razveljavlja Direktive 64/221/EGS, 68/360/EGS, 72/194/EGS, 73/148/EGS, 75/34/EGS, 75/35/EGS, 90/364/EGS, 90/365/EGS in 93/96/EEC, UL L 158, 30.4.2004, str. 77, člen 2(2)(c) in člen 12(3).

371 Direktiva o priznanju statusa begunca (2011/95/EU), člen 11; direktiva o rezidentih za daljši čas (Direktiva 2003/109/ES), člen 14; Direktiva 2003/86/ES o pravici do združitve družine, člen 14; direktiva o začasni zaščiti (2001/55/ES); direktiva o pogojih za sprejem (2013/33/EU), člen 14(c), in direktiva o vračanju (2008/115/ES).

372 Direktiva 2011/95/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 13. decembra 2011 o standardih glede pogojev, ki jih morajo izpolnjevati državljani tretjih držav ali osebe brez državljanstva, da so upravičeni do mednarodne zaščite, glede enotnega statusa beguncev ali oseb, upravičenih do subsidiarne zaščite, in glede vsebine te zaščite (prenovitev) (direktiva o pogojih, ki jih morajo izpolnjevati državljani tretjih držav ali osebe brez državljanstva), UL L 337, 20.12.2011, str. 9.

Pravice mladoletnih prosilcev za azil do izobraževanja so še šibkejšje, saj jim je treba omogočiti dostop do izobraževalnega sistema države gostiteljice pod *podobnimi*, vendar ne nujno *enakimi* pogoji, kot se uporabljajo za državljane.³⁷³ V tem smislu se lahko izobraževanje zagotavlja v nastanitvenih centrih namesto v šolah, organi pa lahko odložijo polni dostop mladoletnih prosilcev za azil do šole za največ tri mesece od datuma prošnje za azil. Kadar zaradi posebnega položaja otroka dostop do izobraževalnega sistema ni mogoč, morajo države članice ponuditi druge izobraževalne programe (člen 14(3) direktive o pogojih za sprejem).³⁷⁴

V okviru prava Sveta Evrope se za zagotavljanje dostopa otrok migrantov do izobraževanja uporablja člen 2 Protokola št. 1 v povezavi s členom 14 (glej tudi [razdelek 3.3](#)).

Primer: ESČP je v zadevi *Ponomaryovi proti Bolgariji*³⁷⁵ obravnavalo zahtevo, da morata dva ruska dijaka brez stalnega prebivališča plačevati šolnino za srednješolsko izobraževanje. Sodišče je ugotovilo, da je bila v njunem primeru zahteva za plačilo šolnine za srednješolsko izobraževanje diskriminacijska in v nasprotju s členom 14 EKČP v povezavi s členom 2 Protokola št. 1 k EKČP.³⁷⁶

Evropska socialna listina ščiti pravice otrok migrantov do izobraževanja neposredno (člen 17(2)) in posredno z omejitvijo pravic otrok do zaposlitve, da bi jim omogočila polno izkoriščanje ugodnosti obveznega izobraževanja (člen 7).

Poleg tega je v Evropski konvenciji o pravnem statusu delavcev migrantov³⁷⁷ zagotovljena pravica otrok migrantov, da „na enaki podlagi in pod enakimi pogoji kot državljani“ dostopajo do splošnega izobraževanja in poklicnega usposabljanja v državi gostiteljici (člen 14(1)).

373 Direktiva o pogojih za sprejem (2013/33/EU). Upoštevati je treba, da lahko mladoletni begunci (ki so pridobili pravice do dolgotrajnejšega prebivanja) v skladu z direktivo o priznanju statusa begunca (2011/95/EU, člen 27) dostopajo do izobraževanja pod enakimi pogoji kot državljani.

374 Direktiva 2013/33/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 26. junija 2013 o standardih za sprejem prosilcev za mednarodno zaščito (prenovitev) (direktiva o pogojih za sprejem), UL L 180, 29.6.2013, str. 96–116.

375 Sodba ESČP z dne 21. junija 2011 v zadevi *Ponomaryovi proti Bolgariji*, pritožba št. 5335/05.

376 Glej tudi [razdelek 3.3](#).

377 Svet Evrope, [Evropska konvencija o pravnem statusu delavcev migrantov](#), CETS št. 93, 1977.

V okviru mednarodnega prava je v Mednarodni konvenciji o zaščiti pravic vseh delavcev migrantov in članov njihovih družin priznan enak dostop otrok migrantov do izobraževanja (člen 30).³⁷⁸

V členu 28 Konvencije o otrokovih pravicah je določeno, da imajo vsi otroci pravico do brezplačnega obveznega šolanja. Ta pravica v skladu s členom 29(1)(c) zajema precej več kot enak dostop do izobraževanja ter vključuje določbe o razvoju otrokove kulturne identitete, jezika in vrednot njegove države izvora.

8.3. Pravica do zdravja

Ključne točke

- Države imajo pozitivne obveznosti, da sprejmejo ukrepe proti tveganjem za zdravje, ki ogrožajo življenje in se jih organi zavedajo oziroma bi se jih morali zavedati.
- Državni organi morajo v primeru smrti neke osebe sprožiti učinkovito preiskavo.
- V skladu z Evropsko socialno listino so otroci, ki so nezakonito v državi, upravičeni do zdravstvenega varstva, ki presega nujno zdravniško pomoč.
- Načelo sprejemljivosti zdravstvenega varstva zahteva privolitev po predhodni seznanitvi ali dovoljenju.
- Otroci migrantov so v skladu s pravom EU in Evropsko socialno listino upravičeni, da ob upoštevanju nekaterih omejitev dostopajo do socialne pomoči in zdravstvenega varstva.

V okviru prava EU je v členu 35 Listine EU o temeljnih pravicah zagotovljena pravica dostopa do zdravstvenega varstva.

Otroci migrantov, državljanov EU, lahko po treh mesecih prebivanja v državi gostiteljici dostopajo do socialne in zdravstvene pomoči pod enakimi pogoji kot državljani.³⁷⁹ Podobne pravice imajo otroci državljanov tretjih držav, ki so pridobili dovoljenje za stalno prebivanje v državi članici, čeprav so te morda

³⁷⁸ ZN, Mednarodna konvencija o zaščiti pravic vseh delavcev migrantov in članov njihovih družin, 18. december 1990.

³⁷⁹ Direktiva o prostem gibanju, člen 24.

omejene na tako imenovane „osnovne ugodnosti“.³⁸⁰ Kar zadeva otroke begunce in otroke, ki prosijo za azil, jim morajo države članice zagotoviti dostop do ustrezne socialne pomoči pod enakimi pogoji kot državljanom države gostiteljice, vendar je lahko ta po drugi strani omejena na „osnovne ugodnosti“ (člen 29 direktive o pogojih, ki jih morajo izpolnjevati državljani tretjih držav ali osebe brez državljanstva). Države članice morajo v skladu z zakonodajo ranljivim otrokom migrantov zagotoviti dostop do zadostne zdravstvenovarstvene podpore. Tako je treba na primer otrokom, ki so bili žrtve nasilja ali mučenja, zagotoviti zadostno podporo za obravnavo njihovih fizičnih in duševnih potreb (poglavje IV prenovljene direktive o pogojih za sprejem, člen 21, člen 23(4) in člen 25). Direktiva o pogojih, ki jih morajo izpolnjevati državljani tretjih držav ali osebe brez državljanstva, vsebuje podobne določbe za ranljive otroke migrantov.

V okviru prava Sveta Evrope v EKČP ni izrecno zagotovljena pravica do zdravstvenega varstva ali pravica do zdravja. Vendar je ESČP v najrazličnejših okoliščinah obravnavalo več zadev v zvezi z zdravjem. Sodišče najprej preuči z zdravjem povezane primere, ki bi lahko ogrozili življenje otrok, pri čemer opredeli pozitivne obveznosti države, da sprejme zaščitne ukrepe proti tveganjem za zdravje, ki ogrožajo življenje in se jih zaveda oziroma bi se jih morala zavedati.

Primer: v zadevi *Oyal proti Turčiji* država ni sprejela zaščitnih ukrepov proti širjenju virusa HIV s transfuzijami krvi. Posledično je bil nek novorojenček med transfuzijami krvi v državni bolnišnici okužen z virusom HIV. Čeprav je bila ponujena neka vsota odškodnine, je ESČP ugotovilo, da je država s tem, ko ni ponudila zadovoljive odškodnine, ki bi vključevala polno zdravstveno kritje za zdravljenje in zdravila zadevnega otroka za ves čas njegovega življenja, kršila pravico do življenja (člen 2 EKČP).³⁸¹ Odločilo je tudi, da mora Turčija žrtvi zagotoviti brezplačno polno zdravstveno zavarovanje za ves čas njenega življenja.

380 Direktiva Sveta 2003/109/ES z dne 25. novembra 2003 o statusu državljanov tretjih držav, ki so rezidenti za daljši čas, UL L 16, 23.1.2004, str. 44, člen 11(d).

381 Sodba ESČP z dne 23. marca 2010 v zadevi *Oyal proti Turčiji*, pritožba št. 4864/05, točki 71 in 72.

Primer: v zadevi *Iliya Petrov proti Bolgariji*³⁸² se je 12-letni deček huje poškodoval v razdelilni postaji za električno energijo. Razdelilna postaja je bila v parku na prostem, kjer so se običajno srečevali otroci in mladostniki, vrata postaje pa niso bila zaklenjena. ESČP je ugotovilo, da je uporaba elektroenergetskega omrežja dejavnost, ki pomeni povečano tveganje za osebe v bližini zadevnih objektov. Država mora vzpostaviti ustrezno ureditev, vključno s sistemom za nadzor pravilne uporabe varnostnih predpisov. Sodišče je odločilo, da je dejstvo, da država ni poskrbela za varnost razdelilne postaje za električno energijo, čeprav je bila seznanjena z varnostnimi težavami, pomenilo kršitev pravice do življenja (člen 2 EKČP).³⁸³

Države imajo poleg tega pozitivne odgovornosti, da odgovarjajo za ravnanje z otroki v ranljivem položaju, ki so v oskrbi državnih organov (glej tudi poglavje 6 in razdelek 7.3).

Primer: zadeva *Centre for Legal Resources v imenu Valentina Câmpeanuja proti Romuniji*³⁸⁴ se je nanašala na HIV-pozitivnega romskega najstnika s težjo motnjo v duševnem razvoju, ki je zbolel tudi za tuberkulozo, pljučnico in hepatitisom ter umrl pri 18 letih. Vse življenje je bil v oskrbi države. ESČP je ugotovilo resne pomanjkljivosti pri odločanju o njegovem zdravljenju in oskrbi ter stalno nezagotavljanje ustrezne oskrbe in zdravljenja s strani zdravstvenega osebja. Zato je to pomenilo kršitev člena 2 EKČP.³⁸⁵

Poleg tega je ESČP ugotovilo, da zdravljenje brez privolitve staršev v primerih, ki niso nujni, pomeni kršitev člena 8 EKČP.

Primer: v zadevi *Glass proti Združenemu kraljestvu*³⁸⁶ je bil hudo invaliden otrok kljub nasprotovanju matere zdravljen z diamorfinom. ESČP je ugotovilo, da je odločitev bolnišničnih organov, da ne upoštevajo materinega

382 Sodba ESČP z dne 24. aprila 2012 v zadevi *Iliya Petrov proti Bolgariji*, pritožba št. 19202/03 (na voljo v francoščini).

383 Prav tam.

384 Sodba ESČP z dne 17. julija 2014 v zadevi *Centre for Legal Resources v imenu Valentina Câmpeanuja proti Romuniji* [VS], pritožba št. 47848/08. Za več podrobnosti glej opis te odločbe ESČP v poglavju 7.

385 Glej tudi razdelek 7.

386 Sodba ESČP z dne 9. marca 2004 v zadevi *Glass proti Združenemu kraljestvu*, pritožba št. 61827/00.

nasprotovanja predlaganemu zdravljenju, in sicer brez dovoljenja sodišča, pomenila kršitev člena 8 EKČP.³⁸⁷

Primer: v zadevi *M. A. K. in R. K. proti Združenemu kraljestvu*³⁸⁸ so devetletni deklici odvzeli kri in jo slikali brez privolitve staršev, in to kljub izrecnim navodilom očeta, naj se nadaljnje preiskave ne opravljajo takrat, ko je deklica sama v bolnišnici. Ker ni bilo zdravstvene nuje, se je štel, da ti zdravstveni posegi brez soglasja staršev pomenijo kršitev dekličine pravice do telesne integritete na podlagi člena 8 EKČP.³⁸⁹

Kadar otrok v skladu s členoma 6 in 8 Konvencije o človekovih pravicah v zvezi z biomedicino³⁹⁰ ni pravno sposoben privoliti v zdravstveni poseg, se lahko poseg opravi samo z dovoljenjem njegovega zastopnika, razen v nujnih primerih. Čeprav ta konvencija ne zahteva privolitve otroka, če ta ni pravno sposoben, pa meni, da je treba mnenje mladoletne osebe „sorazmerno z njeno starostjo in stopnjo zrelosti upoštevati kot vedno bolj odločilni dejavnik“ (člen 6(2)).

Poleg tega morajo države pogodbenice v skladu s členom 11 Evropske socialne listine sprejeti ustrezne ukrepe, da bi zagotovile svetovalne in izobraževalne možnosti za izboljšanje zdravja in spodbujanje osebne odgovornosti za zdravje.³⁹¹ Zdravstvena pomoč in oskrba sta v skladu s členom 13 Evropske socialne listine zagotovljeni vsaki osebi, ki je brez zadostnih sredstev in si takih sredstev ni zmožna zagotoviti niti z lastnim trudom niti iz drugih virov. Nazadnje, Odbor ministrov je leta 2011 sprejel posebne smernice za otrokom prijazno zdravstvo³⁹².

Kot je ponazorjeno v naslednjih primerih, EOSP meni, da so otroci, ki so nezakonito v državi, upravičeni do zdravstvenega varstva, ki presega nujno zdravniško pomoč. Evropska socialna listina vključuje številna sklicevanja na pravice otrok

387 Prav tam, točka 83.

388 Sodba ESČP z dne 23. marca 2010 v zadevi *M. A. K. in R. K. proti Združenemu kraljestvu*, pritožbi št. 45901/05 in 40146/06.

389 Prav tam, točka 79.

390 Svet Evrope, *Konvencija o varstvu človekovih pravic in dostojanstva človeškega bitja v zvezi z uporabo biologije in medicine: Konvencija o človekovih pravicah v zvezi z biomedicino*, CETS št. 164, 1997.

391 V zvezi z izobraževanjem o spolnem in reproduktivnem zdravju glej tudi razdelek o izobraževanju (razdelek 8.2).

392 Svet Evrope, Odbor ministrov (2011), *Smernice za otrokom prijazno zdravstvo*, 21. september 2011.

do socialnovarstvenih in zdravstvenih storitev (členi 11, 12, 13, 14, 16 in 17), ki se uporabljajo ne glede na njihov status migranta.

Primer: odločba EOSP v zadevi *International Federation of Human Rights Leagues (FIDH) proti Franciji*³⁹³ se nanaša na sprejetje zakona v Franciji, ki je odpravil izvzetje priseljencev z neurejenim statusom in zelo nizkimi prihodki od plačevanja zdravstvenih storitev in uvedel plačilo stroškov zdravstvenih storitev. EOSP je odločil, da je treba mladoletnim posameznikom, vključno z otroki brez spremstva, zagotoviti brezplačno zdravstveno varstvo.

Primer: EOSP je v zadevi *Defence for Children International (DCI) proti Belgiji*³⁹⁴ ugotovil kršitev člena 17 Evropske socialne listine zaradi omejitev glede zdravstvene pomoči otrokom migrantov brez dokumentov. Odbor je potrdil „pravico mladoletnih migrantov, ki so nezakonito v državi, do zdravstvenega varstva, ki presega nujno zdravniško pomoč ter vključuje primarno in sekundarno oskrbo ter psihološko pomoč“³⁹⁵. Navedel je tudi, da je dostop do zdravstvenega varstva otežen zaradi pomanjkanja sprejemnih zmogljivosti za tuje mladoletnike, ki so nezakonito v državi. Poleg tega je ugotovil, da se lahko vzroki boleznij odpravijo le, če se otrokom zagotovi nastanitev in so nameščeni v rejniške domove. Zato je odločilo, da pomanjkanje nastanitvev in rejniških domov pomeni kršitev člena 11(1) in (3) Evropske socialne listine.³⁹⁶

Podobno je tudi v Evropski konvenciji o pravnem statusu delavcev migrantov³⁹⁷ določeno, da morajo imeti delavci migranti, ki so zakonito zaposleni na ozemlju druge države, in njihovi družinski člani enak dostop do socialne in zdravstvene pomoči (člen 19).

V okviru mednarodnega prava je mogoče izčrpnije določbe o pravici do zdravja najti v členu 12 Mednarodnega pakta o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah (ICESCR)³⁹⁸ in členu 24 Konvencije o otrokovih pravicah. V teh

393 Odločba EOSP z dne 8. septembra 2004 v zadevi *International Federation of Human Rights Leagues (FIDH) proti Franciji*, pritožba št. 14/2003, točke 35–37.

394 Odločba EOSP z dne 23. oktobra 2012 v zadevi *Defence for Children International (DCI) proti Belgiji*, pritožba št. 69/2011.

395 Prav tam, točka 128.

396 Prav tam, točke 116–118.

397 Svet Evrope, *Evropska konvencija o pravnem statusu delavcev migrantov*, CETS št. 93, 1977.

398 UN, Generalna skupščina, Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah, 16. december 1966, Združeni narodi, Zbirka pogodb Združenih narodov, zvezek 993, str. 3.

instrumentih je poudarjen pomen preprečevanja in zdravljenja. Odbor ZN za pravice otrok poudarja pomen dostopa do najvišjega možnega standarda zdravstvenega varstva in prehrane v zgodnjem otroštvu³⁹⁹ ter dostopa mladostnikov do informacij o spolnosti in spolnem razmnoževanju.⁴⁰⁰ Poleg tega je pojasnil, da pravica otrok do zdravja vključuje „pravico do nadzora svojega zdravja in telesa, vključno s spolno in reproduktivno svobodo sprejemanja odgovornih odločitev“.⁴⁰¹ Države poziva, naj „razmislijo o možnosti, da se otrokom omogoči privolitev v nekatere oblike zdravljenja in posege brez dovoljenja staršev, varuha ali skrbnika, kot so testiranje na virus HIV ter storitve spolnega in reproduktivnega zdravja, vključno z izobraževanjem in svetovanjem o spolnem zdravju, kontracepciji in varni prostovoljni prekinitvi nosečnosti“.⁴⁰²

8.4. Pravica do stanovanja

Ključne točke

- Pravica do primerne nastanitve je zagotovljena v členu 31 Evropske socialne listine.
- EOSP meni, da je treba otrokom, ki nezakonito prebivajo v neki državi, zagotoviti zavetišče in da morajo biti življenjske razmere v zavetiščih v skladu s človekovim dostojanstvom.
- V skladu z ESČP neprimerna nastanitev ne upravičuje namestitve v javni zavod.

V okviru prava EU člen 34(3) Listine EU o temeljnih pravicah vključuje sklicevanje na pravico do pomoči pri pridobitvi stanovanj kot del boja proti socialni izključenosti in revščini. V direktivi o rasni enakosti so stanovanja navedena med dobrinami in storitvami, ki so na voljo javnosti in do katerih je treba zagotavljati nediskriminacijski dostop, zagotavljati pa je treba tudi

399 ZN, Odbor za pravice otrok (2006), *Splošna pripomba št. 7 (2005): Uresničevanje otrokovih pravic v zgodnjem otroštvu*, dok. ZN CRC/C/GC/7/Rev.1, točka 27.

400 ZN, Odbor za pravice otrok (2003), *Splošna pripomba št. 4: Zdravje in razvoj mladostnikov v okviru Konvencije o otrokovih pravicah*, dok. ZN CRC/C/GC/2003/4, točka 28.

401 ZN, Odbor za pravice otrok (2013), *Splošna pripomba št. 15 o pravici otrok do uživanja najvišjega možnega standarda zdravja* (člen 24), dok. ZN CRC/C/GC/15, točka 24.

402 Prav tam, točka 31.

nediskriminacijsko preskrbo z njimi.⁴⁰³ Rezidenti za daljši čas imajo pravico do nepristranske obravnave v zvezi s stanovanjskimi dodatki. Vendar se v prahu EU, na primer v zvezi s ponovno združitvijo družine, poskuša zagotoviti, da družinski člani niso breme za sisteme socialne pomoči držav članic.⁴⁰⁴ V direktivi o ponovni združitvi družine je določeno, da je treba v prošnji za združitve družine predložiti dokaze, da ima upravičeni pokrovitelj združitve družine (tj. državljan tretje države z dovoljenjem za prebivanje, veljavnim za eno- ali večletno obdobje, ki ima realne možnosti, da pridobi pravico do stalnega prebivanja) stanovanje, ki se šteje kot normalno za primerljivo družino v enaki regiji. Stanovanje mora ustrezati splošnim zdravstvenim in varnostnim merilom, ki veljajo v zadevni državi članici.⁴⁰⁵

V okviru prava Sveta Evrope v EKČP ni predvidena pravica do stanovanja, če pa se država odloči, da bo zagotavljala stanovanja, mora to početi brez diskriminacije.

Primer: v zadevi *Bah proti Združenemu kraljestvu*⁴⁰⁶ je pritožnica, ki je zakonito prebivala v Združenemu kraljestvu, dobila dovoljenje, da se ji pridruži sin, pri čemer je bil pogoj, da ta ne bo zaprosil za pomoč iz javnih sredstev. Pritožnica je kmalu po sinovem prihodu zaprosila za pomoč pri iskanju stanovanja. Ker pa je bil njen sin pod nadzorom organov, pristojnih za priseljevanje, je bila njena prošnja za prednostno obravnavo zavrnjena, pri čemer je treba omeniti, da bi bila do nje običajno upravičena na podlagi svojega statusa nenamerno brezdomske osebe z mladoletnim otrokom. Na koncu so ji organi pomagali poiskati novo stanovanje in ji pozneje dodelili socialnega. Pritožnica je trdila, da je bila zavrnitev prošnje za prednostno obravnavo diskriminacijska. ESČP je ugotovilo, da je uvedba meril za dodeljevanje omejenih virov, kot so socialna stanovanja, legitimna, če so taka merila nepristranska ali nediskriminacijska. Zavrnitev prednostne obravnave pritožničine prošnje ni bila pristranska, saj je pritožnica sina pripeljala v državo gostiteljico popolnoma zavedajoč se pogoja glede njegovega dovoljenja za vstop. Poleg tega pritožnica dejansko ni nikoli ostala brez

403 Direktiva Sveta 2000/43/ES z dne 29. junija 2000 o izvajanju načela enakega obravnavanja oseb ne glede na raso ali narodnost, UL L 180, 19.7.2000, str. 22, člen 3.

404 Za več podrobnosti glej FRA in ESČP (2014), str. 201.

405 Direktiva sveta 2003/86/ES z dne 22. septembra 2003 o pravici do združitve družine (direktiva o ponovni združitvi družine), UL L 251, 3.10.2003, str. 12, člen 7(1)(a).

406 Sodba ESČP z dne 27. septembra 2011 v zadevi *Bah proti Združenemu kraljestvu*, pritožba št. 56328/07.

strehe nad glavo, če pa bi se pojavilo tveganje, da bosta s sinom postala brezdomca, bi jima morali lokalni organi pomagati v skladu z zakonsko določenimi obveznostmi. Zato je bilo ugotovljeno, da ni bilo kršitve člena 14 v povezavi s členom 8 EKČP.

ESČP obravnava tudi zadeve v zvezi s prisilno izselitvijo romskih družin iz naselij s prikolicami.⁴⁰⁷ Sodišče je posredno obravnavalo vprašanje kakovosti nastanitve, pri čemer je navedlo, da neprimerna nastanitev ne upravičuje namestitve otrok v oskrbo javnega zavoda⁴⁰⁸ (glej tudi [razdelka 5.2](#) in [6.2](#)).

Pravica do primerne nastanitve je zagotovljena v členu 31 Evropske socialne listine. EOSP meni, da „primerna nastanitev v skladu s členom 31(1) pomeni prebivališče, ki je varno s sanitarnega in zdravstvenega vidika, kar pomeni, da mora imeti vse osnovne dobrine, kot so voda, ogrevanje, kanalizacijska in sanitarna infrastruktura ter električna napeljava, biti mora strukturno varno, ne sme biti prenatrpano in z zakonsko urejeno pravico do bivanja“.⁴⁰⁹ Prisilne izselitve so dovoljene, če so upravičene in izvedene v pogojih, ki spoštujejo dostojanstvo, in če je zagotovljena nadomestna nastanitev.⁴¹⁰ Življenjske razmere v zavetiščih „morajo biti take, da omogočajo življenje v skladu s človekovih dostojanstvom [...] [in] izpolnjujejo zahteve glede varnosti, zdravja in higijene, vključno z osnovnimi dobrinami, tj. čisto vodo, zadostno razsvetlavo in ogrevanjem. Med osnovne zahteve v zvezi z začasno nastanitvijo spada tudi varnost neposredne okolice.“⁴¹¹

EOSP v zvezi z nastanitvijo tujih otrok z neurejenim statusom meni, da nezagotovitev neke oblike nastanitve in zagotovitev neustrezne nastanitve v hotelskih objektih pomenita kršitev člena 17(1) Evropske socialne listine.⁴¹² Poleg

407 Sodba ESČP z dne 27. maja 2004 v zadevi *Connors proti Združenemu kraljestvu*, pritožba št. 66746/01.

408 Sodbi ESČP z dne 26. oktobra 2006 v zadevi *Wallová in Walla proti Češki republiki*, pritožba št. 23848/04, točki 73 in 74 (na voljo v francoščini), in z dne 21. junija 2007 v zadevi *Havelka in drugi proti Češki republiki*, pritožba št. 23499/06, točke 57–59 (na voljo v francoščini).

409 Odločba EOSP z dne 20. oktobra 2009 v zadevi *Defence for Children International (DCI) proti Nizozemski*, pritožba št. 47/2008, točka 43.

410 Odločbi EOSP z dne 7. decembra 2005 v zadevi *European Roma Rights Centre (ERRC) proti Italiji*, pritožba št. 27/2004, točka 41, in z dne 11. septembra 2012 v zadevi *Médecins du Monde – International proti Franciji*, pritožba št. 67/2011, točke 74, 75 in 80.

411 Odločba EOSP z dne 20. oktobra 2009 v zadevi *Defence for Children International (DCI) proti Nizozemski*, pritožba št. 47/2008, točka 62.

412 Odločba EOSP z dne 23. oktobra 2012 v zadevi *Defence for Children International (DCI) proti Belgiji*, pritožba št. 69/2011, točki 82 in 83. Glej tudi FRA (2010), str. 30.

tega morajo države v skladu s členom 31(2) Evropske socialne listine o preprečevanju brezdomstva otrokom z neurejenim statusom zagotoviti ustrežno zavetišče, pri čemer jih ne smejo namestiti v centre za pridržanje.⁴¹³

8.5. Pravica do ustreznega življenjskega standarda in pravica do socialne varnosti

Ključne točke

- Dostop do otroških dodatkov in starševskega dopusta mora biti nediskriminacijski.
- V skladu s pravom EU kritje mladih delavcev na področju socialne varnosti v javniških pogodbah ne sme biti tako skromno, da jim ne zagotavlja splošnega obsega varstva.
- V skladu z Evropsko socialno listino je začasna ustavev izplačevanja družinskih dodatkov v primeru neopravičenega izostajanja od pouka nesorazmerna omejitev pravice do ekonomskega, socialnega in pravnega varstva.

V okviru prava EU je v členu 34(1) Listine EU o temeljnih pravicah določeno, da „Unija priznava in spoštuje pravico dostopa do dajatev socialne varnosti in socialnih služb“ v primerih, ki spadajo na tradicionalna področja socialne varnosti (materinstvo, bolezen, nesreče pri delu, odvisnost ali starost ter v primeru izgube zaposlitve). To pravico ima vsakdo, ki v EU zakonito prebiva in spreminja prebivališče. Za zagotavljanje dostojnega življenja vsem, ki nimajo zadostnih sredstev, ter za boj proti socialni izključenosti in revščini je priznana pravica do socialne pomoči. Vsi ti vidiki so opredeljeni s „pravili, ki jih določajo pravo Unije ter nacionalne zakonodaje in običaji“ (člen 34(1) Listine).

Sodišče EU meni, da se – če morajo državljani neke države članice samo prebivati v tej državi članici, da so upravičeni do dodatka za vzgojo otroka – od državljanov drugih držav EU ne sme zahtevati, da predložijo uradno dovoljenje za prebivanje za dostop do enakih ugodnosti.⁴¹⁴ Nepripravljenost starševskega

413 Odločba EOSP z dne 20. oktobra 2009 v zadevi *Defence for Children International (DCI) proti Nizozemski*, pritožba št. 47/2008, točka 64.

414 Sodba Sodišča EU z dne 12. maja 1998 v zadevi *María Martínez Sala proti Freistaat Bayern*, C-85/96, točke 60–65.

dopusta nekaterim kategorijam oseb, kot so naročniške matere, ki imajo otroka na podlagi pogodbe o nadomestnem materinstvu, je diskriminacijsko.⁴¹⁵ Enako velja za moške javne uslužbenke, ki se jim starševski dopust zavrne, če njihova žena ne dela ali ne opravlja nekega poklica, razen če zaradi hude bolezni ali poškodbe ne more izpolnjevati potreb v zvezi z vzgojo otroka.⁴¹⁶ Podobno morajo države članice vzpostaviti ureditev starševskega dopusta v primeru rojstva dvojčkov, ki zagotavlja, da so starši obravnavani v skladu z njihovimi posebnimi potrebami. To je mogoče doseči tako, da se dolžina starševskega dopusta določi glede na število rojenih otrok in da se predvidijo drugi ukrepi, kot je materialna ali finančna pomoč.⁴¹⁷

ESČP je **v okviru prava Sveta Evrope** preučilo domnevno diskriminacijo pri deljevanju starševskega dopusta in starševskih dodatkov v Rusiji.

Primer: v zadevi *Konstantin Markin proti Rusiji*⁴¹⁸ pripadniku ruske vojske ni bil odobren starševski dopust, medtem ko so bile pripadnice vojske do njega upravičene. Sodišče je menilo, da izključitve pripadnikov vojske iz pravice do starševskega dopusta ni mogoče razumno utemeljiti. Štelo se je, da različnega obravnavanja ni mogoče utemeljiti niti s posebnim okvirom oboroženih sil in trditvami o tveganju za operativno učinkovitost niti z argumenti o posebni vlogi žensk pri vzgoji otrok ali prevladujočih tradicijah v zadevni državi. Sodišče je ugotovilo kršitev člena 14 v povezavi s členom 8 EKČP.

Obširnejše določbe o pravici do socialne varnosti, pravici do socialne in zdravstvene pomoči ter pravici do storitev socialnovarstvenih služb so na voljo v členih od 12 do 14 Evropske socialne listine (spremenjene). V členu 16 Evropske socialne listine so socialne in družinske dajatve izrecno navedene kot sredstvo za spodbujanje ekonomskega, pravnega in socialnega varstva družinskega življenja. Člen 30 določa pravico do varstva pred revščino in socialno izključenostjo. Nekatere pritožbe v zvezi s socialno varnostjo lahko spadajo na

415 Sodba Sodišča EU z dne 18. marca 2014 v zadevi *Z proti A Government Department, The Board of Management of a Community School* [VS], C363/12.

416 Sodba Sodišča EU z dne 16. julija 2015 v zadevi *Konstantinos Maïstrellis proti Ypourgos Dikaio-synis, Diafaneias kai Anthropinon Dikaiomaton*, C-222/14, točka 53.

417 Sodba Sodišča EU z dne 16. septembra 2010 v zadevi *Zoi Chatzi proti Ypourgos Oikonomikon*, C-149/10, točke 72–75.

418 Sodba ESČP z dne 22. marca 2012 v zadevi *Konstantin Markin proti Rusiji* [VS], pritožba št. 30078/06.

področje uporabe člena 1 Protokola št. 1 k EKČP, če nacionalna zakonodaja ne ustvarja lastniškega interesa z določitvijo pravice do plačila socialnega dodatka, ne glede na to, ali je odvisno od predhodnega plačevanja prispevkov ali ne.⁴¹⁹

Člen 12 Evropske socialne listine določa, da morajo države uvesti ali ohranjati sistem socialne varnosti in si prizadevati za njegov pospešen razvoj, da bi dosegel višjo raven.

V členu 16 Evropske socialne listine je določeno, da morajo države z ustreznimi sredstvi spodbujati ekonomsko, pravno in socialno varstvo družine. Poglavitna sredstva morajo biti družinski prejemki ali otroški dodatki, ki se zagotavljajo v okviru socialne varnosti in so na voljo na splošno ali na podlagi preverjanja premoženjskega stanja. Ti prejemki in dodatki morajo predstavljati ustrezen dodatek k dohodku za veliko število družin. EOSP ocenjuje ustreznost družinskih prejemkov (starševskih dodatkov) glede na povprečni ekvivalentni dohodek (Eurostat).⁴²⁰ Odbor ugotavlja, da je neobstoj katerega koli splošnega sistema družinskih prejemkov v nasprotju z Evropsko socialno listino.⁴²¹

Vendar EOSP priznava, da se lahko določi, da je plačilo otroških dodatkov odvisno od otrokovega stalnega prebivališča.⁴²² Meni, da uvedba izjemno omejenega varstva pred socialnimi in ekonomskimi tveganji v posebnih vajeniških pogodbah za mladoletnike (stare od 15 do 18 let, ki so bili upravičeni le do zdravstvenih storitev in zavarovalnega kritja za nezgode pri delu po 1-odstotni stopnji) dejansko izključuje posebno kategorijo (mladoletnih) delavcev iz „splošnega obsega varstva, ki ga na splošno ponuja sistem socialne varnosti“. Zato krši obveznost države, da progresivno izboljšuje sistem socialne varnosti.⁴²³

Začasna ustavitev izplačevanja družinskih dodatkov v primeru neopravičenega izostajanja od pouka prav tako pomeni nesorazmerno omejitev pravice družine do ekonomskega, socialnega in pravnega varstva.

419 Sodba ESČP z dne 7. julija 2011 v zadevi *Stummer proti Avstriji* [VS], pritožba št. 37452/02, točka 82.

420 EOSP, Sklepi 2006, Estonija, str. 215.

421 EOSP, Sklepi 2011, Turčija, člen 16.

422 EOSP (2007), Sklepi XVIII-1 – Splošni uvod, str. 11.

423 Odločba EOSP z dne 23. maja 2012 v zadevi *General Federation of Employees of the National Electric Power Corporation (GENOP-DEI) in Confederation of Greek Civil Servants' Trade Unions (ADEDY) proti Grčiji*, pritožba št. 66/2011, točka 48.

Primer: v pritožbi zoper Francijo je EUROCEF (European Committee for Home-Based Priority Action for the Child and the Family) trdil, da je začasna ustavev izplačevanja družinskih dodatkov kot ukrep za odpravo neopravičenega izostajanja od pouka pomenila kršitev pravice družin do socialnega, pravnega in ekonomskega varstva na podlagi člena 16 Evropske socialne listine. Odbor je odločil, da je ukrep nesorazmeren z zastavljenim ciljem, in opozoril, da „sporni ukrep začasne ustavitve in morebitne prekinitve izplačevanja družinskih dodatkov nalaga odgovornost za izpolnitev cilja zmanjšanja neopravičenega izostajanja od pouka izključno na starše ter povečuje ekonomsko in socialno ranljivost zadevnih družin“⁴²⁴.

V Evropski konvenciji o pravnem statusu delavcev migrantov⁴²⁵ je določeno, da morajo imeti delavci migranti, ki so zakonito zaposleni na ozemlju druge države, in njihovi družinski člani enak dostop do socialne pomoči (člen 18) in drugih „socialnih storitev“, ki lajšajo njihovo vključevanje v državo gostiteljico (člen 10). Podobno so v Evropski konvenciji o socialni varnosti zaščitenе pravice beguncev in oseb brez državljanstva do dostopa do socialnovarstvenih storitev v državi gostiteljici (vključno z družinskimi dajatvami za otroke).⁴²⁶

V mednarodnem pravu je pravica do ustreznega življenjskega standarda zagotovljena v členu 11 Mednarodnega pakta o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah in členu 27 Konvencije o otrokovih pravicah.

424 Odločba EOSP z dne 19. marca 2013 v zadevi *European Committee for Home-Based Priority Action for the Child and the Family (EUROCEF) proti Franciji*, pritožba št. 82/2012, točka 42.

425 Svet Evrope, *Evropska konvencija o pravnem statusu delavcev migrantov*, CETS št. 93, 1977.

426 Svet Evrope, *Evropska konvencija o socialni varnosti*, CETS št. 78, 1972.

9

Migracije in azil

EU	Obravnavane teme	Svet Evrope
<p>PDEU, člen 21</p> <p>Listina o temeljnih pravicah, člen 45 (svoboda gibanja)</p> <p>Direktiva o pogojih za sprejem (2013/33/EU)</p> <p>Direktiva o vračanju (2008/115/ES)</p> <p>Direktiva o azilnih postopkih (2013/32/EU)</p> <p>Dublinska uredba (Uredba (EU) št. 604/2013)</p> <p>Direktiva o pogojih, ki jih morajo izpolnjevati državljani tretjih držav ali osebe brez državljanstva (2011/95/EU)</p> <p>Direktiva o prostem gibanju (2004/38/ES)</p> <p>Sodba Sodišča EU iz leta 2013 v zadevi <i>The Queen na zahtevo MA in drugih proti Secretary of State for the Home Department</i>, C-648/11 (predaje na podlagi dublinske uredbe)</p> <p>Uredba o Zakoniku o schengenskih mejah (Uredba (ES) št. 562/2006), točka 6 Priloge VII</p>	<p>Vstop in prebivanje</p>	<p>EKČP, člen 8 (družinsko življenje)</p>
<p>Direktiva o azilnih postopkih (2013/32/EU), člen 25(5)</p>	<p>Ugotavljanje starosti</p>	

EU	Obravnavane teme	Svet Evrope
<p>PDEU, člena 67 in 73 ter člen 79(2)(a)</p> <p>Direktiva o ponovni združitvi družine (2003/86/ES)</p> <p>Direktiva o pogojih, ki jih morajo izpolnjevati državljani tretjih držav ali osebe brez državljanstva (2011/95/EU), člen 31</p> <p>Direktiva o pogojih za sprejem (2013/33/EU)</p> <p>Direktiva o začasni zaščiti (2001/55/ES)</p> <p>Dubljinska uredba (Uredba (EU) št. 604/2013)</p> <p>Direktiva o vračanju (2008/115/ES), člen 13</p>	<p>Ponovna združitve družine in ločeni otroci</p>	<p>EKČP, člen 8 (pravica do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja)</p> <p>Sodba ESČP iz leta 2001 v zadevi <i>Šen proti Nizozemski</i>, pritožba št. 31465/96 (uravnoteženje pravic)</p> <p>Sodba ESČP iz leta 2014 v zadevi <i>Jeunesse proti Nizozemski [VS]</i>, pritožba št. 12738/10 (družinsko življenje, otrokove koristi)</p>
<p>Direktiva o pogojih za sprejem (2013/33/EU), člen 11</p> <p>Direktiva o vračanju (2008/115/ES), člen 17</p>	<p>Pridržanje otrok</p>	<p>Sodba ESČP iz leta 2006 v zadevi <i>Mubilanzila Mayeka in Kaniki Mitunga proti Belgiji</i>, pritožba št. 13178/03 (pridržanje zaradi izгона)</p> <p>Sodba ESČP iz leta 2012 v zadevi <i>Popov proti Franciji</i>, pritožbi št. 39472/07 in 39474/07 (pridržanje zaradi izгона)</p> <p>Sodba ESČP iz leta 2011 v zadevi <i>Kanagaratnam proti Belgiji</i>, pritožba št. 15297/09 (pridržanje zaradi izгона)</p>
<p>Direktiva o prostem gibanju (2004/38/ES), preambula (odstavek 24), členi 7, 12 in 13 ter člen 28(3)(b)</p>	<p>Izgon</p>	<p>Sodba ESČP iz leta 1996 v zadevi <i>Gül proti Švici</i>, pritožba št. 23218/94 (prisilna odstranitev družine)</p> <p>Sodba ESČP iz leta 2001 v zadevi <i>Boultif proti Švici</i>, pritožba št. 54273/00 (prisilna odstranitev otrok)</p> <p>Sodba ESČP iz leta 2014 v zadevi <i>Tarakhel proti Švici [VS]</i>, pritožba št. 29217/12 (prisilna odstranitev otrok)</p>
<p>Listina o temeljnih pravicah, člena 47 in 48 (pravica do učinkovitega pravnega sredstva in nepristranskega sodišča, domneva nedolžnosti in pravica do obrambe)</p> <p>Direktiva o azilnih postopkih (2013/32/EU), člena 7 in 25</p> <p>Direktiva o žrtvah (2012/29/EU), člen 8</p>	<p>Dostop do pravnega varstva</p>	<p>EKČP, člen 13 (pravica do učinkovitega pravnega sredstva)</p> <p>Sodba ESČP iz leta 2011 v zadevi <i>Rahimi proti Grčiji</i>, pritožba št. 8687/08 (učinkovita pravna sredstva za izboljšanje pogojev pridržanja)</p>

EU ima izrecno pristojnost za sprejemanje zakonodaje na področju migracij in azila. Določbe v zvezi z otroki migrantov urejajo najrazličnejše primere v zvezi z migracijami, vključno z dolgoročnimi migracijami zaradi zaposlitve, azilom in subsidiarno zaščito, v njih pa je obravnavan tudi položaj migrantov z neujejenim statusom. Poleg varstva, do katerega so otroci migrantov upravičeni v skladu s členom 24 Listine EU o temeljnih pravicah, sta v členih 18 in 19 Listine obravnavana pravica do azila in varstvo v primeru odstranitve, izгона ali izročitve. EU poleg tega namenja pozornost posebnim potrebam otrok brez spremstva, vključno v zvezi s pravnimi vidiki, kot so zakonito skrbništvo in pravno zastopanje, ugotavljanje starosti, izsleditev in ponovna združitve družine, azilni postopki, pridržanje in izgon, ter vidiki, povezanimi z življenjskimi razmerami otrok, vključno z nastanitvijo, zdravstvenim varstvom, izobraževanjem in usposabljanjem, vero, kulturnimi normami in vrednotami, rekreacijo in prostim časom ter družbenimi stiki in izkušnjami z razizmom.⁴²⁷

V okviru sistema Sveta Evrope se uporabljajo zlasti štiri konvencije, ki podpirajo pravice otrok migrantov v različnih okoliščinah: EKČP, Evropska socialna listina, Evropska konvencija o pravnem statusu delavcev migrantov in Evropska konvencija o državljanstvu. V tem poglavju se glavna pozornost namenja predvsem izvajanju določb EKČP, zlasti člena 3 (varstvo pred nečloveškim in ponižujočim ravnanjem), člena 5 (prepoved odvzema prostosti) in člena 8 (pravica do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja), in sicer samostojnih ali v povezavi s členom 14 (prepoved diskriminacije). Te določbe se uporabljajo v podporo pravicam otrok migrantov, begunskih otrok in otrok, ki prosijo za azil, ter njihovih družinskih članov do ponovne združitve družine, dostopa do pravnega varstva in stalnega prebivanja v državi gostiteljici.

Na mednarodni ravni so v več določbah Konvencije o otrokovih pravicah opredeljene otrokove pravice v okviru migracij in azilnega postopka, te določbe pa so se upoštevale pri razvoju pravnih ukrepov na evropski ravni. Natančneje, člen 7 ščiti otrokovo pravico do vpisa v rojstno matično knjigo, državljanstva in starševske skrbi; člen 8 ščiti otrokovo pravico do ohranjanja lastne identitete, vključno z državljanstvom, imenom in družinskimi razmerji; člen 9 zagotavlja, da ločeni otroci vzdržujejo osebne stike z obema staršema, če je to v njihovem najboljšem interesu, člen 22 pa begunskim otrokom zagotavlja pravico do posebnega varstva in pomoči. Poleg tega je vsesplošno priznано, da je

⁴²⁷ Za več podrobnosti glej FRA (2010); FRA (2011a), str. 27–38; FRA (2011b), str. 26–30.

Konvencija ZN o statusu beguncev⁴²⁸ skupaj s Protokolom iz leta 1967 k tej konvenciji osrednji instrument mednarodne zaščite beguncev.

V naslednjih razdelkih je glavna pozornost namenjena vstopu in prebivanju (razdelek 9.1), ugotavljanju starosti (razdelek 9.2), ponovni združitvi družine v primeru ločenih otrok (razdelek 9.3), pridržanju (razdelek 9.4), izgonu (razdelek 9.5) in dostopu do pravnega varstva (razdelek 9.6).

9.1. Vstop in prebivanje

Ključne točke

- Državljeni EU imajo pravico do prostega gibanja v EU.
- Odločitve o vstopu in prebivanju otrok je treba sprejemati v okviru ustreznih mehanizmov in postopkov ter ob upoštevanju otrokovih koristi.

V okviru prava EU se narava in obseg otrokovih pravic v glavnem razlikujeta glede na državljanstvo otroka in njegovih staršev, pa tudi glede na to, ali se je otrok preselil skupaj s starši ali samostojno.

Migracije državljanov EU urejajo različni pravni instrumenti. Pravice, ki se zagotavljajo državljanom EU, so daljnosežne, njihov namen pa je spodbujati optimalno mobilnost v EU. Prvič, člen 21 PDEU določa, da imajo državljeni EU in njihovi družinski člani pravico do prostega gibanja in prebivanja na ozemlju katere koli države članice EU. Poleg tega imajo po prihodu v državo gostiteljico pravico do enakega obravnavanja kot državljeni zadevne države v zvezi z dostopom do zaposlitve, socialnih prejemkov in ugodnosti, šolanja, zdravstvenega varstva itd. in zadevnimi pogoji dostopa.⁴²⁹ Pravica državljanov EU do prostega gibanja je zagotovljena tudi v členu 45 Listine EU o temeljnih pravicah.

428 ZN, Generalna skupščina, *Konvencija o statusu beguncev*, 28. julij 1951, Združeni narodi, Zbirka pogodb Združenih narodov, zvezek 189, str. 137.

429 Uvedene so bile nekatere omejitve za migrante iz Hrvaške, tj. države, ki se je zadnja pridružila EU, in sicer za prehodno obdobje do junija 2015, pri čemer lahko države članice obdobje, v katerem se uporabljajo omejitve, podaljšajo do leta 2020.

Poleg tega so pravice otrok, ki se preselijo s starši/skrbniki, ki so državljani EU, urejene tudi z direktivo o prostem gibanju.⁴³⁰ Ta direktiva določa, da imajo družinski člani pravico do vstopa v državo gostiteljico in prebivanja v njej ne glede na to, ali se preselijo skupaj z migrantom, državljanom EU, ali pozneje (člen 5(1)). Za namene tega instrumenta izraz družinski člani vključuje vse biološke otroke migranta, državljana EU, ali njegovega zakonca ali partnerja, če so mlajši od 21 let ali če so vzdrževane osebe (člen 2(2)). Lahko so državljani EU ali državljani tretjih držav, vendar mora biti migrant, s katerim so se preselili, državljan EU. Prve tri mesece po selitvi je pravica družine do prebivanja brezpogojna, po preteku tega obdobja pa morajo državljani EU, ki želijo, da otroci ostanejo z njimi v državi gostiteljici, dokazati, da imajo zadostna finančna sredstva in zdravstveno zavarovanje za njihovo vzdrževanje (člen 7). Otroci in drugi družinski člani samodejno pridobijo pravico do stalnega prebivališča po tem, ko z državljanom EU zakonito prebivajo v državi gostiteljici nepretrgano pet let (člen 16(2) in člen 18). Takrat zanje prenehajo veljati vsi pogoji glede finančnih sredstev / zdravstvenega zavarovanja.

V zvezi s prostim gibanjem državljanov tretjih držav, ki niso družinski člani migranta, državljana EU, se uporablja več omejitev. To področje je delno urejeno s pravom EU in delno z nacionalno zakonodajo o priseljevanju.

V okviru postopkov mednarodnega varstva se otroci štejejo za „ranljive osebe“, države članice pa morajo njihov poseben položaj upoštevati pri izvajanju prava EU.⁴³¹ To pomeni, da morajo države opredeliti in upoštevati vse posebne potrebe, ki jih lahko imajo zlasti otroci, ki prosijo za azil, ob vstopu v državo gostiteljico. Člen 24 Listine EU o temeljnih pravicah, v katerem so opredeljene pravice otrok, se uporablja za zahteve glede vstopa in prebivališča iz pravnega reda EU na področju azila. V skladu s tem členom morajo države članice EU zagotoviti, da se pri vseh ukrepih javnih organov ali zasebnih ustanov, ki se nanašajo na otroke, upoštevajo predvsem koristi otroka. Natančneje, načelo otrokovih koristi je podlaga za izvajanje Direktive 2013/32/EU o skupnih postopkih

430 Upoštevati morate, da se zadevne določbe te direktive uporabljajo tudi v EGP. Za več podrobnosti glej Sporazum o Evropskem gospodarskem prostoru z dne 2. maja 1992, del III, Prosti pretok oseb, storitev in kapitala, in Sporazum med Evropsko skupnostjo in njenimi državami članicami na eni strani ter Švicarsko konfederacijo na drugi strani o prostem pretoku oseb, podpisan v Luxembourgju 21. junija 1999, ki je začel veljati 1. junija 2002, UL L 114, 30.4.2002, str. 6.

431 Glej zlasti člen 21 direktive o pogojih za sprejem (2013/33/EU) in člen 3(9) direktive o vračanju (2008/115/ES).

za priznanje ali odvzem mednarodne zaščite (direktiva o azilnih postopkih)⁴³² ter uredbe o vzpostavitvi meril in mehanizmov za določitev države članice, odgovorne za obravnavanje prošnje za mednarodno zaščito, ki jo v eni od držav članic vloži državljan tretje države ali oseba brez državljanstva (dublinska uredba)⁴³³, saj se ta instrumenta nanašata na otroke. Obe besedili vključujeta posebna jamstva za otroke brez spremstva, vključno z njihovim pravnim zastopanjem. Uredba (ES) št. 562/2006 o Zakoniku o schengenskih mejah določa, da morajo mejni policisti pri otrocih s spremstvom preveriti, ali imajo spremljajoče osebe nad otrokom roditeljsko pravico, zlasti kadar otroka spremlja samo ena odrasla oseba in obstaja utemeljen sum, da je bil nezakonito odveden iz skrbništva zakonitih skrbnikov. V takem primeru mora mejni policist opraviti nadaljnjo preiskavo za ugotovitev kakršnih koli neskladnosti ali nasprotij med zagotovljenimi informacijami. Pri otrocih brez spremstva morajo mejni policisti na podlagi temeljitega preverjanja potnih listin in dokazil zagotoviti, da otroci ozemlja ne zapuščajo proti volji oseb, ki imajo nad njimi roditeljsko pravico.⁴³⁴

Države imajo **v okviru prava Sveta Evrope** v skladu z uveljavljenim mednarodnim pravom in ob upoštevanju svojih obveznosti iz pogodb, vključno z EKČP, pravico, da nadzirajo vstop, prebivanje in izgon tujcev. Pravica do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja iz člena 8 EKČP se pogosto uveljavlja kot varovalo pred izgonom v zadevah v zvezi z otroki, za katere bi se sicer štelo, da ne potrebujejo mednarodne zaščite, vključno s subsidiarno zaščito. Kršitve člena 8 so bile ugotovljene v zadevah, v katerih so udeleženi otroci, saj lahko prisilna ločitev od bližnjih družinskih članov močno vpliva na njihovo šolanje, socialno in čustveno stabilnost ter identiteto.⁴³⁵

432 Direktiva 2013/32/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 26. junija 2013 o skupnih postopkih za priznanje ali odvzem mednarodne zaščite (prenovitev), UL L 180, 29.6.2013, str. 60, člen 25(6).

433 Uredba (EU) št. 604/2013 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 26. junija 2013 o vzpostavitvi meril in mehanizmov za določitev države članice, odgovorne za obravnavanje prošnje za mednarodno zaščito, ki jo v eni od držav članic vloži državljan tretje države ali oseba brez državljanstva (prenovitev), UL L 180, 29.6.2013, str. 31–59, člen 6.

434 Uredba (ES) št. 562/2006 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 15. marca 2006 o Zakoniku Skupnosti o pravilih, ki urejajo gibanje oseb prek meja (Zakonik o schengenskih mejah), UL L 105, 13.4.2006, str. 1, Priloga VII, točka 6.

435 Sodbi ESČP z dne 21. decembra 2001 v zadevi *Şen proti Nizozemski*, pritožba št. 31465/96 (na voljo v francoščini), in z dne 1. decembra 2005 v zadevi *Tuquabo-Tekle in drugi proti Nizozemski*, pritožba št. 60665/00.

9.2. Ugotavljanje starosti⁴³⁶

Ključne točke

- V postopkih ugotavljanja starosti je treba upoštevati otrokove pravice.
- Ugotavljanje starosti se nanaša na postopke, s katerimi poskušajo organi določiti zakonsko starost migranta za opredelitev, katere postopke in pravila v zvezi s priseljevanjem je treba upoštevati.

Države članice lahko **v okviru prava EU** na podlagi člena 25(5) direktive o azilnih postopkih opravijo zdravniške preglede, pri čemer se ti izvedejo „ob doslednem spoštovanju posameznikovega dostojanstva, najmanj posegajo v zasebnost in jih opravijo pooblaščen zdravniki delavci“. V skladu s to določbo je treba posameznike o možnosti izvedbe take ocene obvestiti v jeziku, ki ga razumejo, in pridobiti njihovo privolitev v zdravniški pregled. Odklonitev ugotavljanja starosti ne sme biti razlog za zavrnitev prošnje za mednarodno zaščito.

Narava in obseg metod za ugotavljanje starosti, ki se uporabljajo v EU, se zelo razlikujeta.⁴³⁷ Tako so na primer sodni organi v Združenem kraljestvu preučili nacionalne postopke ugotavljanja starosti in na podlagi zadeve *Merton* določili minimalne postopkovne zahteve za ugotavljanje starosti, kadar posameznik trdi, da je otrok brez spremstva.⁴³⁸ Take zahteve med drugim vključujejo pravico prosilca za azil, da je obveščen o razlogih za zavrnitev prošnje ali ugovorih osebe, ki je vodila razgovor.⁴³⁹ Nacionalna sodišča so poleg tega izrazila potrebo po uporabi načela „v dvomu v korist obdolženca“ v zadevah v zvezi z ugotavljanjem starosti, čeprav so si nekatera nacionalna sodišča to razlagala

⁴³⁶ Glej tudi FRA in ESČP (2014), razdelek 9.1.2.

⁴³⁷ Za pregled različnih metod, ki se uporabljajo v posameznih državah, glej publikacijo Evropskega azilnega podpornega urada z naslovom „Praksa ugotavljanja starosti v Evropi“ (Age Assessment Practice in Europe), Luxembourg, 2014. Za več podrobnosti glej FRA (2010), str. 53–55.

⁴³⁸ Združeno kraljestvo, Prizivno sodišče, sodba z dne 14. julija 2003 v zadevi *R (na zahtevo B) proti The Mayor and Burgesses of the London Borough of Merton* [2003] EWHC 1689.

⁴³⁹ Glej FRA (2010), str. 61–66.

kot zgolj „razumevajočo presojo dokazov“ in ne kot formalno načelo „v dvomu v korist obdolženca“.⁴⁴⁰

Na podlagi prava Sveta Evrope se v okviru postopkov ugotavljanja starosti ne uporabljajo nobene posebne določbe ali sodna praksa ESČP v zvezi z otrokovimi pravicami. Vendar so lahko v skladu s členom 3 ali 8 EKČP sporne zlasti invazivne prakse, ki se uporabljajo v ta namen. Člen 3 se razlaga tako, da vključuje najrazličnejše scenarije, ki bi jih bilo mogoče šteti za nečloveške ali poniževalne, vključno z invazivnimi zdravniškimi pregledi otrok.⁴⁴¹ V skladu s členom 8, ki bi se uporabljal za okvir priseljevanja, bi lahko organi legitimno posegli v otrokovo pravico do zasebnosti in opravili ugotavljanje starosti, če je to določeno z zakonom in nujno za zaščito enega od legitimnih namenov iz člena 8(2) EKČP.

Države morajo v okviru mednarodnega prava v skladu s členom 8 Konvencije o otrokovih pravicah spoštovati otrokovo pravico do identitete. To pomeni, da morajo otroku pomagati znova vzpostaviti svojo identiteto, kar lahko vključuje potrditev njegove starosti. Vendar je treba postopke ugotavljanja starosti uporabljati kot zadnje sredstvo.

Vsekakor morajo nacionalni postopki ugotavljanja starosti temeljiti na načelu otrokovih koristi. Odbor ZN za pravice otrok potrjuje, da je treba pri ugotavljanju starosti upoštevati telesni videz otroka in njegovo psihološko zrelost. Ugotavljanje mora potekati strokovno, varno in pravično ter ob upoštevanju vidika otroka in spola, pri čemer se je treba izogibati vsakršnemu tveganju kršenja telesne celovitosti otroka in ustrezno spoštovati človekovo dostojanstvo.⁴⁴²

440 Združeno kraljestvo, Prizivno sodišče, sodba z dne 20. decembra 2011 v zadevi *R (na zahtevo CJ) proti Cardiff County Council* [2011] EWCA Civ 1590, ponovno potrjena v Združenem kraljestvu s sodbo Višjega sodišča z dne 26. marca 2013 v zadevi *R (na zahtevo MK) proti Wolverhampton City Council* [2013] UKUT 00177 (IAC).

441 Sodba ESČP z dne 1. februarja 2011 v zadevi *Yazgül Yilmaz proti Turčiji*, pritožba št. 36369/06 (na voljo v francoščini).

442 Splošna pripomba št. 6 (2005) o ravnanju z otroki brez spremstva in ločenimi otroki zunaj njihovih držav izvora, (V)(a)(31)(A).

9.3. Ponovna združitve družine za ločene otroke⁴⁴³

Ključne točke

- Določbe na evropski ravni se osredotočajo predvsem na varno ponovno združitve otrok z njihovimi starši v državi gostiteljici ali njihovi državi izvora.
- Pri odločanju, katere družinske člane je treba združiti z družino, se prednost daje otrokovim staršem in/ali primarnim skrbnikom.
- V zadevah v zvezi s ponovno združitvijo družine je treba upoštevati otrokove koristi.

V okviru prava EU je najpomembnejši instrument direktiva o ponovni združitvi družine, v skladu s katero morajo države članice dovoliti vstop in stalno prebivanje staršem otroka brez spremstva, ki so državljani tretjih držav, in sicer kadar pridružitve staršem v tujini ni v otrokovi koristi. Države članice lahko v odsotnosti staršev po lastni presoji dovolijo vstop in stalno prebivanje otrokovemu zakonitemu skrbniku ali kateremu koli drugemu družinskemu članu.⁴⁴⁴ Opredelitev pojma „družina“ in družini pripadajoče pravice so tako bolj obširne pri otrocih brez spremstva kot pri drugih kategorijah otrok migrantov.

V zvezi z otroki, ki prosijo za azil, je v direktivi o pogojih, ki jih morajo izpolnjevati državljani tretjih držav ali osebe brez državljanstva, poudarjena potreba po zagotovitvi, kjer je to mogoče, da se otroci brez spremstva dodelijo odraslim sorodnikom v državi gostiteljici, da se bratje in sestre ne ločijo in da se takoj, ko je to izvedljivo, obzirno in varno izsledijo odsotni družinski člani (člen 31). V direktivi o pogojih za sprejem je podobno predvideno za otroke brez spremstva, ki še niso pridobili statusa begunca (člen 24).

Tudi Direktiva Sveta 2001/55/ES o najnižjih standardih za dodelitev začasne zaščite v primeru množičnega prihoda razseljenih oseb in o ukrepih za uravnoteženje prizadevanj in posledic za države članice pri sprejemanju takšnih oseb (direktiva o začasni zaščiti) poskuša pospešiti ponovno združitve družinskih članov (vključno z otroki), ki so bili ločeni drug od drugega po nenadni

⁴⁴³ Glej tudi FRA in ESČP (2014), razdelek 5.3 o ponovni združitvi družine.

⁴⁴⁴ Člen 10(3)(a) oziroma (b).

evakuaciji iz njihove države izvora (člen 15).⁴⁴⁵ Vendar se ta direktiva do zdaj še ni začela uporabljati; za njeno „sprožitev“ je potreben sklep Sveta, ki pa še ni bil sprejet.

Tudi člen 24(3) direktive o pogojih za sprejem (prenovitev) določa, da morajo države članice po potrebi začeti iskati družinske člane otroka brez spremstva. To poteka ob pomoči mednarodnih ali drugih ustreznih organizacij, čim prej po podaji prošnje za mednarodno zaščito, pri čemer je treba zaščititi otrokove koristi. Če bi lahko bilo ogroženo življenje ali integriteta otroka ali njegovih bližnjih sorodnikov, zlasti če so ostali v državi izvora, je treba poskrbeti, da se zagotovi zaupno zbiranje, obdelava in razširjanje informacij o teh osebah, tako da se ne ogrozi njihova varnost. Poleg tega v skladu s členom 31(5) direktive o pogojih, ki jih morajo izpolnjevati državljani tretjih držav ali osebe brez državljanstva (prenovitev), priznanje mednarodne zaščite otroku ne sme vplivati na začetek ali nadaljevanje postopka za izsleditev.

Poleg tega dublinska uredba določa, da morajo države članice, če je mogoče, otroka brez spremstva, ki ima sorodnika ali sorodnike v drugi državi članici in lahko ti poskrbijo zanj, združiti z njimi, razen če je to v nasprotju z njegovimi koristmi (člen 8). Uredba vključuje tudi obveznost izsleditve sorodnikov, ki so na ozemlju držav članic, pri čemer je treba zaščititi otrokove koristi (člen 6). Poleg tega je v direktivi o pogojih za sprejem določeno, da je treba začeti iskati otrokove družinske člane, po potrebi ob pomoči mednarodnih ali drugih ustreznih organizacij (člen 24). Zadnjenavedena vrsta pomoči je predvidena tudi v skladu z dublinsko uredbo (člen 6).

Načelo otrokovih koristi je treba upoštevati vedno, ko se sprejema odločitev o ponovni združitvi družine. Tako morajo biti starši na primer sposobni dokazati, da lahko izpolnjujejo svoje starševske dolžnosti v otrokovo korist. Nacionalna sodišča bodo štela, da je bila otrokova vrnitev v državo izvora nezakonita, če organi ne zberejo dokazov, da je v zadevni državi ustrezno poskrbljeno za sprejem in oskrbo otroka (člen 10(2) direktive o vračanju).

V okviru prava Sveta Evrope v členu 8 EKČP staršem migrantom in njihovim otrokom ni zagotovljena absolutna pravica do izbire kraja prebivališča. Nacionalni organi lahko zakonito prisilno odstranijo družinske člane ali jim zavrnejo vstop,

⁴⁴⁵ Direktiva Sveta 2001/55/ES z 20. julija 2001 o najnižjih standardih za dodelitev začasne zaščite v primeru množičnega prihoda razseljenih oseb in o ukrepih za uravnoteženje prizadevanj in posledic za države članice pri sprejemanju takšnih oseb, UL L 212, 7.8.2001, str. 12.

če ni nepremostljivih ovir za to, da kot družina zaživijo drugje.⁴⁴⁶ Take odločitve morajo biti vedno sorazmeren odziv na širše javnopolitične pomisleke, vključno z željo po prisilni odstranitvi starša, ki je sodeloval v kriminalni dejavnosti, ali preprečitvi njegovega vstopa.

Primer: ESČP je v zadevi *Şen proti Nizozemski* potrdilo, da je treba pri usklajevanju pravic otroka/družine in širših javnopolitičnih interesov upoštevati tri ključne dejavnike: starost otrok, njihov položaj v državi izvora in stopnjo njihove dejanske odvisnosti od staršev.

Primer: zadeva *Jeunesse proti Nizozemski*⁴⁴⁷ se nanaša na zavrnitev nizozemskih organov, da neki Surinamki, poročeni z nizozemskim državljanom, s katerim ima tri otroke, dovolijo prebivanje na Nizozemskem na podlagi njenih družinskih vezi v tej državi. ESČP je menilo, da organi niso ustrezno upoštevali učinka, ki bi ga lahko zavrnitev dovoljenja za prebivanje imela na pritožničine otroke in njihove koristi. Ugotovilo je kršitev člena 8 EKČP, saj ni bilo vzpostavljeno pravično ravnovesje med osebnimi interesi pritožnice in njene družine za ohranitev družinskega življenja na Nizozemskem ter vladnimi interesi, povezanimi z javnim redom, za nadzor priseljevanja.

Otrok ima v skladu z mednarodnim pravom pravico, da ni ločen od družine, razen če se šteje, da je ločitev v njegovi koristi (člen 9(1) Konvencije o otrokovih pravicah). Člen 10 Konvencije o otrokovih pravicah določa, da je treba otroku, čigar starša živita v različnih državah, omogočiti, da potuje med tema državama in vzdržuje stike z obema ali da se ponovno združi z njima, in sicer ob upoštevanju nacionalne zakonodaje o priseljevanju. Načelo otrokovih koristi, kot je določeno v členu 3 Konvencije o otrokovih pravicah, je podlaga za vse sklepe v zvezi s ponovno združitvijo družine z otrokom ali otrokom brez spremstva.⁴⁴⁸

446 Sodbi ESČP z dne 12. junija 2012 v zadevi *Bajsultanov proti Avstriji*, pritožba št. 54131/10, in z dne 5. aprila 2005 v zadevi *Latifa Benamar in drugi proti Nizozemski*, sklep o nedopustnosti, pritožba št. 43786/04.

447 Sodba ESČP z dne 3. oktobra 2014 v zadevi *Jeunesse proti Nizozemski* [VS], pritožba št. 12738/10.

448 Nacionalna sodišča morajo v skladu z organizacijo UNICEF v zvezi z zahtevami za ponovno združitvev otroka z njegovo družino v državi gostiteljici poleg tega zagotoviti, da starši svojih otrok ne izkoriščajo za pridobitev dovoljenja za prebivanje v zadevni državi. Glej UNICEF, *Judicial implementation of Art. 3 of the CRC in Europe* (Sodno izvajanje člena 3 Konvencije o otrokovih pravicah v Evropi), str. 104. Glej tudi UNHCR, *Smernice za opredelitev otrokovih koristi*, maj 2008.

9.4. Pridržanje

Ključne točke

- V evropskem pravu je pridržanje otrok v okviru priseljevanja dovoljeno le kot zadnje sredstvo.
- Nacionalni organi morajo otrokom zagotoviti primerno alternativno namestitev.

V okviru prava EU je v členu 11 direktive o pogojih za sprejem (prenovitev) določeno, da se otroci pridržijo le kot zadnja možnost in če ni mogoče učinkovito uporabiti manj prisilnih ukrepov. Tako pridržanje traja čimkrajše obdobje in stori se vse, kar je mogoče, da se pridržani mladoletniki izpustijo in namestijo v primerne prostore. Če so pridržani otroci, morajo imeti možnost sodelovanja v dejavnostih prostega časa, vključno z igro in rekreativnimi dejavnostmi, ki so primerne njihovi starosti. V skladu z istim členom se tudi otroci brez spremstva pridržijo le v izjemnih okoliščinah in treba je storiti vse, kar je mogoče, da so čim prej izpuščeni. Nikoli jih ni dovoljeno pridržati v zaporu, temveč jim je treba zagotoviti namestitev v ustanovah, ki imajo osebje in zmogljivosti, primerne osebam njihove starosti. Namestiti jih je treba ločeno od odraslih oseb.

V členu 17 direktive o vračanju je predvideno pridržanje otrok in družin, katerih prošnja za azil je bila zavrnjena, in sicer pod določenimi pogoji. V zvezi z otroki brez spremstva pa ta člen določa, da jih je treba namestiti v ustanovah, ki imajo osebje in zmogljivosti, ki upoštevajo potrebe oseb njihove starosti. Do zdaj še ni sodne prakse Sodišče EU, ki bi se posebej nanašala na pridržanje otrok.

V okviru prava Sveta Evrope je bilo pridržanje otrok migrantov obravnavano v okviru členov 3 in 5 EKČP.

Primer: zadeva *Mubilanzila Mayeka in Kaniki Mitunga proti Belgiji*⁴⁴⁹ se nanaša na pridržanje otroka brez spremstva. Petletna deklica je bila dva meseca pridržana v prehodnem centru za odrasle brez ustrezne podpore. Deklica, ki je zapustila Demokratično republiko Kongo brez potrebnih pravnih listin, se je poskušala pridružiti materi, ki je pridobila status begunke

⁴⁴⁹ Sodba ESČP z dne 12. oktobra 2006 v zadevi *Mubilanzila Mayeka in Kaniki Mitunga proti Belgiji*, pritožba št. 13178/03.

v Kanadi. Pozneje so jo vrnili v Demokratično republiko Kongo, in to kljub temu, da v tej državi ni imela družinskih članov, ki bi lahko skrbeli zanjo. ESČP je razsodilo, da je bilo dekličino pridržanje v centru za odrasle zaprtega tipa nepotrebno, ker ni bilo nobenega tveganja, da bi se poskusila izmakniti nadzoru belgijskih organov. Poleg tega je menilo, da je bilo mogoče sprejeti druge ukrepe – na primer namestitve deklice v specializirani center ali k rejniškim staršem –, ki bi bili primernejši za zagotovitev spoštovanja otrokovih koristi, kot so opredeljene v členu 3 Konvencije o otrokovih pravicah. ESČP je ugotovilo kršitev členov 3, 5 in 8 EKČP.

V drugih zadevah je bila izpostavljena nezakonitost pridržanja, tudi kadar je zadevnega otroka spremljal eden od staršev.

Primer: ESČP je v zadevi *Muskhadzhiyeva in drugi proti Belgiji*⁴⁵⁰ odločilo, da je enomesечно pridržanje matere in njenih štirih otrok, starih od sedem mesecev do sedem let, v prehodnem centru zaprtega tipa, pomenilo kršitev člena 3 EKČP. Sodišče je v svojih ugotovitvah opozorilo na dejstvo, da center „ni bil primeren za sprejemanje otrok“, kar je imelo hude posledice za njihovo duševno zdravje.

Primer: zadeva *Popov proti Franciji*⁴⁵¹, ki se nanaša na dvotedensko upravno pridržanje neke družine v pričakovanju njihove prisilne odstranitve v Kazahstan, potrjuje to odločbo. ESČP je ugotovilo kršitev člena 3 EKČP, saj francoski organi niso pretehtali neizogibnih škodljivih učinkov, ki jih je imelo pridržanje v centru za pridržanje v razmerah, ki niso bile „ustrezne za prisotnost otrok“, na zadevna dva otroka (takrat stara pet mesecev in tri leta).⁴⁵² Sodišče je poleg tega ugotovilo kršitev členov 5 in 8 v zvezi s celotno družino in se sklicevalo na člen 37 Konvencije o otrokovih pravicah, ki določa, da „se bo z vsakim otrokom, ki mu je bila odvzeta prostost, ravnalo človeško in s spoštovanjem dostojanstva, ki je neločljivo od človekove osebnosti, ter na način, ki upošteva potrebe oseb njegove starosti“⁴⁵³.

450 Sodba ESČP z dne 19. januarja 2010 v zadevi *Muskhadzhiyeva in drugi proti Belgiji*, pritožba št. 41442/07 (na voljo v francoščini).

451 Sodba ESČP z dne 19. januarja 2012 v zadevi *Popov proti Franciji*, pritožbi št. 39472/07 in 39474/07.

452 Prav tam, točka 95.

453 Prav tam, točka 90.

Primer: podobno je v zadevi *Kanagaratnam proti Belgiji*⁴⁵⁴ štirimesečno pridržanje neke matere, prosilke za azil, in njenih treh otrok v centru zaprtega tipa za tujce z neurejenim statusom pomenilo kršitev členov 3 in 5 EKČP. Sodišče je kljub temu, da je otroke spremljala mati, menilo, da so jih belgijski organi s tem, ko so jih namestili v center zaprtega tipa, izpostavili občutkom tesnobe in manjvrednosti ter – ob polnem poznavanju dejstev – morda ogrozili njihov razvoj.⁴⁵⁵

V okviru mednarodnega prava je v členu 9(4) Konvencije o otrokovih pravicah določeno, da morajo državni organi v primeru pridržanja otroka njegove starše obvestiti o kraju bivanja otroka.⁴⁵⁶

9.5. Izgon⁴⁵⁷

Ključne točke

- Ranljivost otrok migrantov za izgon je neločljivo povezana z rezidenčnim statusom njihovih staršev v državi gostiteljici.
- Pri vseh odločitvah v zvezi z izgonom otrok priseljencev in njihovih družin / primarnih skrbnikov se je treba opirati na načelo otrokovih koristi.
- V okviru prava EU lahko otroci migrantov v nekaterih okoliščinah ostanejo v državi gostiteljici ne glede na pravni status svojih staršev, zlasti da bi dokončali šolanje ali če bi bila vzpostavitev družinskega življenje druge težavna.

454 Sodba ESČP z dne 13. decembra 2011 v zadevi *Kanagaratnam proti Belgiji*, pritožba št. 15297/09 (na voljo v francoščini).

455 Evropski odbor za preprečevanje mučenja in nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja je v 19. splošnem poročilu opisal zaščitne ukrepe za migrante z neurejenim statusom, ki jim je odvzeta prostost, in dodatne zaščitne ukrepe za otroke; več podrobnosti je na voljo v publikaciji: *20 let boja proti mučenju, 19. splošno poročilo Evropskega odbora za preprečevanje mučenja in nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja*, od 1. avgusta 2008 do 31. julija 2009.

456 V zvezi z mednarodnimi jamstvi za pridržane otroke glej *Poročilo posebnega poročevalca o mučenju in drugih oblikah krutega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja*, 5. marec 2015, A/HRC/28/68.

457 Imenuje se tudi vračanje, odstranitev, repatriacija, izročitev ali prisilna odstranitev, odvisno od pravnega okvira. Za namene tega poglavja se bo izraz izgon uporabljal za opredelitev zakonite odstranitve nedržavljan ali druge osebe iz neke države. Glej tudi FRA in ESČP (2014), razdelek 5.4 o ponovni združitvi družine – zaščiti pred izgonom.

V okviru prava EU se podobno kot na drugih področjih migracijskega prava EU pravila, ki urejajo izgon otrok, razlikujejo glede na njihovo državljanstvo, državljanstvo njihovih staršev in okvir njihove preselitve. Ko otrok na podlagi zakonodaje EU o prostem gibanju pridobi dostop do države članice, bo verjetno lahko ostal v njej, tudi če njegov roditelj, ki je migrant in državljan EU ter s katerim se je prvotno preselil, ne izpolnjuje več pogojev za stalno prebivanje ali se odloči za odhod.

Natančneje, v skladu z direktivo o prostem gibanju lahko otroci in drugi družinski člani po smrti roditelja, državljana EU, s katerim so se prvotno preselili (člen 12(2)), ostanejo v državi gostiteljici, če so pred smrtjo roditelja v državi gostiteljici prebivali najmanj 12 mesecev. Podobno lahko tudi po odhodu roditelja načeloma ostanejo v državi gostiteljici. Če pa je otrok ali družinski član državljan tretje države, je v obeh primerih njegovo stalno prebivanje odvisno od tega, ali lahko dokaže, da ima zadostna sredstva za preživljanje. Poleg tega morajo imeti zdravstveno zavarovanje (člen 7).

Pravila so še manj stroga za otroke, ki so v državi gostiteljici vpisani v izobraževalne ustanove. V takih primerih lahko otroci in njihovi starši ali skrbniki, ki imajo dejansko skrbništvo nad njimi, po smrti ali odhodu migranta, državljana EU, ostanejo v državi gostiteljici, ne glede na otrokovo državljanstvo (člen 12(3)). Čeprav se je prvotno štelo, da se ta ugodnost v zvezi z izobraževanjem uporablja le za otroke iz družin z zadostnimi sredstvi za preživljanje⁴⁵⁸, pa je bilo v poznejši sodni praksi potrjeno, da zajema tudi otroke, ki se šolajo in so morda odvisni od socialne podpore⁴⁵⁹.

Poleg tega imajo tudi družinski člani in zlasti starši, ki so državljani tretje države, pravico ostati v državi gostiteljici po razvezi od partnerja, ki je državljan EU, če imajo skrbništvo nad otroki ali pravico do stikov z njimi, ki jo je treba uveljavljati v državi gostiteljici (člen 13(2)(b) in (d)).

Sodišče EU se je oprlo na otrokov status državljana EU, ki je opredeljen v členu 20 PDEU, da je otrokovim staršem, ki so državljani tretje države, odobrilo

458 Sodba Sodišča EU z dne 17. septembra 2002 v zadevi *Baumbast in R proti Secretary of State for the Home Department*, C-413/99.

459 Sodbi Sodišča EU z dne 23. februarja 2010 v zadevi *Maria Teixeira proti London Borough of Lambeth in Secretary of State for the Home Department*, C-480/08, in z dne 23. februarja 2010 v zadevi *London Borough of Harrow proti Nimco Hassan Ibrahim in Secretary of State for the Home Department* [VS], C-310/08. Izobraževanje otrok migrantov je nadalje obravnavano v razdelku 8.2.

dovoljenje za delo in prebivanje v državi članici EU, katere državljanstvo ima otrok. To otroku omogoča uživanje pravic, ki jih ima na podlagi statusa državljan EU, saj bi bil sicer prisiljen zapustiti EU, da bi spremljal starše.⁴⁶⁰ Vendar je v poznejši sodni praksi Sodišča EU navedeno, da „le dejstvo, da bi si državljan države članice iz ekonomskih razlogov ali zaradi ohranitve družinske skupnosti na ozemlju Unije lahko zaželel, da lahko njegovi družinski člani brez državljanstva države članice prebivajo z njim na ozemlju Unije, samo po sebi ne zadošča za ugotovitev, da bi bil državljan Unije prisiljen zapustiti ozemlje Unije, če taka pravica ni podeljena“.⁴⁶¹

V direktivi o prostem gibanju je izrecno določeno, da mora biti vsak ukrep izгона otroka, ki se sprejme v izjemnih primerih, v skladu z določbami Konvencije o otrokovih pravicah (uvodna izjava 24). Poleg tega je v členu 28(3)(b) potrjena prepoved izгона otrok, razen če se šteje, da je izgon potreben zaradi otrokovih koristi in je v skladu s Konvencijo o otrokovih pravicah.

V zvezi z otroki, ki zaprosijo za azil in jim je bila prošnja zavrnjena, je v direktivi o vračanju določeno, da je treba v odločbah o vrnitvi otroka brez spremstva upoštevati otrokove koristi (člen 10). Poleg tega velja, da se morajo organi države članice pred odstranitvijo otroka brez spremstva z ozemlja te države članice prepričati, da bo vrnjen članu družine, izbranemu skrbniku ali ustreznim sprejemnim centrom v državi vrnitve (člen 10(2)).

Če se otroci, ki prosijo za azil, vrnejo drugi državi članici zaradi presoje njihove prošnje za azil, je v dublinski uredbi določeno, da je treba pri izvajanju takih določb upoštevati načelo otrokovih koristi (člen 6). Uredba poleg tega zagotavlja kontrolni seznam dejavnikov za pomoč organom pri opredelitvi otrokovih koristi, med drugim ustrezno upoštevanje možnosti ponovne združitve otrokove družine, njegovega dobrega počutja in socialnega razvoja, vprašanja glede varnosti in zaščite, zlasti kadar obstaja tveganje, da je mladoletnik žrtev trgovine z ljudmi, ter njegovega mnenja glede na starost in zrelost.

460 Sodba Sodišča EU z dne 8. marca 2011 v zadevi *Gerardo Ruiz Zambrano proti Office National de l'Emploi (ONEm)* [VS], C-34/09.

461 Sodba Sodišča EU z dne 15. novembra 2011 v zadevi *Murat Dereci in drugi proti Bundesministerium für Inneres* [VS], C-256/11, točka 68. Glej tudi sodbo Sodišča EU z dne 8. novembra 2012 v zadevi *Yoshikazu Iida proti Stadt Ulm*, C-40/11. Za več podrobnosti glej FRA in ESČP (2014), str. 125–127.

Primer: v zadevi *The Queen na zahtevo MA in drugih proti Secretary of State for the Home Department*⁴⁶² je moralo Sodišče EU določiti, katera država članica je bila odgovorna v primeru otroka brez spremstva, ki je vložil prošnje za azil v več državah članicah EU in ni imel nobenih družinskih članov ali sorodnikov v drugih državah članicah EU. Sodišče EU je pojasnilo, da je v odsotnosti družinskega člana, ki je zakonito prisoten v neki državi članici, za obravnavanje take prošnje odgovorna država članica, v kateri je otrok fizično prisoten. Pri tem se je oprlo na člen 24(2) Listine EU o temeljnih pravicah, v skladu s katerim je treba pri vseh ukrepih, ki se nanašajo na otroke, upoštevati predvsem otrokove koristi.

V okviru prava Sveta Evrope lahko države v skladu s členom 8(2) EKČP načeloma posežejo v pravico do spoštovanja družinskega življenja.

Primer: zadeva *Gül proti Švici*⁴⁶³ se nanaša na pritožnika, ki je z ženo in hčerjo živel v Švici, pri čemer je bilo vsem trem izdano dovoljenje za prebivanje na podlagi humanitarnih razlogov. Pritožnik je želel v Švico pripeljati tudi mladoletnega sina, ki je ostal v Turčiji, vendar so švicarski organi njegovo prošnjo zavrnili, predvsem zato, ker ni imel zadostnih sredstev za preživljanje svoje družine. ESČP je odločilo, da je pritožnik s tem, ko je zapustil Turčijo, sam povzročil ločitev od sina. Iz njegovih nedavnih obiskov Turčije je bilo razvidno, da njegovi prvotni razlogi za vložitev prošnje za azil v Švici niso bili več veljavni. Obstajale niso nobene ovire, ki bi družini preprečevale nastanitev v državi izvora, kjer je mladoletni sin vedno živel. Čeprav je Sodišče priznalo, da je družina s humanitarnega vidika v zelo težkem položaju, pa ni ugotovilo kršitve člena 8 EKČP.

Primer: v zadevi *Üner proti Nizozemski*⁴⁶⁴ je bilo potrjeno, da je treba pri presoji, ali je izgon sorazmeren odziv, upoštevati učinek, ki bi ga izgon imel na vse otroke v družini. To vključuje upoštevanje: „otrokovih koristi in njihovega dobrega počutja, zlasti resnost težav, s katerimi bi se verjetno srečali vsi otroci [...] v državi, kamor naj bi bil pritožnik izgnan, ter trdnosti socialnih, kulturnih in družinskih vezi z državo gostiteljico in namembno državo“.

462 Sodba Sodišča EU z dne 6. junija 2013 v zadevi *The Queen na zahtevo MA in drugih proti Secretary of State for the Home Department*, C-648/11.

463 Sodba ESČP z dne 19. februarja 1996 v zadevi *Gül proti Švici*, pritožba št. 23218/94.

464 Sodba ESČP z dne 18. oktobra 2006 v zadevi *Üner proti Nizozemski* [VS], pritožba št. 46410/99, točki 57 in 58. Glej tudi sodbo ESČP z dne 2. avgusta 2001 v zadevi *Boultif proti Švici*, pritožba št. 54273/00.

Primer: zadeva *Tarakhel proti Švici*⁴⁶⁵ se nanaša na zavrnitev švicarskih organov, da obravnavajo prošnjo za azil nekega afganistanskega para in njunih šestih otrok, ter odločitev, da jih vrnejo v Italijo. ESČP je ugotovilo, da švicarski organi zaradi takratnega položaja v zvezi s sistemom za sprejem azilantov v Italiji ter v odsotnosti podrobnih in zanesljivih informacij o posebnem namembnem objektu niso imeli zadostnih zagotovil, da bi bili pritožniki v primeru vrnitve v Italijo sprejeti na način, ki je prilagojen starosti otrok. Zato je ugotovilo, da bi bil kršen člen 3 EKČP, če bi švicarski organi pritožnike vrnili v Italijo v skladu z uredbo Dublin II, ne da bi od italijanskih organov najprej pridobili posamezna zagotovila, da bodo pritožniki sprejeti na način, ki je prilagojen starosti otrok, in da bo družina ostala skupaj.

V okviru mednarodnega prava mora v primeru pridržanja, zapora, izгона, prisilne odstranitve ali smrti staršev ali otroka država staršem ali otroku na zahtevo zagotoviti bistvene informacije o kraju, v katerem je odsotni družinski član ali člani, razen če posredovanje teh informacij škoduje otrokovim koristim (člen 9(4) Konvencije o otrokovih pravicah).

9.6. Dostop do pravnega varstva⁴⁶⁶

Ključna točka

- Otroci migrantov imajo pravico do učinkovitega pravnega sredstva.

V okviru prava EU so otrokove pravice do dostopa do pravnega varstva v okviru priseljevanja določene v najrazličnejših instrumentih. Prvič, pravica do učinkovitega pravnega sredstva in nepristranskega sodišča je določena v členu 47 Listine EU o temeljnih pravicah. To zajema pravico do pravične in javne obravnave na neodvisnem in nepristranskem sodišču v razumnem roku, vključno z možnostjo svetovanja, obrambe in ustreznega pravnega zastopanja v skladu s členom 48. Za otroke migrantov so ta jamstva okrepljena z več sekundarnimi zakonodajnimi določbami. Države članice morajo zlasti s skladu z dublinsko uredbo zagotoviti, da otroka brez spremstva zastopa ustrezno usposobljen

⁴⁶⁵ Sodba ESČP z dne 4. novembra 2014 v zadevi *Tarakhel proti Švici* [VS], pritožba št. 29217/12.

⁴⁶⁶ Glej tudi FRA in ESČP (2014), razdelek 4.5 o pravni pomoči v azilnih postopkih in postopkih vračanja.

strokovnjak, ki ima dostop do vseh ustreznih informacij iz otrokovega spisa (člen 6). Podobne določbe je mogoče najti v direktivi o pogojih, ki jih morajo izpolnjevati državljani tretjih držav ali osebe brez državljanstva (člen 31), in direktivi o azilnih postopkih (člen 25). Otrokova pravica do pravnega zastopanja je podprta tudi z njegovo pravico do dostopa do storitev za žrtve in zaupnih specialističnih storitev za podporo v skladu s členom 8 Direktive 2012/29/EU o določitvi minimalnih standardov na področju pravic, podpore in zaščite žrtev kaznivih dejanj (direktiva o žrtvah).⁴⁶⁷

Vendar imajo pravice v zvezi z dostopom do pravnega varstva tudi omejitve in zanje se lahko uporabljajo nekateri starostni pogoji. Tako na primer direktiva o azilnih postopkih državam članicam omogoča, da „ne imenujejo [pravnega] zastopnika mladoletnika brez spremstva, če bo ta najverjetneje dopolnil starost 18 let pred izdajo odločbe na prvi stopnji“ (člen 25(2)).

ESČP je **v okviru prava Sveta Evrope** izključilo uporabo člena 6 (pravica do poštenega sojenja) v zadevah v zvezi s sklepi o vstopu, prebivanju in izgonu tujcev.⁴⁶⁸ Vendar se je mogoče v nekaterih okoliščinah opirati na člen 13 EKČP (pravica do učinkovitega pravnega sredstva).

Primer: zadeva *Rahimi proti Grčiji*⁴⁶⁹ se nanaša na pogoje, v katerih je bil otrok migrantov iz Afganistana, ki je v Grčijo vstopil nezakonito, pridržan v centru za pridržanje in nato izpuščen zaradi izгона. ESČP, ki je ugotovilo kršitev člena 13 EKČP, je opozorilo, da v informativni brošuri, ki jo je prejel pritožnik, ni bil naveden postopek za vložitev pritožbe pri načelniku policije. Poleg tega pritožnik ni bil obveščen o razpoložljivih pravnih sredstvih, ki jih je imel na voljo za vložitev pritožbe o pogojih pridržanja, v jeziku, ki ga je razumel. ESČP, ki se je opiralo na poročila Evropskega odbora za preprečevanje mučenja in nehumanega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja, je ugotovilo, da v Grčiji ni neodvisnega organa, ki bi izvajal inšpekcijske preglede ustanov za pridržanje, ki jih upravljajo organi kazenskega pregona. Poleg tega je opozorilo, da ni nepristranskega organa, ki bi poskrbel za učinkovitost pravnih sredstev. Zato je ugotovilo kršitve člena 3, člena 5(1) in (4) ter člena 13 EKČP.

467 Direktiva 2012/29/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 25. oktobra 2012 o določitvi minimalnih standardov na področju pravic, podpore in zaščite žrtev kaznivih dejanj ter o nadomestitvi Okvirnega sklepa Sveta 2001/220/PNZ, UL L 315, 14.11.2012, str. 57.

468 Sodba ESČP z dne 5. oktobra 2000 v zadevi *Maaouia proti Franciji* [VS], pritožba št. 39652/98.

469 Sodba ESČP z dne 5. aprila 2011 v zadevi *Rahimi proti Grčiji*, pritožba št. 8687/08 (na voljo v francoščini).

Države morajo v skladu z Evropsko socialno listino spodbujati pravni (ter družbeni in ekonomski) razvoj družine (člen 16). Poleg tega morajo v skladu s členom 19(1) ohraniti „dovolj brezplačnih služb“ ter zagotavljati, da delavci migranti in njihove družine prejmejo natančne informacije v zvezi z izseljevanjem in priseljevanjem. Podobno zahtevo o „obveščanju“ (ki je osrednjega pomena za dostop migrantov do pravnega varstva) vključuje člen 6 Evropske konvencije o pravnem statusu delavcev migrantov, pri čemer so obsežnejše določbe, ki urejajo „pravico dostopa do sodišč in upravnih organov“ (člen 26), namenjene izključno delavcem migrantom in ne njihovim družinskim članom.⁴⁷⁰

Poleg tega je treba opozoriti, da je Svet Evrope pripravil zelo izčrpne smernice za otrokom prijazno pravosodje, v katerih je določeno, kako je treba vse sodne in upravne postopke, vključno s postopki v zvezi s priseljevanjem, prilagoditi potrebam otrok.⁴⁷¹

V okviru mednarodnega prava je za otroke migrantov zlasti pomemben člen 37 Konvencije o otrokovih pravicah, saj jim zagotavlja takojšen dostop do pravne in druge ustrezne pomoči ter pravico, da pred sodiščem ali drugim pristojnim, neodvisnim in nepristranskim organom izpodbijajo zakonitost odvzema njihove prostosti, pri čemer mora biti odločitev tega organa takojšnja.

---

470 Svet Evrope, [Evropska konvencija o pravnem statusu delavcev migrantov](#), CETS št. 93, 1977.

471 Svet Evrope, Odbor ministrov (2010), *Smernice za otrokom prijazno pravosodje*, 17. november 2010.

10

Varstvo potrošnikov in osebnih podatkov

EU	Obravnavane teme	Svet Evrope
Listina o temeljnih pravicah, člen 38 PDEU, člen 169 Direktiva o pravicah potrošnikov (2011/83/EU) Direktiva o nepoštenih poslovnih praksah podjetij v razmerju do potrošnikov (2005/29/ES) Direktiva o splošni varnosti proizvodov (2001/95/ES) Direktiva o kliničnih preskušanjih (2001/20/ES) Sodba Sodišča EU iz leta 2008 v zadevi <i>Dynamic Medien Vertriebs GmbH proti Avides Media AG</i> , C-244/06 (spletna prodaja DVD-jev) Sodba Sodišča EU iz leta 2004 v zadevi <i>Omega Spielhallen- und Automatenaufstellungs-GmbH proti Oberbürgermeisterin der Bundesstadt Bonn</i> , C-36/02 (licenca za igranje igre) Uredba (EU) št. 536/2014 o kliničnem preskušanju zdravil za uporabo v humani medicini Direktiva o živilih za posebne prehranske namene (2009/39/ES) Direktiva o varnosti igrač (2009/48/ES) Direktiva v zvezi z izdelki, ki zaradi zavajajočega videza ogrožajo zdravje ali varnost potrošnikov (87/357/EGS) Direktiva o televiziji brez meja (89/552/EGS) Direktiva o avdiovizualnih medijskih storitvah (2010/13/EU)	Varstvo otrok kot potrošnikov	Evropska konvencija o čezmejni televiziji

EU	Obpravnavane teme	Svet Evrope
<p>Listina o temeljnih pravicah, členi 7 (spoštovanje zasebnega in družinskega življenja), 8 (varstvo osebnih podatkov) in 52 (obseg pravic in načel ter njihova razlaga) PDEU, člen 16</p> <p>Direktiva o varstvu podatkov (95/46/ES)</p>	<p>Otroci in varstvo podatkov</p>	<p>EKČP, člen 8 (pravica do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja)</p> <p>Sodba ESČP iz leta 2008 v zadevi <i>K. U. proti Finski</i>, pritožba št. 2872/02 (oglas na internetu)</p> <p>Sodba ESČP iz leta 2013 v zadevi <i>Avilkina in drugi proti Rusiji</i>, pritožba št. 1585/09 (razkritje zdravstvene kartoteke)</p> <p>Konvencija o varstvu posameznikov glede na avtomatsko obdelavo osebnih podatkov</p>

V tem poglavju sta obravnavani evropska zakonodaja in sodna praksa na področju varstva potrošnikov in podatkov. Na ravni EU je na voljo obsežna zbirka zakonodaje in sodne prakse, saj je v PDEU izrecno določena pristojnost EU na teh področjih. V zvezi s tem je prispevek Sveta Evrope bolj omejen. Na ravni sporazumov se uporabljata dve glavni konvenciji, o medijih in varstvu podatkov. ESČP je poleg tega odločalo o številnih zadevah v zvezi varstvom podatkov posameznikov.

V naslednjih razdelkih je glavna pozornost namenjena posebnim vidikom potrošniškega prava, povezanim z otroki ([razdelek 10.1](#)) in varstvom podatkov ([razdelek 10.2](#)). V zvezi z vsakim od teh vidikov se analizirajo splošni pravni okvir in njegova uporabnost za otroke ter posebni standardi za varstvo otrok, kjer je to ustrezno.

10.1. Varstvo otrok kot potrošnikov

Ključne točke

- V skladu s Sodiščem EU koristi otrok potrošnikov in varstvo njihovih pravic prevladajo nad zahtevami splošnega interesa, zato so omejitve prostega pretoka blaga, oseb, storitev in kapitala upravičene.
- Otrokom kot potrošnikom je treba zagotoviti ustrezne informacije, da lahko upoštevajo vsa ustrezna dejstva in sprejmejo preudarno odločitev.
- Nepošteno poslovne prakse so tiste, ki niso v skladu z načelom poklicne skrbnosti ter lahko vplivajo na odločitve odraslih potrošnikov in otrok potrošnikov o poslu.
- Otroke je mogoče vključiti v klinična preskušanja le, če se pričakuje, da jim bo dano zdravilo neposredno koristilo, kar odtehta tveganja.
- Pravo Evropske unije in Sveta Evrope omejuje izpostavljenost otrok trženju, vendar trženja kot takega ne prepovedujeta.
- Otroci so upravičeni do posebnega varstva, kar zajema varstvo pred vsakršnim oglaševanjem in programi televizijske prodaje, ki bi jim lahko moralno ali telesno škodovali.
- V programih za otroke je prepovedano oglaševanje izdelkov.

10.1.1. Pravice potrošnikov

V okviru prava EU so glavni stebri varstva potrošnikov določeni v členu 169(1) PDEU in členu 38 Listine EU o temeljnih pravicah. Sodišče EU je priznalo, da otrokove koristi prevladajo nad zahtevami splošnega interesa in da so zato omejitve svoboščin skupnega trga upravičene.

Primer: zadeva *Dynamic Medien*⁴⁷² se nanaša na spletno prodajo DVD-jev z japonskimi risanimi filmi v Nemčiji. V Združenem kraljestvu so bili ti risani filmi uvrščeni v kategorijo „ni primerno za otroke, mlajše od 15 let“. Pristojni nemški organ je ocenil, da niso primerni. Poglavitno vprašanje, ki ga je obravnavalo Sodišče EU, je bilo, ali je prepoved v Nemčiji v nasprotju z načelom prostega pretoka. Sodišče EU je ugotovilo, da je bil glavni namen

472 Sodba Sodišča EU z dne 14. februarja 2008 v zadevi *Dynamic Medien Vertriebs GmbH proti Avides Media AG*, C-244/06.

nemškega zakona zaščititi otroke pred informacijami, ki bi škodile njihovu dobremu počutju. Odločilo je, da omejitev prostega pretoka blaga ni nesorazmerna, če ne presega tega, kar je potrebno za uresničitev cilja varstva otrok, ki si ga je zastavila zadevna država članica.

Primer: zadeva *Omega*⁴⁷³ se nanaša na upravljanje „laserdroma“ v Nemčiji. Cilj igre, ki se igra v „laserdromu“, je zadeti sprejemnike žarkov, nameščene na telovnikih, ki jih nosijo igralci. Opremo za igro je dobavila britanska družba, ki je igro in opremo zakonito tržila v Združenem kraljestvu. V Nemčiji je bila igra prepovedana, ker je v nasprotju s temeljnimi vrednotami, kot je človekovo dostojanstvo. Sodišče EU je ugotovilo, da omejitev, ki so jo uvedli nemški organi, ni v nasprotju s pravom EU, saj je bila ustrezno utemeljena z razlogi javnega reda.

Zadnji postopek revizije potrošniškega prava EU se je končal s sprejetjem direktive o pravicah potrošnikov 2011/83/EU (DPP), katere cilj je popolna uskladitev nacionalnih zakonov o prodaji na daljavo in pogodbah, sklenjenih zunaj poslovnih prostorov, ter o drugih vrstah potrošniških pogodb.⁴⁷⁴ Namen je vzpostaviti ravnovesje med visoko stopnjo varstva potrošnikov in konkurenčnostjo podjetij. V skladu s členom 3(3)(a) se direktiva o pravicah potrošnikov ne uporablja za pogodbe za socialne storitve, med njimi socialna stanovanja, otroško varstvo in podpora za družine in osebe, ki potrebujejo trajno ali začasno pomoč, vključno z dolgotrajno oskrbo. Socialne storitve vključujejo storitve za otroke in mlade, storitve pomoči družinam, starše samohranilce in starejše osebe ter storitve za migrante. V direktivi o pravicah potrošnikov je posebna pozornost namenjena predpogodbenim informacijam. „Obveznosti glede informacij“ iz te direktive temeljijo na domnevi, da bodo lahko potrošniki, vključno z otroki, upoštevali vsa ustrezna dejstva in se odločili na podlagi informacij, če so jim te ustrezno zagotovljene.

473 Sodba Sodišča EU z dne 14. oktobra 2004 v zadevi *Omega Spielhallen- und Automatenaufstellungs-GmbH proti Oberbürgermeisterin der Bundesstadt Bonn*, C-36/02.

474 Direktiva 2011/83/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 25. oktobra 2011 o pravicah potrošnikov, spremembi Direktive Sveta 93/13/EGS in Direktive 1999/44/ES Evropskega parlamenta in Sveta ter razveljavitvi Direktive Sveta 85/577/EGS in Direktive 97/7/ES Evropskega parlamenta in Sveta, UL L 304, 22.11.2011, str. 64 (izvajati naj bi se začela najpozneje 13. decembra 2013).

10.1.2. Nepoštene poslovne prakse v zvezi z otroki

V okviru prava EU Direktiva 2005/29/ES o nepoštenih poslovnih praksah podjetij v razmerju do potrošnikov na notranjem trgu (DNPP)⁴⁷⁵ zajema vse transakcije med podjetji in potrošniki (nespletne in spletne, ki vključujejo blago in storitve). Otroci so v njej vključeni v kategorijo „dovzetni potrošniki“ (člen 5(3)). Odločitve o poslu se ne smejo sprejemati na podlagi nadlegovanja, prisile ali nedopustnega vplivanja ali zavajajočih informacij, pri čemer imajo otroci potrošniki pravico, da svobodno sprejemajo svoje odločitve. Direktiva prepoveduje dejavnosti trženja in oglaševanja izdelkov, ki bi jih bilo mogoče zamenjati z drugimi izdelki ali blagovnimi znamkami konkurentov, in določa, da je treba potrošnikom jasno in razumljivo ter ob primernem času zagotoviti vse potrebne informacije, da lahko sprejmejo odločitev o poslu (člena 6 in 7).

10.1.3. Varnost izdelkov

V okviru prava EU je vzpostavljen celovit okvir za zagotavljanje, da na trg pridejo le varni in sicer skladni proizvodi. Zlasti Direktiva 2001/95/ES o splošni varnosti proizvodov (DSVP) namenja posebno pozornost varnosti otrok, saj jih vključuje v skupino potrošnikov, ki so lahko posebej dovzetni za tveganja, povezana z zadevnimi proizvodi (uvodna izjava 8 DSPV). Zato je treba varnost proizvoda oceniti ob upoštevanju vseh ustreznih vidikov, zlasti skupin potrošnikov, ki jim je proizvod namenjen.

Direktiva Sveta 87/357/EGS je posebna direktiva o varnosti proizvodov, v kateri se obravnava približevanje zakonodaje držav članic v zvezi z izdelki, ki zaradi zavajajočega videza ogrožajo zdravje ali varnost potrošnikov.⁴⁷⁶ Ta direktiva prepoveduje trženje, uvoz in proizvodnjo izdelkov, ki so podobni živilom, vendar niso užitni. Države članice morajo izvajati preglede za preprečevanje trženja takih izdelkov. Če država članica v skladu z določbami te direktive prepove izdelek, mora o tem obvestiti Komisijo in predložiti podrobne informacije, ki se posredujejo drugim državam članicam. Konkretno vprašanje varnosti igrača je podrobneje obravnavano v [razdelku 10.1.6](#).

475 Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta 2005/29/ES z dne 11. maja 2005 o nepoštenih poslovnih praksah podjetij v razmerju do potrošnikov na notranjem trgu ter o spremembi Direktive Sveta 84/450/EGS, direktiv Evropskega parlamenta in Sveta 97/7/ES, 98/27/ES in 2002/65/ES ter Uredbe (ES) št. 2006/2004 Evropskega parlamenta in Sveta, UL L 149, 11.6.2005, str. 22.

476 Direktiva Sveta 87/357/EGS z dne 25. junija 1987 o približevanju zakonodaje držav članic v zvezi z izdelki, ki zaradi zavajajočega videza ogrožajo zdravje ali varnost potrošnikov, UL L 192, 11.7.1987, str. 49.

10.1.4. Klinična preskušanja na otrocih

V okviru prava EU so otroci v Direktivi 2001/20/ES⁴⁷⁷ o približevanju nacionalnih določb v zvezi z izvajanjem „dobre klinične prakse“ pri kliničnem preskušanju zdravil za ljudi priznani za ranljive osebe, ki niso sposobne dati pravnega soglasja za klinično preskušanje (uvodna izjava 3). Otroci se lahko v klinično preskušanje vključijo samo, če jim uporaba zdravila neposredno koristi in če take koristi odtehtajo tveganja (uvodna izjava 3). V okviru kliničnih preskušanj je treba preizkušancem zagotavljati najboljšo možno zaščito (člen 4).

Tudi Uredba (EU) št. 536/2014 o kliničnem preskušanju zdravil za uporabo v humani medicini vključuje posebne določbe za otroke, uvrščene v kategorijo občutljivejših skupin prebivalstva (člen 10(1)). Namen te uredbe je postopoma nadomestiti Direktivo 2001/20/ES.⁴⁷⁸ V njej je določeno, da je treba skrbno ovrednotiti vloge za odobritev kliničnega preskušanja, ki vključuje otroke. Privolitev za udeležbo v kliničnem preskušanju mora podati pravni zastopnik otroka ali otrok, če je sposoben oblikovati mnenje (člen 29(1) in (8)). V uredbi so določeni posebni pogoji za izvajanje varnih kliničnih preskušanj na otrocih in zagotovitev njihove prostovoljne privolitve po poučitvi (člen 32). Ti pogoji so: udeleženci ne dobijo nobene spodbude ali finančne podpore razen nadomestila za stroške in izgubljene prihodke, ki so neposredna posledica sodelovanja v kliničnem preskušanju; namen kliničnega preskušanja je raziskati načine zdravljenja zdravstvenega stanja, ki se pojavlja samo pri otrocih, in obstajajo znanstveni razlogi za pričakovanje, da bo sodelovanje v kliničnem preskušanju prineslo neposredno korist za zadevnega mladoletnika, ki bo odtehtala tveganja in bremena, ali nekaj koristi za populacijo, ki jo predstavlja zadevni mladoletnik, in bo tako klinično preskušanje predstavljalo minimalno nevarnost in breme za zadevnega mladoletnika v primerjavi z običajnim zdravljenjem njegovega zdravstvenega stanja. Samo v nujnih primerih je mogoče klinična preskušanja na otrocih izvajati brez njihove predhodne privolitve oziroma privolitve njihovih pravnih zastopnikov (člen 35(1)).

477 Direktiva 2001/20/ES evropskega parlamenta in Sveta z dne 4. aprila 2001 o približevanju zakonov in drugih predpisov držav članic v zvezi z izvajanjem dobre klinične prakse pri kliničnem preskušanju zdravil za ljudi, UL L 121, 1.5.2001, str. 34.

478 Uredba (EU) št. 536/2014 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 16. aprila 2014 o kliničnem preskušanju zdravil za uporabo v humani medicini in razveljavitvi Direktive 2001/20/ES, UL L 158, 27.5.2014, str. 1.

10.1.5. Živila za dojenčke in male otroke

V okviru prava EU se v Direktivi 2009/39/ES o živilih za posebne prehranske namene⁴⁷⁹ glavna pozornost namenja hranilni sestavi in varnosti živil, ki so posebej proizvedena za dojenčke in majhne otroke, mlajše od 12 mesecev. Njene določbe se nanašajo na začetne in nadaljevalne formule za dojenčke, žitne kašice in živila za dojenčke ter aditive v živilih za dojenčke in majhne otroke. Namen te direktive je jamčiti varnost proizvodov ter potrošnikom zagotavljati ustrezne proizvode in primerne informacije. Med drugim je v njej določeno, da mora posebna prehranska uporaba izpolnjevati posebne prehranske zahteve nekaterih skupin oseb, vključno s posebnimi prehranskimi zahtevami zdravih dojenčkov ali majhnih otrok (člen 1(3)(c)).

10.1.6. Varnost igrač

V okviru prava EU so igrače v členu 2 Direktive 2009/48/ES o varnosti igrač (DVI)⁴⁸⁰ opredeljene kot „proizvodi, načrtovani ali namenjeni, izključno ali ne, za uporabo pri igri otrok, mlajših od 14 let“⁴⁸¹. V Prilogi I je na voljo neizčrpen seznam izdelkov, ki se sicer ne štejejo za igrače, vendar bi lahko v zvezi z njimi prišlo do zmede. V členu 2(2) je navedenih tudi nekaj igrač, za katere se direktiva ne uporablja. Direktiva o varnosti igrač poleg tega poostruje zdravstvene in varnostne standarde, saj omejuje količine nekaterih kemikalij, ki jih lahko vsebujejo materiali, uporabljeni za izdelavo igrač (člen 10).⁴⁸²

10.1.7. Otroci in oglaševanje

V okviru prava EU je Direktiva 2010/13/EU o avdiovizualnih medijskih storitvah (direktiva o avdiovizualnih medijskih storitvah)⁴⁸³ razširila obseg zakonske ureditve iz Direktive 89/552/EGS o usklajevanju nekaterih zakonov in drugih predpisov držav članic o opravljanju dejavnosti razširjanja televizijskih programov

479 Direktiva 2009/39/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 6. maja 2009 o živilih za posebne prehranske namene, UL L 124, 20.5.2009, str. 21.

480 Direktiva 2009/48/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 18. junija 2009 o varnosti igrač, UL L 170, 30.6.2009, str. 1.

481 Prav tam, člen 2(1).

482 Evropska komisija je poleg tega sklenila „prostovoljne sporazume“ z evropskimi proizvajalci igrač / trgovci z igračami, da bi izboljšala varnost igrač. Za več podrobnosti glej: http://ec.europa.eu/growth/sectors/toys/safety/index_en.htm.

483 Direktiva 2010/13/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 10. marca 2010 o usklajevanju nekaterih zakonov in drugih predpisov držav članic o opravljanju avdiovizualnih medijskih storitev (direktiva o avdiovizualnih medijskih storitvah), UL L 95, 15.4.2010, str. 1.

(direktiva o televiziji brez meja). Direktiva o avdiovizualnih medijskih storitvah ureja obseg, kakovost in vsebino trženja, ki so mu lahko izpostavljeni otroci, ter trajanje oglaševanja (členi 20, 24 in 27). Prepoveduje promocijsko prikazovanje izdelkov v programih za otroke (člen 11) in državam članicam omogoča prepoved prikazovanja logotipa sponzorja med programi za otroke (člen 10(4)).⁴⁸⁴ Direktiva o avdiovizualnih medijskih storitvah usklajuje varstvo otrok z drugimi pomembnimi demokratičnimi vrednotami, kot je svoboda izražanja, pri čemer podpira zamisel, da je tako varstvo mogoče z bistveno vključitvijo starševske odgovornosti (uvodni izjavi 48 in 59).

Učinkovito izvajanje direktive o avdiovizualnih medijskih storitvah dopolnjujeta priporočili iz let 1998⁴⁸⁵ in 2006⁴⁸⁶ o varstvu otrok in človekovega dostojanstva.

V okviru prava Sveta Evrope je bila Evropska konvencija o čezmejni televiziji⁴⁸⁷ prva mednarodna pogodba, s katero je bil vzpostavljen pravni okvir za prosti promet čezmejnih televizijskih programov v Evropi. Konvencija izrecno ščiti otroke in mladino (člen 7(2)), na primer s prepovedjo predvajanja pornografskih in nasilnih vsebin in programov, ki vzbujajo rasno sovraštvo. Poleg tega opredeljuje pravila oglaševanja ter ureja trajanje oglaševanja in premore za oglase.

484 Za splošnejši pregled delovanja direktive o avdiovizualnih medijskih storitvah glej: COM(2012) 203 final, Poročilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij o uporabi Direktive 2010/13/EU („Direktive o avdiovizualnih medijskih storitvah“), Bruselj, 4. maj 2012, in SWD(2012) 125 final, delovni dokument služb Komisije, priložen Prvemuro poročilu Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij o uporabi Direktive 2010/13/EU „Avdiovizualne medijske storitve“ – spremni dokument, Bruselj, 4. maj 2012.

485 Priporočilo Sveta 98/560/ES z dne 24. septembra 1998 o razvoju konkurenčnosti evropske industrije avdiovizualnih in informacijskih storitev s spodbujanjem nacionalnih okvirov, ki skušajo doseči primerljivo in učinkovito raven zaščite mladoletnih in človeškega dostojanstva, UL L 270, 7.10.1998, str. 48.

486 Priporočilo 2006/952/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 20. decembra 2006 o varstvu mladoletnikov in človeškega dostojanstva ter o pravici do odgovora v zvezi s konkurenčnostjo evropske avdiovizualne industrije in industrije spletnih informacijskih storitev, UL L 378, 27.12.2006, str. 72.

487 Svet Evrope, *Evropska konvencija o čezmejni televiziji*, CETS št. 132, 1989. Spremenjena v skladu z določbami *Protokola*, CETS št. 171, 2002.

10.2. Otroci in varstvo osebnih podatkov

Ključne točke

- V okviru prava EU in Sveta Evrope se varstvo osebnih podatkov priznava za temeljno pravico.
- Pravica do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja, doma in dopisovanja (člen 8 EKČP) vključuje pravico do varstva osebnih podatkov.
- Otroci imajo poleg drugih pravic v zvezi z njihovimi osebnimi podatki pravico, da nasprotujejo obdelavi svojih podatkov, razen če zanje obstajajo prepričljivi legitimni razlogi.

10.2.1. Evropska zakonodaja o varstvu podatkov

V okviru prava EU je EU pristojna za sprejemanje zakonodaje o zadevah v zvezi z varstvom podatkov (člen 16 PDEU).⁴⁸⁸ Člen 8(2) Listine EU o temeljnih pravicah vključuje ključna načela varstva podatkov (poštena obdelava, privolitev ali legitimna podlaga, določena z zakonom, pravica dostopa in poprava), člen 8(3) pa določa, da spoštovanje pravil o varstvu podatkov nadzira neodvisen organ. Pravica do varstva osebnih podatkov iz člena 8 se lahko omeji v skladu z zakonom, in če je to potrebno zaradi spoštovanja načel demokratične družbe, kot so svobojščine in pravice drugih (člen 52 Listine).⁴⁸⁹

Varstvo osebnih podatkov se je uveljavilo kot eno od ključnih področij evropskega prava v zvezi z zasebnostjo. Glavni instrument na tem področju je Direktiva 95/46/ES o varstvu posameznikov pri obdelavi osebnih podatkov in o prostem pretoku takih podatkov (direktiva o varstvu podatkov)⁴⁹⁰.

488 Za splošen pregled evropske zakonodaje o varstvu podatkov glej: FRA in Svet Evrope (2014).

489 Sodbi Sodišča EU z dne 24. novembra 2011 v združenih zadevah *Asociación Nacional de Establecimientos Financieros de Crédito (ASNEF) in Federación de Comercio Electrónico y Marketing Directo (FECEMD) proti Administración del Estado*, C-468/10 in C-469/10, točka 48, in z dne 29. januarja 2008 v zadevi *Productores de Música de España (Promusicae) proti Telefónica de España SAU* [VS], C-275/06, točka 68.

490 Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta 95/46/ES z dne 24. oktobra 1995 o varstvu posameznikov pri obdelavi osebnih podatkov in o prostem pretoku takih podatkov (direktiva o varstvu podatkov), UL L 281, 23.11.1995, str. 31.

Ker obdelava podatkov poteka v zaprtih prostorih, ki niso odprti za javnost, se otroci in drugi posamezniki, na katere se nanašajo osebni podatki, po navadi ne zavedajo obdelave svojih osebnih podatkov. Za omejitev ranljivosti posameznikov, na katere se nanašajo osebni podatki, se v evropskem pravu otrokom (in drugim posameznikom, na katere se nanašajo osebni podatki) zagotavljajo posebne individualne pravice, kot so pravica, da so obveščeni o zbiranju njihovih podatkov, pravica do dostopa do shranjenih podatkov in do seznanitve s podrobnostmi o postopku obdelave, pravica do ugovora v primeru nezakonite obdelave in pravica do popravka, izbrisa ali blokiranja podatkov.

Upravljalci postopkov obdelave morajo zagotoviti ustrezne informacije o obdelavi podatkov (člena 10 in 11 direktive o varstvu podatkov). Razložiti jih je treba na otroku prijazen način, kar pomeni, da je treba jezik in obliko informacij prilagoditi ravni zrelosti otrok in njihovem razumevanju. Informacije morajo vključevati najmanj namen obdelave ter osebne in kontaktne podatke upravljavca (člen 10(a) in (b) direktive o varstvu podatkov).

Direktiva o varstvu podatkov določa, da morajo posamezniki, na katere se nanašajo osebni podatki, privoliti v obdelavo podatkov ne glede na občutljivost podatkov, ki se obdelujejo (členi 7, 8 in 14). V otroku prijaznem postopku privolitve se upoštevajo otrokove razvojne zmožnosti in s tem njegovo postopno vključevanje. Prvi korak predvideva, da se otrok pred privolitvijo v obdelavo posvetuje s svojim pravnim zastopnikom, nato se pridobi taka privolitev otroka ali njegovega pravnega zastopnika, na koncu pa se zahteva le še privolitev mladostnika oziroma mladostnice.

Posamezniki, na katere se nanašajo osebni podatki, imajo pravico do izbrisa podatkov, kar vključuje možnost, da se na njihovo zahtevo podatki odstranijo ali izbrišejo, pa tudi pravico, da nasprotujejo obdelavi svojih osebnih podatkov. Zadnjenavedena je za otroke vse pomembnejša zaradi ogromne količine osebnih podatkov otrok, ki se širijo po družabnih omrežjih in so tam na voljo. Čeprav Sodišče EU še ni obravnavalo zadev v zvezi z otroki, pa je v nedavni zadevi v zvezi z odraslim pritožnikom odločilo, da se pravica do ugovora uporablja za podatke in informacije, zlasti „če so neprimerni, neustrezni ali ne več ustrezni ali pretirani glede na te namene in pretečen čas“.⁴⁹¹ Odločilo je tudi, da je treba vzpostaviti ravnovesje med uporabo pravice do ugovora in drugimi temeljnimi pravicami.

⁴⁹¹ Sodba Sodišča EU z dne 13. maja 2014 v zadevi *Google Spain SL in Google Inc. proti Agencia Española de Protección de Datos (AEPD) in Mariu Costeji Gonzálezu* [VS], C-131/12, točka 93.

Evropsko sodišče za človekove pravice si člen 8 EKČP v okviru prava Sveta Evrope razlaga tako, da vključuje pravico do varstva osebnih podatkov. Sodišče preučuje primere, v katerih se postavlja vprašanje varstva podatkov, vključno s prestrežanjem komunikacij⁴⁹², različnimi oblikami nadzora⁴⁹³ in varstvom pred shranjevanjem osebnih podatkov s strani javnih organov⁴⁹⁴. Poleg tega je ESČP razsodilo, da je treba v nacionalnem pravu opredeliti ustrezne ukrepe za zagotavljanje pravnih sredstev zoper kršitve pravic v zvezi z varstvom podatkov.

Primer: v zadevi *K. U. proti Finski*⁴⁹⁵ se je pritožnik, tj. otrok, pritožil, da je bil na spletni strani za zmenke pod njegovim imenom objavljen oglas spolne narave. Ponudnik storitve zaradi obveznosti glede zaupnosti po finski zakonodaji ni hotel razkriti identitete osebe, ki je objavila informacije. Pritožnik je trdil, da mu nacionalno pravo ni zagotovilo zadostnega varstva pred dejanji posameznika, ki je o njem na spletu objavil obremenilne podatke. ESČP je odločilo, da imajo države pozitivne obveznosti, ki vključujejo sprejetje ukrepov za zagotavljanje spoštovanja zasebnega življenja tudi na področju odnosov med posamezniki. V pritožnikovem primeru bi bilo treba za njegovo praktično in učinkovito varstvo sprejeti učinkovite ukrepe za identifikacijo in pregon storilca. Vendar država takega varstva ni zagotovila, zato je Sodišče ugotovilo kršitev člena 8 EKČP.⁴⁹⁶

Primer: zadeva *Avilkina in drugi proti Rusiji*⁴⁹⁷ se nanaša na razkritje zdravstvenega kartona dveletne punčke tožilcu po tem, ko je zahteval, da ga je treba obvestiti o vseh primerih, v katerih so pripadniki Jehovovih prič zavrnili transfuzijo krvi. Sodišče je priznalo, da lahko interesi glede preiskave kaznivega dejanja prevladajo nad interesi pacienta in skupnosti kot celote za varstvo zaupnosti zdravstvenih podatkov, in ugotovilo, da pritožnica ni osumljenka ali obtoženka v kazenskem postopku. Poleg tega bi lahko zdra-

492 Glej na primer: sodbi ESČP z dne 2. avgusta 1984 v zadevi *Malone proti Združenemu kraljestvu*, pritožba št. 8691/79, in z dne 3. aprila 2007 v zadevi *Copland proti Združenemu kraljestvu*, pritožba št. 62617/00.

493 Glej na primer: sodbi ESČP z dne 6. septembra 1978 v zadevi *Klass in drugi proti Nemčiji*, pritožba št. 5029/71, in z dne 2. septembra 2010 v zadevi *Uzun proti Nemčiji*, pritožba št. 35623/05.

494 Glej na primer: sodbi ESČP z dne 26. marca 1987 v zadevi *Leander proti Švedski*, pritožba št. 9248/81, in z dne 4. decembra 2008 v zadevi *S. in Marper proti Združenemu kraljestvu* [VS], pritožbi št. 30562/04 in 30566/04.

495 Sodba ESČP z dne 2. decembra 2008 v zadevi *K. U. proti Finski*, pritožba št. 2872/02. Za več podrobnosti glej poglavje 4.

496 FRA in Svet Evrope (2014), str. 122.

497 Sodba ESČP z dne 6. junija 2013 v zadevi *Avilkina in drugi proti Rusiji*, pritožba št. 1585/09.

vstveni delavci, ki so pritožnici zagotavljali zdravstveno oskrbo, zaprosili za sodno odobritev za transfuzijo krvi, če bi menili, da je pacientka v življenjski nevarnosti. Ker ni bilo nujne družbene potrebe za zahtevo po razkritju zaupnih zdravstvenih podatkov o pritožnici, je ESČP ugotovilo kršitev člena 8 EKČP.

Primer: v zadevi *S. in Marper proti Združenemu kraljestvu*⁴⁹⁸ so se prstni odtisi in DNK, ki so bili odvzeti enajstletniku, osumljenemu poskusa ropa, hranili brez časovne omejitve, tudi po tem, ko je bil deček oproščen. Glede na naravo in količino osebnih informacij v celičnih vzorcih in DNK-profilih je njihova hramba kot taka pomenila poseg v pravico prvega pritožnika do spoštovanja zasebnega življenja. V skladu s temeljnimi načeli ustreznih instrumentov Sveta Evrope ter pravom in prakso drugih držav pogodbenic mora biti hramba podatkov sorazmerna glede na namen zbiranja in časovno omejena, zlasti na področju javne varnosti. Varstvo, ki ga zagotavlja člen 8 EKČP, bi bilo nesprejemljivo slabše, če bi bila uporaba sodobnih znanstvenih tehnik v kazenskoprnem sistemu dovoljena za vsako ceno in brez skrbnega usklajevanja njihovih morebitnih koristi s pomembnimi interesi, povezanimi z zasebnim življenjem. V zvezi s tem je bila zlasti osupljiva vsesplošna in neselektivna pristojnost za hranjenje v Angliji in Walesu, saj je omogočala hrambo podatkov za nedoločen čas in ne glede na vrsto ali resnost kaznivega dejanja ali starost osumljenca. Hramba bi lahko bila zlasti škodljiva v primeru mladoletnikov zaradi njihovega posebnega položaja ter pomena njihovega razvoja in vključevanja v družbo. Hramba podatkov je zato pomenila nesorazmeren poseg v pravico pritožnika do spoštovanja zasebnega življenja.

Konvencija Sveta Evrope o varstvu posameznikov glede na avtomatsko obdelavo osebnih podatkov⁴⁹⁹ (Konvencija št. 108) se uporablja za vso obdelavo podatkov, ki se izvaja v zasebnem in javnem sektorju, in ščiti posameznike, vključno z otroki, pred morebitnimi zlorabami pri obdelavi osebnih podatkov. Konvencija št. 108 ima dodaten protokol, v katerem sta urejena vzpostavitev

498 Sodba ESČP z dne 4. decembra 2008 v zadevi *S. in Marper proti Združenemu kraljestvu* [VS], pritožbi št. 30562/04 in 30566/04.

499 Svet Evrope, *Konvencija o varstvu posameznikov glede na avtomatsko obdelavo osebnih podatkov*, CETS št. 108, 1981.

nadzornih organov in čezmejni prenos osebnih podatkov nepogodbenicam Konvencije.⁵⁰⁰

Načela iz Konvencije št. 108 v zvezi z obdelavo osebnih podatkov se nanašajo na upravičeno in zakonito zbiranje ter samodejno obdelavo podatkov, njihovo hrambo za določene zakonite namene in prepoved njihove uporabe za cilje, ki niso skladni s temi nameni, pri čemer se podatki ne smejo hraniti dlje, kot je potrebno. Nanašajo se tudi na kakovost podatkov. Ker ni ustreznih pravnih jamstev, je prepovedana obdelava „občutljivih“ podatkov, kot so podatki o rasi, političnih nazorih, zdravju, verskem prepričanju, spolnem življenju ali kazenski evidenci. Konvencija poleg tega zagotavlja pravico posameznika, vključno z otroki, da je obveščen o hrambi podatkov, ki se nanašajo nanj, in da po potrebi zahteva njihovo popravo. Pravice, določene v Konvenciji, je mogoče omejiti le, če je to potrebno iz prevladujočih interesov, kot sta državna varnost ali obramba.

V mednarodnem pravu je pravica do varstva podatkov del otrokove pravice do zasebnosti iz člena 16 Konvencije o otrokovih pravicah. Ta člen določa, da otrok ne sme biti izpostavljen niti samovoljnemu ali nezakonitemu vmešavanju v njegovo zasebno življenje, družino, dom ali dopisovanje niti nezakonitim napadom za njegovo čast in ugled. To pravico morajo spoštovati vsi, vključno z otrokovim pravnim zastopnikom.

---

500 Svet Evrope, [Dodatni protokol h Konvenciji o varstvu posameznikov glede na avtomatsko obdelavo osebnih podatkov](#), ki zadeva nadzorne organe in čezmejni prenos podatkov, CETS št. 181, 2001.

11

Otrokove pravice v kazenskopравnih in alternativnih (zunajsodnih) postopkih

EU	Obravnavane teme	Svet Evrope
<p>Listina o temeljnih pravicah, členi 47 (pravica do učinkovitega pravnega sredstva in nepristranskega sodišča), 48 (domneva nedolžnosti in pravica do obrambe) in 49 (načeli zakonitosti in sorazmernosti kaznivih dejanj in kazni)</p> <p>Direktiva o pravici do tolmačenja in prevajanja (2010/64/EU)</p> <p>Direktiva o pravici do obveščenosti (2012/13/EU)</p> <p>Direktiva o dostopu do odvetnika (2013/48/EU)</p>	<p>Jamstva poštenega sojenja</p>	<p>EKČP, člen 6 (pošteno sojenje)</p> <p>Sodba ESČP iz leta 1999 v zadevi <i>T. proti Združenemu kraljestvu</i> [VS], pritožba št. 24724/94 (otroci na sodišču)</p> <p>Sodba ESČP iz leta 2008 v zadevi <i>Panovits proti Cipru</i>, pritožba št. 4268/04 (dostop do odvetnika)</p>
<p>Listina o temeljnih pravicah, člena 4 (prepoved mučenja in nečloveškega ali ponižujočega ravnanja) in 6 (pravica do svobode)</p>	<p>Pridržanje</p>	<p>EKČP, člena 3 (prepoved mučenja in nečloveškega ali ponižujočega ravnanja) in 5 (pravica do svobode)</p> <p>Sodba ESČP iz leta 1988 v zadevi <i>Bouamar proti Belgiji</i>, pritožba št. 9106/80 (pridržanje zaradi vzgojnega nadzora)</p> <p>Sodba ESČP iz leta 2002 v zadevi <i>D. G. proti Irski</i>, pritožba št. 39474/98 (pridržanje zaradi vzgojnega nadzora)</p> <p>Sodba ESČP iz leta 2008 v zadevi <i>Nart proti Turčiji</i>, pritožba št. 20817/04 (pridržanje pred sodnim postopkom)</p> <p>Sodba ESČP iz leta 2009 v zadevi <i>Güveç proti Turčiji</i>, pritožba št. 70337/01 (pogoji pridržanja)</p>

EU	Obravnavane teme	Svet Evrope
<p>Direktiva o pravicah žrtev (2012/29/EU)</p> <p>Sodba Sodišča EU iz leta 2005 v zadevi <i>Kazenski postopek proti Marii Pupino</i> [VS], C-105/03 (položaj otrok prič na sodišču)</p>	<p>Otroci priče in žrtve</p>	<p>EKČP, člena 3 (prepoved mučenja in nečloveškega ali ponižujočega ravnanja) in 8 (zasebno življenje)</p> <p>Sodba ESČP iz leta 2007 v zadevi <i>Kovač proti Hrvaški</i>, pritožba št. 503/05 (otrok priča)</p> <p>Sodba ESČP iz leta 2002 v zadevi <i>S. N. proti Švedski</i>, pritožba št. 34209/96 (otrok priča)</p> <p>Sodba ESČP iz leta 2012 v zadevi <i>R. R. in drugi proti Madžarski</i>, pritožba št. 19400/11 (izključitev družine iz programa za zaščito prič)</p>

Otrokove pravice v okviru postopkov mladoletniškega pravosodja se nanašajo na otroke, ki so obtoženi, se sodno preganjajo ali so obsojeni zaradi storitve kaznivih dejanj, in na otroke, ki sodelujejo v pravosodnih ali podobnih postopkih kot žrtve in/ali prič. Položaj otrok v okviru mladoletniškega pravosodja urejajo splošne določbe o človekovih pravicah, ki se uporabljajo za odrasle in otroke.

V tem poglavju je na voljo pregled evropskih norm, ki so pomembne za otroke, udeležene v sodnih in alternativnih postopkih. V njem so obravnavana jamstva poštenega sojenja, vključno z učinkovito udeležbo in dostopom do odvetnika, pravice pridržanih mladih prestopnikov, vključno s pridržanjem pred sodnim postopkom (vsebinska in procesna jamstva), pogoji pridržanja in varstvo pred trpinčenjem ter zaščita otrok prič in žrtev. Varstveni vidiki so zlasti pomembni pri nekontradiktornih alternativnih postopkih, ki se uporabijo, kadar so najprimernejši za upoštevanje otrokovih pravic.⁵⁰¹ V primeru otrok so cilji kazenskega pravosodja, kot so socialno vključevanje, izobraževanje in preprečevanje ponovitve kaznivega dejanja, najpomembnejša načela.⁵⁰²

501 Svet Evrope, Odbor ministrov (2010), *Smernice za otrokom prijazno pravosodje*, 17. november 2010, točka 24.

502 Za več podrobnosti glej Svet Evrope, Odbor ministrov (2008), Priporočilo CM/Rec(2008)11 Odbora ministrov državam članicam o evropskih pravilih za mladoletne storilce kaznivih dejanj, ki so jim naložene sankcije ali ukrepi, 5. november 2008, del I.A.2.

11.1. Jamstva poštenega sojenja

Ključne točke

- Otroci v kazenskih postopkih so upravičeni do pravične in starosti primerne obravnave.
- Sodne postopke je treba prilagoditi potrebam otrok, da se zagotovi njihova učinkovita udeležba.
- Otroci imajo pravico do dostopa do odvetnika od začetnih faz kazenskega postopka in prvega policijskega zaslišanja.

V tem razdelku, v katerem so na kratko opisane splošne zahteve za pošteno sojenje na ravni EU in Sveta Evrope, se daje poseben poudarek jamstvom poštenega sojenja za otroke.

Pravica do poštenega sojenja je temeljni stebler demokratične družbe. Otroci, ki so osumljeni ali obtoženi kaznivega dejanja, imajo pravico do poštenega sojenja in enaka jamstva kot vse druge osebe, ki so v navzkrižju z zakonom. Jamstva poštenega sojenja veljajo od otrokovega prvega zaslišanja in se zagotavljajo ves čas trajanja sodnega postopka. Otroci v navzkrižju z zakonom pa so še posebno ranljivi in zato morda potrebujejo dodatno varstvo. Evropski organi so razvili posebne zahteve za zagotovitev, da se potrebe teh otrok učinkovito izpolnjujejo.

V okviru prava EU so v več določbah Listine EU o temeljnih pravicah določene temeljne pravice dostopa do pravnega varstva, ki so podlaga jamstev poštenega sojenja za odrasle in otroke. V členu 47, v katerem se konkretno obravnava pravica do učinkovitega pravnega sredstva in nepristranskega sodišča, so opredeljene zahteve, ki so zlasti pomembne za otroke, kot so pravična in javna obravnava v razumnem roku ter pravica do obrambe, zastopanja in svetovanja ter pravne pomoči. Podobno sta za otroke nadvse pomembni tudi načeli zakonitosti in sorazmernosti kaznivih dejanj in kazni, opredeljeni v členu 49. Poleg tega so v več direktivah EU določena posebna jamstva poštenega sojenja v kazenskih postopkih, in sicer v direktivi o pravici do tolmačenja in prevajanja⁵⁰³,

⁵⁰³ Direktiva 2010/64/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 20. oktobra 2010 o pravici do tolmačenja in prevajanja v kazenskih postopkih, UL L 280, 26.10.2010, str. 1.

direktivi o pravici do obveščeni⁵⁰⁴ in direktivi o dostopu do odvetnika⁵⁰⁵. Prvi dve direktivi ne vključujeta posebnih jamstev za otroke, čeprav direktiva o pravici do obveščeni vsebuje določbe, v katerih se splošneje obravnava položaj ranljivih osumljencev ali obdolžencev. Določbe v zvezi z otroki iz direktive o dostopu do odvetnika so podrobneje obravnavane v [razdelku 11.2.2](#).

Čeprav ni določb, ki bi se nanašale posebej na otroke, morajo države članice pri izvajanju določb zgoraj navedenih direktiv spoštovati Listino EU o temeljnih pravicah. Zato je treba načela, kot je načelo otrokovih koristi, opredeljeno v členu 24, ustrezno upoštevati v zadevah, v katerih so otroci predmet katere koli od določb teh direktiv. Do danes Sodišču EU niso bili predloženi primeri v zvezi z razlago člena 24 Listine v povezavi z eno od navedenih direktiv.⁵⁰⁶

Posebne pomena je predlog Evropske komisije za direktivo o procesnih jamstvih za osumljene ali obdolžene otroke⁵⁰⁷, katere cilj je otrokom zagotoviti obvezen dostop do odvetnika v vseh fazah kazenskega postopka. V njem je določeno, da je treba otroke nemudoma seznaniti z njihovimi pravicami ter jim zagotoviti pomoč staršev (ali drugih ustreznih oseb) in zaslišanje za zaprtimi vrati. Poleg tega so otroci, ki jim je odvzeta prostost, upravičeni do ustreznega izobraževanja, usmerjanja, usposabljanja in zdravstvene oskrbe, poleg tega pa morajo biti pridržani ločeno od odraslih.⁵⁰⁸

V okviru prava Sveta Evrope so jamstva poštenega sojenja v EKČP določena v členu 6, na katerega se nanaša največ sodne prakse ESČP. Člen 6(1) EKČP vključuje nekatera izrecna jamstva poštenega sojenja: pravico do poštene

504 Direktiva 2012/13/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 22. maja 2012 o pravici do obveščeni v kazenskem postopku, UL L 142, 1.6.2012, str. 1.

505 Direktiva 2013/48/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 22. oktobra 2013 o pravici do dostopa do odvetnika v kazenskem postopku in v postopkih na podlagi evropskega naloga za prijete ter pravici do obvestitve tretje osebe ob odvzemu prostosti in do komunikacije s tretjimi osebami in konzularnimi organi med odvzemom prostosti, UL L 294, 6.11.2013, str. 1.

506 Sodišče EU je razlago člena 24 obravnavalo v postopkih, povezanih z mednarodno ugrabitvijo otroka (glej [razdelek 5.4](#)).

507 Evropska komisija (2013), Predlog direktive Evropskega parlamenta in Sveta o procesnih jamstvih za otroke, ki so osumljeni ali obdolženi v kazenskem postopku, COM(2013) 822 final, Bruselj, 27. november 2013.

508 Za več podrobnosti glej [razdelek 11.2](#). Za varstvo otrok je lahko pomemben tudi dokument Evropske komisije (2013), Predlog direktive Evropskega parlamenta in Sveta o začasni brezplačni pravni pomoči za osumljene ali obdolžene osebe, ki jim je bila odvzeta prostost, ter osebe v postopkih na podlagi evropskega naloga za prijete, COM(2013) 824 final, Bruselj, 27. november 2013.

javne obravnave / izreka sodbe (razen če je to med drugim v nasprotju z interesi mladoletnikov), pravico do obravnavanja zadeve v razumnem roku, pravico, da zadevo obravnava neodvisno in nepristransko sodišče⁵⁰⁹, in pravico, da zadevo obravnava z zakonom ustanovljeno sodišče. ESČP je razvilo jamstva, ki so neločljivo povezana s pojmom pošteno sojenje: enakopravnost strank v postopku in kontradiktorni postopek; pravica do molka; dostop do odvetnika; učinkovita udeležba; prisotnost na obravnavi in utemeljeni sklepi. Poleg tega velja, da vsakdo, ki je obdolžen kaznivega dejanja, velja za nedolžnega, dokler ni v skladu z zakonom dokazana njegova krivda (člen 6(2) EKČP).

Kdor je obdolžen kaznivega dejanja, ima naslednje minimalne pravice: pravico, da je takoj seznanjen z obtožbo v jeziku, ki ga razume (člen 6(3)(a) EKČP), pravico, da ima primeren čas in možnosti za pripravo svoje obrambe (člen 6(3)(b) EKČP), pravico, da ima zagovornika po lastni izbiri (člen 6(3)(c) EKČP), pravico, da zaslišuje oziroma zahteva zaslišanje prič (člen 6(3)(d) EKČP), in pravico do brezplačne pomoči tolmača (člen 6(3)(e) EKČP). Ta jamstva se uporabljajo za odrasle in otroke. Vendar vidiki, ki so zlasti pomembni za otroke in so ustvarili sodno prakso, ki zadeva otroke, vključujejo pravico do učinkovite udeležbe in pravico do dostopa do odvetnika. Zato sta v tem poglavju ti dve posebni jamstvi podrobneje pojasnjeni.

Za osumljene ali obdolžene otroke so zelo pomembne *Smernice za otrokom prijazno pravosodje*⁵¹⁰, ki jih je oblikoval Svet Evrope. Čeprav niso pravno zavezujoče, predstavljajo vmesni korak pri zagotavljanju, da se v sodnih postopkih, vključno s tistimi v okviru kazenskopравnega sistema, upoštevajo posebne potrebe otrok. Smernice temeljijo na obstoječi sodni praksi ESČP ter drugih evropskih in mednarodnih pravnih standardih, kot je Konvencija ZN o otrokovih pravicah, in so koristno orodje za strokovnjake, ki obravnavajo otroke. V skladu z razdelkom I(1) se smernice uporabljajo za otroke v sodnih (kazenskih ali nekazenskih) postopkih ali alternativah takšnim postopkom. Posebnega pomena za otroke v kazenskih postopkih so pravica, da se informacije o kazenskih obtožbah otroku in staršem pojasnijo tako, da natančno razumejo obtožbo (razdelek IV.A.1.5), pravica, da je otrok zaslišan samo v prisotnosti odvetnik ali staršev ali osebe, ki ji otrok zaupa (razdelek C(30)), pravica do hitrega postopka (razdelek D(4)) in pravica do otroku prilagojenih razgovorov ali obravnav (razdelek D(5)).

509 Sodbi ESČP z dne 24. avgusta 1993 v zadevi *Nortier proti Nizozemski*, pritožba št. 13924/88, in z dne 2. marca 2010 v zadevi *Adamkiewicz proti Poljski*, pritožba št. 54729/00.

510 Svet Evrope, Odbor ministrov (2010), *Smernice za otrokom prijazno pravosodje*, 17. november 2010.

Parlamentarna skupščina Sveta Evrope (PACE) je junija 2014 sprejela resolucijo o otroku prijaznem mladoletniškem pravosodju, s katero je poudarila potrebo, da se otroci, ki so v navzkrižju z zakonom, obravnavajo ob upoštevanju njihovih pravic in starosti primerno.⁵¹¹ Države članice poziva k izvajanju mednarodnih standardov na področju človekovih pravic, ki se nanašajo na mladoletniško pravosodje, vključno s Smernicami Sveta Evrope za otrokom prijazno pravosodje, ter k uskladitvi nacionalne zakonodaje in prakse s temi standardi. Parlamentarna skupščina predlaga uporabo odvzema prostosti le kot zadnjega sredstva in za čimkrajše obdobje, določitev minimalne starosti za kazensko odgovornost na 14 let brez možnosti izjem v primeru težjih kaznivih dejanj in vzpostavitev posebnega sistema mladoletniškega pravosodja, vključno z mehanizmi za preusmeritev (ang. diversion), ukrepi brez odvzema prostosti in specializiranimi strokovnjaki.

V okviru mednarodnega prava je v členu 40 Konvencije o otrokovih pravicah priznana pravica vsakega otroka, ki je osumljen, obtožen ali spoznan za krivega kršenja kazenskega zakona, da z njim ravnajo pravično in starosti primerno. V skladu s tem členom je ključni cilj mladoletniškega pravosodja ponovna vključitev otrok v družbo, v kateri lahko imajo konstruktivno vlogo. V členu 40(2) Konvencije o otrokovih pravicah sta priznana otrokova pravica do poštenega sojenja in dejstvo, da imajo otroci dodatne pravice, vključno s pravico do pomoči staršev, pravico do pritožbe in pravico, da je v vseh fazah postopka zajamčeno popolno spoštovanje njegove zasebnosti.

Poleg tega sta bili v drugih instrumentih razviti načeli iz Konvencije o otrokovih pravicah glede poštenega sojenja in pravice do starosti primerne obravnave, vključno z uporabo odvzema prostosti le kot zadnjega sredstva in za najkrajši potrební čas (glej člen 37(b) Konvencije o otrokovih pravicah). Zlasti pomembni so Standardna minimalna pravila ZN o kazenskem pravosodju za mladoletnike (Pekinška pravila)⁵¹², Smernice ZN za preprečevanje mladoletniškega prestopništva (Smernice iz Riada)⁵¹³ in Pravila ZN za zaščito mladoletnikov, ki jim je

511 Parlamentarna skupščina Sveta Evrope, Resolucija št. 2010 (2014), „*Child-friendly juvenile justice: from rhetoric to reality*“.

512 ZN, Generalna skupščina (GS) (1985), *Standardna minimalna pravila ZN o kazenskem pravosodju za mladoletnike*, dok. ZN, res. GS št. 40/33, 19. november 1985.

513 ZN, Generalna skupščina (GS) (1990), *Smernice ZN za preprečevanje mladoletniškega prestopništva*, dok. ZN, res. GS št. 45/112, 14. december 1990.

bila odvzeta prostost („Havanska pravila“)⁵¹⁴. V Pekinških pravilih so določene podrobne smernice o izvajanju člena 40 Konvencije o otrokovih pravicah glede jamstev poštenega sojenja in otrokom prilagojene obravnave, vključno s cilji mladoletniškega pravosodja, varstvom zasebnosti, preiskavo in pregonom, pridržanjem pred sodnim postopkom, odločanjem in dokončno odločitvijo ter institucionalno in neinstitucionalno obravnavo. Havanska pravila se nanašajo na obravnavo mladoletnikov, ki jim je odvzeta prostost, in vključujejo pravila v zvezi z opredelitvijo odvzema prostosti, pridržanjem in pridržanjem pred sodnim postopkom, razmerami v zavodih za pridržanje mladoletnikov, disciplinskimi postopki, metodami pregleda in uporabo sile, pritožbenimi mehanizmi, mehanizmi inšpekcijskih pregledov in spremljanja ter ponovno vključitvijo mladoletnikov v družbo. Nazadnje, Smernice iz Riada zagotavljajo podrobne smernice v zvezi s politikami za preprečevanje mladoletniškega prestopništva.

Odbor ZN za pravice otrok je izdal eno splošno pripombo (št. 10)⁵¹⁵ o otrocih in mladoletniškem pravosodju, ki ponuja podrobne smernice glede razlage in izvajanja Konvencije o otrokovih pravicah, kar zadeva mladoletniško pravo. V njej so obravnavana pomembna načela mladoletniškega pravosodja, vključno s pravico do učinkovite udeležbe kot del pravice do poštenega sojenja (za več podrobnosti glej [razdelek 11.1.1](#)), uporabo odvzema prostosti kot zadnjega sredstva in za najkrajši potreben čas, uporabo preusmeritve (uporabo drugih ukrepov namesto sodnih postopkov, ang. diversion) in preprečevanjem mladoletniškega prestopništva, vključitvijo načela otrokovih koristi in načela nediskriminacije v sistem mladoletniškega pravosodja ter starostnimi omejitvami. Odbor ZN za pravice otrok priporoča določitev minimalne starosti kazenske odgovornosti na 12 let ali po možnosti na višjo starost. Priporoča tudi, naj se vsem otrokom podeli pravica do obravnave v okviru mladoletniškega pravosodja, in prepoveduje, da se v primeru težjih kaznivih dejanj šestnajst- in sedemnajstletnikom sodi kot odraslim. Za mladoletniško pravosodje so pomembne tudi druge splošne pripombe, na primer v zvezi s pravico do izjave (ki je povezana s pravico do učinkovite udeležbe v sodnih postopkih) in varstvom pred vsemi oblikami nasilja.⁵¹⁶

514 ZN, Generalna skupščina (GS) (1990), Pravila ZN za zaščito mladoletnikov, ki jim je bila odvzeta prostost, dok. ZN, res. GS št. 45/113, 14. december 1990.

515 ZN, Odbor za pravice otrok (2007), *Splošna pripomba št. 10 o otrokovih pravicah v mladoletniškem pravu*, CRC/C/GC/10, 25. april 2007.

516 ZN, Odbor za pravice otrok (2009), *Splošna pripomba št. 12 (2009): Otrokova pravica do izjave*, CRC/C/GC/12, 1. julij 2009; ZN, Odbor za pravice otrok (2011), *Splošna pripomba št. 13 (2011) – Pravica otroka, da ni izpostavljen nobeni obliki nasilja*, CRC/C/GC/13, 18. april 2011.

11.1.1. Učinkovita udeležba

V okviru prava EU so v členu 47 Listine EU o temeljnih pravicah določena jamstva, podobna tistim iz člena 6 EKČP, vključno s pravico, da zadevo pravično, javno in v razumnem roku obravnava neodvisno in nepristransko sodišče, pravico do pravnega zastopanja in pravico do učinkovitih pravnih sredstev. Predlagana direktiva o procesnih jamstvih za otroke, ki so osumljeni ali obdolženi v kazenskem postopku, vključuje pravico do učinkovite udeležbe in pravico do pravnega zastopanja.⁵¹⁷

V okviru prava Sveta Evrope je ESČP v skladu s členom 6 natančno opredelilo posebne zahteve za zagotavljanje učinkovite udeležbe otrok v kazenskih postopkih. Praviloma je treba v postopku zagotoviti, da se upoštevajo otrokova starost, zrelost in čustvene sposobnosti.⁵¹⁸ Konkretni primeri zahtev glede „učinkovite udeležbe“ vključujejo otrokovo navzočnost na obravnavah, obravnave brez navzočnosti javnosti, omejitev publicitete, zagotovitev, da otrok razume zadevo, in omejitev formalnosti na zasedanjih sodišča. ESČP do zdaj še ni odločilo, da določitev prenizke starosti za kazensko odgovornost sama po sebi pomeni kršitev člena 6 EKČP. Pri presoji, ali je lahko otrok učinkovito sodeloval v nacionalnem postopku, upošteva konkretne okoliščine posamezne zadeve.

Primer: zadeva *T. proti Združenemu kraljestvu*⁵¹⁹ se nanaša na umor dvehletnega otroka, ki sta ga zagrešila dva desetletnika. Javno sojenje dečkoma je imelo veliko medijske pozornosti. Postopek na sodišču je bil nekoliko spremenjen, in sicer so bila zasedanja krajša, pritožnikovi starši so sedeli v njegovi bližini, med odmori je bil na voljo prostor za igro itd. Kljub temu se je pritožniku in njegovemu soobdolžencu sodilo na sodišču za odrasle, pri čemer je bila ohranjena večina strogih vidikov kazenskega postopka. ESČP je odločilo, da pritožnik ni mogel učinkovito sodelovati v postopku zaradi odmevnosti obravnav, ki so vzbudile veliko medijsko pozornost, pa tudi zaradi svoje omejene sposobnosti sodelovanja s svojimi odvetniki in zagotavljanja ustreznih pričevanj. Zato so bile kršene njegove pravice v skladu s členom 6 EKČP.

517 Evropska komisija (2013), Predlog direktive Evropskega parlamenta in Sveta o procesnih jamstvih za otroke, ki so osumljeni ali obdolženi v kazenskem postopku, COM(2013) 822 final, Bruselj, 27. november 2013.

518 Sodba ESČP z dne 16. decembra 1999 v zadevi *T. proti Združenemu kraljestvu* [VS], pritožba št. 24724/94, točka 61.

519 Sodba ESČP z dne 16. decembra 1999 v zadevi *T. proti Združenemu kraljestvu* [VS], pritožba št. 24724/94.

Priznavanje pravice do učinkovite udeležbe je tudi jedro Smernic Sveta Evrope za otrokom prijazno pravosodje. Pravosodje za otroke, vključno z mladoletniškim pravosodjem, je pravosodje, ki je „dostopno, starosti primerno, hitro, vestno, prilagojeno in usmerjeno v potrebe in pravice otroka, ki spoštuje otrokove pravice, vključno s pravicami do dolžnega postopanja, do udeležbe v postopkih in razumevanja postopkov, do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja ter do osebne celovitosti in dostojanstva“⁵²⁰. V teh smernicah so na voljo posebna navodila glede obravnave otrok v postopkih mladoletniškega pravosodja ali drugih sodnih postopkih. Otroci morajo imeti dostop do sodnega varstva in sodnega postopka, poleg tega je treba ščititi njihove pravice do pravnega svetovanja in zastopanja ter do izjave in izražanja mnenj; izogibati se je treba neutemeljenim zamudam, postopke je treba organizirati otrokom prijazno (kar vključuje okolje in jezik) ter sprejeti posebne zaščitne ukrepe za pridobivanje dokazov/izjav otrok ter odziv nanje.⁵²¹

11.1.2. Dostop do odvetnika

V okviru prava EU so v uvodnih izjavah 52 in 55 preambule ter členu 5(2) do (4) direktive o dostopu do odvetnika (2013/48/EU)⁵²² – ki jo je treba začeti izvajati do 27. novembra 2016 – vključena neposredna sklicevanja na otroke. V skladu z uvodno izjavo 55 in členom 5(2) je treba v primeru odvzema prostosti otroku o tem in razlogih zanj obvestiti nosilca starševske odgovornosti, razen če bi to bilo v nasprotju s koristmi otroka. V slednjem primeru je treba obvestiti drugo primerno odraslo osebo. V skladu s členom 2 se direktiva za osumljene ali obdolžene osebe uporablja od takrat, ko so seznanjene s tem, da so osumljene ali obdolžene storitve kaznivega dejanja, do zaključka postopka, torej do končne ugotovitve krivde ali nedolžnosti. Poleg tega je v členu 3(3) določeno, da pravica do dostopa do odvetnika vključuje pravico osumljenih ali obdolženih oseb do zasebnega srečanja in komunikacije z odvetnikom, tudi pred prvim zaslišanjem, pravico, da je odvetnik navzoč pri njihovem zaslišanju in pri njem dejavno sodeluje, in pravico do navzočnosti odvetnika pri več preiskovalnih dejanjih ali dejanjih zbiranja dokazov.

520 Svet Evrope, Odbor ministrov (2010), *Smernice za otrokom prijazno pravosodje*, 17. november 2010, odstavek II. C.

521 Prav tam, razdelek D.

522 Direktiva 2013/48/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 22. oktobra 2013 o pravici do dostopa do odvetnika v kazenskem postopku in v postopkih na podlagi evropskega naloga za prijete ter pravici do obvestitve tretje osebe ob odvzemu prostosti in do komunikacije s tretjimi osebami in konzularnimi organi med odvzemom prostosti, UL L 294, 6.11.2013, str. 1.

V okviru prava Evropskega Sveta ESČP šteje, da je dostop do odvetnika eden od temeljnih elementov pravice do poštenega sojenja.⁵²³ Vsakdo, ki je obdolžen kaznivega dejanja, ima pravico, da ga od začetnih faz policijske preiskave brani odvetnik. To pravico je mogoče omejiti v izjemnih okoliščinah, če ta omejitev ne posega neupravičeno v pravice obdolženca. ESČP je ugotovilo, da bi se to lahko zgodilo, kadar se za obsodbo uporabijo izjave obdolžencev, ki niso imeli dostopa do odvetnika.⁵²⁴ Skrben pregled, ki ga ESČP opravi za opredelitev, ali je imel pritožnik učinkovit dostop do odvetnika, je natančnejši v zadevah, v katerih so udeleženi otroci.⁵²⁵

Primer: zadeva *Panovits proti Cipru*⁵²⁶ se nanaša na 17-letnika, ki je bil obtožen umora in ropa. Mladeniča so v spremstvu očeta privedli na policijsko postajo. Nato so ga aretirali in odpeljali v posebno sobo za zaslišanje, pri čemer nista bila navzoča niti oče niti odvetnik. Med zaslišanjem pritožnika so očeta seznanili s pritožnikovo pravico, da se obrne na odvetnika. Nekaj minut pozneje so očetu povedali, da je njegov sin med tem priznal storitev kaznivega dejanja. ESČP je ugotovilo, da glede na pritožnikovo starost ni bilo mogoče šteti, da se je pritožnik pred podajo izjave zavedal svoje pravice do pravnega zastopanja. Poleg tega je malo verjetno, da bi lahko razumno presodil posledice zaslišanja, opravljenega brez navzočnosti odvetnika v okviru kazenskega postopka zaradi umora. Čeprav se zdi, da so bili organi ves čas pripravljene pritožniku odobriti pomoč odvetnika, če bi to zahteval, pa ga niso seznanili z njegovo pravico, da lahko po potrebi zahteva brezplačno dodelitev odvetnika. Ni dokazov, da sta se pritožnik ali njegov oče izrecno in nedvoumno odpovedala pravici do pravne pomoči. Sodišče je zato ugotovilo kršitev člena 6(3)(c) v povezavi s členom 6(1) EKČP.

523 Sodba ESČP z dne 27. novembra 2008 v zadevi *Salduz proti Turčiji* [VS], pritožba št. 36391/02, točka 51.

524 Prav tam, točka 62.

525 Prav tam, točka 60.

526 Sodba ESČP z dne 11. decembra 2008 v zadevi *Panovits proti Cipru*, pritožba št. 4268/04.

11.2. Pravice mladih prestopnikov v zvezi s pridržanjem

Ključne točke

- Otrokom se lahko prostost odvzame le kot zadnje sredstvo in za najkrajši potrebni čas.
- Pridržane otroke je treba obravnavati starosti primerno in ob spoštovanju njihovega dostojanstva.
- Otroci ne smejo biti pridržani skupaj z odraslimi.

Vsakdo ima pravico do svobode. Odvzem prostosti je zato izjema in vključuje vsako obliko namestitve v zavod na podlagi sklepa sodnega ali upravnega organa, ki ga mladoletnik ne more prostovoljno zapustiti.⁵²⁷ Zaradi pomena varstva otrokovih pravic, vključno z njihovimi koristmi, je treba primere odvzema prostosti obravnavati s tega posebnega vidika, če so v njih udeleženi otroci.

Čeprav se lahko pridržanje pojavi v različnih okoliščinah, se ta razdelek osredotoča na otroke v stiku s sistemi kazenskega pravosodja.

V mednarodnih instrumentih je na splošno potrjeno, da mora biti pridržanje zadnje sredstvo. To pomeni, da morajo državni organi, ki razmišljajo o pridržanju otroka, najprej ustrezno preučiti druge možnosti za varstvo otrokovih koristi in njegovo ponovno vključitev v družbo (člen 40(1) Konvencije o otrokovih pravicah). Druge možnosti so lahko na primer: „skrb, svetovanje, nadzor, pravno svetovanje, pogojen odpust kazni, rejništvo, izobraževanje in programi poklicnega usposabljanja“ (člen 40(4) Konvencije o otrokovih pravicah). O pridržanju je treba razmišljati le, če druge možnosti niso izvedljive. Poleg tega je treba pridržanje odrediti le za najkrajše obdobje ter v skladu z ustreznimi vsebinskimi in procesnimi jamstvi. Pridržani otroci imajo zaradi svoje starosti in ranljivosti posebne pravice in jamstva.

⁵²⁷ Pravilo 21.5 dokumenta Sveta Evrope, Odbora ministrov (2008), Priporočilo CM/Rec(2008)11 o evropskih pravilih za mladoletne storilce kaznivih dejanj, ki so jim naložene sankcije ali ukrepi, 5. november 2008.

11.2.1. Oblike pridržanja (vsebinska in procesna jamstva)

V okviru prava EU veljavni pravni okvir za kazenskopravne postopke ne vključuje zavezujočega instrumenta v zvezi s pridržanjem otrok.

V okviru prava Sveta Evrope je v členu 5 EKČP določeno, da ima vsakdo pravico do svobode. Pridržanje je izjema, ki mora biti predvidena v nacionalnem pravu in ne sme biti samovoljna. Poleg tega je treba pridržanje utemeljiti v skladu z enim od šestih izčrpnih primerov, navedenih v členu 5(1)(a) do (f). Pridržanje otrok, ki so v stiku s kazenskopravnim sistemom, je lahko utemeljeno v skladu z odstavki (a) pridržanje, odrejeno s sodbo pristojnega sodišča, (c) pridržanje pred sodnim postopkom ali (d) pridržanje zlasti zaradi vzgojnega nadzorstva. Analizirana sta zadnja dva odstavka, ker vključujeta posebne dolžnosti za državne organe.

Pridržanje pred sodnim postopkom

„Pridržanje pred sodnim postopkom“ se nanaša na primere, v katerih so posamezniki pridržani zaradi suma storitve kaznivega dejanja ali priptri. Začne se s pridržanjem posameznika, konča pa z odločitvijo prvostopenjskega sodišča o vsebini zadeve.⁵²⁸ Čeprav imajo otroci enaka jamstva kot odrasli, je ESČP opredelilo več dodatnih načel za izboljšanje položaja otrok v nacionalnih kazenskih postopkih.

ESČP običajno razlaga člen 5(1)(c) in člen 5(3) tako, da določata pridržanje osebe pred sodnim postopkom le, če obstaja utemeljen sum, da je storila kaznivo dejanje. Poleg tega pridržanje pred sodnim postopkom ne sme prekoračiti razumnega roka in ga je treba ponovno preučiti v razumnih časovnih presledkih. Daljše kot je obdobje pridržanja, močnejši morajo biti razlogi, ki jih organi predložijo za njegovo utemeljitev. V skladu s sodno prakso ESČP je treba obdolženca pred sodno obravnavo vedno izpustiti na prostost, razen če lahko država dokaže obstoj „pomembnih in zadostnih“ razlogov, na podlagi katerih je nadaljnje pridržanje utemeljeno.⁵²⁹

⁵²⁸ Sodba ESČP z dne 22. maja 2012 v zadevi *Idalov proti Rusiji*, pritožba št. 5826/03, točka 112.

⁵²⁹ Sodba ESČP z dne 24. julija 2003 v zadevi *Smirnova proti Rusiji*, pritožbi št. 46133/99 in 48183/99, točka 58.

ESČP je razvilo štiri osnovne sprejemljive razloge, da se v primerih pridržanja pred sodnim postopkom priporniku zavrne izpustitev ob plačilu varščine: tveganja pobega, ogrožitve delovanja pravosodja, storitve nadaljnjih kaznivih dejanj ali povzročitve javnega nereda. Poleg tega mora biti nadaljnje pridržanje pred sodnim postopkom nujno potrebno, država pa mora preučiti vsa dejstva, ki so v prid ali proti obstoju resnične zahteve javnega interesa, ki utemeljuje nadaljnji odvzem prostosti.⁵³⁰

ESČP v zadevah, v katerih so udeleženi otroci, zahteva, da državni organi pri presoji ustreznih argumentov za pridržanje pred sodnim postopkom in proti njemu namenjajo posebno pozornost otrokovi starosti; pridržanje pred sodnim postopkom je treba uporabiti kot zadnje sredstvo in ga uporabljati čimkrajše obdobje.⁵³¹ To pomeni, da morajo organi obravnavati alternative pridržanju pred sodnim postopkom.⁵³² Poleg tega morajo državni organi posebej poskrbeti, da sodišče o zadevah, v katerih so udeleženi otroci, odloča v razumnem roku.⁵³³

Primer: v zadevi *Nart proti Turčiji*⁵³⁴ je bil 17-letni pritožnik aretiran zaradi suma ropa trgovine z živili. Pred sodnim postopkom je bil 48 dni pridržan v zaporu za odrasle. ESČP je ob posebnem sklicevanju na dejstvo, da je bil pritožnik otrok, navedlo, da „je treba pridržanje mladoletnikov pred sodnim postopkom uporabiti le kot zadnje sredstvo; biti mora čimkrajše, in če je nujno potrebno, je treba mladoletnike pridržati ločeno od odraslih“.⁵³⁵ V zadevnem primeru so organi poskušali pridržanje pred sodnim postopkom utemeljiti na podlagi „stanja dokazov“, vendar je ESČP ugotovilo, da zgolj ta razlog ne upravičuje trajanja pritožnikovega pridržanja. ESČP je zato ugotovilo kršitev člena 5(3) EKČP.

530 Prav tam, točki 58 in 59; sodba ESČP z dne 18. marca 2008 v zadevi *Ladent proti Poljski*, pritožba št. 11036/03, točka 55.

531 Sodba ESČP z dne 19. januarja 2012 v zadevi *Korneykova proti Ukrajini*, pritožba št. 39884/05, točki 43 in 44. Glej tudi sodbi ESČP z dne 10. januarja 2006 v zadevi *Selçuk proti Turčiji*, pritožba št. 21768/02, točki 35 in 36, in z dne 13. novembra 2012 v zadevi *J. M. proti Danski*, pritožba št. 34421/09, točka 63.

532 Sodbi ESČP z dne 9. julija 2013 v zadevi *Dinç in Çakır proti Turčiji*, pritožba št. 66066/09, točka 63 (na voljo v francoščini), in z dne 20. januarja 2009 v zadevi *Güveç proti Turčiji*, pritožba št. 70337/01, točka 108.

533 Sodba ESČP z dne 3. marca 2011 v zadevi *Kuptsov in Kuptsova proti Rusiji*, pritožba št. 6110/03, točka 91.

534 Sodba ESČP z dne 6. maja 2008 v zadevi *Nart proti Turčiji*, pritožba št. 20817/04.

535 Prav tam, točka 31.

Pridržanje zaradi vzgojnega nadzora

Ta oblika pridržanja se odreja v primerih, v katerih ima otrok zaradi mote- ne osebnosti in nasilnega vedenja posebno potrebo po vzgojnem nadzoru. Člen 5(1)(d) EKČP je usmerjen predvsem v oblike pridržanja zunaj področja upo- rabe sistema mladoletniškega pravosodja.

Primer: zadeva *Bouamar proti Belgiji*⁵³⁶ se nanaša na otroka, ki so ga priprli devetkrat, vsakič za približno 15 dni. Pritožnik je bil mladostnik, za katere- ga se je štelo, da ima moteno osebnost nasilnega vedenja. Belgijska vlada je trdila, da je bil priprt zaradi vzgojnega nadzora. ESČP je ugotovilo, da začasne namestitve v pripor same po sebi niso v nasprotju s členom 5(1) (d), če organi mladoletnika namestijo zaradi vzgojnega nadzora. Vendar je ugotovilo še, da organi v pritožnikovem primeru niso dokazali, da so imeli namen ali možnost namestiti pritožnika v zavod, kjer bi mu lahko vzgojni nadzor koristil. ESČP je zato ugotovilo kršitev člena 5(1)(d) EKČP.

Primer: zadeva *D. G. proti Irski*⁵³⁷ se nanaša na namestitev nasilnega otroka v center za pridržanje. ESČP je razsodilo, da se pojem „vzgojni nadzor“ ne sme strogo enačiti s poučevanjem v razredu. Vzgojni nadzor vključuje številne vidike uresničevanja starševskih pravic s strani lokalnega organa v korist in za varstvo zadevne osebe. ESČP je ugotovilo, da lahko nacionalni organi začasno namestijo mladoletnike v centre za pridržanje, dokler se ne najde primerna namestitev, vendar je treba to storiti hitro. V pritožnikovem primeru zahteva glede hitrega ukrepanja ni bila izpolnjena, saj je bil nameščen v primerno zgradbo več kot šest mesecev po tem, ko je bil izpuščen iz pridržanja. ESČP je zato ugotovilo kršitev člena 5(1)(d) EKČP.

Pritožbe v zvezi s pridržanjem, hitro ponovno obravnavo in dostopom do odvetnika

ESČP zahteva, da so nacionalni organi zlasti skrbni v zadevah, v katerih so ude- leženi pridržani otroci. Državni organi morajo poleg zgoraj navedenih jamstev zagotoviti, da imajo otroci pravico do izpodbijanja zakonitosti pridržanja v ra- zumnih časovnih presledkih in da imajo dostop do odvetnika med postopkom, v katerem se odloča o zakonitosti njihovega pridržanja. Poleg tega morajo

536 Sodba ESČP z dne 29. februarja 1988 v zadevi *Bouamar proti Belgiji*, pritožba št. 9106/80.

537 Sodba ESČP z dne 16. maja 2002 v zadevi *D. G. proti Irski*, pritožba št. 39474/98.

nacionalna sodišča o teh pravnih izpodbijanjih odločiti hitro. ESČP je ta procesna jamstva izpeljalo iz besedila člena 5(4) EKČP.

Primer: ESČP je v zadevi *Bouamar proti Belgiji*⁵³⁸ ugotovilo kršitev člena 5(4), ker: so obravnave za odločanje o pritožnikovem pridržanju potekale brez navzočnosti njegovih odvetnikov, ker ni bila sprejeta hitra odločitev in ker ni bilo dejanske odločbe o „zakonitosti pridržanja“, saj so nacionalna sodišča pritožnikove pritožbe zavrnila kot brezpredmetne.

11.2.2. Pogoji pridržanja

V okviru prava EU sta v členu 4 Listine EU o temeljnih pravicah prepovedani mučenje in nečloveško ali ponižujoče ravnanje. Ker pa se Listina uporablja le v okviru prava EU, je bilo treba to določbo povezati z nekim drugim pravnim instrumentom EU, v katerem se obravnava pridržanje, da je postala zavezujoča za države članice. Sodišče EU do zdaj še ni obravnavano nobene zadeve, povezane s členom 4 Listine.

ESČP je **v okviru prava Sveta Evrope** ugotovilo, da lahko pridržanje otrok skupaj z odraslimi pomeni kršitev člena 3⁵³⁹ ali 5⁵⁴⁰ EKČP. Poleg tega bi lahko tudi neustrezna zdravstvena oskrba odprla vprašanja v skladu s členom 3⁵⁴¹. Med drugimi vidiki, ki bi lahko odprli vprašanja v skladu s členom 3, so razpoložljiv prostor v celici, razsvetljava in rekreacijske dejavnosti.⁵⁴² ESČP se pri presoji skladnosti pogojev pridržanja s standardi iz člena 3 EKČP pogosto opira na sklop standardov, ki jih je razvil Evropski odbor za preprečevanje mučenja in nehumanega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja, ki pod okriljem Evropske konvencije o preprečevanju mučenja in nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja spremlja razmere v zaporih z ogledi na kraju samem v državah članicah Sveta Evrope.⁵⁴³

538 Sodba ESČP z dne 29. februarja 1988 v zadevi *Bouamar proti Belgiji*, pritožba št. 9106/80.

539 Sodba ESČP z dne 20. januarja 2009 v zadevi *Güveç proti Turčiji*, pritožba št. 70337/01.

540 Sodba ESČP z dne 6. maja 2008 v zadevi *Nart proti Turčiji*, pritožba št. 20817/04.

541 Sodbi ESČP z dne 20. januarja 2009 v zadevi *Güveç proti Turčiji*, pritožba št. 70337/01, in z dne 14. novembra 2013 v zadevi *Blokihni proti Rusiji*, pritožba št. 47152/06 (predložena VS 24. marca 2014).

542 Sodba ESČP z dne 3. marca 2011 v zadevi *Kuptsov in Kuptsova proti Rusiji*, pritožba št. 6110/03, točka 70.

543 Glej na primer sodbo ESČP z dne 20. januarja 2009 v zadevi *Güveç proti Turčiji*, pritožba št. 70337/01.

Primer: v zadevi *Güveç proti Turčiji*⁵⁴⁴ je bil zaradi suma članstva v Kurdski delavski stranki (PKK) aretiran petnajstletni deček. Na podlagi odločbe sodišča za državno varnost je bil pet let pridržan v zaporu za odrasle. ESČP je ugotovilo, da je bilo njegovo pridržanje v nasprotju s turškimi predpisi in obveznostmi po mednarodnem pravu, med drugim vključno s členom 37(c) Konvencije o otrokovih pravicah, ki določa, da je treba otroke pridržati ločeno od odraslih. Sodišče je poleg tega ugotovilo, da so se pritožnik v zaporu pojavile psihološke težave, zaradi katerih je večkrat poskušal narediti samomor. Poleg tega mu organi niso zagotovili ustrezne zdravstvene oskrbe. Zato je ESČP glede na pritožnikovo starost, trajanje njegovega pridržanja v zaporu skupaj z odraslimi in dejstvo, da mu organi niso zagotovili ustrezne zdravstvene oskrbe za njegove psihološke težave in da niso sprejeli ukrepov za preprečitev večkratnih poskusov samomora, nedvomno ugotovilo, da je bil pritožnik žrtev nečloveškega in ponižujočega ravnanja. Zato je bil kršen člen 3 EKČP.

Evropski odbor za socialne pravice člen 17 Evropske socialne listine dosledno razlaga tako, da je treba pridržane ali zaprte otroke namestiti ločeno od odraslih.

V Evropskih pravilih Sveta Evrope za mladoletne storilce kaznivih dejanj, ki so jim naložene sankcije ali ukrepi, so zagotovljene podrobne smernice o pogojih pridržanja. V njih je poleg tega določeno, da mladoletniki ne smejo biti pridržani v zavodih za odrasle, temveč v zavodih, ki so ustanovljeni posebej zanje.⁵⁴⁵

V okviru mednarodne zakonodaje je v Konvenciji o otrokovih pravicah posebna določba glede odvzema prostosti otrokom, v skladu s katero morajo biti otroci ločeni od odraslih, razen če je to v nasprotju z njihovimi koristmi (člen 37(c) Konvencije). V tem členu je poleg tega določeno, da imajo otroci načeloma pravico do ohranjanja stikov s svojo družino prek dopisovanja ali obiskov.

11.2.3. Varstvo pred zlorabo in trpinčenjem

ESČP je v okviru prava Sveta Evrope večkrat razsodilo, da so nacionalni organi pristojni za varstvo pridržanih oseb pred smrtjo, zlorabo ali trpinčenjem, ki ga povzročijo drugi zaporniki ali organi sami. V zvezi s tem so zlasti pomembne

⁵⁴⁴ Prav tam.

⁵⁴⁵ Svet Evrope, Odbor ministrov (2008), Priporočilo CM/Rec(2008)11 o evropskih pravilih za mladoletne storilce kaznivih dejanj, ki so jim naložene sankcije ali ukrepi, 5. november 2008, pravilo 59.1.

obveznosti držav, saj so priporniki pod pristojnostjo in nadzorom države.⁵⁴⁶ Državni organi morajo poleg sprejemanja razumnih ukrepov za varstvo zapornikov izvajati tudi učinkovite preiskave spornih obtožb o trpinčenju ali smrti.

Primer: zadeva *Çoşelav proti Turčiji* se nanaša na samomor mladostnika v zaporu⁵⁴⁷, ki je pred tem že večkrat poskušal narediti samomor. Po teh poskusih samomora so ga organi iz oddelka za mladoletnike premestili v center za pridržanje za odrasle. Sodišče je najprej ugotovilo, da so se organi zavedali ali da bi se morali zavedati obstoja dejanske in neposredne grožnje za življenje sina pritožnikov, in nato navedlo, da niso sprejeli razumnih ukrepov za preprečitev tveganja samomora. ESČP je močno poudarilo starost pokojnika in dejstvo, da je bil pridržan skupaj z odraslimi. Zato je ugotovilo kršitev vsebinskega vidika člena 2 EKČP. Sodišče je poleg tega ugotovilo tudi kršitev postopkovnega dela člena 2, saj organi niso izvedli učinkovite preiskave smrti sina pritožnikov. Med razlogi za te ugotovitve so: dejstvo, da organi pritožnikov niso nemudoma obvestili o smrti njunega sina, dejstvo, da tožilstvo ni preučilo domnevnih napak pri preprečevanju samomora, in dolgotrajni upravni postopek, ki je sledil.

11.3. Zaščita otrok žrtev in prič

Ključna točka

- Otroci žrtev in prič so upravičeni do varstva pred nadaljnjo viktimizacijo, do okrevanja in ponovne vključitve ter do učinkovite udeležbe v kazenskih in alternativnih postopkih.

Položaj otrok žrtev in prič je priznan **v okviru prava EU in Sveta Evrope**.

V okviru prava EU je v direktivi o pravicah žrtev (2012/29/EU)⁵⁴⁸ izrecno priznan položaj otrok žrtev. V njej je določeno, da je treba v primerih, ko je žrtev otrok, prednostno upoštevati, kaj je najboljšo za otroke, kar pa je treba preso-

546 Sodbi ESČP z dne 13. junija 2002 v zadevi *Anguelova proti Bolgariji*, pritožba št. 38361/97, in z dne 6. oktobra 2005 v zadevi *H. Y. in Hü. Y. proti Turčiji*, pritožba št. 40262/98.

547 Sodba ESČP z dne 9. oktobra 2012 v zadevi *Çoşelav proti Turčiji*, pritožba št. 1413/07.

548 Direktiva 2012/29/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 25. oktobra 2012 o določitvi minimalnih standardov na področju pravic, podpore in zaščite žrtev kaznivih dejanj ter o nadomestitvi Okvirnega sklepa Sveta 2001/220/PNZ, UL L 315, 14.11.2012, str. 57.

ditu za vsak primer posebej. Poleg tega mora prevladati pristop, ki je prilagojen otrokom, kar pomeni, da je treba upoštevati starost in raven zrelosti otroka ter njegove poglede, potrebe in skrbi. Cilj te direktive je tudi zagotoviti, da sta otrok in nosilec starševske odgovornosti (ali drugi pravni zastopnik) obveščena o vseh ukrepih ali pravicah, ki so posebej usmerjene k otroku (člen 1(2)). Otroci žrtve imajo tudi pravico, da so med kazenskim postopkom zaslišani, države članice pa morajo zagotoviti, da lahko predložijo dokaze. Ustrežno je treba upoštevati starost in zrelost otroka (člen 10(1)). Prav tako je cilj te direktive varovati zasebnost in identiteto žrtev otrok med kazenskim postopkom, med drugim za preprečevanje sekundarne viktimizacije (člen 21(1), glej tudi člen 26). Direktiva poleg tega vključuje posebno določbo o pravici do zaščite otrok žrtev v kazenskem postopku (člen 24), ki obravnava avdiovizualno snemanje zaslišanj otrok žrtev in uporabo posnetkov kot dokazov v kazenskih postopkih, dodelitev posebnih zastopnikov in pravico do pravnega zastopanja v lastnem imenu, če obstaja navzkrižje interesov med otrokom žrtvijo in nosilci starševske odgovornosti. Direktiva vključuje tudi različne določbe za varstvo žrtev na splošno, kot je dostop do storitev za pomoč žrtvam. V primeru otrok ali drugih ranljivih skupin je treba poskrbeti, da so na voljo specialistične storitve za podporo (glej razdelek 38 resolucije, ki je priložena Direktivi).⁵⁴⁹

Preden je bil Okvirni sklep Sveta 2001/220/PNZ o položaju žrtev v kazenskem postopku nadomeščen z direktivo o pravicah žrtev, je med drugim urejal udeležbo žrtev, njihove pravice in pošteno obravnavo. V njem je bil priznan poseben položaj ranljivih žrtev, čeprav ni vključeval izrecnega sklicevanja na otroke. Sodišče EU je v skladu s tem okvirnim sklepom razsodilo, da je mogoče otroke šteti za ranljive, če se upoštevajo njihova starost in kazniva dejanja, katerih žrtve naj bi bili. Zato so upravičeni do posebnih varstvenih ukrepov, na primer se zaslišijo zunaj prvostopenjskega sodišča in pred začetkom sodnega postopka.⁵⁵⁰ Sodišče EU je poleg tega razsodilo, da morajo biti vsi ukrepi, sprejeti za varstvo žrtev, oblikovani tako, da se obtoženi osebi še vedno zagotovi pošteno sojenje. Z drugimi besedami, varstvo žrtev in prič ne sme ogroziti pravice obtožene osebe do poštenega sojenja (glej tudi primere sodne prakse ESČP).⁵⁵¹

549 Glej FRA (2014b), str. 36.

550 Sodba Sodišča EU z dne 16. junija 2005 v zadevi *Kazenski postopek proti Marii Pupino* [VS], C-105/03, točka 53.

551 Sodba Sodišča EU z dne 16. junija 2005 v zadevi *Kazenski postopek proti Marii Pupino* [VS], C-105/03. Glej tudi sodbo Sodišča EU z dne 21. decembra 2011 v zadevi *Kazenski postopek proti X*, C-507/10.

Primer: v zadevi *Pupino*⁵⁵² je bila italijanska učiteljica obtožena trpinčenja učenke. V skladu z italijanskim zakonikom o kazenskem postopku morajo priče med glavno obravnavo praviloma pričati na sodišču. Vendar se lahko v nekaterih okoliščinah njihovi dokazi izvedejo pred sodnikom v okviru posebnega postopka pred glavno obravnavo (*incidente probatorio*). V zadevnem primeru je javni tožilec od nacionalnega sodišča zahteval, naj dovoli, da se v postopku za vnaprejšnje izvajanje dokazov zberejo izpovedbe mlajših otrok, vendar je nacionalno sodišče njegovo zahtevo zavrnilo. Sodišče EU je prvič predložilo svojo razlago nekaterih določb, ki so pomembne za položaj otrok kot žrtev in prič v kazenskem postopku. Poudarilo je, da morajo države članice v skladu z Okvirnim sklepom 2001/220/PNZ zagotoviti posebno varstvo ranljivih žrtev, kar pomeni, da morajo imeti nacionalna sodišča možnost dovoliti mlajšim otrokom, da podajo svoje izpovedbe na način, ki jim zagotavlja primerno varstvo, na primer zunaj glavne obravnave in pred njo. Sodišče EU je navedlo: „Vendar je neodvisno od vprašanja, ali okoliščina, da je žrtev kaznivega dejanja mladoletnik, na splošno zadošča za to, da bi bilo mogoče tako žrtev opredeliti kot posebej ranljivo v smislu okvirnega sklepa, neizpodbitno, da so lahko ti mlajši otroci takrat, ko trdijo, tako kot v zadevi v glavni stvari, da so pretrpeli grdo ravnanje, in to celo s strani učiteljice, predmet take opredelitve, upošteva predvsem njihovo starost in naravo ter posledice kaznivih dejanj, katerih žrtve naj bi bili.“⁵⁵³ Sodišče EU je poleg tega razsodilo, da morajo biti vsi ukrepi za varstvo in preprečevanje sekundarne viktimizacije oblikovani tako, da se obtoženi osebi še vedno zagotovi pošteno sojenje.⁵⁵⁴

ESČP je v okviru prava Sveta Evrope razsodilo, da morajo države zaščititi interese žrtev. To velja za žrtve, ki so kot priče udeležene v kazenskem postopku. V skladu z določbami EKČP, na primer členov 2 in 8, je treba njihove interese uskladiti z interesi obrambe.⁵⁵⁵ ESČP je izdalo več odločb o zadevah v zvezi s kaznivimi dejanji zoper spolno nedotakljivost, v katerih so zoper domnevne storilce pričali otroci. Ta sodna praksa kaže, da je Sodišče priznalo, da so kazenski postopki, ki se nanašajo na kazniva dejanja zoper spolno nedotakljivost, „pogosto težka preizkušnja za žrtev, zlasti kadar se neprostoovoljno sooči

552 Sodba Sodišča EU z dne 16. junija 2005 v zadevi *Kazenski postopek proti Marii Pupino* [VS], C-105/03.

553 Prav tam, točka 53.

554 Prav tam, točka 59.

555 Sodba ESČP z dne 26. marca 1996 v zadevi *Doorson proti Nizozemski*, pritožba št. 20524/92.

z obtožencem“, to pa je še bolj izrazito v zadevah, v katerih so udeleženi otroci.⁵⁵⁶ Zato se je Sodišče strinjalo, da se lahko v takih primerih sprejmejo nekateri ukrepi za varstvo otrok žrtev. Vendar je tudi opozorilo, da taki ukrepi ne smejo ogroziti ustreznega in učinkovitega uresničevanja pravic obrambe ter da morajo pravosodni organi zato morda sprejeti ukrepe, ki odtehtajo ovire, s katerimi se srečuje obramba.⁵⁵⁷

Primer: v zadevi *Kovač proti Hrvaški*⁵⁵⁸ je 12-letna deklica pred preiskovalnim sodnikom pričala, da je pritožnik zoper njo storil nespodobna dejanja. Pritožnik med tem pričanjem ni bil niti navzoč ali zastopan niti ni imel možnosti izpodbijati žrtvine izjave. ESČP je ponovilo, da je treba vse dokaze na javni obravnavi praviloma predložiti v navzočnosti obtožene osebe, da se ji omogoči predložitev nasprotnih argumentov. Če se izjave v fazi policijske ali sodne preiskave uporabljajo kot dokazi, to samo po sebi ni v nasprotju s členom 6 EKČP, če ima obtoženec ustrezno in dejansko možnost, da oporeka zadevni priči in jo izpraša, in sicer v času pričanja ali v poznejši fazi postopka. V pritožnikovem primeru so bile izjave žrtve edini neposredni dokazi o dejstvih, očitanih pritožniku, in ti dokazi so bili odločilni za odločitev sodišča, da ga spozna za krivega. Vendar pritožnik ni imel možnosti izpodbijati izjave in od nacionalnih sodišč ni prejel odgovora na svojo pritožbo v zvezi s tem. Poleg tega med obravnavo na prvostopenjskem sodišču ni bila nikoli prebrana dejanska izjava žrtve. Namesto tega je sodnik le ugotovil, da žrtev vztraja pri izjavi, ki jo je dala pred preiskovalnim sodnikom. ESČP je zato ugotovilo, da pritožniku ni bilo zagotovljeno pošteno sojenje, kar je kršitev člena 6(1) v povezavi s členom 6(3)(d) EKČP.

Primer: v zadevi *S. N. proti Švedski*⁵⁵⁹ je desetletni deček dal izjavo policiji, da ga je pritožnik spolno zlorabil. Policijski inšpektor, ki je imel veliko izkušenj s primeri spolne zlorabe otrok, je z dečkom opravil dva razgovora. Prvi razgovor je bil posnet na video, drugi pa na zvočni trak. Pritožnikov odvetnik se ni udeležil drugega razgovora, vendar se je s policijskim inšpektorjem dogovoril, o katerih vprašanih bi bilo treba razpravljati. Okrožno sodiš-

556 Sodba ESČP z dne 2. julija 2002 v zadevi *S. N. proti Švedski*, pritožba št. 34209/96, točka 47.

557 Sodbe ESČP z dne 10. novembra 2005 v zadevi *Bocos-Cuesta proti Nizozemski*, pritožba št. 54789/00, z dne 27. januarja 2009 v zadevi *A. L. proti Finski*, pritožba št. 23220/04, z dne 24. aprila 2007 v zadevi *W. proti Finski*, pritožba št. 14151/02, in z dne 12. julija 2007 v zadevi *Kovač proti Hrvaški*, pritožba št. 503/05.

558 Sodba ESČP z dne 12. julija 2007 v zadevi *Kovač proti Hrvaški*, pritožba št. 503/05.

559 Sodba ESČP z dne 2. julija 2002 v zadevi *S. N. proti Švedski*, pritožba št. 34209/96.

če je med glavno obravnavo predvajalo posnetek razgovorov z otrokom, vendar ga ni zaslišalo osebno. Sodišče je na koncu pritožnika spoznalo za krivega, pri čemer se je skoraj izključno opiralo na otrokove izpovedbe. Prizivno sodišče je potrdilo obsodbo. Ugotovilo je, da so bili v razgovorih s policijo pridobljeni zadostni dokazi o pritožnikovi krivdi, čeprav je priznalo, da ni bilo na voljo tehničnih dokazov v podporo otrokovim trditvam, ki so bile včasih nenatančne. ESČP se strinja, da v zadevah, ki se nanašajo na kazniva dejanja zoper spolno nedotakljivost, navzkrižno zaslišanje prič ni vedno mogoče in da je treba v takih primerih izpovedbe prič obravnavati zelo pazljivo. Čeprav so bile otrokove izjave dejansko edini dokazi zoper obtoženega, je bil postopek v celoti pošten. Med glavno obravnavo in obravnavo v pritožbenem postopku je bil predvajan video posnetek, pred okrožnim sodiščem pa je bil prebran zapis posnetka drugega razgovora; pred prizivnim sodiščem je bil predvajan tudi zvočni trak. Pritožnik je tako imel v kazenskem postopku dovolj priložnosti za izpodbijanje otrokove izpovedbe in njegove verodostojnosti. ESČP je zato ugotovilo, da ni bil kršen člen 6(3)(d) EKČP.

Pri sodni praksi ESČP ne gre le za usklajevanje varstva otrok žrtev in pravice obtoženca do poštenega sojenja, temveč tudi za varstvo pravice prič in njihovih družin, vključno z otroki, do življenja, ki je določena v členu 2 EKČP, kot kaže naslednji primer.

Primer: zadeva *R. R. in drugi proti Madžarski*⁵⁶⁰ se nanaša na zapornika, ki je na javni obravnavi pričal o svojih dejavnostih trgovine s prepovedanimi drogami in je bil zaradi nevarnosti maščevanja skupaj z ženo in dvema otrokoma vključen v program za zaščito prič. Ko so organi ugotovili, da je zapornik še vedno v stiku s kriminalnimi krogi, so ga zaradi kršitve pogojev skupaj z družino izključili iz programa za zaščito prič. Družina je v skladu s členom 2 EKČP trdila, da je izključitev iz programa za zaščito prič ogrozila življenje družinskih članov, saj jih je izpostavila tveganju mafijskega maščevanja. Sodišče se je strinjalo, da sta vključitev pritožnikov v program za zaščito prič in očetovo sodelovanje z organi pomenila, da je bilo življenje pritožnikov ogroženo, ko je bil ta ukrep prvotno sprejet. Ker njihovo varstvo v okviru programa ni bilo ukinjeno zaradi zmanjšanja tega tveganja, temveč zaradi kršitve pogojev programa, Sodišče ni bilo prepričano, da

560 Sodba ESČP z dne 4. decembra 2012 v zadevi *R. R. in drugi proti Madžarski*, pritožba št. 19400/11.

so organi dokazali, da tveganja ni bilo več. Poleg tega je bilo mogoče razumno domnevati, da bodo po umiku lažnih identitet družinskih članov njihove resnične identitete in kraj bivanja postali dostopni vsakomur, ki bi jim hotel škodovati. Organi so s tem družino potencialno izpostavili življenjski nevarnosti, kar je kršitev člena 2 EKČP.

V členu 31 Lanzarotske konvencije so navedeni splošni zaščitni ukrepi, ki jih morajo države članice sprejeti za zaščito pravic in interesov žrtev, vključno z njihovimi posebnimi potrebami kot pričami, v vseh fazah preiskav in kazenskih postopkov (člen 31(1)). Ti ukrepi vključujejo obveščanje žrtev o njihovih pravicah, razpoložljivih storitvah in splošnem napredku preiskave ali kazenskega postopka, varstvo njihove zasebnosti in varnosti (vključno z obvestilom o izpustitvi sodno preganjane ali obtožene osebe) ter zagotavljanje izogibanja stikom med žrtvami in storilci v prostorih sodišča in organov pregona. Poleg tega je v členu 31 določeno, da morajo žrtve imeti dostop do pravne pomoči (člen 31(3)). Zagotovljene informacije, ki jih je treba prilagoditi starosti otrok in njihovi zrelosti, morajo biti v jeziku, ki ga otroci razumejo (člen 31(6)).

V *Smernicah Sveta Evrope za otrokom prijazno pravosodje*⁵⁶¹ je pozornost namenjena tudi položaju otrok žrtev in prič, zlasti kadar pričajo v kazenskem postopku. V njih se od držav članic zahteva, da si je treba „[v] največji možni meri [...] prizadevati, da otroci pričajo v zanje najprimernejšem okolju in v najustrežnejših pogojih ob upoštevanju njihove starosti, zrelosti in stopnje razumevanja ter vseh težav pri komunikaciji, ki bi jih lahko imeli“.⁵⁶² V ta namen je treba vključiti usposobljene strokovnjake in na primer spodbujati avdiovizualne izjave otrok. Otroci bi poleg tega morali imeti možnost, da pričajo v kazenskih zadevah brez prisotnosti domnevnega storilca kaznivega dejanja. V smernicah je tudi priznано, da je treba v okviru tega otroku prijaznega pristopa spoštovati pravice drugih strank do izpodbijanja vsebine otrokovih izjav. Poleg tega je v njih določeno, da je treba zaščititi zasebno in družinsko življenje otrok žrtev (razdelek IV(a)(9)) in da bi morali postopki po možnosti potekati brez navzočnosti javnosti.

V okviru mednarodnega prava je bil položaj otrok žrtev izrecno priznan v členu 39 Konvencije o otrokovih pravicah. Ta člen določa, da morajo države

⁵⁶¹ Svet Evrope, Odbor ministrov (2010), *Smernice za otrokom prijazno pravosodje*, 17. november 2010. Glej tudi FRA(2015b).

⁵⁶² Svet Evrope, Odbor ministrov (2010), *Smernice za otrokom prijazno pravosodje*, 17. november 2010, točka 64.

pogodbenice sprejeti vse ustrezne ukrepe za spodbujanje telesnega in duševnega okrevanja otroka ter ponovnega vključevanja otrok žrtev v družbo. To okrevanje in ponovno vključevanje v družbo mora potekati v okolju, ki krepi otrokovo zdravje, samospoštovanje in dostojanstvo.

Poleg tega je treba omeniti, da so ZN sprejeli Smernice o pravičnosti v zadevah v zvezi z otroki, žrtvami in pričami kriminalnih dejanj.⁵⁶³ V teh smernicah se zahteva, naj se otroci žrtve in priče obravnavajo „ob upoštevanju njihovih posebnih potreb“, kar „označuje pristop, ki usklajuje otrokovo pravico do zaščite ter upošteva njegove posamezne potrebe in mnenja“.⁵⁶⁴ Smernice zagotavljajo zelo podrobna navodila o izvajanju teh vidikov. Odbor ZN za pravice otrok je v svoji splošni pripombi opozoril tudi na pomen teh smernic ZN v skladu s členom 12 Konvencije o otrokovih pravicah (pravica do izjave).⁵⁶⁵ Odbor meni, da je treba otrokom žrtvam in otrokom pričam omogočiti, da lahko v celoti uresničujejo svoje pravice do svobodnega izražanja mnenja, kar zlasti „pomeni, da si je treba vsestransko prizadevati za zagotovitev, da se z otrokom žrtvijo in/ali pričo opravijo posvetovanja o pomembnih vidikih njegove udeležbe v zadevi, ki se preiskuje, in da lahko otrok žrtev in/ali priča svobodno in na svoj način izraža mnenja in zaskrbljenost glede svoje udeležbe v sodnem postopku“.⁵⁶⁶ Odbor poleg tega trdi, da je „pravica otroka žrtve in priče [...] povezana s pravico do obveščeniosti o zadevah, kot so dostopnost zdravstvenih, psiholoških in socialnih služb, vloga otroka žrtve in/ali priče, načini poteka ‚obravnave‘, obstoječi mehanizmi podpore, ki so na voljo otroku, kadar vloži pritožbo ter sodeluje v preiskavah in sodnih postopkih, poseben kraj in čas obravnave, razpoložljivost zaščitnih ukrepov, možnosti za pridobitev odškodnine in določbe glede pritožbe“.⁵⁶⁷

563 Ekonomski in socialni svet ZN (ECOSOC), Resolucija 2005/20, *Smernice o pravičnosti v zadevah v zvezi z otroki, žrtvami in pričami kriminalnih dejanj*, 22. julij 2005.

564 Prav tam, točka 9(d).

565 ZN, Odbor za pravice otrok (2009), *Splošna pripomba št. 12 (2009):: Otrokova pravica do izjave*, CRC/C/GC/12, 1. julij 2009, točke 62–64.

566 Prav tam, točka 63.

567 Prav tam, točka 64.

Dodatna literatura

Poglavje 1

Uvod v evropsko pravo v zvezi z otrokovimi pravicami: okvir in ključna načela

Breen, C. (2002), „The emerging tradition of the best interests of the child in the European Convention on Human Rights“, v: Breen, C., *The standard of the best interest of the child*, Dordrecht, Martinus Nijhoff.

Cullen, H. (2004), „Children’s rights“, v: Peers, S., in Ward, A. (ur.), *The EU Charter of Fundamental Rights: Politics, law and policy*, Oxford, Hart Publishing, str. 323–348.

González Bou, E., González Viada, N., Aldecoa Luzárraga F., in Forner Delaygua, J. (2010), *La protección de los niños en el derecho internacional y en las relaciones internacionales: Jornadas en conmemoración del 50 aniversario de la Declaración Universal de los Derechos del Niño y del 20 aniversario del Convenio de Nueva York sobre los Derechos del Niño*, Marcial Pons.

Kilkelly, U. (1999), *The child and the ECHR*, Ashgate, Aldershot.

Kilkelly, U. (2014), „The CRC and the ECHR: The contribution of the European Court of Human Rights to the implementation of Article 12 of the CRC“, v: Liefaard, T., in Doek, J. (ur.), *Litigating the Rights of the Child*, London, Springer, str. 193–209.

Lamont, R. (2014), „Article 24“, v: Peers, S., Hervey, T., Kenner, J., in Ward, A. (ur.), *The EU Charter of Fundamental Rights: A commentary*, Oxford, Hart Publishing, str. 209–215.

Liefaard, T., in Doek, J. (2015), „Kinderrechten in de rechtspraak: Een internationaal perspectief“, *Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht*, 2015/12(4), str. 82–87.

McGlynn, C. (2002), „Rights for children?: The potential impact of the European Union Charter of Fundamental Rights“, *European Public Law*, zvezek 8, št. 3, str. 387–400.

Pulles, G. (2013), „Het Europese Hof voor de Rechten van de Mens en het IVRK: receptie in het belang van het kind“, v: Graaf, J. H. de, Mak, C., Montanus, P. J., in Wijk, F. K. van (ur.), *Rechten van het kind en waardigheid*, Nijmegen, Ars Aequi Libri, str. 109–138.

Stalford, H. (2012), *Children and the European Union: Rights, welfare and accountability*, Oxford, Hart Publishing.

Stalford, H. (2014), „Using the Convention on the Rights of the Child in litigation under EU law“, v: Liefaard, T., in Doek, J. (ur.), *Litigating the Rights of the Child*, London, Springer, str. 1–11.

Stalford, H., in Schuurman, M. (2011), „Are we there yet?: The impact of the Lisbon Treaty on the EU Children’s Rights Agenda“, *International Journal of Children’s Rights*, zvezek 19, št. 3, str. 381–403.

Trinidad Núñez, P. (2003), „¿Qué es un niño? Una visión desde el Derecho Internacional Público“, *Revista española de educación comparada* (Ejemplar dedicado a: La infancia y sus derechos), št. 9, str. 13–48.

Trinidad Núñez, P. (2002), *El niño en el derecho internacional de los derechos humanos*, Universidad de Extremadura Servicio de Publicaciones.

UNICEF, Innocenti Research Centre (2009), *Reformas Legislativas e a Implementação sobre os Direitos da Criança*, UNICEF.

UNICEF, Innocenti Research Centre (2013), *In difesa dei diritti dell'infanzia: Uno studio globale sulle istituzioni indipendenti dei diritti umani per l'infanzia – Relazione di sintesi*, UNICEF.

Verheyde, M. (2004), „Kinderen en het Europese Verdrag voor de Rechten van de Mens“, v: Verhellen, E., Cappelaere, G., in Decock, G. (ur.), *Kinderrechten-gids: Commentaren, regelgeving, rechtspraak en nuttige informatie over de maatschappelijke en juridische positie van het kind*, Gent, Mys en Breesch, str. 1-76.

Villagrasa Alcaide, C., in Ravetllat Ballesté, I. (2009), *Por los derechos de la infancia y de la adolescencia: un compromiso mundial desde el derecho de participación en el XX aniversario de la Convención sobre los Derechos del Niño*, Editorial Bosch, S.A., str. 55-80.

Poglavje 2

Osnovne državljske pravice in svoboščine

Brems, E. (2006), „Article 14: The right to freedom of thought, conscience and religion“, v: Alen, A., Vande Lanotte, J., Verhellen, E., Ang, F., Berghmans, E., in Verheyde, M. (ur.), *A commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child*, Leiden, Martinus Nijhoff Publishers, str. 7-40.

Daly, A., Eurobarometer (2011), „The right of children to be heard in civil proceedings and the emerging law of the European Court of Human Rights“, *The International Journal of Human Rights*, zvezek 15, št. 3, http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/quali/ql_right_child_sum_en.pdf.

Enkelaar, A., in Zutpen, M. (2010), „De autonomie van het kind in de rechtszaal“, v: Graaf, J. H. de, Mak, C., Wijk, F. K. van, in Mulders, L. A. (ur.), *Rechten van het kind en autonomie*, Nijmegen.

Evropska komisija (2014), *Summary of contextual overviews on children's involvement in criminal judicial proceedings in the 28 Member States of the European Union*, Luxembourg, Urad za publikacije Evropske unije (Urad za publikacije).

FRA (2010a), *Developing indicators for the protection, respect and promotion of the rights of the child in the European Union*, Luxembourg, Urad za publikacije.

FRA in ESČP (2011), *Priročnik o evropski zakonodaji o nediskriminaciji*, Luxembourg, Urad za publikacije.

Koeren, M. (2013), „Recht op informatie?“, v: Graaf, J. H. de, Mak, C., Montanus, P. J., in Wijk, F. K. van, *Rechten van het kind en waardigheid*, Nijmegen.

Lundy, L. (2007), „‘Voice’ is not enough: Conceptualising Article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the Child“, *British Educational Research Journal*, zvezek 33, št. 6, str. 927–942.

Mazey, S. (2002), „Gender mainstreaming strategies in the EU: Delivering on an agenda“, *Feminist Legal Studies*, zvezek 10, št. 3 in 4, str. 227–240.

Nowak, M. (2005), *U.N. Covenant on Civil and Political Rights, CCPR commentary*, 2. revidirana izdaja, Kehl, Strasbourg in Arlington: N.P. Engel Publisher.

Partsch, K. J. (1981), „Freedom of conscience and expression, and political freedoms“, v: Henkin, L. (ur.), *The International Bill of Rights: The Covenant on Civil and Political Rights*, New York, Columbia University Press.

Schutter, O. de, European Network of Legal Experts in the non-discrimination field (2011), *The prohibition of discrimination under European Human Rights Law: Relevance for the EU non-discrimination directives – an update*, Generalni direktorat Evropske komisije za pravosodje, Luxembourg, Urad za publikacije.

Tomuschat, C. (1993), „Freedom of association“, v: Macdonald, R. St. J., Matscher, F., in Petzold, H., *The European system for the protection of human rights*, Dordrecht, Martinus Nijhoff Publishers.

Wheatley Sacino, S. (2011), „Article 17: Access to a diversity of mass media sources“, v: Alen, A., Vande Lanotte, J., Verhellen, E., Ang, F., Berghmans, E., in Verheyde, M. (ur.), *A commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child*, Leiden, Martinus Nijhoff Publishers.

Woodward, A. E. (2008), „Too late for gender mainstreaming? Taking stock in Brussels“, *Journal of European Social Policy*, zvezek 18, str. 289–302.

Poglavje 3

Enakost in nediskriminacija

Breen, C. (2006), *Age discrimination and children's rights: Ensuring equality and acknowledging difference*, Leiden, Martinus Nijhoff.

Carmona Luque, M. (2003), „La no discriminación como principio rector de la Convención sobre los Derechos del Niño“, *Cursos de derechos humanos de Donostia-San Sebastián*, zvezek 4, str. 173–188.

FRA (2010b) *Separated, asylum-seeking children in European Union Member States. Comparative Report*, Luxembourg, Urad za publikacije.

FRA (2011a), *Fundamental rights of migrants in an irregular situation in the European Union*, Luxembourg, Urad za publikacije.

FRA (2011b), *Migrants in an irregular situation: access to healthcare in 10 European Union Member States*, Luxembourg, Urad za publikacije.

FRA in ESČP (2011), *Priročnik o evropski zakonodaji o nediskriminaciji*, Luxembourg, Urad za publikacije.

FRA (2014a), *Guardianship for children deprived of parental care: A handbook to reinforce guardianship systems to cater for the specific needs of child victims of trafficking*, Luxembourg, Urad za publikacije.

Karagiorgi, C. (2014), „The concept of discrimination by association and its application in the EU Member States“, *European Anti-Discrimination Law Review*, zvezek 18, str. 25–36.

Toggenburg, G. (2008), „Discrimination by association: a notion covered by EU equality law?“, *European Law Reporter*, zvezek 3, str. 82–87.

Poglavje 4

Vprašanja v zvezi z osebno identiteto

Doek, J. (2006a), „The CRC and the Right to Acquire and to Preserve a Nationality“, *Refugee Survey Quarterly*, zvezek 25, št. 3, str. 26–32.

Doek, J. (2006b), „Article 8 – The Right to Preservation of Identity; Article 9 – The Right Not to be Separated from His or Her Parents“, v: Alen, A., Vande Lanotte, J., Verhellen, E., Ang, F., Berghmans, E., in Verheyde, M. (ur.), *A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child*, Leiden, Martinus Nijhoff.

FRA (2015a), *The fundamental rights situation of intersex people*, FRA Focus, Dunaj, 2015.

Mak, C. (2008), „Baas in eigen buik? De rechtsgeldigheid in nakoming van draagmoederschapsovereenkomsten in het licht van grondrechten“, v: Graaf, J. H. de, Mak, C., in Wijk, F. K. van (ur.), *Rechten van het kind en ouderlijke verantwoordelijkheid*, Nijmegen.

Vonk, M. (2010), „De autonomie van het kind in het afstammingsrecht“, v: Graaf, J. H. de, Mak, C., Wijk, F. K. van, in Mulders, L. A. (ur.), *Rechten van het kind en autonomie*, Nijmegen.

Waas, L. E. van (2008), *Nationality matters. Statelessness under international law*, Antwerp, Intersentia.

Ziemele, I. (2007), „Article 7 – The Right to Birth Registration, Name and Nationality, and the Right to Know and Be Cared for by Parents“, v: Alen, A., Vande Lanotte, J., Verhellen, E., Ang, F., Berghmans, E., in Verheyde, M. (ur.), *A commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child*, Leiden, Martinus Nijhoff.

Poglavje 5

Družinsko življenje

Bueren, G. van (2007), *Child rights in Europe, convergence and divergence in judicial protection*, Strasbourg, Council of Europe Publishing.

Kilkelly, U. (2010a), „Protecting children’s rights under the ECHR: The role of positive obligations“, *NILQ*, zvezek 61, št. 3, str. 245–261.

Kilkelly, U. (2010b), „Relocation: A children’s rights perspective“, *Journal of Family Law and Practice*, zvezek 1, št. 1, str. 23–35.

Lázaro González, I. (2011), „Intervención pública en la protección de los menores y respecto a la vida en familia: aportaciones del Tribunal de Estrasburgo“, *Icade: Revista de las Facultades de Derecho y Ciencias Económicas y Empresariales*, št. 83 in 84, str. 255–290.

Poglavje 6

Alternativna oskrba kot nadomestna možnost za družinsko oskrbo in posvojitev

FRA (2014a), *Skrbništvo nad otroki brez starševske oskrbe: Priročnik za izboljšanje sistemov skrbništva, prilagojenih za posebne potrebe otrok, ki so žrtve trgovine z ljudmi*, Luxembourg, Urad za publikacije.

O’Halloran, K. (2009), *The politics of adoption: International perspectives on law, policy and practice*, Dordrecht, Springer.

Vité, S., in Boéchat, H. (2008), „Article 21 – Adoption“, v: Alen, A., Vande Lanotte, J., Verhellen, E., Ang, F., Berghmans, E., in Verheyde, M. (ur.), *A commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child*, Leiden, Martinus Nijhoff.

Poglavje 7

Varstvo otrok pred nasiljem in izkoriščanjem

Fitch, K., Spencer-Chapman, K., in Hilton, Z. (2007), *Protecting children from sexual abuse in Europe: Safer recruitment of workers in a border free Europe*, London, NSPCC.

Forder, C. (2007), „Child protection in accordance with human rights and children’s rights“, v: Meuwese, S., idr. (ur.), *100 years of child protection*, Nijmegen, Wolf Legal Publishers.

FRA (2009), *Child trafficking in the European Union: Challenges, perspectives and good practices*, Luxembourg, Urad za publikacije.

FRA (2014b), *Victims of crime in the EU: The extent and nature of support for victims*, Luxembourg, Urad za publikacije.

FRA (2014c), *Violence against women: An EU-wide survey, Main Results*, Luxembourg, Urad za publikacije.

FRA (2015b), *Child-friendly justice. Perspectives and experiences of professionals on children’s participation in civil and criminal judicial proceedings in 10 EU Member States*, Luxembourg, Urad za publikacije.

FRA (2015c), *Severe labour exploitation: workers moving within or into the European Union, States’ obligations and victims’ rights*, Luxembourg, Urad za publikacije.

FRA in ESČP (2014), *Priročnik o evropski zakonodaji v zvezi z azilom, mejami in priseljevanjem*, Luxembourg, Urad za publikacije.

Fredette, K. (2009), „International legislative efforts to combat child sex tourism: Evaluating the Council of Europe Convention on Commercial Child Sexual Exploitation“, *Boston College International and Comparative Law Review*, zvezek 32, št. 1, str. 1–43.

Hartwig, M. (2008), „The elimination of child labour and the EU“, v: Nesi, G., Nogler, L., in Pertile, M. (ur.), *Child labour in a globalized world: A legal analysis of ILO action*, Aldershot, Ashgate.

Lalor, K., in McElvaney, R. (2010), „Overview of the nature and extent of child sexual abuse in Europe“, v: *Protecting children from sexual violence: A comprehensive approach*, Svet Evrope, Strasbourg, Založništvo Sveta Evrope, str. 13–36.

Liefwaard, T., in Doek, J. (2013), „Fysieke en geestelijke mishandeling van kinderen: over begripsvorming en de grenzen van het toelaatbare, volgens Nederlands recht“, v: Deetman, W., idr. (ur.), *Seksueel misbruik van en geweld tegen meisjes in de Rooms-Katholieke kerk: Een vervolgonderzoek*, Amsterdam: Uitgeverij Balans, str. 247–282.

Ruelle, E. (2010), „Sexual violence against children: The European legislative framework and outline of Council of Europe conventions and European Union policy“, v: *Protecting children from sexual violence: A comprehensive approach*, Svet Evrope, Strasbourg, Založništvo Sveta Evrope.

Staiger, I. (2005), „Trafficking in children for the purpose of sexual exploitation in the EU“, *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, zvezek 13, št. 4, str. 603–624.

UNICEF, Innocenti Research Centre (2010), *Handbuch zum Fakultativprotokoll Betreffend den Verkauf von Kindern, die Kinderprostitution und die Kinderpornografie*, Kinderhilfswerk der Vereinten Nationen, UNICEF.

UNICEF (2006), *Behind closed doors: The impact of domestic violence on children*.

Vrancken, P. (2007), „Child trafficking and Article 4 of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms: Foreign judicial decisions“, *South African Yearbook of International Law*, zvezek 32, str. 285–510.

Poglavje 8

Ekonomске, socialne in kulturne pravice ter ustrezen življenjski standard

Eide, A. (2006), „Article 27 – The Right to an Adequate Standard of Living“, v: Alen, A., Vande Lanotte, J., Verhellen, E., Ang, F., Berghmans, E., in Verheyde, M. (ur.), *A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child*, Leiden, Martinus Nijhoff.

Eide, A., in Eide, W. B. (2006), „Article 24 – The Right to Health“, v: Alen, A., Ang, F., Berghmans, E., Vande Lanotte, J., Verhellen, E., in Verheyde, M. (ur.), *A commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child*, Leiden, Martinus Nijhoff.

FRA (2010b), *Separated, asylum-seeking children in European Union Member States*, Luxembourg, Urad za publikacije.

FRA in ESČP (2014), *Priročnik o evropski zakonodaji v zvezi z azilom, mejami in priseljevanjem*, Luxembourg, Urad za publikacije.

Koch, I. E. (2009), *Human rights as indivisible rights: the protection of socio-economic demands under the European Convention on Human Rights*, Leiden, Brill.

Nolan, A. (2011), *Children’s socio-economic rights, democracy and the courts*, Oxford, Hart Publishing.

Stoecklin, D. (2012), „Droits et capabilité des enfants“, v: Meyer-Bisch, P. (ur.), *L’enfant témoin et sujet. Les droits culturels de l’enfant*, Genève-Zurich-Bâle, Schultess Editions Romandes, Collection interdisciplinaire, str. 123–146.

Vandenhoe, W. (2007), „Article 26 – The Right to Benefit from Social Security“, v: Alen, A., Ang, F., Berghmans, E., Vande Lanotte, J., Verhellen, E., in Verheyde, M. (ur.), *A commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child*, Leiden, Martinus Nijhoff.

Verheyde, M. (2006), „Article 28 – The Right to Education“, v: Alen, A., Ang, F., Berghmans, E., Vande Lanotte, J., Verhellen, E., in Verheyde, M. (ur.), *A commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child*, Leiden, Martinus Nijhoff.

Poglavje 9

Migracije in azil

Svet Evrope, Parlamentarna skupščina (2011), Priporočilo 1969 (2011) o otrocih brez spremstva v Evropi: vprašanja prihoda, prebivanja in vračanja, 15. april 2011.

Odbor Evropskega parlamenta za državljanske svoboščine, pravosodje in notranje zadeve (2013), Report on the situation of unaccompanied minors in the EU (2012/2263(INI)), 26. avgust 2013.

Eurydice, Evropska komisija (GD za izobraževanje in kulturo) (2004), Integracija otrok priseljencev v šole v Evropi: Ukrepi za krepitev sporazumevanja s priseljskimi družinami in učenje izvirnega maternega jezika otrok priseljencev.

FRA (2010b), *Separated, asylum-seeking children in European Union Member States*, Luxembourg, Urad za publikacije.

FRA (2011a), *Fundamental rights of migrants in an irregular situation in the European Union*, Luxembourg, Urad za publikacije.

FRA (2011b), *Migrants in an irregular situation: Access to healthcare in 10 European Union Member States*, Luxembourg, Urad za publikacije.

FRA in ESČP (2014), *Priročnik o evropski zakonodaji v zvezi z azilom, mejami in priseljevanjem*, Luxembourg, Urad za publikacije.

Ktistakis, Y. (2013), *Protecting migrants under the European Convention on Human Rights and the European Social Charter*, Strasbourg, Council of Europe Publishing.

Lázaro González, I., Benlloch Sanz, P., in Moroy Arambarri, B. (2010), *Los menores extranjeros no acompañados*, Universidad Pontificia Comillas, Tecnos.

Lodder, G., in Rodrigues, P (ur.) (2012), *Het kind in het immigratierecht*, Den Haag.

McBride, J., Evropski odbor za pravno sodelovanje (2009), *Access to justice for migrants and asylum seekers in Europe*, Strasbourg, Council of Europe Publishing.

Spijkerboer, T (2009), „Structural instability: Strasbourg case law on children’s family reunion“, *European Journal of Migration and Law*, zvezek 11, št. 3, str. 271–293.

Stalford, H. (2012), *Children and the European Union: Rights, welfare and accountability*, Oxford, Hart Publishing.

Poglavje 10

Varstvo potrošnikov in osebnih podatkov

Bergkamp, L. (2002), „EU data protection policy the privacy fallacy: Adverse effects of Europe’s data protection policy in an information driven economy“, *Computer Law & Security Review*, zvezek 18, št. 1, str. 31–47.

Buckingham, D. (2011), *The Material Child*, Cambridge, Polity.

Cook, D. T. (2008), „The missing child in consumption theory“, *Journal of Consumer Culture*, zvezek 8, št. 2, str. 219–243.

Cook, D. T. (2013), „Taking exception with the child consumer“, *Childhood*, zvezek 20, št. 4, str. 423–428.

De Hert, P., in Papakonstantinou, V. (2012), „The proposed data protection regulation replacing Directive 95/46/EC: A sound system for the protection of individuals“, *Computer Law & Security Review*, zvezek 28, št. 2, str. 130–142.

Garde, A. (2012), „The best interest of the child and EU consumer law and policy: A major gap between theory and practice?“, v: Devenney, J., in Kenny, M. (ur.), *European consumer protection: Theory and practice*, Cambridge, Cambridge University Press, str. 164–201.

FRA in Svet Evrope (2014), *Priročnik o evropskem pravu varstva osebnih podatkov*, Luxembourg, Urad za publikacije.

Hughes, K. (2012), „The child’s right to privacy and Article 8 European Convention on Human Rights“, v: Freeman, M. (ur.), *Current Legal Issues: Law and Childhood Studies*, zvezek 14, str. 456–486.

Kunnecke, A. (2014), „New standards in EU consumer rights protection? The new Directive 2011/83/EU“, *European Scientific Journal*, zvezek 1, str. 426–437.

Marsh, J. (ur.) (2005), *Popular culture, new media and digital literacy in early childhood*, London, Routledge Falmer.

Tonner, K., in Fangerow, K. (2012), „Directive 2011/83/EU on consumer rights: a new approach, in European consumer law?“, *EUVR*, zvezek 2, str. 74.

Wuermeling, U. (2012), „Modernization of European data protection law at a turning point“, *Computer Law & Security Review*, zvezek 28, št. 28, str. 587 in 588.

Poglavje 11

Otrokove pravice v kazenskopravnih in alternativnih (zunajsodnih) postopkih

Bartels, H. (2013), „De rechtspositie van het verdachte kind tijdens het plotieverhoor“, v: Graaf, J. H. de, Mak, C., Montanus, P. J., in Wijk, F. K. van, *Rechten van het kind en waardigheid*, Nijmegen.

Brink, Y. van den, in Liefwaard, T. (2014), „Voorlopige hechtenis van jeugdige verdachten in Nederland“, *Strafblad*, zvezek 12, št. 1, str. 44–55.

Doek, J. (2008), „Juvenile justice: International rights and standards“, v: Loeber, R., Slot, N. W., van der Laan, P., in Hoeve, M. (ur.), *Tomorrow's criminals*, Farnham in Burlington, Ashgate, str. 229–246.

Dünkel, F. (2009), „Diversion: A meaningful and successful alternative to punishment in European juvenile justice systems“, v: Junger-Tas, J., in Dünkel, F. (ur.), *Reforming juvenile justice*, Dordrecht, Springer.

Dünkel, F. (2010), „Where do we go from here?: Current trends in developing juvenile justice in Europe“, v: Groenhuijsen, M., idr. (ur.), *Fervet opus: Liber amicorum Anton van Kalmthout*, Apeldoorn in Antwerp in Portland, Maklu, str. 49–62.

Dünkel, F. (2014), „Juvenile justice systems in Europe: Reform developments between justice, welfare and ‚new punitiveness‘“, *Kriminologijos Studijos*, zvezek 1.

FRA (2014b), *Victims of crime in the EU: The extent and nature of support for victims*, Luxembourg, Urad za publikacije.

FRA (2015b), *Child-friendly justice. Perspectives and experiences of professionals on children’s participation in civil and criminal judicial proceedings in 10 EU Member States*, Luxembourg, Urad za publikacije.

Goldson, B., in Kilkelly, U. (2013), „International human rights standards and child imprisonment: Potentialities and limitations“, *International Journal of Children’s Rights*, zvezek 21, št. 2, str. 345–371.

Jonge, G. de., in Linden, A. van der (2013), *Handboek Jeugd en strafrecht*, Deventer.

Liefaard, T. (2007), „The right to be treated with humanity: Implications of Article 37(c) CRC for children in detention“, v: Alen, A., idr. (ur.), *The UN Children’s Rights Convention: Theory meets practice*, Antwerp in Oxford, Intersentia Publishing.

Liefaard, T. (2008), *Deprivation of liberty of children in light of international human rights law and standards*, Antwerp, Oxford in Portland, Intersentia Publishing.

Newell, P. (2008), „The principles of child-friendly justice at international level“, v: *International justice for children*, Strasbourg, Council of Europe Publishing, str. 129–132.

Sodna praksa

Sodna praksa Sodišča Evropske unije

<i>Asociación Nacional de Establecimientos Financieros de Crédito (ASNEF) in Federación de Comercio Electrónico y Marketing Directo (FECEMD) proti Administración del Estado, združeni zadevi C-468/10 in C-469/10, 24. novembra 2011.....</i>	<i>185</i>
<i>Barbara Mercredi proti Richardu Chaffu, zadeva C-497/10 PPU, 22. decembra 2010.....</i>	<i>79</i>
<i>Baumbast in R proti Secretary of State for the Home Department, zadeva C-413/99, 17. septembra 2002.....</i>	<i>16, 29, 133, 142, 171</i>
<i>Carlos Garcia Avello proti Belgijski državi, zadeva C-148/02, 2. oktober 2003....</i>	<i>16, 29, 61</i>
<i>Donato Casagrande proti Landeshauptstadt München, zadeva C-9/74, 3. julija 1974 ....</i>	<i>142</i>
<i>Doris Povse proti Mauru Alpago, zadeva C-211/10 PPU, 1. julija 2010.....</i>	<i>72, 86</i>
<i>Dynamic Medien Vertriebs GmbH proti Avides Media AG, zadeva C-244/06, 14. februarja 2008.....</i>	<i>29, 177, 179</i>
<i>E. proti B., zadeva C-436/13, 1. oktobra 2014 .....</i>	<i>78</i>
<i>Evropski parlament proti Svetu Evropske unije [VS], zadeva C-540/03, 27. junija 2006.....</i>	<i>28, 29</i>
<i>Gerardo Ruiz Zambrano proti Office National de l'Emploi (ONEm) [VS], zadeva C-34/09, 8. marca 2011.....</i>	<i>60, 172</i>
<i>Google Spain SL in Google Inc. proti Agencia Española de Protección de Datos (AEPD) in Mariu Costeji Gonzálezu [VS], zadeva C-131/12, 13. maja 2014.....</i>	<i>186</i>
<i>J. McB. proti L. E., zadeva C-400/10 PPU, 5. oktobra 2010.....</i>	<i>74</i>
<i>J. Nold, Kohlen- und Baustoffgroßhandlung proti Komisiji Evropskih skupnosti, zadeva C-4/73, 14. maja 1974.....</i>	<i>26</i>

<i>Jasna Detiček proti Mauriziu Sgueglii</i> , zadeva C-403/09 PPU, 23. decembra 2009....	78
<i>Joseba Andoni Aguirre Zarraga proti Simone Pelz</i> , zadeva C-491/10 PPU, 22. decembra 2010	29, 34, 41, 86
<i>Kazenski postopek proti Marii Pupino</i> [VS], zadeva C-105/03, 16. junija 2005	192, 208, 209
<i>Kazenski postopek proti X</i> , zadeva C-507/10, 21. decembra 2011	208
<i>Konstantinos Maistrellis proti Ypourgos Dikaiosynis, Diafaneias kai Anthroponin Dikaiomaton</i> , zadeva C-222/14, 16. julija 2015	154
<i>Kunqian Catherine Zhu in Man Lavette Chen proti Secretary of State for the Home Department</i> , zadeva C-200/02, 19. oktobra 2004	16, 29, 45, 52, 60, 69
<i>London Borough of Harrow proti Nimco Hassan Ibrahim in Secretary of State for the Home Department</i> [VS], zadeva C-310/08, 23. februarja 2010 ...	16, 29, 143, 171
<i>M. J. E. Bernini proti Minister van Onderwijs en Wetenschappen</i> , zadeva C-3/90, 26. februarja 1992	142
<i>María Martínez Sala proti Freistaat Bayern</i> , zadeva C-85/96, 12. maja 1998	153
<i>Maria Teixeira proti London Borough of Lambeth in Secretary of State for the Home Department</i> , zadeva C-480/08, 23. februarja 2010 ...	16, 29, 143, 171
<i>Murat Dereci in drugi proti Bundesministerium für Inneres</i> [VS], zadeva C-256/11, 15. novembra 2011.....	172
<i>Omega Spielhallen- und Automatenaufstellungs-GmbH proti Oberbürgermeisterin der Bundesstadt Bonn</i> , zadeva C-36/02, 14. oktobra 2004.....	177, 180
<i>Productores de Música de España (Promusicae) proti Telefónica de España SAU</i> [VS], zadeva C-275/06, 29. januarja 2008	185
<i>S. Coleman proti Attridge Law in Steve Law</i> [VS], zadeva C-303/06, 17. julija 2008.....	46, 56
<i>Stefan Grunkin in Dorothee Regina Paul</i> [VS], zadeva C-353/06, 14. oktobra 2008	61
<i>The Queen na zahtevo MA in drugih proti Secretary of State for the Home Department</i> , zadeva C-648/11, 6. junija 2013.....	157, 173
<i>Yoshikazu Iida proti Stadt Ulm</i> , zadeva C-40/11, 8. novembra 2012	172
<i>Z proti A Government Department, The Board of Management of a Community School</i> [VS], zadeva C-363/12, 18. marca 2014.....	154
<i>Zoi Chatzi proti Ypourgos Oikonomikon</i> , zadeva C-149/10, 16. septembra 2010 ...	154

Sodna praksa Evropskega sodišča za človekove pravice

<i>A. L. proti Finski</i> , pritožba št. 23220/04, 27. januarja 2009	210
<i>A. M. M. proti Romuniji</i> , pritožba št. 2151/10, 14. februarja 2012	65
<i>Adamkiewicz proti Poljski</i> , pritožba št. 54729/00, 2. marca 2010	195

<i>Airey proti Irski</i> , pritožba št. 6289/73, 9. oktobra 1979	135
<i>Ali proti Združenemu kraljestvu</i> , pritožba št. 40385/06, 11. januarja 2011	138
<i>Anayo proti Nemčiji</i> , pritožba št. 20578/07, 21. decembra 2010	80
<i>Anguelova proti Bolgariji</i> , pritožba št. 38361/97, 13. junija 2002	207
<i>Assenov in drugi proti Bolgariji</i> , pritožba št. 24760/94, 28. oktobra 1998	114
<i>Avilkina in drugi proti Rusiji</i> , pritožba št. 1585/09, 6. junija 2013	178, 187
<i>B. proti Romuniji (št. 2)</i> , pritožba št. 1285/03, 19. februarja 2013	91, 99
<i>B. B. in F. B. proti Nemčiji</i> , pritožbi št. 18734/09 in 9424/11, 14. marca 2013...	91, 99, 100
<i>Bah proti Združenemu kraljestvu</i> , pritožba št. 56328/07, 27. septembra 2011	134, 151
<i>Bajsultanov proti Avstriji</i> , pritožba št. 54131/10, 12. junija 2012	167
<i>Blokhin proti Rusiji</i> , pritožba št. 47152/06, 14. novembra 2013	205
<i>Bocos-Cuesta proti Nizozemski</i> , pritožba št. 54789/00, 10. novembra 2005	210
<i>Bouamar proti Belgiji</i> , pritožba št. 9106/80, 29. februarja 1988	55, 191, 204, 205
<i>Boultif proti Švici</i> , pritožba št. 54273/00, 2. avgusta 2001	158, 173
<i>C. N. in V. proti Franciji</i> , pritožba št. 67724/09, 11. oktobra 2012	110, 122, 123
<i>C. N. proti Združenemu kraljestvu</i> , pritožba št. 4239/08, 13. novembra 2012	123
<i>Campbell in Cosans proti Združenemu kraljestvu</i> , pritožbi št. 7511/76 in 7743/76, 25. februarja 1982	109, 116
<i>Catan in drugi proti Moldaviji in Rusiji [VS]</i> , pritožbe št. 43370/04, 8252/05 in 18454/06, 19. oktobra 2012	133, 138, 140
<i>Centre for Legal Resources v imenu Valentina Câmpeanuja proti Romuniji [VS]</i> , pritožba št. 47848/08, 17. julija 2014	110, 129, 134, 147
<i>Christian Democratic People's Party proti Moldaviji</i> , pritožba št. 28793/02, 14. februarja 2006	34, 44
<i>Connors proti Združenemu kraljestvu</i> , pritožba št. 66746/01, 27. maja 2004	134, 152
<i>Copland proti Združenemu kraljestvu</i> , pritožba št. 62617/00, 3. aprila 2007	187
<i>Çoşelav proti Turčiji</i> , pritožba št. 1413/07, 9. oktobra 2012	19, 207
<i>Costello-Roberts proti Združenemu kraljestvu</i> , pritožba št. 13134/87, 25. marca 1993	113
<i>Cusan in Fazzo proti Italiji</i> , pritožba št. 77/07, 7. januarja 2014	62
<i>D. G. proti Irski</i> , pritožba št. 39474/98, 16. maja 2002	55, 191, 204
<i>D. H. in drugi proti Češki republiki [VS]</i> , pritožba št. 57325/00, 13. novembra 2007	45, 50, 133
<i>Darby proti Švedski</i> , pritožba št. 11581/85, 23. oktobra 1990	35
<i>Dinç in Çakır proti Turčiji</i> , pritožba št. 66066/09, 9. julija 2013	203
<i>Dogru proti Franciji</i> , pritožba št. 27058/05, 4. decembra 2008	33, 36
<i>Doorson proti Nizozemski</i> , pritožba št. 20524/92, 26. marca 1996	209

<i>E. B. proti Franciji [VS], pritožba št. 43546/02, 22. januarja 2008.....</i>	<i>92, 105</i>
<i>Eremia proti Republiki Moldaviji, pritožba št. 3564/11, 28. maja 2013.....</i>	<i>120</i>
<i>Eriksson proti Švedski, pritožba št. 11373/85, 22. junija 1989.....</i>	<i>100</i>
<i>Fabris proti Franciji [VS], pritožba št. 16574/08, 7. februarja 2013.....</i>	<i>46, 56</i>
<i>Folgerø in drugi proti Norveški [VS], pritožba št. 15472/02, 29. junija 2007... </i>	<i>37, 139</i>
<i>Gas in Dubois proti Franciji, pritožba št. 25951/07, 15. marca 2012.....</i>	<i>92, 105</i>
<i>Gaskin proti Združenemu kraljestvu, pritožba št. 10454/83, 7. julija 1989... </i>	<i>34, 40, 59, 63</i>
<i>Genovese proti Malti, pritožba št. 53124/09, 11. oktobra 2011.....</i>	<i>60, 69</i>
<i>Glass proti Združenemu kraljestvu, pritožba št. 61827/00, 9. marca 2004....</i>	<i>134, 147</i>
<i>Godelli proti Italiji, pritožba št. 33783/09, 25. septembra 2012.....</i>	<i>59, 66</i>
<i>Grzelak proti Poljski, pritožba št. 7710/02, 15. junija 2010.....</i>	<i>33, 36, 139</i>
<i>Guillot proti Franciji, pritožba št. 22500/93, 24. oktobra 1993.....</i>	<i>62</i>
<i>Gül proti Švici, pritožba št. 23218/94, 19. februarja 1996.....</i>	<i>158, 173</i>
<i>Güveç proti Turčiji, pritožba št. 70337/01, 20. januarja 2009.....</i>	<i>19, 191, 203, 205</i>
<i>H. Y. in Hü. Y. proti Turčiji, pritožba št. 40262/98, 6. oktobra 2005.....</i>	<i>207</i>
<i>Handyside proti Združenemu kraljestvu, pritožba št. 5493/72, 7. decembra 1976 ...</i>	<i>34, 39</i>
<i>Harroudj proti Franciji, pritožba št. 43631/09, 4. oktobra 2012.....</i>	<i>27, 92, 107</i>
<i>Hasan in Eylem Zengin proti Turčiji, pritožba št. 1448/04, 9. oktobra 2007.....</i>	<i>37</i>
<i>Havelka in drugi proti Češki republiki, pritožba št. 23499/06, 21. junija 2007.....</i>	<i>152</i>
<i>Horych proti Poljski, pritožba št. 13621/08, 17. aprila 2012.....</i>	<i>83</i>
<i>Idalov proti Rusiji, pritožba št. 5826/03, 22. maja 2012.....</i>	<i>202</i>
<i>Ignaccolo-Zenide proti Romuniji, pritožba št. 31679/96, 25. januarja 2000.....</i>	<i>74</i>
<i>Iliya Petrov proti Bolgariji, pritožba št. 19202/03, 24. aprila 2012.....</i>	<i>134, 147</i>
<i>J. M. proti Danski, pritožba št. 34421/09, 13. novembra 2012.....</i>	<i>203</i>
<i>Jeunesse proti Nizozemski [VS], pritožba št. 12738/10, 3. oktobra 2014.....</i>	<i>158, 167</i>
<i>Johansson proti Finski, pritožba št. 10163/02, 6. septembra 2007.....</i>	<i>59, 62</i>
<i>K. in T. proti Finski [VS], pritožba št. 25702/94, 12. julija 2001.....</i>	<i>75, 80</i>
<i>K. A. proti Finski, pritožba št. 27751/95, 14. januarja 2003.....</i>	<i>96, 101</i>
<i>K. U. proti Finski, pritožba št. 2872/02, 2. decembra 2008.....</i>	<i>60, 68, 178, 187</i>
<i>Kanagaratnam in drugi proti Belgiji, pritožba št. 15297/09, 13. decembra 2011... </i>	<i>158, 170</i>
<i>Kayak proti Turčiji, pritožba št. 60444/08, 10. julija 2012.....</i>	<i>109, 113</i>
<i>Kearns proti Franciji, pritožba št. 35991/04, 10. januarja 2008.....</i>	<i>92, 104</i>
<i>Kervanci proti Franciji, pritožba št. 31645/04, 4. decembra 2008.....</i>	<i>33, 36</i>
<i>Kjeldsen, Busk Madsen in Pedersen proti Danski, pritožbe št. 5095/71, 5920/72 in 5926/72, 7. decembra 1976.....</i>	<i>37</i>
<i>Klass in drugi proti Nemčiji, pritožba št. 5029/71, 6. septembra 1978.....</i>	<i>187</i>
<i>Konstantin Markin proti Rusiji [VS], pritožba št. 30078/06, 22. marca 2012....</i>	<i>135, 154</i>

<i>Kontrová proti Slovaški</i> , pritožba št. 7510/04, 31. maja 2007	119
<i>Korneykova proti Ukrajini</i> , pritožba št. 39884/05, 19. januarja 2012	203
<i>Kovač proti Hrvaški</i> , pritožba št. 503/05, 12. julija 2007	192, 210
<i>Krušković proti Hrvaški</i> , pritožba št. 46185/08, 21. junija 2011	65
<i>Kuptsov in Kuptsova proti Rusiji</i> , pritožba št. 6110/03, 3. marca 2011.....	203, 205
<i>Labassee proti Franciji</i> , pritožba št. 65941/11, 26. junija 2014.....	66
<i>Ladent proti Poljski</i> , pritožba št. 11036/03, 18. marca 2008	203
<i>Latifa Benamar in drugi proti Nizozemski</i> , sklep o nedopustnosti, pritožba št. 43786/04, 5. aprila 2005	167
<i>Lautsi in drugi proti Italiji [VS]</i> , pritožba št. 30814/06, 18. marca 2011	33, 37
<i>Lavida in drugi proti Grčiji</i> , pritožba št. 7973/10, 30. maja 2013	50
<i>Leander proti Švedski</i> , pritožba št. 9248/81, 26. marca 1987.....	187
<i>Levin proti Švedski</i> , pritožba št. 35141/06, 15. marca 2012	72, 80
<i>M. A. K. in R. K. proti Združenemu kraljestvu</i> , pritožbi št. 45901/05 in 40146/06, 23. marca 2010	134, 148
<i>M. C. proti Bolgariji</i> , pritožba št. 39272/98, 4. decembra 2003	113, 118
<i>Maaouia proti Franciji [VS]</i> , pritožba št. 39652/98, 5. oktobra 2000	175
<i>Malone proti Združenemu kraljestvu</i> , pritožba št. 8691/79, 2. avgusta 1984.....	187
<i>Marckx proti Belgiji</i> , pritožba št. 6833/74, 13. junija 1979	15, 19
<i>Markovics in drugi proti Madžarski</i> , sklep o nedopustnosti, pritožbe št. 77575/11, 19828/13 in 19829/13, 24. junija 2014	137
<i>Maslov proti Avstriji [VS]</i> , pritožba št. 1638/03, 23. junija 2008.....	16, 30
<i>Mazurek proti Franciji</i> , pritožba št. 34406/97, 1. februarja 2000	56
<i>McMichael proti Združenemu kraljestvu</i> , pritožba št. 16424/90, 24. februarja 1995....	99
<i>Menesson proti Franciji</i> , pritožba št. 65192/11, 26. junija 2014	59, 64, 65
<i>Mikulić proti Hrvaški</i> , pritožba št. 53176/99, 7. februarja 2002.....	64
<i>Mizzi proti Malti</i> , pritožba št. 26111/02, 12. januarja 2006	59, 64
<i>Mubilanzila Mayeka in Kaniki Mitunga proti Belgiji</i> , pritožba št. 13178/03, 12. oktobra 2006	158, 168
<i>Muskhadzhiyeva in drugi proti Belgiji</i> , pritožba št. 41442/07, 19. januarja 2010 ...	169
<i>Mustafa in Armağan Akin proti Turčiji</i> , pritožba št. 4694/03, 6. aprila 2010	72, 81
<i>Nart proti Turčiji</i> , pritožba št. 20817/04, 6. maja 2008	191, 203, 205
<i>Nencheva in drugi proti Bolgariji</i> , pritožba št. 48609/06, 18. junija 2013.....	110, 112, 120, 130
<i>Neulinger in Shuruk proti Švici [VS]</i> , pritožba št. 41615/07, 6. julija 2010	72, 87
<i>Nortier proti Nizozemski</i> , pritožba št. 13924/88, 24. avgusta 1993.....	195
<i>O'Keefe proti Irski [VS]</i> , pritožba št. 35810/09, 28. januarja 2014.....	109, 113, 114

<i>Odièvre proti Franciji</i> [VS], pritožba št. 42326/98, 13. februarja 2003.....	63, 66
<i>Olsson proti Švedski</i> (št. 1), pritožba št. 10465/83, 24. marca 1988.....	91, 97, 100
<i>Oršuš in drugi proti Hrvaški</i> [VS], pritožba št. 15766/03, 16. marca 2010.....	45, 51, 133
<i>Oyal proti Turčiji</i> , pritožba št. 4864/05, 23. marca 2010	134, 146
<i>P. V. proti Španiji</i> , pritožba št. 35159/09, 30. novembra 2010	81
<i>Panovits proti Cipru</i> , pritožba št. 4268/04, 11. decembra 2008	191, 200
<i>Pini in drugi proti Romuniji</i> , pritožbi št. 78028/01 in 78030/01, 22. junija 2004	92, 103
<i>Ponomaryovi proti Bolgariji</i> , pritožba št. 5335/05, 21. junija 2011	45, 53, 133, 144
<i>Popov proti Franciji</i> , pritožbi št. 39472/07 in 39474/07, 19. januarja 2012 ...	158, 169
<i>Povse proti Avstriji</i> , sklep o nedopustnosti, pritožba št. 3890/11, 18. junija 2013....	87
<i>R. M. S. proti Španiji</i> , pritožba št. 28775/12, 18. junija 2013	71, 75
<i>R. R. in drugi proti Madžarski</i> , pritožba št. 19400/11, 4. decembra 2012.....	192, 211
<i>Rahimi proti Grčiji</i> , pritožba št. 8687/08, 5. aprila 2011.....	158, 175
<i>Rantsev proti Cipru in Rusiji</i> , pritožba št. 25965/04, 7. januarja 2010	110, 125, 126
<i>S. in Marper proti Združenemu kraljestvu</i> [VS], pritožbi št. 30562/04 in 30566/04, 4. decembra 2008.....	187, 188
<i>S. N. proti Švedski</i> , pritožba št. 34209/96, 2. julija 2002.....	192, 210
<i>Sahin proti Nemčiji</i> [VS], pritožba št. 30943/96, 8. julija 2003	34, 42
<i>Salduz proti Turčiji</i> [VS], pritožba št. 36391/02, 27. novembra 2008.....	200
<i>Salgueiro da Silva Mouta proti Portugalski</i> , pritožba št. 33290/96, 21. decembra 1999	82
<i>Saviny proti Ukrajini</i> , pritožba št. 39948/06, 18. decembra 2008	91, 98
<i>Schneider proti Nemčiji</i> , pritožba št. 17080/07, 15. septembra 2011.....	72, 80
<i>Schwizgebel proti Švici</i> , pritožba št. 25762/07, 10. junija 2010	19, 104
<i>Selçuk proti Turčiji</i> , pritožba št. 21768/02, 10. januarja 2006.....	203
<i>Şen proti Nizozemski</i> , pritožba št. 31465/96, 21. decembra 2001.....	158, 162
<i>Siliadin proti Franciji</i> , pritožba št. 73316/01, 26. julija 2005	122
<i>Slivenko in drugi proti Latviji</i> [VS], odločitev o dopustnosti, pritožba št. 48321/99, 23. januarja 2002.....	69
<i>Smirnova proti Rusiji</i> , pritožbi št. 46133/99 in 48183/99, 24. julija 2003.....	202
<i>Söderman proti Švedski</i> [VS], pritožba št. 5786/08, 12. novembra 2013	110, 128
<i>Sommerfeld proti Nemčiji</i> [VS], pritožba št. 31871/96, 8. julija 2003.....	43, 72, 81
<i>Stummer proti Avstriji</i> [VS], pritožba št. 37452/02, 7. julija 2011	155
<i>T. proti Češki republiki</i> , pritožba št. 19315/11, 17. julija 2014	91, 101
<i>T. proti Združenemu kraljestvu</i> [VS], pritožba št. 24724/94, 16. decembra 1999 ...	191, 198
<i>Tarakhel proti Švici</i> [VS], pritožba št. 29217/12, 4. novembra 2014	158, 174

<i>Tuquabo-Tekle in drugi proti Nizozemski</i> , pritožba št. 60665/00, 1. decembra 2005...	162
<i>Tyrer proti Združenemu kraljestvu</i> , pritožba št. 5856/72, 25. aprila 1978	113, 116
<i>Üner proti Nizozemski</i> [VS], pritožba št. 46410/99, 18. oktobra 2006.....	173
<i>Uzun proti Nemčiji</i> , pritožba št. 35623/05, 2. septembra 2010.....	187
<i>Valsamis proti Grčiji</i> , pritožba št. 21787/93, 18. decembra 1996.....	37
<i>Vidal proti Belgiji</i> , pritožba št. 12351/86, 22. aprila 1992.....	42
<i>Vojnity proti Madžarski</i> , pritožba št. 29617/07, 12. februarja 2013.....	72, 81
<i>W. proti Finski</i> , pritožba št. 14151/02, 24. aprila 2007.....	210
<i>W. proti Združenemu kraljestvu</i> , pritožba št. 9749/82, 8. julija 1987.....	99
<i>Wallová in Walla proti Češki republiki</i> , pritožba št. 23848/04, 26. oktobra 2006.....	91, 98, 152
<i>X in drugi proti Avstriji</i> [VS], pritožba št. 19010/07, 19. februarja 2013.....	92, 106
<i>X. proti Latviji</i> [VS], pritožba št. 27853/09, 26. novembra 2013.....	72, 88
<i>Y. C. proti Združenemu kraljestvu</i> , pritožba št. 4547/10, 13. marca 2012.....	75
<i>Yazgül Yılmaz proti Turčiji</i> , pritožba št. 36369/06, 1. februarja 2011.....	164
<i>Z in drugi proti Združenemu kraljestvu</i> [VS], pritožba št. 29392/95, 10. maja 2001.....	112, 120
<i>Zadeva „Relating to certain aspects of the laws on the use of languages in education in Belgium“ proti Belgiji</i> , pritožbe št. 1474/62, 1677/62, 1691/62, 1769/63, 1994/63 in 2126/64, 23. julija 1968.....	56, 138
<i>Zorica Jovanović proti Srbiji</i> , pritožba št. 21794/08, 26. marca 2013.....	110, 131

Sodna praksa Evropskega odbora za socialne pravice

<i>Association for the Protection of All Children (APPROACH) proti Belgiji</i> , pritožba št. 98/2013, 29. maja 2015.....	116
<i>Association for the Protection of All Children (APPROACH) proti Češki republiki</i> , pritožba št. 96/2013, 29. maja 2015.....	116
<i>Association for the Protection of All Children (APPROACH) proti Sloveniji</i> , pritožba št. 95/2013, 27. maja 2015.....	116, 117
<i>Defence for Children International (DCI) proti Belgiji</i> , pritožba št. 69/2011, 23. oktobra 2012.....	31, 134, 149, 152
<i>Defence for Children International (DCI) proti Nizozemski</i> , pritožba št. 47/2008, 20. oktobra 2009.....	19, 27, 152, 153
<i>European Action of the Disabled (AEH) proti Franciji</i> , pritožba št. 81/2012, 11. septembra 2013.....	136, 139
<i>European Committee for Home-Based Priority Action for the Child and the Family (EUROCEF) proti Franciji</i> , pritožba št. 82/2012, 19. marca 2013...	135, 156

<i>European Roma Rights Centre (ERRC) proti Italiji</i> , pritožba št. 27/2004, 7. decembra 2005	152
<i>Federation of Catholic Family Associations in Europe (FAFCE) proti Irski</i> , pritožba št. 89/2013, 12. septembra 2014.....	126
<i>General Federation of Employees of the National Electric Power Corporation (GENOP-DEI) in Confederation of Greek Civil Servants' Trade Unions (ADEDY) proti Grčiji</i> , pritožba št. 66/2011, 23. maja 2012.....	137, 155
<i>International Association Autism Europe (IAAE) proti Franciji</i> , pritožba št. 13/2002, 4. novembra 2003	57, 136
<i>International Centre for the Legal Protection of Human Rights (INTERIGHTS) proti Hrvaški</i> , pritožba št. 45/2007, 30. marca 2009	140
<i>International Commission of Jurists (ICJ) proti Portugalski</i> , pritožba št. 1/1998, 9. septembra 1999	31
<i>International Federation of Human Rights Leagues (FIDH) proti Franciji</i> , pritožba št. 14/2003, 8. septembra 2004.....	134, 149
<i>Médecins du Monde – International proti Franciji</i> , pritožba št. 67/2011, 11. septembra 2012	139, 152
<i>Mental Disability Advocacy Center (MDAC) proti Bolgariji</i> , pritožba št. 41/2007, 3. junija 2008	31, 57, 137, 139, 140
<i>Syndicat des Agrégés de l'Enseignement Supérieur (SAGES) proti Franciji</i> , pritožba št. 26/2004, 15. junija 2005	46
<i>World Organisation Against Torture (OMCT) proti Belgiji</i> , pritožba št. 21/2003, 7. decembra 2004.....	109, 116
<i>World Organisation Against Torture (OMCT) proti Grčiji</i> , pritožba št. 17/2003, 7. decembra 2004	31
<i>World Organisation Against Torture (OMCT) proti Irski</i> , pritožba št. 18/2003, 7. decembra 2004	27

Sodna praksa nacionalnih sodišč

Združeno kraljestvo, Prizivno sodišče, <i>R (na zahtevo B) proti The Mayor and Burgesses of the London Borough of Merton</i> [2003], zadeva EWHC 1689, 14. julija 2003	163
Združeno kraljestvo, Prizivno sodišče, <i>R (na zahtevo CJ) proti Cardiff County Council</i> [2011], zadeva EWCA Civ 1590, 20. decembra 2011.....	164
Združeno kraljestvo, Višje sodišče, <i>R (na zahtevo MK) proti Wolverhampton City Council</i> [2013], zadeva UKUT 00177 (IAC), 26. marca 2013.....	164

Kako do sodne prakse evropskih sodišč

Evropsko sodišče za človekove pravice: podatkovna zbirka sodne prakse HUDOC

Podatkovna zbirka HUDOC ponuja brezplačen dostop do sodne prakse ESČP: <http://HUDOC.echr.coe.int>.

Podatkovna zbirka je na voljo v angleščini in francoščini ter vključuje brskalnik, ki je preprost za uporabo in omogoča hiter dostop do sodne prakse.

Video prikazi in uporabniški priročniki so na voljo na zavihku **Pomoč** (Help) na strani HUDOC. Uporabnik lahko za podrobnosti in primere uporabe filtrov in iskalnih polj miškin kazalec pomakne na znak na desni strani vsakega iskalnega orodja vmesnika Hudoc.

Sklicevanja na sodno prakso v tem priročniku zagotavljajo bralcu izčrpne informacije, na podlagi katerih lahko hitro poišče celotno besedilo navedene sodbe ali odločbe.

Pred začetkom iskanja upoštevajte, da so s privzetimi nastavitvami sodbe Velikega senata in Senata prikazane v vrstnem redu od najnovejše objavljene sodbe. Uporabnik mora za iskanje v drugih zbirkah, na primer po odločbah, označiti ustrezno okence v polju **Zbirke dokumentov** (Document Collections) na zgornji levi strani zaslona.

Zadeve je najpreprosteje iskati z vpisom številke pritožbe v polje **Številka pritožbe** (Application Number) pod **Napredno iskanje** (Advanced Search) na zgornji desni strani zaslona in klikom na modri gumb „Search“ (Išči).

Uporabnik lahko za dostop do nadaljnje sodne prakse, ki se nanaša na druga vprašanja, na primer vprašanja v zvezi z otroci, uporabi **iskalno polje**, označeno s povečevalnim steklom na zgornji desni strani zaslona. V iskalnem polju lahko išče po besedilu, tako da uporabi:

- eno besedo (npr. otrok)
- besedne zveze (npr. „otrok migrant“)
- naslov zadeve
- državo
- Boolov izraz (npr. otrok IN alternativna oskrba)

Pri besedilnem iskanju je bralcu kot pomoč na voljo **preprosto Boolovo iskanje** s klikom na puščico znotraj **polja Išči** (Search). Preprosto Boolovo iskanje omogoča šest možnosti iskanja: točne besede ali besedne zveze, vse besede, katera koli od besed, nobena od besed, v bližini navedenih besed, prosto Boolovo iskanje.

Ko se prikažejo rezultati iskanja, jih lahko uporabnik zlahka omeji z uporabo filtrov, navedenih v polju **Filtri** (Filters) na levi strani zaslona, na primer z uporabo jezika „Language“ ali države „State“. Filtre je mogoče uporabiti posamično ali v kombinaciji za nadaljnjo omejitev rezultatov. Filter s ključnimi besedami („Keywords“) je lahko koristno orodje, saj pogosto vsebuje izraze, pridobljene iz besedila EKČP, ter je neposredno povezan z obrazložitvami in ugotovitvami Sodišča.

Primer: Iskanje sodne prakse Sodišča v zvezi z vprašanjem izгона prosilcev za azil, zaradi česar so izpostavljeni tveganju mučenja ali nečloveškega ali ponižujočega ravnanja na podlagi člena 3 EKČP

- 1) Uporabnik najprej besedno zvezo „prosilci za azil“ vnese v polje **Išči** (Search) in nato klikne na modri **gumb za iskanje** (Search).
- 2) Ko se prikažejo rezultati iskanja, uporabnik pod filtrom **Kršitev** (Violation) v polju **Filtri** (Filters) izbere „3“, s čimer rezultate omeji na tiste, ki se nanašajo na kršitev člena 3.
- 3) Uporabnik lahko na to izbere zadevne ključne besede pod filtrom **Ključne besede** (Keywords), s čimer rezultate omeji na tiste, ki se nanašajo na člen 3, izbere lahko na primer ključno besedo „(čl. 3) prepoved mučenja“.

Za pomembnejše zadeve je na strani HUDOC na voljo pravni povzetek. Povzetek vsebuje opisni naslov, jedrnat povzetek dejanskega stanja in prava, s poudarkom na pravno pomembnih vprašanjih. Če je na voljo povzetek, se v rezultatih poleg povezave do besedila sodbe ali odločbe pojavi tudi povezava **Pravni povzetki** (Legal Summaries). Uporabnik pa lahko išče izključno pravne povzetke, tako da v polju **Zbirke dokumentov** (Document Collections) označi polje Pravni povzetki („Legal Summaries“).

Če so bili objavljeni neuradni prevodi določene zadeve, se v rezultatih poleg povezave do besedila sodbe ali odločbe pojavi tudi povezava **Jezikovne različice** (Language versions). Spletišče HUDOC vsebuje tudi povezave do spletnih strani tretjih oseb, na katerih so na voljo preostali prevodi sodne prakse ESČP. Za več informacij glej Jezikovne različice („Language versions“) v razdelku Pomoč („Help“) spletišča HUDOC.

Sodišče Evropske unije: podatkovna zbirka sodne prakse CURIA

Podatkovna zbirka sodne prakse CURIA omogoča brezplačen dostop do sodne prakse SES/Sodišča EU: <http://curia.europa.eu>.

Iskalnik je na voljo v vseh uradnih jezikih EU.⁵⁶⁸ **Jezik** je mogoče izbrati na zgornji desni strani zaslona. Iskalnik se lahko uporabi za iskanje informacij v vseh dokumentih, ki se nanašajo na rešene in še nerešene zadeve pred Sodiščem, Splošnim sodiščem in Sodiščem za uslužbence.

Jezik je mogoče izbrati na zgornji desni strani zaslona. Iskalnik se lahko uporabi za iskanje informacij v vseh dokumentih, ki se nanašajo na rešene in še nerešene zadeve pred Sodiščem, Splošnim sodiščem in Sodiščem za uslužbence.

Posamezno zadevo je najlažje poiskati tako, da v iskalno polje z naslovom **Številka zadeve** vpišete celotno številko zadeve in nato kliknete na zeleni gumb „išči“. Zadevo je mogoče poiskati tudi tako, da uporabite del številke zadeve. Na primer, če v polje „Številka zadeve“ vpišemo 122, iskalnik poišče zadevo

568 Na voljo od 30. aprila 2004: španščina, danščina, nemščina, grščina, angleščina, francoščina, italijanščina, nizozemščina, portugalsščina, finščina in švedščina; od 1. maja 2004: češčina, estonščina, latvijščina, litovščina, madžarščina, poljščina, slovaščina in slovenščina; od 1. januarja 2007: bolgarščina in romunščina; od 30. aprila 2007: malteščina; od 31. decembra 2011: irščina; začasna odstopanja so določena z **Uredbo (ES) št. 920/2005** in **Uredbo (EU) št. 1257/2010**. Sekundarna zakonodaja, ki je veljala na dan pristopa, se prevaja v hrvaščino in bo postopoma objavljena v **posebni izdaji Uradnega lista Evropske unije**.

št. 122 za zadeve iz katerega koli leta in pred katerim koli od treh sodišč: Sodiščem, Splošnim sodiščem in/ali Sodiščem za uslužbence.

Druga možnost je, da se uporabi polje **Ime strank**, v katerem se išče z običajnim imenom zadeve. To je po navadi poenostavljena oblika imen strank v zadevi.

Za omejitve rezultatov iskanja je skupaj na voljo 16 večfunkcionalnih iskalnih polj. Različna iskalna polja so preprosta za uporabo in se lahko uporabijo v različnih kombinacijah. Polja pogosto vsebujejo iskalne sezname, do katerih je mogoče dostopati s klikom na ikono in izbirno iskalnih pojmov, ki so na voljo.

Za splošnejša iskanja se z uporabo polja **Besede iz besedila** prikažejo rezultati na podlagi iskanja ključnih besed v vseh dokumentih, ki so bili v Zbirki odločb objavljeni od leta 1954, za Zbirko odločb – Javni uslužbenci (ZOdI. JU) pa od leta 1994.

Za bolj vsebinska iskanja je mogoče uporabiti polje **Vsebina**. Pri tem je treba klikniti na ikono na desni strani polja in s seznama izbrati zadevno(-e) vsebino(-e). V rezultatih iskanja se tako prikaže abecedni seznam izbranih dokumentov, ki se nanašajo na pravna vprašanja, obravnavana v odločbah Sodišča EU, Splošnega sodišča in Sodišča za uslužbence ter sklepnih predlogih generalnih pravobranilcev.

Spletišče CURIA ima tudi dodatna orodja za sodno prakso:

Dostop do zadev po opravljeni številki: ta razdelek vsebuje zbirko informacij o kateri koli zadevi, vloženi pri enem od treh sodišč. Zadeve so navedene po opravljeni številki in vrstnem redu številke njihove vložitve v ustreznem sodnem tajništvu. Dostop do zadev je mogoč s klikom na njihovo opravilno številko. Razdelek „Dostop do zadev po opravljeni številki“ je na voljo na spletnem naslovu http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7045/.

Seznam sodne prakse: v tem razdelku so sistematično razvrščeni povzetki sodne prakse o bistvenih pravnih vprašanjih iz posameznih odločb. Ti povzetki se čim bolj opirajo na dejansko besedilo navedene odločbe. Razdelek „Seznam“ je na voljo na spletnem naslovu http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7046/.

Komentarji sodb: v tem razdelku so navedeni podatki o komentarjih sodb, ki so jih vsa tri sodišča izdala, odkar so bila ustanovljena. Sodbe vsakega sodišča so razvrščene po kronološkem vrstnem redu in opravljeni številki zadeve, medtem ko so podatki o komentarjih razvrščeni po kronološkem vrstnem redu njihovega izida. Vsak podatek je povzet v njegovem izvornem jeziku. Razdelek „Komentarji sodb“ je na voljo na spletnem naslovu http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7083/.

Baza podatkov nacionalne sodne prakse: do te zunanje podatkovne zbirke je mogoče dostopati prek spletišča CURIA. Ponuja dostop do pomembne nacionalne sodne prakse v zvezi s pravom EU. Podatkovna zbirka temelji na zbirki sodne prakse nacionalnih sodišč držav članic EU. Informacije so bile zbrane s selektivnim pregledovanjem pravnih revij in na podlagi neposrednih stikov s številnimi nacionalnimi sodišči. „Baza podatkov nacionalne sodne prakse“ je na voljo v angleščini in francoščini na povezavi: http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7062/.

Pravni instrumenti, navedeni v tem priročniku

Pravni instrumenti ZN

V zvezi s temeljnimi pogodbami ZN, vključno s Konvencijo o otrokovih pravicah in z njimi povezanimi nadzornimi organi, glej:

www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CoreInstruments.aspx.

V zvezi s konvencijami Haaške konference o mednarodnem zasebnem pravu, povezanimi z mednarodno zaščito družinskih in premoženjskih razmerij otrok, glej:

<https://www.hcch.net/en/instruments/conventions>.

Pravni instrumenti Sveta Evrope

Vsi pravni instrumenti Sveta Evrope so na voljo na spletnem naslovu

<http://conventions.coe.int/Treaty/>.

Za informacije o statusu sprejemanja pravnih instrumentov Sveta Evrope v državah članicah glej razdelek „International obligations“ (Mednarodne obveznosti) na spletišču agencije FRA na spletnem naslovu: <http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/data-and-maps/int-obligations>.

	Naslov
Otrokove/državljske pravice	
<i>Konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin</i>	Konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, kakor je bila spremenjena s protokoloma št. 11 in 14, CETS št. 005, Rim, 4. 11. 1950, str. 1–15.
<i>Protokol h Konvenciji o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin</i>	Protokol h Konvenciji o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, kakor je bila spremenjena s Protokolom št. 11, CETS št. 009, Pariz, 20. 3. 1952, str. 1–3.
<i>Protokol št. 12 h Konvenciji o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin</i>	Protokol št. 12 h Konvenciji o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, CETS št. 177, Rim, 4. 11. 1950, str. 1–3.
<i>Evropska konvencija o uresničevanju otrokovih pravic</i>	Evropska konvencija o uresničevanju otrokovih pravic, CETS št. 160, Strasbourg, 25. 1. 1996, str. 1–10.
<i>Evropska konvencija o pravnem položaju otrok, rojenih zunaj zakonske zveze</i>	Evropska konvencija o pravnem položaju otrok, rojenih zunaj zakonske zveze, CETS št. 085, Strasbourg, 15. 10. 1975, str. 1–5.
<i>Konvencija o človekovih pravicah v zvezi z biomedicino</i>	Konvencija o varstvu človekovih pravic in dostojanstva človeškega bitja v zvezi z uporabo biologije in medicine: Konvencija o človekovih pravicah v zvezi z biomedicino, CETS št. 164, Oviedo, 4. 4. 1997, str. 1–12.
Vprašanja v zvezi z osebno identiteto	
<i>Okvirna konvencija za varstvo narodnih manjšin</i>	Okvirna konvencija za varstvo narodnih manjšin, CETS št. 157, Strasbourg, 1. 2. 1995, str. 1–10.
<i>Evropska konvencija o državljanstvu</i>	Evropska konvencija o državljanstvu, CETS št. 166, Strasbourg, 6. 11. 1997, str. 1–13.
<i>Konvencija Sveta Evrope o preprečevanju apatridnosti v primeru nasledstva držav</i>	Konvencija Sveta Evrope o preprečevanju apatridnosti v primeru nasledstva držav, CETS št. 200, Strasbourg, 19. 5. 2006, str. 1–7.
Družinsko življenje in starševska skrb	
<i>Konvencija o stikih z otroki</i>	Konvencija o stikih z otroki, CETS št. 192, Strasbourg, 15. 5. 2003, str. 1–13.
<i>Evropska konvencija o posvojitvi otrok (spremenjena)</i>	Evropska konvencija o posvojitvi otrok (spremenjena), CETS št. 202, Strasbourg, 27. 11. 2008, str. 1–11.
<i>Evropska konvencija o priznavanju in izvrševanju odločb o skrbništvu nad otroki in ponovnem vzpostavljanju skrbništva nad otroki</i>	Evropska konvencija o priznavanju in izvrševanju odločb o skrbništvu nad otroki in ponovnem vzpostavljanju skrbništva nad otroki, CETS št. 105, Luxembourg, 20. 5. 1980, str. 1–12.

Varstvo otrok pred nasiljem in izkoriščanjem	
<i>Konvencija Sveta Evrope o zaščiti otrok pred spolnim izkoriščanjem in spolnim zlorabljanjem</i>	Konvencija Sveta Evrope o zaščiti otrok pred spolnim izkoriščanjem in spolnim zlorabljanjem, CETS št. 201, Lanzarote, 25. 10. 2007, str. 1–21.
<i>Evropska konvencija o preprečevanju mučenja in nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja</i>	Evropska konvencija o preprečevanju mučenja in nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja, CETS št. 126, Strasbourg, 26. 11. 1987, str. 1–9.
<i>Konvencija o kibernetiski kriminaliteti</i>	Konvencija o kibernetiski kriminaliteti, CETS št. 185, Budimpešta, 23. 11. 2001, str. 1–27.
<i>Konvencija Sveta Evrope o ukrepanju proti trgovini z ljudmi</i>	Konvencija Sveta Evrope o ukrepanju proti trgovini z ljudmi, CETS št. 197, Varšava, 16. 5. 2005, str. 1–21.
<i>Konvencija Sveta Evrope o preprečevanju nasilja nad ženskami in nasilja v družini ter boju proti njima</i>	Konvencija Sveta Evrope o preprečevanju nasilja nad ženskami in nasilja v družini ter boju proti njima, CETS št. 210, Istanbul, 11. 5. 2011, str. 1–31.
Ekonomske, socialne in kulturne pravice	
<i>Evropska socialna listina</i>	Evropska socialna listina, CETS št. 035, Torino, 18. 10. 1961, str. 1–18.
<i>Evropska socialna listina (spremenjena)</i>	Evropska socialna listina (spremenjena), CETS št. 163, Strasbourg, 3. 5. 1996, str. 1–29.
Vprašanja v zvezi z migracijami in azilom	
<i>Evropska konvencija o repatriaciji mladoletnikov</i>	Evropska konvencija o repatriaciji mladoletnikov, CETS št. 071, Haag, 28. 5. 1970, str. 1–9.
<i>Evropska konvencija o pravnem statusu delavcev migrantov</i>	Evropska konvencija o pravnem statusu delavcev migrantov, CETS št. 093, Strasbourg, 24. 11. 1977, str. 1–14.
<i>Evropska konvencija o socialni varnosti</i>	Evropska konvencija o socialni varnosti, CETS št. 078, Pariz, 14. 12. 1972, str. 1–42.
<i>Evropski kodeks o socialni varnosti</i>	Evropski kodeks o socialni varnosti, CETS št. 048, Strasbourg, 16. 4. 1964, str. 1–33.
Varstvo potrošnikov in podatkov	
<i>Konvencija o varstvu posameznikov glede na avtomatsko obdelavo osebnih podatkov</i>	Konvencija o varstvu posameznikov glede na avtomatsko obdelavo osebnih podatkov, CETS št. 108, Strasbourg, 28. 1. 1981, str. 1–10.
<i>Evropska konvencija o čezmejni televiziji</i>	Evropska konvencija o čezmejni televiziji, CETS št. 132, Strasbourg, 5. 5. 1989, str. 1–20.

Pravni instrumenti EU

Vsi pravni instrumenti EU so na voljo na spletnem naslovu
<http://eur-lex.europa.eu>.

Okrajšano ime	Naslov
Nediskriminacija	
<i>Direktiva o rasni enakosti (2000/43/ES)</i>	Direktiva Sveta 2000/43/ES z dne 29. junija 2000 o izvajanju načela enakega obravnavanja oseb ne glede na raso ali narodnost, UL L 180, 19.7.2000, str. 22–26.
<i>Direktiva o enakosti pri zaposlovanju (2000/78/ES)</i>	Direktiva Sveta 2000/78/ES z dne 27. novembra 2000 o splošnih okvirih enakega obravnavanja pri zaposlovanju in delu, UL L 303, 2.12.2000, str. 16–22.
<i>Direktiva o enakem dostopu moških in žensk do blaga in storitev (2004/113/ES)</i>	Direktiva Sveta 2004/113/ES z dne 13. decembra 2004 o izvajanju načela enakega obravnavanja moških in žensk pri dostopu do blaga in storitev ter oskrbi z njimi (UL L 373, 21.12.2004, str. 37–43).
Družinsko življenje in starševska skrb	
<i>Uredba Bruselj IIa (ES) št. 2201/2003</i>	Uredba Sveta (ES) št. 2201/2003 z dne 27. novembra 2003 o pristojnosti in priznavanju ter izvrševanju sodnih odločb v zakonskih sporih in sporih v zvezi s starševsko odgovornostjo ter o razveljavitvi Uredbe (ES) št. 1347/2000, UL L 338, 23.12.2003, str. 1–29.
<i>Uredba o preživninah (ES) št. 4/2009</i>	Uredba Sveta (ES) št. 4/2009 z dne 18. decembra 2008 o pristojnosti, pravu, ki se uporablja, priznavanju in izvrševanju sodnih odločb ter sodelovanju v preživninskih zadevah, UL L 7, 10.1.2009, str. 1–79.
<i>Direktiva o mediaciji</i>	Direktiva 2008/52/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 21. maja 2008 o nekaterih vidikih mediacije v civilnih in gospodarskih zadevah, UL L 136, 24.5.2008, str. 3–8.
<i>Direktiva o dostopu do pravnega varstva (2003/8/ES)</i>	Direktiva sveta 2003/8/ES z dne 27. januarja 2003 o izboljšanju dostopa do pravnega varstva v čezmejnih sporih z uvedbo minimalnih skupnih pravil v zvezi s pravno pomočjo pri takih sporih, UL L 26, 31.1.2003, str. 41–47.
Varstvo otrok pred nasiljem in izkoriščanjem	
<i>Direktiva o mladih delavcih (94/33/ES)</i>	Direktiva Sveta 94/33/ES z dne 22. junija 1994 o varstvu mladih ljudi pri delu, UL L 216, 20.8.1994, str. 12–20.
<i>Direktiva o preprečevanju trgovine z ljudmi (2011/36/EU)</i>	Direktiva 2011/36/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 5. aprila 2011 o preprečevanju trgovine z ljudmi in boju proti njej ter zaščiti njenih žrtev in o nadomestitvi Okvirnega sklepa Sveta 2002/629/PNZ, UL L 101, 15.4.2011, str. 1–11.

<i>Direktiva o boju proti spolni zlorabi in spolnemu izkoriščanju otrok ter otroški pornografiji (2011/93/EU)</i>	Direktiva 2011/93/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 13. decembra 2011 o boju proti spolni zlorabi in spolnemu izkoriščanju otrok ter otroški pornografiji in nadomestitvi Okvirnega sklepa Sveta 2004/68/PNZ, UL L 335, 17.12.2011, str. 1–14.
<i>Direktiva o žrtvah (2012/29/EU)</i>	Direktiva 2012/29/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 25. oktobra 2012 o določitvi minimalnih standardov na področju pravic, podpore in zaščite žrtev kaznivih dejanj ter o nadomestitvi Okvirnega sklepa Sveta 2001/220/PNZ, UL L 315, 14.11.2012, str. 57–73.
<i>Direktiva o dovoljenjih za prebivanje za žrtve trgovine z ljudmi (2004/81/ES)</i>	Direktiva Sveta 2004/81/ES z dne 29. aprila 2004 o dovoljenju za prebivanje, izdanem prebivalcem tretjih držav, ki so žrtve nedovoljene trgovine z ljudmi ali so bili predmet dejanj omogočanja nezakonitega priseljevanja, ki sodelujejo s pristojnimi organi, UL L 261, 6.8.2004, str. 19–23.
<i>Odločba Komisije 2007/698/ES</i>	Odločba Komisije z dne 29. oktobra 2007 o spremembi Odločbe 2007/116/ES glede uvedbe dodatnih rezerviranih števil, ki se začnejo s 116 (notificirano pod dokumentarno številko C(2007) 5139) (Besedilo velja za EGP), UL L 284, 30.10.2007, str. 31 in 32.
Migracije in azil, vključno s socialnimi pravicami otrok migrantov	
<i>Direktiva o azilnih postopkih (2013/32/EU)</i>	Direktiva 2013/32/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 26. junija 2013 o skupnih postopkih za priznanje ali odvzem mednarodne zaščite, UL L 180, 29.6.2013, str. 60–95.
<i>Dubljinska uredba (EU) št. 604/2013</i>	Uredba (EU) št. 604/2013 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 26. junija 2013 o vzpostavitvi meril in mehanizmov za določitev države članice, odgovorne za obravnavanje prošnje za mednarodno zaščito, ki jo v eni od držav članic vloži državljan tretje države ali oseba brez državljanstva, UL L 180, 29.6.2013, str. 31–59.
<i>Direktiva o pogojih, ki jih morajo izpolnjevati državljani tretjih držav ali osebe brez državljanstva (2011/95/EU)</i>	Direktiva 2011/95/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 13. decembra 2011 o standardih glede pogojev, ki jih morajo izpolnjevati državljani tretjih držav ali osebe brez državljanstva, da so upravičeni do mednarodne zaščite, glede enotnega statusa beguncev ali oseb, upravičenih do subsidiarne zaščite, in glede vsebine te zaščite, UL L 337, 20.12.2011, str. 9–26.
<i>Uredba (EU) št. 492/2011</i>	Uredba (EU) št. 492/2011 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 5. aprila 2011 o prostem gibanju delavcev v Uniji (Besedilo velja za EGP), UL L 141, 27.5.2011, str. 1–12.

<i>Direktiva o prostem gibanju (2004/38/ES)</i>	Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta 2004/38/ES z dne 29. aprila 2004 o pravici državljanov Unije in njihovih družinskih članov do prostega gibanja in prebivanja na ozemlju držav članic, ki spreminja Uredbo (EGS) št. 1612/68 in razveljavlja Direktive 64/221/EGS, 68/360/EGS, 72/194/EGS, 73/148/EGS, 75/34/EGS, 75/35/EGS, 90/364/EGS, 90/365/EGS in 93/96/EEC (Besedilo velja za EGP), UL L 158, 30.4.2004, str. 77–123.
<i>Direktiva Sveta 77/486/EGS o izobraževanju otrok delavcev migrantov</i>	Direktiva Sveta 77/486/EGS z dne 25. julija 1977 o izobraževanju otrok delavcev migrantov, UL L 199, 6.8.1977, str. 32 in 33.
<i>Direktiva o ponovni združitvi družine (2003/86/ES)</i>	Direktiva sveta 2003/86/ES z dne 22. septembra 2003 o pravici do združitve družine, UL L 251, 3.10.2003, str. 12–18.
<i>Direktiva o začasni zaščiti (2001/55/ES)</i>	Direktiva Sveta 2001/55/ES z dne 20. julija 2001 o najnižjih standardih za dodelitevčasne zaščite v primeru množičnega prihoda razseljenih oseb in o ukrepih za uravnoteženje prizadevanj in posledic za države članice pri sprejemanju takšnih oseb, UL L 212, 7.8.2001, str. 12–23.
<i>Direktiva o pogojih za sprejem (2013/33/EU)</i>	Direktiva 2013/33/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 26. junija 2013 o standardih za sprejem prosilcev za mednarodno zaščito, UL L 180, 29.6.2013, str. 96–116.
<i>Direktiva o vračanju (2008/115/ES)</i>	Direktiva 2008/115/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 16. decembra 2008 o skupnih standardih in postopkih v državah članicah za vračanje nezakonito prebivajočih državljanov tretjih držav, UL L 348, 24.12.2008, str. 98–107.
<i>Direktiva o rezidentih za daljši čas (2003/109/ES)</i>	Direktiva Sveta 2003/109/ES z dne 25. novembra 2003 o statusu državljanov tretjih držav, ki so rezidenti za daljši čas, UL L 16, 23.1.2004, str. 44–53.
<i>Uredba o Zakoniku o schengenskih mejah (ES) št. 562/2006</i>	Uredba (ES) št. 562/2006 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 15. marca 2006 o Zakoniku Skupnosti o pravilih, ki urejajo gibanje oseb prek meja (Zakonik o schengenskih mejah), UL L 105, 13.4.2006, str. 1–32.
Varstvo potrošnikov in osebnih podatkov	
<i>Direktiva o pravicah potrošnikov (2011/83/EU)</i>	Direktiva 2011/83/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 25. oktobra 2011 o pravicah potrošnikov, spremembi Direktive Sveta 93/13/EGS in Direktive 1999/44/ES Evropskega parlamenta in Sveta ter razveljavitvi Direktive Sveta 85/577/EGS in Direktive 97/7/ES Evropskega parlamenta in Sveta (Besedilo velja za EGP), UL L 304, 22.11.2011, str. 64–88.
<i>Direktiva Sveta 87/357/EGS v zvezi z izdelki, ki zaradi zavajajočega videza ogrožajo zdravje ali varnost potrošnikov</i>	Direktiva Sveta 87/357/EGS z dne 25. junija 1987 o približevanju zakonodaje držav članic v zvezi z izdelki, ki zaradi zavajajočega videza ogrožajo zdravje ali varnost potrošnikov, UL L 192, 11.7.87, str. 49 in 50.

<i>Direktiva o prodaji na daljavo (97/7/ES)</i>	Direktiva 97/7/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 20. maja 1997 o varstvu potrošnikov glede sklepanja pogodb pri prodaji na daljavo – Izjava Sveta in Parlamenta v zvezi s členom 6(1) – Izjava Komisije v zvezi s prvo alineo člena 3(1), UL L 144, 4.6.1997, str. 19–27.
<i>Direktiva o splošni varnosti proizvodov (2001/95/ES)</i>	Direktiva 2001/95/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 3. decembra 2001 o splošni varnosti proizvodov (Besedilo velja za EGP), UL L 11, 15.1.2002, str. 4–17.
<i>Direktiva 2009/39/ES o živilih za posebne prehranske namene</i>	Direktiva 2009/39/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 6. maja 2009 o živilih za posebne prehranske namene (prenovitev) (Besedilo velja za EGP), UL L 124, 20.5.2009, str. 21–29.
<i>Direktiva o varnosti igrač (2009/48/ES)</i>	Direktiva 2009/48/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 18. junija 2009 o varnosti igrač (Besedilo velja za EGP), UL L 170, 30.6.2009, str. 1–37.
<i>Direktiva o televiziji brez meja (89/552/EGS)</i>	Direktiva Sveta 89/552/EGS z dne 3. oktobra 1989 o usklajevanju nekaterih zakonov in drugih predpisov držav članic o opravljanju dejavnosti razširjanja televizijskih programov, UL L 298, 17.10.1989, str. 23–30.
<i>Direktiva o avdiovizualnih medijskih storitvah (2010/13/EU)</i>	Direktiva 2010/13/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 10. marca 2010 o usklajevanju nekaterih zakonov in drugih predpisov držav članic o opravljanju avdiovizualnih medijskih storitev (Besedilo velja za EGP), UL L 95, 15.4.2010, str. 1–24.
<i>Direktiva o varstvu podatkov (95/46/ES)</i>	Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta 95/46/ES z dne 24. oktobra 1995 o varstvu posameznikov pri obdelavi osebnih podatkov in o prostem pretoku takih podatkov, UL L 281, 23.11.95, str. 31–50.
<i>Direktiva 2002/58/ES o obdelavi osebnih podatkov in varstvu zasebnosti na področju elektronskih komunikacij</i>	Direktiva 2002/58/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 12. julija 2002 o obdelavi osebnih podatkov in varstvu zasebnosti na področju elektronskih komunikacij (Direktiva o zasebnosti in elektronskih komunikacijah), UL L 201, 31.7.2002, str. 37–47.
<i>Direktiva o nepoštenih poslovnih praksah podjetij v razmerju do potrošnikov (2005/29/ES)</i>	Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta 2005/29/ES z dne 11. maja 2005 o nepoštenih poslovnih praksah podjetij v razmerju do potrošnikov na notranjem trgu ter o spremembi Direktive Sveta 84/450/EGS, direktiv Evropskega parlamenta in Sveta 97/7/ES, 98/27/ES in 2002/65/ES ter Uredbe (ES) št. 2006/2004 Evropskega parlamenta in Sveta („Direktiva o nepoštenih poslovnih praksah“) (Besedilo velja za EGP), UL L 149, 11.6.2005, str. 22–39.

<i>Direktiva o kliničnih preskušanjih (2001/20/ES)</i>	Direktiva 2001/20/ES evropskega parlamenta in Sveta z dne 4. aprila 2001 o približevanju zakonov in drugih predpisov držav članic v zvezi z izvajanjem dobre klinične prakse pri kliničnem preskušanju zdravil za ljudi, UL L 121, 1.5.2001, str. 34–44.
<i>Uredba 536/2014 o kliničnem preskušanju zdravil za uporabo v humani medicini</i>	Uredba (EU) št. 536/2014 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 16. aprila 2014 o kliničnem preskušanju zdravil za uporabo v humani medicini in razveljavitvi Direktive 2001/20/ES (Besedilo velja za EGP), UL L 158, 27.5.2014, str. 1–76.
Kazenskopravni in alternativni postopki	
<i>Direktiva o pravici do tolmačenja in prevajanja (2010/64/EU)</i>	Direktiva 2010/64/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 20. oktobra 2010 o pravici do tolmačenja in prevajanja v kazenskih postopkih, UL L 280, 26.10.2010, str. 1–7.
<i>Direktiva o pravici do obveščенosti (2012/13/EU)</i>	Direktiva 2012/13/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 22. maja 2012 o pravici do obveščенosti v kazenskem postopku, UL L 142, 1.6.2012, str. 1–10.
<i>Direktiva o dostopu do odvetnika (2013/48/EU)</i>	Direktiva 2013/48/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 22. oktobra 2013 o pravici do dostopa do odvetnika v kazenskem postopku in v postopkih na podlagi evropskega naloga za prijetje ter pravici do obvestitve tretje osebe ob odvzemu prostosti in do komunikacije s tretjimi osebami in konzularnimi organi med odvzgom prostosti, UL L 294, 6.11.2013, str. 1–12.
<i>Listina o temeljnih pravicah</i>	Listina Evropske unije o temeljnih pravicah, UL C 326, 26.10.2012, str. 391–407.
Invalidni otroci	
<i>Sklep Sveta 2010/48/ES</i>	Sklep Sveta 2010/48/ES o sklenitvi Konvencije Združenih narodov o pravicah invalidov s strani Evropske skupnosti, UL L 23, 27.1.2010, str. 35–61.

Veliko informacij o Agenciji Evropske unije za temeljne pravice je na voljo na spletu. Do njih je mogoče dostopati prek njenega spletišča (fra.europa.eu).

Dodatne informacije v zvezi s sodno prakso Evropskega sodišča za človekove pravice so na voljo na njegovem spletišču: www.echr.coe.int. Iskalnik HUDOC omogoča dostop do sodnih odločb in sklepov v angleškem in/ali francoskem jeziku, prevodov v nekatere druge jezike, mesečnih poročil o sodni praksi, sporočil za javnost in drugih informacij o delu Sodišča.

KAKO DO PUBLIKACIJ EVROPSKE UNIJE

Brezplačne publikacije:

- en izvod:
na spletni strani EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>);
- več kot en izvod ter plakati in zemljevidi:
pri predstavništvih Evropske unije (http://ec.europa.eu/represent_sl.htm),
pri delegacijah v državah, ki niso članice EU (http://eeas.europa.eu/delegations/index_sl.htm),
pri službi Europe Direct (http://europa.eu/europedirect/index_sl.htm) ali
s klicem na telefonsko številko 00 800 6 7 8 9 10 11 (brezplačna številka za celotno EU) (*).

(* Informacije so brezplačne, kakor tudi večina klicev (nekateri operaterji, telefonske govorilnice ali hoteli lahko klic zaračunajo).

Publikacije, ki so na prodaj:

- na spletni strani EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>).

Kako do publikacij Sveta Evrope

Založništvo Sveta Evrope deluje na vseh področjih organizacije, vključno s človekovimi pravicami, pravnimi znanostmi, zdravjem, etiko, socialnimi zadevami, okoljem, izobraževanjem, kulturo, športom, mladino in arhitekturno dediščino. Knjige in elektronske publikacije iz obsežnega kataloga lahko naročite na spletu (<http://book.coe.int>).

Virtualna bralnica uporabnikom omogoča dostop do odlomkov iz pravkar objavljenih glavnih publikacij ali do celotnih besedil nekaterih uradnih dokumentov brez plačila.

Informacije o konvencijah Sveta Evrope in njihovo polno besedilo je na voljo na spletišču Urada za mednarodne pogodbe: <http://conventions.coe.int/>.

Otroci so polnopravni imetniki pravic. Zagotovljene so jim vse človekove in temeljne pravice ter so zaradi svojih posebnih lastnosti subjekti posebnih ureditev. Namen tega priročnika je ponazoriti, kako se v evropskem pravu in sodni praksi upoštevajo posebni interesi in potrebe otrok. V njem je poudarjen tudi pomen staršev in skrbnikov ali drugih pravnih zastopnikov, poleg tega pa, kjer je ustrezno, vključuje primere, v katerih se pravice in odgovornosti podelijo predvsem skrbnikom otrok. Namen tega priročnika je ozaveščati in izboljšati poznavanje pravnih standardov, ki ščitijo in spodbujajo otrokove pravice v Evropi. Je referenčna točka o pravu Evropske unije (EU) in pravu Sveta Evrope v zvezi s temi tematskimi področji, v njem pa je pojasnjeno, kako je posamezno vprašanje urejeno s pravom EU, vključno z Listino Evropske unije o temeljnih pravicah, ter Evropsko konvencijo o človekovih pravicah (EKČP), Evropsko socialno listino (ESC) in drugimi instrumenti Sveta Evrope. Priročnik je namenjen nespecializiranim pravnim strokovnjakom, sodnikom, državnim tožilcem, organom za varstvo otrok ter drugim izvajalcem dejavnosti in organizacijam, ki so pristojni za zagotavljanje pravnega varstva otrokovih pravic. Vključuje pojasnila ključne sodne prakse ter povzema pomembne odločbe Sodišča Evropske unije (Sodišča EU) in Evropskega sodišča za človekove pravice (ESČP).

AGENCIJA EVROPSKE UNIJE ZA TEMELJNE PRAVICE

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Dunaj – Avstrija
Tel. +43 (1) 580 30-60 – Faks +43 (1) 580 30-693
fra.europa.eu – info@fra.europa.eu

SVET EVROPE

67075 Strasbourg Cedex – Francija

EVROPSKO SODIŠČE ZA ČLOVEKOVE PRAVICE

Tel. +33 (0) 3 88 41 20 18 – Faks +33 (0) 3 88 41 27 30
echr.coe.int – publishing@echr.coe.int

ODDELEK ZA OTROKOVE PRAVICE

Tel. +33 (0) 388 41 25 07 – Faks +33 (0) 90 21 52 85
coe.int/children – children@coe.int

Urad za publikacije

ISBN 978-92-871-9897-6 (Svet Evrope)
ISBN 978-92-9239-898-9 (FRA)